

אספקלריא לפרשת וילך

אספקלריא לפרשת וילך – שובה תחילת תשפ"ב
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

פולמוס

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת וילך – שובה תחילת תשפ"ב.....ו

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר.....ו

מדוע נאמר "יהגה" בלשון עתיד?.....ו

"ובתורתו יהגה יומם ולילה" – ליקוט דברי חז"ל בעניין חשיבות לימוד

התורה בלילה.....ו

ביאור דברי ריש לקיש מפסוק והגית בו יומם ולילה – "כאשר הייתי יגע

בתורה ביום, בלילה היתה מאירה לי".....ז

באהלה של תורה / הרב יהודה איזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ושיבת מיר ירושלים

ט.....ט

"לפני ה' תטהרו", הפירוד בבין אדם לחבירו מעכב את הכפרה!.....ט

בואי שבת / הרב חיים שולביץ.....יד

שבת של דיו זוגי.....יד

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,

ירושלים.....כ

האם תשובה מועלת להיפטר מעונשי בית דין של מטה?.....כ

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר.....כב

גדר מצות הקהל.....כב

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק.....כד

מעלת עשרת ימי תשובה כחול המועד.....כד

בדיני אכילה בתשיעי – ומהו דין מי שאינו מתענה.....כה

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'...ל

פניני עיון בפרשת וילך.....ל

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון

מרוגוטשוב.....לד

בענין אכילת מאכלי חלב קרים ומיני מתיקה בערב יום כיפור.....לד

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן

מלכים ושא"ס.....לו

מצות ספר תורה, האם מתקיימת בכתיבה לחוד או בשהייתו אצלו?.....לו

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)...מ

מה אמרתי לבחור בליל ראש השנה שלא האמין שהשי"ת רוצה לשמוע

תפילותיו?.....מ

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך' מד

כוח הצדיק לפעול בשתיקה.....מד

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד.....מו

חשיבות האוירה בבית והשפעתה.....מו

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד.....נב

בענין הנהגת ה' עם הבוטחים בו.....נב

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות'.....נו

ריצוי חבירו בשנת שמיטה.....נו

הלכות עשרת ימי תשובה.....נח

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית.....נט

ממילים - לשירה.....נט

משל ונמשל / הרב מאיר ליכטנשטיין, מח"ס מנחת חינוך המבואר - 'מאור המנחה', ויו"ר מכון אור כשלמה.....סד

לחזור בתשובה בדרך הקלה.....סד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית.....סט

'והסתרתי פני מהם' - מהו ביאור 'הסתר פנים'?.....סט

שובה ישראל עד ה' אלקיך - מהו ביאור "תשובה עד ה'?".....ע

עשרת ימי תשובה - גדר הימים ומעלת ישראל בהם.....ע

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל.....עב

ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה.....עב

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי.....עג

"הריני מוחל במחילה גמורה!!!".....עג

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק.....עו

גדולה תשובה שדוחה לא תעשה.....עו

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד.....עח

תורה לשמה וחידושיה והתשובה השלימה שבעקבותיה | ביאור שורשי 'ירה' 'תור' 'שיר'.....עח

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף .. פא

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.
נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי..... פא
אכילה קודם תקיעת שופר..... פא

חינוך פו

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
פו.....
סליחה!..... פו

חידות פח

חידות – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס
לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ..... פח
שאלות בפרשת וילך..... פח
חידותא דאפטרטא וילך-שובה (הושע יד, יואל ב)..... פח
תשובות לפרשת נצבים..... פח
תשובות לחידותא דאפטרטא נצבים (ישעיה סא, סג)..... צ
מילה צפונה / הרב יוסף שפר..... צב
חידה לפרשת וילך..... צב
פתרון החידה..... צג

פולמוס צה

פולמוס / הרב ורבני ולומדי אספקלריא..... צה
למה נקרא שמם 'סליחות'..... צה
פולמוס / הרב נתן קלפהולץ – קרית גת, ורבני ולומדי אספקלריא..... קד
מפני מה 'ראוי' לירא מהדין?..... קד

אספקלריא לדף היומי קיז

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת סוכה..... קיז
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים..... קיז
הרב זלמן חיים הומינר..... קב

חילופי דברים.....קל

הרב צבי קרייזר, מח"ס באר צבי.....קל

הרב אריה גלינסקי.....קל

סיפור..... קלב

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קזצקוב.....קלב

דק מחוספס – ככפור על הארץ.....קלב

כזרע גד הוא - וטעמו?!.....קלג

“מתוך ההפיכה” – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים

וינשטוק.....קלז

פרק פ' "מומי משמש כבלדר בעל כורחו".....קלז

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב.....קמה

הכיבוד הורים שהאריך חיים נפטר שלוש חודשים אחרי פטירת אמו...קמה

סיפור / מארכיונו של הרב חנוך חיים ויינשטוק.....קמח

אין דבר העומד בפני התשובה – סיפור ליום כיפור.....קמח

אספקלריא לפרשת וילך – שובה תחילת תשפ"ב

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

מדוע נאמר "יהגה" בלשון עתיד?

אשרי האיש שהתגבר על יצרו כבר בנערותו ("איש")^א מפני שבעתיד אם יהיה בתורת ה' חפצו יוכל להתגבר כל כך על יצרו עד כדי כך שבתורתו יהגה יומם ולילה. (עוללות יהודה)

כמו כן יבואר הענין בדרך פשט, שפעולה מתמשכת נכתבת בדרך כלל בלשון עתיד.

*

"ובתורתו יהגה יומם ולילה" – ליקוט דברי חז"ל בעניין חשיבות לימוד התורה בלילה

חז"ל מרחיבים בכמה מקומות בעניין חשיבות לימוד התורה בלילה. ואלו דברי חז"ל בש"ס (רובם מרבי יוחנן וריש לקיש, בשמונה מקומות חלוקים, והכל מדרשות הפסוקים):
"לא איברי סיהרא אלא לגירסא" (עירובין סה, א).

תרגום: לא נברא ירח אלא ללימוד. יא"ק: ונראה שכוונה על דרך המליצה, ללמוד לאור הירח. ובזה מבואר מדוע שינה הלשון ולא אמר "ליליא" כמו שם לעיל מיניה.
"כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו" (תמיד לב, ב).

"כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום" (חגיגה יב, ב עי"ש; ע"ז ג, ב; וע"ע תדא"ז יט).

"העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהם הכתוב כאילו עוסקים בעבודה" (מנחות קי, א).

"כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה שוב אינו נחרב" (עירובין יח, ב).

"כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו" (שם, וע"ע ברכות ג, ב; ד, א; וירושלמי שם).

"הניעור בלילה מתוך דברי תורה סימן יפה לו" (אבות דרבי נתן כט, ג, עיש"ע).

^א נראה שיצר דרשה ממוצעת בין שתי דרשות הגמרא, שדרש: "אשרי מי שמתגבר על יצרו כשהוא איש".

ביאור דברי ריש לקיש מפסוק והגית בו יומם ולילה – "כאשר הייתי יגע בתורה ביום, בלילה היתה מאירה לי"

"ר' יוחנן אמר, אין רנה של תורה אלא בלילה וכו', ריש לקיש וכו', חזר ואמר (תרגום): אין אתם רואים תלמודי כמה מאיר?! ולמה – שהוא של לילה ושל יום". (ויקרא רבה פרשת מצורע פרשה יט, ב)

"כאשר הייתי יגע בתורה ביום, בלילה היתה מאירה לי" (ריש לקיש בשיר השירים רבה פרק ה פסוק יא, אות א).

*

ברמב"ם (בהלכות תלמוד תורה, פרק ג הלכה יג): "אף על פי שמצוה ללמוד תורה ביום ובלילה, מכל מקום אין אדם לומד את רוב חכמתו אלא בלילה, ולפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה וכו'".

ובשבט מוסר (ר"א הכהן האתמרי, פרק מב (טו)) בשם ספר "ברית אברהם" (ר' אברהם הורוויץ, אבי השל"ה, פרק ב דף ה, ב), שהביא ממדרש: "תכלית הימים – הלילות", וכו'.

*

ביאור דברי ריש לקיש מפסוק והגית בו יומם ולילה – "כאשר הייתי יגע בתורה ביום, בלילה היתה מאירה לי"

הבאנו דברי ריש לקיש בשיר השירים רבה "כאשר הייתי יגע בתורה ביום, בלילה היתה מאירה לי".

שם מסיים ריש לקיש במלים "שנאמר והגית בו יומם ולילה", ואף בויקרא רבה הנ"ל הביא פסוק זה.

ונראה לבאר זאת, על פי דברי "שלטי הגיבורים" (על ה"מרדכי", מסכת שבת, פרק שני) שפירש את "והגית" שה' מאיר את עיני מי שלומד לשמה (עי"ש), ולפי דבריו נראה שריש לקיש סמך לכך מפסוק זה, שסובר ש"והגית" מתפרש מלשון אור, כמו "יגיה חשכי" (ש"ב כב, כט ותהלים יח, כט), ודו"ק. (ובדומה ייאמר לגבי פסוק "ובתורתו יהגה", אלא שהזכיר רק את הפסוק שביהושע כי רק שם נזכר זאת בדרך ציווי.)

ואף על גב שמלת והגית שורשה "הגה" ויגיה שורשו "גהה", מכל מקום שרשים אלו מתקשרים, וכפי שמשמע בערוך השלם [נמעט סמך לכך תמצא בנוסח מוסף ליום ב' של ראש השנה "חקר מפקד לילה יגיה בלהב לילה, חק הגה יומם ולילה לגיהם יזכור"].

*

עד כה השכלנו להבין מהי המשמעות ב'והגית' על 'היתה מאירה', אך עדיין צריכים אנו למודעי, שגם אם הפסוק מתפרש 'ובתורתו יאיר יומם ולילה' מנין שהכוונה שהלימוד של יום מאיר את הלילה ולא ששניהם מאירים כאחד?

אכן, יובנו הדברים שפיר על פי דברי המלבי"ם (בהרבה מקומות) ש"יגיה" שייך ל"הגה", ומבאר שענין שניהם הוא "הוצאה", ויגיה עניינו דבר המקבל את אורו מדבר אחר, כגון הירח מהשמש, שנראה כאילו מוציא נצוצי האור מהעצם המאיר אליו, ככתוב ביחזקאל (ב, כח) "כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם (אור החוזר) כן מראה הנוגה סביב", ומעתה מיושב היטב, שדרש ריש לקיש את 'והגית בו יומם ולילה' שבלימודו גרם לעסק 'העברת אור' בין היום ללילה: "כאשר הייתי יגע בתורה ביום, בלילה היתה מאירה לי".

וכנראה זו גם כוונת התנחומא (נח ג) "תורה שבעל פה לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה ויש מבלה ומנבל עצמו עליה, לפיכך מתן שכרה לעולם הבא שנאמר העם ההולכים בחושך ראו אור גדול, אור גדול שנברא ביום ראשון שגנזו הקדוש ברוך הוא לעמלי תורה שבעל פה ביום ובלילה שבזכותן העולם עומד וכו', ואומר כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה", שמפני יגיעתו ביום ובלילה זוכה ל'יהגה', לאור הגנוז.

והאדרמו"ר האמצעי מליובאוטש קישר בין המלים הנ"ל באופן אחר, שכתב בכמה מקומות (אמרי בינה שער התפילין עמ' 310, ומאמרים נ"ך עמ' שנ, ומאמרים חקת א'שפו, ונר מצוה שער היחוד קמא,א) ש'יהגה' ו'יגיה' שניהם עניין "בליטה לחוץ הניכר יותר מתוך היפכו" הגיון המחשבה ועיון עמוק, שאור השכל נעשה יותר בולט, וכתב שהגה הוא "אותיות המחשבה" (יא"ק: והוא על דרך שפירשו המפרשים את "הגה" – "הוצאה")

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"לפני ה' תטהרו", הפירוד בבין אדם לחבירו מעכב את הכפרה!

פי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מפל חטאתיכם לפני ה' תטהרו (ויקרא טז, ל)

א) הגמ' ביומא (פז, א) מספרת, שר' זירא כי הוה ליה מילתא בהדי איניש (שהיו צריכים לבקש מחילה ממנו), היה ממציא עצמו לפני מי שחטא לו, כדי שיבקש ממנו מחילה וימחול לוי. וכן מובא שם מעשה עם רב, דהוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא (הטבח חטא לו), ולא בא הטבח לפניו במעלי יומא דכפורי, אמר איהו, איזיל אנא לפיוסי ליה.

א. ולא מובן, מאין נובע מדת חסידות זו לרדוף אחרי הפושע כדי לסלוח לו, ולכאורה מדת השכל מורה, שדי לסלוח לו כשהוא בא לבקש ממני מחילה.

ב. שנינו (יומא פה, ב) "עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו". וכתבו כמה מפרשים, שכונת המשנה הוא, שאם לא מרצה את חבירו, אזי אין יוה"כ מכפר גם על העבירות של עניני בין אדם למקום.

ועלינו להבין, מדוע הכפרה על עניני בין אדם למקום, מותנה בעניני בין אדם לחבירו?

ג. בנוסח התפילה במוסף אחרי עבודת יום הכפורים אומרים: "נתת לנו את יום צום כו' יום שימת אהבה ורעות יום עזיבת קנאה ותחרות". ומקורו בפרקי דר"א (פרק מה) שאמרו: "מה מלאכי ישראל אין בהם אכילה ושתיה, כך ישראל אין להם אכילה ושתיה ביום הכפורים כו', מה מלאכי השרת שלום ביניהם, כך ישראל שלום ביניהם ביום הכפורים כו', והקב"ה שומע עתירתן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר כו'".

וזו טעון הסבר, מדוע מהות יום הכפורים הוא "יום שימת אהבה ורעות ועזיבת תחרות", מה השייכות בין האחדות לכפרת יוה"כ?

² בפלא יועץ (ערך תשובה) מוכיח מכאן שלא סגי במחילה גרידא אלא צריך גם ריצוי ופיוס, דאל"כ מדוע לא סגי שימחלו בלבם.

³ ראה מש"כ הגר"י בלאזר זצ"ל (כוכבי אור אות ה, ג) שזה מצד הדבק במדותיו של הקב"ה, שהרי גם הקב"ה רודף אחרינו כדי שנחזור בתשובה.

¹ כ"כ החת"ס (דרשות ח"א לה, ב; ח"ג מב, ב). וע"ע בסידור הגר"א (לפני תקיעות) שמובא שם: "כי איך אפשר שהקב"ה יעביר על מדותיו, אם האדם הפחות הבא מטפה סרוחה לא יבקש להעביר על מדותיו". וע"ע בברכ"י (תרו, א) שמביא שי"א שאם לא שב מעבירות שבינו לחבירו גם עבירות שבינו למקום אינו מתכפר, ואסמכיה אמתניתין. ואני אומר לא ניחא ליה למאריהו בהכי. אך מביא שגם בעבירות שבינו לחבירו יש גם חלק גבוה, וכל שלא פייס את חבירו גם חלק גבוה אשר בה לא נתכפר.

'בין אדם למקום' ו'בין אדם לחבירו' אינם ב' מערכות נפרדות

(ב) נקדים בדבריו המפורסמים של החזון איש ב'אמונה ובטחון' (ד, ה):

"מן המונחים הקיימים, כי תיקון המידות מתייחס לאלה המצות שהן בין אדם לחבירו, וחובת היראה בשביל מצות שבין אדם למקום יתברך, ומן המונח הזה קיימת הדעה, כי יש בני אדם שלמים במצות שבין אדם למקום יתברך וחסרים בתיקון המדות והן רעים בין אדם לחבירו. אמנם, אין דעה זו קיימת באמת לחודר אל פנימית חזיון הזה, כי באמת זה שמדותיו כברייתן ולא הותקנו ע"פ המוסר והדעה, והוא מסור ביד יצרו ואין יצרו מסור בידו, לא יתכן שיהא שלם במצות שבין אדם למקום, ואם מקיימן במדה ידועה, הוא רק מפני שאינו פוגש בהן התנגדות מטעם אחת המדות המגונות, אבל בהפגשו בהתנגדות שלהן לא תעמוד יראתו בפניהן.

ומעשים בכל יום שהחרד הזה, לא עלה לתורה כאשר קראוהו לעלות, באשר חשב כי לא לפי כבודו היא זו כו', וכרגע לא חת ממה שאמרו "ועוזבי כו" זה שקורין לו לעלות לתורה ואינו עולה. זאת אומרת, שאדם זה מקולקל בשרשו שיצר הרע שופטו, וכל עשיית מצותיו הן פרי ההרגל המתאימות לכבודו ולתאותו ולמהלך חייו בשטפו הטבעי כו'.

ואמנם להיות הפגשו במלחמת המדות בדברים שבין אדם לחברו מצויה, והפגישה עם התנגדותם לתפילה וק"ש וכיוצ"ב אינה מצויה, נדמה לבני אדם, כי הוא חרד לחצאין, ויש בו מחיצה המפסקת בין מצות למצות, אבל האמת שזה וזה אין בו" (עכ"ד).

והנה מפשטות דבריו שם משתמע, שהחיסרון הוא רק מצד שאילולי שלימות בבין אדם לחבירו, זה עלול להשפיע לרעה גם על עניני בין אדם למקום.

אולם הג"ר שלום שבדרון זצ"ל סיפרה, מה שאמר מרן החזו"א: כידוע העולם רגיל לחלק את התורה לשנים, חלק הראשון – מצות שבין אדם למקום, והחלק השני – מצות שבין אדם לחבירו.

אולם טעות היא זו! באמת אין שום חילוק כלל, וכל החילוקים הללו אינם אלא 'סימנים' כעין 'הציבי לך ציונים', חלוקה אשר תכליתה הבנה מסודרת יותר של חלקי התורה, אבל את האמת האמיתית צריך כל יהודי לדעת, כי אם אדם עושה חציצה בינו לבין חבירו, נעשה ממילא חציצה בינו לבין המקום, לא פחות מאשר אם עושה בפועל מחיצה בינו לבין המקום!

והטעם, שכן נאמר בתורה "כי בצלם אלוקים עשה את האדם", וממילא מי שחוצץ ומבדיל בין עצמו להצלם אלוקים (קרי חבירו) ואינו חס על הצלם, עושה ממילא חציצה בינו לבין האלוקים גם כן!

¹¹ זקניך ויאמרו לך עמ' רעה.

"לפני ה'"

ג) והמשיך החזון איש: שמכח זה דייק ראב"ע במשנה ביומא (פה, ב) מהפסוק של "מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו", שעבירות של בין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר, כי על ידי עבירה שבין אדם לחבירו, אין הוא עומד לפני ה' שהרי יש חציצה.

וכך כותב השל"ה (יומא תורה אור אות קלז) בשם הרמ"ק:

"כי הנשמות מתראות לפניו ביום זה, בסוד הבינה, שהוא שורש אל הנשמות, והנשמות הנכנעות בתשובה, הם המעוררות התשובה העליונה, שכן דרך השרשים להתפעל מענפיהם התחתונים. ועתה אם ימצא בינו לבין חבירו טינא, הרי הוא מפריד ומחלק השורש העליון, וכמעט מכניס בו שנאה שהיא פירוד, ואיך אפשר שיושפע עליו אור התשובה, והוא מפריד בו חס ושלום".

ושואל מרן הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו ח"א עמ' 264), מדוע הרמ"ק לא כותב שעבירות של בין אדם לחבירו, לא יתכפרו עד שירצה את חבירו, כי עדיין לא תיקן את חטאו? אלא משמע מדבריו שסובר, שעד שירצה את חבירו לא יכפר עליו יוה"כ בכלל, גם על החטאים של בין אדם למקום. והטעם מחמת ענין הפירוד שהוא בסתירה לעצם מהותה של יום הכפורים. וכמו שאמר החזו"א שאין זה נחשב "לפני ה'".

ועפ"ז מבואר היטב, שיום הכפורים מהותו הוא "יום שימת אהבה ורעות" – כי אכן בלא זה לא שייך כפרת עוונות.

ויש לצרף בזה מה שכותב הכלי יקר (ויקרא טז, ל): "וחז"ל דרשו דוקא עבירות שלפני ה' דהיינו שבין אדם למקום יום כיפור מכפר אבל לא העבירות שבין אדם לחבירו, על כן נאמר "ועל כל עם הקהל יכפר" רצה לומר דוקא כשנעשו קהילה אחת להיות באגודה אחת להיות שכם אחד לעבוד את ה' אז הקב"ה מקבל תשובתם ולא בזמן שחלק לבם. ולפי שמדרך העולם שביום כיפור מבקשין מחילה זה מזה ולמחרתו חוזרים לסורם על כן נאמר (שמות לה, א) "ויקהל משה" למחרת יום כיפור עשה אותם קהילה אחת כדי שיהיו כן כל ימות השנה, ולפי שכל דברי ריבות נמשכים מן העסקים שבין אדם לחבירו על כן ישב לשפוט את העם למחרת יום כיפור כי על ידי זה יהיו קהילה אחת וכל העם על מקומו יבוא בשלום".

ד) ומוסיף השל"ה בשם הרמ"ק דבר נפלא, שלכן האמוראים היו רודפים אחרי הפושעים, וכך הוא כותב:

"ולכן אנשי מעשה שבדור התנאים והאמוראים, אף אם היו הנעלבים, היו ממציאין עצמם לעולביהם, כדי שיתרצו זה לזה, כדמוכח בגמרא (יומא פז, א). והענין לזה, כי סוד הנשמות הם ששים רבוא כו' וכדי להמשיך מאור העליון, צריך שיהיו ששים רבוא לב אחד, כדי שיתיחדו בשמא קדישא עילאה רברבא, דלא שריא אלא באחדות השלם, בענין שהוא אחד. ולכן צריך שיתיחדו למטה הלבבות, ולמעלה הנפשות והרוחות והנשמות,

ואז ודאי שריא [עלייהו] שמא קדישא בסוד האחדות, כאשר נבאר בסייעתא דשמיא. ולכן צריך לתווך השלום ולהחזיק בו ולהתאחד בלב אחד, כדי שימשיכו עליהם השם הנזכר.¹ ו"כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו"

ה) עתה נבוא לבאר את השייכות של "כנסת ישראל" למערכת ימי התשובה.¹ הנה מבואר בסוגית הגמ' ביומא (פו, א) שאין בכח של יום הכפורים למכפר על חייבי כריתות, והביאור הוא ע"פ מש"כ בנפש החיים (א, יח) שענין הכרת הוא, שבחינת הנפש נפסק ונכרת משרשו העליון וינתק החבל שהיה קשור ומודבק בו עד הנה. וז"ש (ישעיה נט, א) "כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלוקיכם" – היינו לבין אלוקיכם ממש. ומוסיף מוהר"ח זצ"ל בדרשה לסליחות, לבאר מש"נ (דברים לב, ט) "יעקב חבל נחלתו" – "כי האדם דומה לחבל שראשו קשור למעלה וסופו מגיע למטה וכשמנענע סוף החבל למטה מתנענע גם הראש העליון הקבוע למעלה. אמנם האדם מכח עונותיו המרובים מרתק את החבל ומפסיק את הקשר כענין הכרת ("ונכרתו הנפשות") שנפסק הקשר בינו לבין קונו".

ולכן רק כל זמן שיש לאדם אחיזה בחבל, יש אפשרות לכפרת יוה"כ לכפר לו, אבל אם נכרת החבל ואין לו אחיזה אין לו מקום לכפרת יוה"כ.

ומהו החבל הזה אשר משתלשל לבני ישראל והם קשורים בו?

זהו ההנהגה של "כי חלק ה' עמו", וכמש"כ מוהר"ח (א, יז): "וזהו ענין כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, כי הם כחלק ה' מדובקים כביכול בו יתברך שמו כו', כחבל הקשור למעלה ומשתלשל ויורד עד למטה".

וכך גם כותב השערי אורה (שער א): "כנסת ישראל כו' היא המחזקת בה כל קהל ישראל, ובה מתכנסים ומתקבצים, ועל ידיה נבדלו ישראל מן האומות, כמש"נ "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", והסוד "בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל".

ומבואר מינה, שבדור הפלגה בעת שנפרדו ישראל מכל האומות, והם נמסרו להנהגת שרים ומזלות, וישראל מונהגים על ידו יתברך, בעת ההיא נקבע שנפשותיהן של ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד ומשפעות ממנה, לעומת נפשות האומות שנמשכות ממקום

¹ ויש לצרף בזה מש"כ רבינו בחיי (ויקרא כג, מ) על סימני הקטורת שהן בעלי הריח הטוב, "וצוה הכתוב להכניס בתוכן חלבנה שריחה רע, להורות על רשעי ישראל שיכנסו בכלל הצדיקים בעלי הריח הטוב, ויעשו כלם אגודה אחת לפניו והוא מקבלם בתשובה". ולפי האמור בפנים, הענין לצרף את הרשעים, זה לא רק בשביל הרשעים, אלא גם בשביל הצדיקים.

¹ ראה בזוהר (ח"ג קכב, ב) "תא חזי אפילו כנסת ישראל תשובה אקריי". וע"ע במדרש (איכ"ר ה, כא) "אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, "השיבנו ה' אליך", אמר להם הקב"ה, "שובו אלי ואשובה אליכם", אמרה לפניו רבש"ע, שלנו היא, שלך היא, "שובנו אלקי ישענו והפר כעסך עמנו". ובישושה"ע (שער המים) כותב בשם האריז"ל במה שנאמר "ויבכתה את אביה ואת אמה" – שאביה זה הקב"ה, ואמה זו כנסת ישראל (ראה בזוה"ח כי תצא צו, א).

אשר איננו טהור (וכמש"כ המבי"ט בהקדמה שלכן נמסרה התורה רק לישראל). וזהו המושג של "כנסת ישראל" – שכל נפשות ישראל חצובות כנשמה אחת מתחת כסא הכבוד.

ולכן כשבאים לבקש כפרה – שכאמור זהו תיקון למי שאחוז ותפוס בחבל הזה, לא יתכן לפעול כלום כי יש פגם בחבל הזה, ולכן רק כשאינן חציצה בין אחד לשני, ניתן לכפר עליהם, אבל כשיש חציצה ביניהם זה גורם שאינם עומדים "לפני ה'" ואז לא שייך כפרה.

(ו) ונסיים בדברים נפלאים ומרגשים שכותב החרדים (מצוות התלויות בא"י פ"ד):

"בהצדיק אדם נפשו, בכל ישראל יעשה רושם, ובו יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל, וכן בהחטיא נפשו, בכל ישראל יעשה רושם, לכן תתעורר נפשך בכוונה גדולה לשוב בתשובה ותכוין שעמך ישובו כל זרע ישראל, והיינו "שובה ישראל" בלשון יחיד והדר כתיב "קחו עמכם דברים ושובו" בלשון רבים, ולכך מסיים "כי שב אפי ממנו" ופירשו רז"ל אפילו האחד שישוב ישוב חרון אף ה' מכולם מן הטעם הנזכר, כי גורם שכולם יהרהרו בתשובה, אפשר דהיינו דכתיב "אלמדה פושעים דרכיך וחסאים אליך ישובו", נמצא מזכה אחרים עמו".^ח

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

^ח בגמ' ביומא (פו, ב) אמרו "יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם", וציין שם הרע"א מה שביאר בזה הרמ"ע מפאנו (מאמר חיקור דין ח"א פ"ד) שהכונה לחלק הערבות שנמחל בזכותו.

בואי שבת / הרב חיים שולביץ

שבת של דיו זוגי

וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד (לא, יד)

המעבר מתורה שבכתב לתורה שבע"פ

בסוטה (יג): וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד, תנא, אותה שבת של דיו זוגי היתה, ניטלה רשות מזה וניתנה לזה, וביאר רש"י להלן (לב מד) שניטלה רשות מזה וניתנה לזה, העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו. והיינו שבשעת מיתת משה, שעל שמו נקראה תורה שבכתב 'תורת משה עבדי', החלה מסירת תורה שבעל פה, כאמור 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, שימה בפיהם', והיינו להעמיד את התורה שבכתב להשמה בפיהם, שתהיה תורה שבעל פה, ובזה התקיים 'ומסרה ליהושע' בהיות יהושע מתורגמן למשה, כי המתורגמן הוא הראשון שהופך את התורה שבכתב לתורה שבעל פה. ויש להתבונן למה מעמד זה נעשה בשבת דיקא, עד שנקראת 'שבת של דיו זוגי'.

השבת כתורה שבכתב או תושב"ע

והנה מצינו תוארים חלוקים אודות עיצומה של שבת, כי בזהר (ח"א מז:): אמרו יום השביעי דא תורה שבעל פה, דאיהו שביעי, וכבר בספר יצירה שנינו (ד יא) יום שבת בשנה ופה בנפש, ונודעו דברי חז"ל (הקדמת תיקו"ז) 'מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה', והיינו כי ה'פה' הוא המפרש ומבטא את החכמה שבפנימיות, וכן השבת עניינה הוא לגלות מלכות השי"ת, שבימות החול היא מוסתרת בעמל מלאכות ימי המעשה. וכבר כתב הרמ"א (תורת העולה ח"א פכ"ב) שלחם הפנים מורה על חכמת התורה שבעל פה, כאמור (משלי ט ה) לכו לחמו בלחמי, ולכן היו מסדרים את הלחם על השולחן בשבת.

אולם לעומת זאת, הרי נודע לכל (שבת פח.) כי בשבת ניתנה תורה שבכתב, ובזוהר (ח"ב צב.) מבואר ששלשת חלקי השבת, הם בשלש דרגות, בסוד תורה נביאים וכתובים, והשומר שבת, שומר על התורה כולה^ט. וכן הדעת נותנת, שהרי כתב הרמב"ן (בהקדמתו לתורה) שהתורה כולה שמותיו של הקב"ה, והיינו שבה מתגלה רצונו בבריאה, וכיון שעיקר הגילוי בשבת, וההסתר חל רק בחול, ראוי שתהיה התורה שבכתב בשבת קודש, ואמנם כן כתב הרמח"ל (עה"ת, שמות לא יד) בביאור הכתוב 'לדעת כי אני ה', 'תולה הדבר בשמו של הוי"ה ב"ה. כי בחול שולטים הכינויים, וזה סוד ה"אלקים" המוזכרים

^ט וראה באר אברהם (ברכות כט. אות ד) שיש בתנ"ך ז' ספרי תורה [ע"י חלוקת ויהי בנסוע] וי"ט נביאים וכתובים, והם כנגד ז' ברכות בתפלת שבת וי"ט בתפלת חול.

במעשה בראשית, ובשבת שולט שמו של הוי"ה ב"ה, וזה סוד יום ה'ששי ויכולו ה'שמים'.

ופשר דבר על פי דברי ספר הבהיר, המובא בכתבי רמב"ן (האמונה והבטחון יט) כי ששת ימים עשה ה' וגו' וינח ביום השביעי, פירוש, עשה ששת ימים אלה הנקרא תורה שבכתב, וינח ביום השביעי, זו תורה שבעל פה. ובפשוטו משמעו הוא שיש לששת ימי המעשה מעלת תורה שבכתב ביחס אל השבת שהיא כתורה שבעל פה. ברם, כבר האריך השל"ה (חולין כו-כט בביאו"ד הזהר ח"ב רד.) לבאר, שאדם הראשון ירד בחטאו אל הקלי', לעמול בל"ט מלאכות, יום ולילה לא ישבותו, אך הקב"ה העלה את ישראל מששת ימים החיצוניים והשליט עליהם הנהגה קדושה, כל השכינה שהיא נקודה פנימית של ששת בימים, וממנה הם יונקים, והיינו שבעיקרם היו ששת ימי המעשה מגלמים את ששת דרכי ההשפעה משורשה העליון, עד למנוחתה בשבת, אלא שהחטא גרם שיהיו חול בחיצוניותם, ורק השבת נשארה בשלימות, ולכן היא נעלה מהם, אך עם זאת בפנימיותם הם משפיעים לשבת דלית לה מגרמה מידי'.

והענין הוא, כי אמנם שבת נקראה 'מקור הברכה', בהיותה מחוברת אל שרשה, ומוארת בשפע ברכה, הנאגר בה כבריכה, להתחלק לכל העולם, אולם עיקר עניינה הוא לגלות את דרכי השי"ת, איך ההארה העליונה יוצאה אל הפועל בעולם הזה, ולכך מצד אחד היא עת הראויה לקבלת תורה שבכתב, ולאידך כוחה הוא לגלותו בתורה שבעל פה, ומתקיים בה 'זכור ושמור בדיבור אחד'.

לעומת זאת ימות החול, עיקרם הוא כבנים ל'אם לבינה תקרא', ואינם זקוקים להארתה, כי בהם היא נמשכת, אלא שעם מעלתם, כיון שנבראו כ'זמן' הרי שניתנו לעבודה, ויש בהם נתינת מקום לבחירה, וכאשר נמשכו בחטא להתקן בשית אלפי שנים, הרי כל עוד הם בסדר התיקון תפיסתם היא רק כ'כינויים', ביחס להארת השבת שיש בה גילוי שם הוי"ה ב"ה.

היחס שבין תורה שבכתב לתושב"ע

וכבר נודע שחילוק זה בין חיצוניות לפנימיות קיים גם ביחס שבין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, כי הנה כתב השל"ה (שבועות תו"א נח) שהתורה שבכתב נמשלה לזכר המשפיע, ותורה שבע"פ לנקבה המקבלת, כי שפע של תורה שבע"פ הוא מתורה שבכתב, וממנה יניקתה להביא ראייה מתורה שבכתב. ובזה ביאר הנצי"ב (העמק דבר שמות כט מא) את היחס בין פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, שכן תחילת תורה שבע"פ היא ביהושע, שהוא מקבל מתורת משה, כלבנה המקבלת מחמה.

¹ ראה גם בדברי הגר"א (איוב א ב) 'שבת אין לה מעצמה כלום, רק מה שמכינים בששה עליה'. וביתר ביאור (תיקו"ז יט, לו ע"ג) 'שבת מלכות שולטת בשבת, לכן שבת ל"ל מגרמה כלום, דלה כמו מלכות, רק מה שמקבלת מו"ק, לכן כל ששת ימי המעשה צריך להכין לשבת'.

אך לאידך כתב הגר"א (אד"א דברים לב א) שבפתיחת שירת האזינו, הפסוק הראשון חציו באות ה', ה'אזינו, ה'שמים, כנגד חמשת חלקי תורה שבכתב. וחציו השני בו', ו'תשמע הארץ, כנגד תורה שבע"פ שנכללת בו' סדרי משנה, וכן כתב בביאורו למשלי (טז ד) 'כל פעל ה' למענהו' למען ה' ו', תורה שבכתב ה' חמשה חומשי תורה, ושבע"פ ו' סדרי משנה. ולכאן' כיון שהתורה שבכתב נמשלה לזכר המשפיע, ראוי לציינה באות ו', ואילו תורה שבע"פ הנמשלת לנקבה המקבלת ראויה לאות ה'.

וכבר ביאר הגר"א (ישעיה יב ב) שאין סתירה ביחס זה, ובלשונו 'אף שהה' סימן נקבה וו' סימן לזכר, אעפ"כ ה' הוא תורה שבכתב, ו' תורה שבע"פ^א, כי בפנימיות הוא בחילוף, בסוד השלך על ה' יהבך'. והגרי"א חבר ביאר דבריו (שיח יצחק, שבת תרומה) שהיחס בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ הוא כחותם ונחתם^ב, והיינו שתורה שבע"פ היא גילוי החכמה שנקלטה בה מחותם התורה שבכתב, וכיון שפנימיותה מכיל את תורה שבכתב, לכך היא באות ו', ואילו תורה שבכתב המשפיעה לה נרמזה באות ה', כי עיקר תכליתה תלוי בהשגת המקבלים, שתפיסתם בה היא רק ע"י תורה שבעל פה.

'זכור' בתורה שבכתב ו'שמור' בתושב"ע

המהר"ל (תפארת ישראל פמ"ד) העיר, למה נאמר 'זכור' בדברות ראשונות, ואילו בדברות שניות נאמר 'שמור', ולא ההפך^ג. ובפשוטו יש לומר, ש'זכור' נאמר בלוחות הראשונות שהן תורה שבכתב, ואילו 'שמור' שהוא פירושם, נאמר בשניות שהן תושב"ע^פ, והיינו ב'דיבור אחד'.

וכן עולה מלשון הזוהר (ח"ב קסא): 'כללא דכל אורייתא הכי איהו ודאי, דהא אורייתא איהי תורה שבכתב, ואיהו תורה שבעל פה, תורה שבכתב דא איהו דכתיב יהו"ה, תורה דבעל פה דא הוא דכתיב האלקים, ובגין דאורייתא איהו רזא דשמא קדישא, אקרי הכי תורה שבכתב ותורה דבעל פה וכו', בגין דשמא דא לעילא ושמא דא לתתא, דא רזא דעלמא עלאה, ודא רזא דעלמא תתאה, ועל דא כתיב אתה הראת לדעת כי יהו"ה הוא האלקים וכו' ואי תימא פקודי אורייתא אן אינון הכא בכללא דא, אלא דא איהו זכור ודא איהו שמור, וכל פקודי אורייתא בהני כלילן ברזא דזכור וברזא דשמור, וכלא איהו חד'.

^א גם השל"ה (תו"א בית חכמה ר) העיר כך, שלכאורה יש סתירה ביחס זה, ובלשונו 'תורה שבכתב, ה' חמשי תורה, ותורה שבעל פה ו' סדרי משנה. והיה ראוי להיות להפך, כי נודע תורה שבכתב תפארת ו' שבשם, תורה שבעל פה מלכות ה' אחרונה שבשם'. והשיב 'אלא הוא הכללות', והן הן דברי הגר"א.

^ב ראה שם שלמד כן מלשון הגר"א (אד"א שמות כא ו) 'מגדולת תורתנו שבעל פה שהיא הלכה למשה מסיני, והיא מתהפכת כחומר חותם'.

^ג וביאר ש'שמור' הוא לא תעשה, ולכך נאמר במשנה תורה, שהוא בסוף, שכן הדרך שדבר מגיע למקבל אחר שהנותן גומר נתינתו, ולכן נאמר 'שמור' קרוב אל המקבל, הם ישראל, ואילו 'זכור' שהוא עשה נאמר בעצם התורה הקרובה אל השי"ת, וראה לעיל פר' ואתחנן.

מבואר בדבריו שכל דברי התורה הם שמותיו ית', וכשם שתורה שבכתב היא גלוי שם הוי"ה, ותורה שבע"פ גילוי שם אדנותי, שרק על ידו יש תפיסה בשם הוי"ה, כהארת העולם העליון הניכרת בתחתון, כך גם זכור ושמור, הכוללים את כל חלקי התורה, והם עצמם אחד, כאמור 'זכור ושמור בדיבור אחד'.

עומק הדברים ביאר הגר"א (שה"ש א ג) שתורה שבכתב ושבע"פ הן בחינת שמים וארץ, ותורה שבע"פ היא לישראל לבדם, שהיא קרובה להם, ואילו תורה שבכתב שהיא גבוהה, נכללים בה גם שאר האומות, ועל כך נאמר 'לריח שמניך טובים וגו' על כך עלמות אהבוך', כי בעוד הנאת הטעם היא רק בקרוב, הרי שהריח מגיע גם לרחוקים. והיינו שאין יכולת להגיע אל טעם תורה שבכתב אלא ע"י תורה שבע"פ, ולכך לשאר האומות אין ממנה אלא 'ריח'.

ולכך 'זכור' שהוא השגה בדבר עליון ורחוק, נאמר בלוחות הראשונות שהן תורה שבכתב, ורק כשהוא נקלט ומתפרש, נקרא 'שמור', והוא האמור בתורה שבע"פ, אך כיון שעניינם אחד, בהיותם הוראה ופירושה, לפיכך 'בדיבור אחד נאמרו'.

משה זכה בכתרי ישראל

מובא בשם האר"י (פע"ח שבת ח) שאומרים בכניסת השבת מ'זמור שיר ליום ה'שבת, ראשי תיבות למש"ה, לפי שמש"ה רבינו ע"ה מחזיר בשבת לישראל את הכתרים שניטלו מהם אחר מעשה העגל, וניתנו למשה, ועתיד הקב"ה להחזירם לנו (שבת פח.), ועל כך אומרים בתפילת שחרית 'ישמח משה במתנת חלקו', לפי שזוכה בשבת למדרגת אורו שזכה במתן תורה, ואז מחזיר בכוחה את הכתרים.

והנה תורה שבכתב נקראת על שמו של משה כאמור (מלאכי ג כב) 'זכרו תורת משה עבדי', ומבואר (נדרים לח.) שלא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו, שנאמר 'כתב לך', ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל, ומסקנת הגמרא שם שעל התורה עצמה נאמר לו 'ללמד את בני ישראל', אך פילפולה נתן משה לישראל בטובת עינו, ופירש הרא"ש שם שנאמר לו 'כתב לך' כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בצורות האותיות. והיינו שמש"ה קבל את התורה שבכתב שבה נכללו כל הכתרים של השגת תורה שבעל פה של כל אחד מישראל, ובקבלת לוחות הראשונות, בשעת מתן תורה השיגו כל אחד את חלקו הראוי לנשמתו, ואילו אחר שנטלו מהם כתריהם, זוכה בהן משה, אזי נכללו בחלקו, ממנו כתב את הלוחות השניות שנאמרו במשנה תורה.

נמצא שהחילוק בלוחות בלשון דברת השבת, 'זכור ו'שמור', מושרש הוא בנשמות ישראל, ולכך בראשונות שזכו בהן כל אחד בחלקו כפי שהוא בשרשו, נאמר 'זכור', כי

^{יד} ביאר הגר"א (ליקוט ריש מס' ברכות) ששם הוי"ה בגי' כו, וכנגדו יש בתורה שבכתב כ"ו כתיבות, כ"ד ספרים ובי' לוחות, ואילו שם אדני בגי' סה, וכנגדו שישים מסכתות לבאר תורה שבכתב [כגד נ"י שבשם], ועוד ה' מסכתות [נגד א"ד בשם] העוסקות בדינים דרבנן, והם דמאי עירובין מגילה עדיות וידיים.

הזכירה היא קבלת השגה הבאה משורש עליון, ואילו בשניות נאמר 'שמור' לפי שאז כבר ניטלו כתריהם, וכל השגתם היתה רק ממה שקבלו ממשה, וניתן בידם לשמירה גרידא. ונמצא שמצד הדין כל הכתרים של משה, ורק בשבת 'ישמח משה במתנת חלקו' ומחזיר חלקן של ישראל, וכדלהלן.

משה מחזיר את הכתרים בשבת

משה רבנו עניינו הוא הדעת (תיקו"ז כט.), ולכן אותו דור שאמר עליהם משה 'העם אשר אנכי בקרב' נקראו 'דור דעה', ומצד דרגה זו היו ראויים לקבל כתרים, ככתוב (משלי יד יח) 'ערומים יכתירו דעת', וביאר הגר"א, כלומר שמעטרין ומכתירין את מה שיודעין בעצמן, וגם שמעטרים את עצמם בדעת שלהם, כמו שאמרו 'צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן'.

וכיון שלענין שבת, כתב הגר"א (יהל אור ח"ב ט:), ש'היא דרגת משה, בינה שהוא הדעת שמשתתף בז' תחתונות, והיא כלת משה' (ראה זהר ח"ב ה:), הרי שהיא העת הראויה להשיב את הכתרים, כי כיון שמשה אחוז בדעת, והיא העולה עד הכתר, ושבה לשתף את כל התחתונות, הרי בזה נעשית השכינה 'כלת משה'.

ואף מה שכתוב בשם האר"י ששעת ההשבה היא בתוספת השבת, יתבאר כמין חומר עפ"ד הגר"א (תיז"ח כ:), שהשביתה הוא בחינה של כתר^{טו}, והיינו כי עצם הרצון העליון הוא לתכלית מנוחה, וכל סדר העבודה והמלאכות שכנגדה, הם רק בששת ימים שניתנו לבחירה, אך השבת היא במלכות, ורק אותה יכולה הדעת להכתיר ב'כתר', וזאת ע"י השביתה המורה על קיון שורש הרצון, ומתקיים בה 'יכתירו דעת'.

והנה מצינו (תמורה טז.) 'בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, אמר לו רבי כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר, מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו שבע מאות ספיקות' אמר לו הקב"ה לך וטורדן במלחמה. והנה תשישות זו היתה בשבת של דיו זוגי, בה מסר משה את התורה ליהושע, ומכח חלישות הדעת למשה, תשש כוחו של יהושע, כי פני משה כחמה ופני יהושע כלבנה, וכשיש טענה מצד המקבל הרי הוא ממעט מקבלת אורו^{טז}, ולכך כאשר חלה שכחה גמורה בדברי תורה השייכים במהותם ל'דעת' דמשה, הכוללת ג' מוחין, הרי שהדינים היוצאים מהם, וכלולים בהנהגת יהושע בתורה שבע"פ, שהיא בז' תחתונות, חלים בהם ת"ש ספקות, כי מהותה של הדעת היא לברר ולהכריע ספיקות, וכאשר אין אורה נמשך, ממילא חלים ספיקות.

^{טו} וציין שם למה שכתב בהיכלות (פקודי) שאין סוף, ר"ל הכתר, לא קיימא למעבד ראש ולא דבר.
^{טז} וכן מצינו (חולין ס:), שכשאמרה הלבנה 'אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד', אמר לה הקב"ה 'לכי ומעטי עצמך', והיינו כי טענה שכל העולמות הם דבר ונוקבא, משפיע ומקבל, ורצתה שגם היא והחמה יהיו בדבר ונוקבא, וכשנאמר לה 'לכי מעטי עצמך', התברר שהיא תהיה המקבל.

ואמר לו הקב"ה 'לך וטורדן במלחמה', כי מלחמתו הראשונה היתה ביריחו, ובשבת
נפלה חומתה, להורות כי אף במקום חלישות הדעת, יש בכוחה של שבת להמשיך את
כח הדעת של משה, ולקיים 'שבת של דיו זוגי'.

¹⁷ וראה בפרי עץ חיים (שבת כד) של"א מלכים כבש יהושע, וכולם מהקליפות. והענין, כי כאשר תחשוב מיום ששי
מחצות עד הלילה, הוא שש שעות, וכ"ד מליל שבת עד מוצאי שבת, הרי שלשים, ואחת מסעודת מוצאי שבת,
שהיא סעודת דוד, הרי ל"א. ומבואר שכוחו של יהושע תלוי בשבת.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

האם תשובה מועלת להיפטר מעונשי בית דין של מטה?

הנה קיי"ל דבתשובה מאהבה זדונות נעשים לו כזכיות, וכ' הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ז ה"ד): אל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא "כאילו לא חטא מעולם". ומעתה יש לעיין, במי שחטא ועבר על זדונות והתרו בו והעידו בו כדת וכדין, והלה אומר ששב בתשובה, אם ב"ד הורגים אותו, דהא אם מעלת התשובה כמי שלא חטא מעולם, א"כ צ"ע מדוע הורגין אותו.

ואכן, תלמוד ערוך הוא במכות (יג): דמי שנתחייב עונש בב"ד, תו לא מהני ליה תשובה, ונענש בכל אופן. וכמו שהוכיח מזה מרן החיד"א בס' עין זוכר (מע' מ' אות כ'), ושכן מפורש בד' התוס' בסנהדרין (כב:). ובראב"ד בהשגות (פ"ד מע"ז ה"ו). וברמב"ן במלחמות (סוף מכות). ובמל"מ (פ"ו מת"ת הי"ב). ובשו"ת פנים מאירות ח"א (סי' צ'). ע"ש.

וכן הבין כדבר פשוט דמי ששב בתשובה אינו נפטר מהעונש בב"ד של מטה, בשו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן כא), וכ' וז"ל: אף על פי שהדבר אינו צריך ראייה, דאם לא כן בטלת דיני נפשות על הרוב, שיאמר כבר קבלתי עלי תשובה, ומי מפיס. כי לעולם לכשיבנה המקדש יקיים מה שעליו, שכן כתב ר' ישמעאל על פנקסו לכשיבנה המקדש אביא חטאת שמינה (שבת יב:), וכן אמרו ביומא (פ.): א"ר אלעזר האוכל חלב בזמן הזה יכתוב לו השיעור אולי יבוא בית דין אחר וירבה בשיעורין.

וקשה מאי טעמא לא שב ר' ישמעאל בתשובה, וכן האי מאן דאכל בזמן הזה מדוע לא ישוב, אלא על כרחך דכל זה לא מהני עד שהביא חטאתו, והוא הדין לחייבי מלקות ומיתת בית דין.

אלא שלקושטא דמילתא עדיין צריך ביאור ויישוב, מדוע התשובה אינה מועילה לב"ד של מטה, והלא כבר כ' הרמב"ם דמי ששב בתשובה הרי הוא כמי שלא חטא מעולם, וא"כ נימא שיפטר ממלקות ומיתה.

ובאמת שכבר עמדו בחקירה זו גדולי האחרונים. ובנודע ביהודה מהדו"ק (או"ח סי' לה) כ' ליישב וז"ל: אלא ודאי גזירת הכתוב הוא, שאלמלא כן בטלו עונשי תורה בכללן ואין אדם שיומת בב"ד, כי יאמר חטאתי והנני שב, וכיון שהקב"ה רצה ליתן עונש מיתה על קצת עוונות כדי שיתירא האדם מלעבור, לכן נחוץ הוא שלא תועיל התשובה להציל ממיתת ב"ד. ע"ש בכל דבריו שרצה להוכיח מזה שאין לסיגופים ותעניות עיקר מן התורה. ועכ"פ פשיטא ליה להנו"ב שאין תשובה מועילה למי שנתחייב עונש בב"ד של מטה, דגזירת הכתוב היא.

אמנם מרן החיד"א הביא דברי הנו"ב בכמה מקומות, ולא ניחא ליה בתירוצו שכל זה רק מגזה"כ, ואיהו גופיה כ' ליישב, דכיון דעיקר התשובה הוא בלב, והאדם יראה לעיניו וזה יראה ללב, ואפשר שמחמת פחדו מהעונש קיבל ע"ע תעניות וסיגופים, אבל באמת אין כוונתו לשוב באמת בתשובה, ומשו"ה אינו נפטר מעונשי ב"ד. כ"כ בספרו שמחת הרגל (דף יג ע"א). ובס' טוב עין (סי' ו' ד"ה והנה). ובס' יוסף אומץ (סי' לה). ובס' דברים אחדים ח"א (דרוש ו' לשבת תשובה). ובס' עין זוכר (מע' המ' אות כ').

ובעיקר החקירה מדוע אין תשובה מועילה ליפטר מעונשי ב"ד של מטה, הראני ידידי מהר"ש אפל שליט"א, דכבר עמד בזה החתם סופר (כתובות ל.) וכ' וז"ל: ואולי אם שב לפני ה' ונתרצה ונתכפר, לא יזמין ה' העדים, ואם יבואו לא יעמדו בחקירתם, כי לא ירשיע ה' נפש צדיק. עכ"ל. ודבריו מופלאים, דנמצא דכיון ששב בתשובה וקיבל ה' תשובתו, לא יזמין ה' עדים שירשיעו אותו בב"ד. ומצאתי כעין דבריו בתשו' חיים שאל להחיד"א ח"ב (סי' כה), וז"ל: כתב המהרח"ו ז"ל דמי שהרג ועתיד למיפק מיניה זרעא מעליא, הקדוש ברוך הוא עושה שלא ימצאו עדים ולא יהרגו לרוצח, ויצא לאור זרע קודש ממנו. עכ"ל. ועמש"כ עפ"י בחיבורי כתר מלכות (סוף מאמר ח').

וכשאני לעצמי היה נ"ל ליישב קושיא זו בפשיטות, דמשו"ה אין מועיל תשובה ליפטר מעונשי ב"ד של מטה, דכבר לימדנו רבנו האריז"ל דמידת העונש היא כפי גודל הפגם, ואין העונשים בתורת נקמה, אלא בתורת כפרה, ולכן אחר שחטא צריך תעניות וסיגופים כפי גודל חטאו. ולפ"ז נראה דא"א ליפטר מעונשי ב"ד של מטה, כיון דמ"מ צריך לכפר על חטאו. ויש לזה סיוע ממש"כ מהרח"ו והביא דבריו החיד"א בס' לב דוד (ריש פ"ו). ע"ש. ושור"ר אחר זמן שכ"כ המבי"ט בבית אלקים (שער התשובה פ"ב) וז"ל: ולכן היתה התשובה כוללת לכל העונות קלים וחמורים, ואחריה מקבל העונש בעונות החמורים, ולזה אינה מספקת התשובה לסלק מעליו עונש ב"ד מלקות או מיתת ב"ד, כי גם שחזר בתשובה בוידוי ונחשב צדיק, צריך הוא לקבל עונשו, וגם מצד כי אין ב"ד יכולין לחקור את לבו אם גמר תשובה בלבו אם לאו, ואין דבר שיכפר העונות בלי תשובה כי אם שעיר המשתלח ביוה"כ. עכ"ל בקיצור. והמעייין יראה שבתו"ד רמז גם לדברי החיד"א הנ"ל. וכן מצאתי עוד שכ"כ ליישב בקיצור הגרצ"ה מלובלין בס' תקנת השבים (סי' ח'), וע"ש מש"כ עוד ליישב לפי דרכו. וע"ע מש"כ בהאי עניינא הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס (מכות יג:). ובס' מנחת אשר להגר"א וייס – דברים (סי' נד – נה). ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ד (סי' מח). אמנם אין זה מוסכם. ועימש"כ הגאון הקדוש ר"י פתיה בחיבורו מגילת סתרים (נד' בסו"ס תורת הגלגול ח"ב מהדורת אהבת שלום), וצרף לכאן.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר גדר מצות הקהל

הַקֵּהל אֶת הָעַם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגו' (לא, יב)

א.

יש מקום לדייק בקרא וגמ' ורמב"ם דהגם שמצות הקהל היא מצות עשה לעצמה פעם בשבע שנים, מ"מ שורשה הוא במצות ראייה המתקיימת שלוש פעמים בשנה בעליה לרגל, ופעם בשבע שנים מרחיבים מצוה זו שכל ישראל יתקהלו בבת אחת, לשמוע מהמלך פרשה מסויימת בתורה.

דהנה בקרא חזינן דתליא רחמנא למצות הקהל "בבא כל ישראל לראות" (דברים לא יא), ובגמ' (חגיגה ג.) למדו עפ"י זה גזירה שווה להקהל וראייה, וכן מפורש ברמב"ם (חגיגה פ"ג ה"ב) "כל הפטור מן הראייה פטור ממצות הקהל חוץ מן הנשים והטף והערל", הרי שהקהל תלויה במצות ראייה.

ועוד שכל דיני הקהל טרח וכתב לה הרמב"ם בדיני קרבנות החג ולא בהל' סוכה או בהל' נפרדות לעצמם, ומה ענין הקהל להתם הא אין בה קרבן. אך אם מצות הקהל היא כתוספת והרחבה למצות ראייה, א"ש הא דנקיט לה התם אחרי הל' קרבן ראייה.

נבזה אפש"ל הא דלא מצינו ברכת שהחיינו על מצות הקהל, אף שהיא פעם לשבע שנים ובוודאי נחשבת באה מזמן לזמן, עי' בזה בשו"ת שיח יצחק (סי' קט). דגם גבי מצות ראייה לא שמעינן דמברכין עליה שהחיינו, ונראה דשהחיינו דרגל פטרה, א"כ ה"ה במצות הקהל שהחיינו דרגל חייל עלה מכח העשה דראייה המעורב בה].

ב.

ולענין ברכה על מצות הקהל, מהרמב"ם (חגיגה פ"ג ה"ד) נראה שלא תיקנו ברכה מיוחדת על מצות הקהל, רק כדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הכנסת. ושמא ברכה זו גופא נחשבת ברכת המצוה דמצות הקהל, וכ"כ החת"ס לענין ברכת המצוה דפרשת זכור, ועי' מקראי קדש (פורים ס"ס ב', הע' ו). ויש להביא סיוע לזה ממה שכתבו הראשונים דברכות התורה קאי על עשיית המצוות, י"י א"כ גם ברכת התורה על קריאה בציבור יכולה להחשב ברכת המצוה דהקהל ודזכור. וכך עולה מדברי השלה"ק (מסכת מגילה פרק נר מצוה, אות ו) "שהברכות של המגילה קאי על קריאת המגילה ועל קיום

^{י"י}המנהיג (תפילה י') ואבודרהם (סדר השכמת הבוקר) ואורחות חיים (מאה ברכות יב) ובילקוט מעם לועז (בראשית א' א', דף לז).

גדר מצות הקהל

מה שכתוב במגילה - דהיינו הסעודה ומשלוח מנות". ואם ברכה על מצות מגילה חלה על מצוות אחרות בגלל שהם כתובות במגילה, אף שמקיימם לאחר זמן, אולי הוא אף כ"ש שברכת הקריאה חלה על מצוה נוספת שמקיים בעצם הקריאה גופא.

ומ"מ נראה שדרך זו אינה מוסכמת על הכל, דמרבינו יהודה ב"ר קלונימוס וממג"א נראה שברכת המצוה דמגילה לא שייכא לשאר מצוות היום, הרי דלית להו סברת השלה"ק, א"כ ה"ה לגבי ברכות התורה דהקהל אפשר ס"ל דלא מיקרי ברכת המצוה דמצוה זו.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף וש"ס, בני ברק

מעלת עשרת ימי תשובה כחול המועד

באלף המגן (סימן תרב יג) כתב וז"ל: כתב הקדוש הרב משה קורדובירו ז"ל שימים אלו יהיו כמו חול המועד, היינו שלא יעשה בהם אלא מלאכה הכרחית והשאר בעסק התורה והתבודדות בתשובה, ומה נואלו אלו האנשים היוצאים לפעלם ולעבודתם כל היום בימים הקדושים ומה נואלו אלו האנשים היוצאים לפעלם ולעבודתם כל היום בימים הקדושים האלו ואינם יודעים מה יהיה משפטם, הלא אם יביאו דינו לפני מלך בשר ודם הלא יחרד חרדה גדולה וכמאמר רבי יוחנן בן זכאי ולכן ביו"ד ימים האלו יכין לבו ומחשבתו לשוב לפני השם יתברך ויסכים בדעתו שלא לשוב עוד לחטוא, ובודאי השם יתברך יעזרהו כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה הבא ליטהר מסייעין לו ע"כ, ומע"כ נלמד לנצל את הימים, ללימוד ולתשובה אל השי"ת, וכן הביא בספר אור צדיקים להגר"מ פאפירש (סימן לו אות ג') שכתב בעל ר"ח בשם הרמ"ק ז"ל כי הימים שבין ר"ה ליום הכיפורים הם כמו חול המועד ואסורים במלאכה רק בעסק בתורה התשובה והתבודדות וכ"כ רבינו יונה ז"ל עכ"ד, וכן נמצא בשערי תשובה.

ובספר פלא יועץ (סוף ערך תשובה) כתב וז"ל: "וכתוב בספרים, שהפרש יש בין עשרת ימי תשובה לשאר הימים לענין תשובה ותפלה כהפרש האור מן החושך, ויפה שעה בתשובה ומעשים טובים בימים האלה מימים שלמים בשאר הימים, אשר על כן ראוי לחוש על כל רגע של ימים אלו שלא לאבדו".

ובספרו אלף המגן במוסר לראש השנה (דקצ"ב ע"ב) כתב: "הימים האלה נזכרים ונעשים אשר בהם פתחי תשובה פתוחים, ואם יפתח אדם פתח כחודו של מחט יפתחו לו פתח כחודו של אולם, וכתבו שהתורה והמצוות של ימים אלו היא העולה, ומעט של ימים אלו עולה לחשבון גדול של ימים אחרים". ומקור דברי הפלא יועץ בספר סדר היום (סדר הנהגת האדם בעשי"ת, עמוד ריא) וז"ל: ויש הפרש בין תשובת ימים אלו לשאר ימות השנה, כהפרש האור מן החושך, לכן כל אדם ראוי להתבונן בענין קדושת ימים אלו ויסדר בהם תשובתו והכנעתו ויתענה בהם כפי כחו. ע"כ.

עוד במעלת עשי"ת ראיתי שציין להא הרב הריח"ס שבספר פרקים בתולדות יהדות בבל ח"ב עמ' 431 הובא מכתב שכתב אותו הבא"ח בעשרת ימי תשובה, והוא חותם דבריו על מעלת הימים של עשרת ימי תשובה שבהם כל דקה חשובה בעיני כחודש ימים, וע"ע בספר קדוש אלול עמ' רמב.

*

בדיני אכילה בתשיעי – ומהו דין מי שאינו מתענה

לכבוד הגאון האדיר והמופלא רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש על המועדים ושא"ס.
שלו' רב.

איתא בגמ' בברכות דף ח' ע"ב תנא ליה חייא בר רב מדפתי כתיב ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב, וכי בתשעה מתענין, והלא בעשרה מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה בתשיעי ובעשירי, וכן הוא בגמ' בר"ה דף ט' ע"א, ובמס' יומא דף פא ע"ב, ובפסחים דף סח ע"ב.

ונחלקו הפוסקים האם מדאורייתא או מדרבנן, שלכאורה מדברי הגמ' משמע דהוא מצוה מה"ת, וכן כתב המג"א סימן תק"ע סק"ט שמצוותו מהתורה, אולם בכסף משנה עה"ר נדרים פ"ג ה"ט ובב"י סימן תיח, שדרשה זו אינה אלא אסמכתא.

ובטעם מצוה זו מצינו ג' כמה טעמים, בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ד' ח), וז"ל: עתה כי אין לנו קרבנות בעונותינו ובעונות אבותינו. אם חטא בהרהורי הלב או שעבר על מצות עשה יקרא פרשת העולה אשר בתחלת סדר ויקרא ובתחלת סדר צו את אהרן. כי מקרא פרשת הקרבן יהיה לנו במקום הקרבת הקרבן בין שנקרא בכתב בין שנקרא בעל פה. כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה כל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה. בפרשת חטאת כאלו הקריב חטאת. בפרשת אשם כאלו הקריב אשם. ואם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה. ידאג לעונו ויכסוף ויחכה להגיע ליום הכיפורים למען יתרצה אל השם יתברך. כי רצונו חיי הנפש והגוף וחיי כל נוצר כמו שנאמר (תהלים ל) חיים ברצונו. ועל כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל הקובע סעודה בערב יוה"כ כאלו נצטוה להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם. כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו. ותהיה לו לעדה. על דאגתו. לאשמתו. ויגונותיו. לעונותיו.

והשנית - כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה. כי יגדל וישגא מאוד שכר השמחה על המצות. כמו שנאמר (ד"ה א כט) ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך. ונאמר (דברים כח) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב. ומפני שהצום ביום הכיפורים, נתחייבו לקבוע הסעודה על שמחת המצוה בערב יוה"כ.

והשלישית - למען נחזק להרבות בתפלה ותחנונים ביום הכפורים. ולשית עצות בנפשנו על התשובה ועיקריה עכ"ד רבינו יונה. וכטעם הג', כן כתב ברש"י בברכות וביומא שם.

עוד טעם מצינו בשבלי הלקט (סימן שז) כתב שהטעם הוא, כדי להגדיל את צער העינוי ביום הכיפורים שע"י כן שהרגיל עצמו לאכול סעודה גדולה בתשיעי מצטער ביותר ביום הכיפורים במניעת האכילה ונחשבת לו האכילה בתשיעי לתוספת עינוי ע"כ.

ולהלכה פסק בשו"ע סימן תר"ד סעיף א', מצוה לאכול בערב יום הכפורים ולהרבות בסעודה, ובמשנ"ב סק"א כתב לחדש ויש לו לאדם למעט בלמודו בערב יום הכפורים כדי לאכול ולשתות, ומטעם זה נהג הגר"ח מולזין והובא בספר כל הכתוב לחיים (עמ' קפח מהדורת תשס"ט) לאכול בערב יום כיפור פירות הרבה יותר מכפי הרגלו תמיד, וכך אחיו הגרש"ז נהג לאכול כל היום כולו בלא גוזמא, וכן נהגו המהרי"ל דיסקין והובא בספר עמוד אש (פרק יב אות סב) והסבא מקלם והובא בארחות רבנו (ח"ב עמ' קצט) בשם מרן החזו"א שהיו אוכלים צימוקים כל היום, וכן כמדומני שמסופר על מרן הגרי"ז זל"ה.

ויש כמה נפק"מ בד' הטעמים, א' מה הדין חולה שלא צם ביום כיפור, ב' מה הדין אכילה מערב, ג' האם הוי כמו יו"ט שיש בו חיוב אכילה. והנה כמו הטעם הג' שהוא חשיב כיו"ט, הנה בירושלמי בתרומות פרק ח' ה"ג, אדם שהיה לו חבית יין בגילוי והיה לו לחוש שמא שתה ממנו נחש ונכנס בו הארס ולכן הלך לשופכו בערב יו"כ ראה אותו אחד שהוא הולך לשופכו אמר לו תן לי ואני אשתהו אמר לו בעל החבית והרי זה היה מגולה השיב לו תן לי אותו, והקב"ה שצוה על הצום, וצוה לאכול קודם יום כיפור שלא יאונה לי רע, ומיד כשהתחיל לשתותו נתחלחל מהארס של הנחש, ופירשו הר"ש מסירליאו והפני משה, שקמ"ל שאין סומכין על הנס במקום ששכיח סכנה.

וכתב שם בגליוני הש"ס שמהירושלמי משמע שיש מצוה לשתות יין ביום כיפור, וכנראה ראייתו לזה דאל"כ למה על דעתו שינצל בזכות המצוה, וכן היה צריך להיות לולי ששכיח סכנה, אלא ע"כ שיש מצוה בשתיית יין בערב יו"כ, ועוד ראייה בזה כתב בחשוקי חמד (עמ"ס ר"ה דף ט' ע"א) שהנה בגמ' ביומא דף פז ע"ב איתא שיש מצוה להתוודות במנחה של ערב יו"כ קודם סעודה המפסקת, שמא תטרף דעתו בסעודה, ופירש"י מחמת שכרות, וכתב שם בחשוקי חמד דמוכח שיש מצוה לשתות יין, והנה אפש"ל לענ"ד דאי"ז ראייה דהרי יש ראשונים שפרשו שם טעם אחר ע"ש, [ובענין זה כתב אחי הבה"ח רבי אליהו פורת נ"ו בעמח"ס מאלפי זהב וש"ס. שהביא דברי הירושלמי אך יש לדחות ראייה זו, די"ל דהגם שאין מצוה מיוחדת בשתיית יין דוקא וסגי בשתיית מים, מ"מ הרי אמרו בגמ' בערבי פסחים דיין מסעיד סעיד [באופנים מסוימים עי"ש], מה שאין במים שאינם סועדים ומזינים את האדם כמו יין, ולכך קודם הצום היה חפץ בשתיית יין דוקא, שע"ז יתן לו כח לצום ביו"כ. אך נראה דהדין אמת אבל ממקום אחר, שהרי אחד מהטעמים שיש מצוה אכילה בתשיעי ערב יו"כ, כתב רבינו יונה בשערי תשובה שער ד' אות ט' וז"ל: "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל ושיגא מאד שכר השמחה על המצות כו', ומפני שהצום ביום הכפורים - נתחיבנו לקבוע הסעודה על שמחת המצוה בערב יוה"כ, עכ"ל. א"כ הרי הוא ממש כסעודת יו"ט, והרי הדין בסעודת יו"ט לקבוע סעודה על היין כמ"ש השו"ע סי' תקצ"ז, ומסתמא מן הראוי שגם בסעודות שעושים בערב יוה"כ יש לקבוע הסעודה על היין. [שו"ר מובא על אחד מהאדמור"ים זצ"ל שהיה מנהגו לאכול הסעודה בערב יו"כ בבגדי יו"ט דוקא]. אמנם הפוסקים לא הזכירו דין זה, ועי' ביפה ללב דכתב לשתות יין משום

הדחה כו' אבל בסעודה המספקת אין לשתות יין עי"ש, משמע דאל"ה משום בריאות אין ענין לשתות יין, וצ"ע].

והנה לענין דין אכילה מהערב של תשיעי, אם הוא כמו יו"ט הרי תשיעי הוא מתחיל מהלילה, אבל לטעם השבולי הלקט ועוד יש לדון, והנה בענין אכילה מהלילה, איתא בגמ' בכתובות דף ה' ע"א שלא יכנוס אדם במוצאי שבת גזירה שמא ישחוט עוף בשבת לצורך סעודת הנישואין ובגמ' הקשתה אלא מעתה יוה"כ שחל ביום שני ידחה גזירה שמא ישחוט בשבת לצורך סעודת ערב יו"כ, ומשני התם אית ליה רווחא, ופירש"י שיכול לשחוט מהלילה של מוצ"ש כי הסעודה רק למחר משא"כ סעודת נישואין שהסעודה במוצאי שבת, והוכיח בביאור הגר"א שאין מצוה של אכילה בערב, וכן כתב להוכיח ביד אפרים, וכן בברכי יוסף סימן תר"ד בשם הבית רואה שאין מצוה, אולם בברכ"י דחה זה, ולא הסביר דבריו, וכן לדינא הגר"ח פלאגי במועד לכל חי סימן טז אות יד.

והנה נראה לבאר בדבריו דאין הכא נמי יש חיוב מבערב אלא דלפי דברי הגר"א מוכח דאין חיוב מבערב כי סעודת תשיעי הוא כמו יו"ט ובעינן לכל הפחות בשר עוף, וזה נכלל בדין דאין שמחה אלא בבשר ויין וכמו שכתבנו שיש חיוב לשתות יין לכאורה לפי דברי הירושלמי, אבל הברכ"י ס"ל דאפשר דכבר יש חיוב מבערב אבל אין חיוב מבעוף וזה חיוב רק ביום של תשיעי, ועוד אפשר דכיון דהוא חל במוצאי שבת, א"כ יש חיוב לאכול מדין חיוב מלוח מלכה, וכמ"ש בגמ' בשבת וכמ"ש במק"א ולכן אין חיוב לשחוט עוף, אבל באמת אין ראייה דאין חיוב לאכול מהלילה, וע"ע עוד בספר שעשועי מועד (רעננט, עיה"ת ליקוד) שכתב שיש דין אכילה ויש דין ריבוי סעודה ולפי"ז ישב דברי הגאון, ומ"מ לדינא ראה בשו"ת אור לציון (ח"ד פ"ז ס"ב) שאין מצות אכילה בליל ערב יו"כ ומ"מ כתב שטוב לעשות סעודה עם פת, שכן לפי הקבלה ראוי בכל לילה מעשי"ת לאכול פת, ע"ש.

וכן ראה עוד במג"א הביא דברי השל"ה שנוהגים שלא לאכול בשר, כי אם בימים שאין אומרים תחנון או במקומות שאין מרבים סליחות באשמורת א"כ גם הלילה יו"ט ומותר לאכול בשר בלילה ובמקומות שמרבים באשמורת בסליחות ואז לא מחזיקים הלילה ליו"ט ואסור לנו לאכול בשר ע"כ, ומוכח שיש מקומות שמחזיקים כבר מהלילה ליו"ט, ומוכח גם שיש חובה לאכול בשר, וכן משמע דמברי הפר"ח והא"א בוטשאטש, וכן ראה עוד למרן הגר"ק במועדי הגר"ח (ח"ב עמ' רמא) שענה שכמדומה שחייב באכילה ליל עיו"כ כמו שמשמע בנדרי דף סג ע"ב. וכן מצאתי עוד בהאי ענינא בספר מדושני עונג (סימן עז) שכתב שאמר לו איזה ת"ח דיש להוכיח הא דמתחיל מהלילה מהפסוק בתשעה לחודש בערב וכו' עד ערב, ומשמע שהחובת אכילה מתחילה מהערב, וכתב שם שמה שרש"י בכתובות כתב יום התם שאני לענין העוף, ע"ש, וא"כ מוכח כמ"ש דשאני עוף, שאוכלים אותו ביום, והביא שם שבעי"ז כבר בשדי חמד (מערכת יום הכיפורים סימן א' אות יב).

אולם יש להוכיח מדברי המשנ"ב (סימן תר"ד סק"ב) שכתב שהנודר שלא לאכול בשר חוץ מיו"ט מותר לאכול בתשיעי משום דמסתמא לא נדר אדעתא דמנהגא ובלשון בנ"א

מקרי יו"ט אבל בליל תשיעי אסור לאכול ע"ש, ומוכח דאין איסור לאכול אלא ביום התשיעי. וע"ע בשו"ת יביע אומר (או"ח ח"א סימן לה).^ט

עוד יש לדון בזה לענין נשים, דהנה ידוע מש"כ בשו"ת רע"א ח"א סימן טז להסתפק מה דין נשים במצוה זו האם פטורים מדין כל מצות עשה שהזמן גרמא או דלמא שכיון שהמצוה נלמדת מועינתם כו' שנחשב הדבר כאילו התענה תשיעי ועשירי א"כ כל שחייב בתענית של עשירי חייב גם בדין אכילה של תשיעי, ונשאר בצ"ע, וכן כתב להסתפק ברש"ש בסוכה דף כח ע"א, ושם כתב שכיון שכל הטעם שכתבו הראשונים שהוא כדי להכין את עצמנו לצום א"כ הוא הדין דגם נשים חייבת, וכן ראה בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן קיב) שנשים חייבות במצוה זו ומלבד הסברא שדין אכילה בתשיעי הוקש לדין התענית, הרי כיון שטעם המצוה כדי שיכין את עצמו לצום א"כ גם הנשים חייבות והרי הנשים הם יותר תשושות כוח, ואטו גברי בעי חיי ונשי לא בעי חיי, ומ"מ גם לפי הטעם דהוא יו"ט זה שייך, כן כתב הגר"ח פ"פ שיינברג והו"ד בס' תורת הילדות (פרק מט הערה יא) הוסיף שלפי הטעם שהאכילה היא כסעודת שאר יו"ט ורק שהקדימוה לערב יו"ט א"כ כיון שהנשים חייבות בסעודת יו"ט חייבות גם בסעודה זו, ומ"מ נלמד דלפי הכתב סופר א"כ כיון שעיקר הטעם הוא משום הצום א"כ יוצא שדוקא מי שצם, אולם איכא למימר דאף למי שצם י"ל דמ"מ כיון שהוא אוכל ושותה לשיעורים א"כ צריך שגופו יהיה חזק ולכן ליכא לפלוגי בהכי.

ומ"מ לענין חולה כבר כתב בכתב סופר שם שלפי הטעם שהאכילה היא הכנה לתענית א"כ מי שאינו עתיד להתענות אינו חייב לאכול, מ"מ במצוה שהיא מן התורה אין לנו להקל לפי הבנתנו את הטעם של המצוה, ובפרט במי שקל לו לאכול, ומ"מ כתב שם לענין נשים שיש להקל.

ובעיקר סברתנו במש"כ שוב מצאתי שבמקראי קודש (ימים נוראים סימן לז) שתמה על הכתב סופר שלא חילק בין חולה שצריך לאכול שיעור שלם בלא הפסק לחולה שמאכילים אותו פחות מכשיעור תוך כדי פרס שעדין נחשב שמתענה, וכן כע"ז נראה דעת הגר"ק בחוט שני (יום כיפור פ"א סק"א) שיש לו לאכול בערב התענית אם אפשר לו

^ט ועוד בענין זה, כתב בזה אחי הבה"ח רבי אליהו פורת גי"ו בעמח"ס מאלפי זהב וש"ס, ונראה דכי היכי דדרשינן גבי תוספת דאין התוספת רק להוסיף מבעוד יום אבל לא לצום כל היום כולו, הכא נמי דכותי' דין האכילה אינו אלא מבעוד יום. אבל נראה דמ"מ יש ענין גדול לאכול גם בליל תשיעי, והוא עפ"י"מ שכתב היפה ללב לבאר מדוע נקרא בשם יום הכפורים לשון רבים, דהאכילה בתשיעי היא אכילה גם כנגד העשירי, שבאכילה זו מתקנים את האכילה של יום העשירי, כך שהיום העשירי מתוקן כבר מהאכילה חיצונית וכולו קודש לאכילה פנימית [רוחנית], וא"כ האכילה בתשיעי היא ג"כ פועלת בכפרה, שכן בל"ז לא היה יוה"כ מכפר, וע"כ נקרא כפורים לשון רבים, עי"ש באורך.

וכתב שם דלפי"ז צריך שתהא האכילה בתשיעי שיעור אכילה כב' ימים עי"ש היטב. ומעתה לפי"ז צריך שתהא האכילה ג"כ בלילה, לתקן סוד אכילת הלילה שאוכל האדם בכל לילה של יום העשירי, כדי לתקן ולהשלים הכפרה ע"י האכילה החיצונית, כנ"ל פשוט, והנלענ"ד כתבתי.

כיון שכל ההיתר לחולה לאכול ביו"כ הוא לצורך פיקוח נפש ואם לא יאכל בערב יו"כ הרי יצטרך לאכול יותר ביו"כ.

ועוד בענין זה כתב בשדי חמד שם שכיון שיתכן וירחם ה' ויתרפא למחר אין שום טעם לפטור את החולה מאכילה בתשיעי, וכן דעת הגר"פ שיינברג שהרי כיון שהטעם הוא כמו סעודת יו"ט א"כ הרי הוא חייב גם בסעודה זו ע"ש, א"כ לפי"ז אין לן לחלק כמו הכת"ס שחילק בהכי, וכן הוא דעת גהריש"א והו"ד באשרי האיש (ח"ג פרק יז אות טו) שיאכל משום יו"ט, אולם דעת הנצי"ב בהעמק השאלה (שאילתא קסז סקי"ב) שכיון שמצוה זו נסמכה לתענית א"כ כל זה דוקא מי שצם, ויש לחקור לדעתו מה הדין במי שאכל ולבסוף לא צם מחמת שלא הרגיש טוב האם חשיב ליה כמצוה או לא. וע"ע בשו"ת אג"מ ח"ג סימן צ' ע"ש.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת וילך

לא, ב: לא אוכל עוד לצאת ולבוא.

פירש"י [בפירוש הב'] לצאת ולבוא, בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה.

בספר יד דוד [להג"ר דוד אופנהיים זצ"ל אב"ד ניקלשבורג] הקשה ויש להבין למה אכן נסתמו ממנו מעיינות החכמה ביום פטירתו. ותירץ דהנה ביקש משה ליכנס לארץ ישראל והתפלל אל ה' תקט"ו תפילות כמנין ואתחנ"ן, ואם היה מתפלל עוד תפילה אחת היה נענה ליכנס לארץ ישראל, אך הקב"ה גזר עליו אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה ולכן לא היה יכול להוסיף בתפילה, וממילא היה מוכרח להסתלק במדבר, אמנם איתא בגמרא מסכת ע"ז [יט, א] א"ר אבדימי בר חמא כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו, שנאמר [תהילים א, ב] בתורת ה' חפצו [עין רש"י ומהרש"א], וא"כ אפילו אם לא היה יכול להתפלל הרי היה לו עצה פשוטה לעסוק בתורת ה' וממילא היה הקב"ה עושה לו חפצו, לכן מהאי טעמא נסתמו ממנו מעיינות החכמה כדי למנוע ממנו מעסוק בתורה כדי למלא חפצו עכ"ל. משמע שהבין דנסתמו ממנו מעיינות החכמה לפיכך לא היה יכול לעסוק בתורה כלל.

ויש להקשות מדאיתא במדרש רבה [וילך ט, ט] בזה"ל כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום מה עשה, א"ר ינאי כתב י"ג תורות י"ב ל"ב שבטים, ואחת הניח בארון שאם יבקש אדם לזייף דבר שיהיו מוציאים אותו שבארון, אמר משה מתוך שאני עסוק בתורה שכולה חיים, היום שוקע והגזירה בטילה, מה עשה הקב"ה רמז לשמש והיה עומד ומתקשה כנגדו, אמר איני שוקע ומשה קיים בעולם עכ"ל, הרי דכתיבת ס"ת נחשבה למשה שהוא עסוק בתורה ואין זה בכלל נסתמו ממנו המסורות ומעיינות החכמה, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי הקב"ה לא עשה לו חפצו שיכנס לארץ וצ"ע.

ולכאורה נראה "נסתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה" מילתא אחריתי היא, דבמה דאיתא מגילה ג, א אלו המסורות, פירש רבינו יהונתן מלוניל חסירות ויתירות שגם הם מסייעות להבנת התורה, ורבינו אברהם מן ההר פירש שהכוונה לקרי וכתוב.

ולענין "מעיינות החכמה", יש לציין לאבות פ"ב מ"ח ור"א בן ערך "כמעין המתגבר", ופרש"י "חריף ומחודד יותר מדי", נראה ד"מעייין" המכוון לפלפול שאדם מפלפל ומחדש דברים לפי רוחב לבו והני תרי מילי שמסייעין להבנת וחידושים בתורה נסתמו ממשה רבינו אבל עדיין הוי עוסק בתורה, וסגי בזה למה שכתב הרמב"ם "וחיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד

פניני עיון בפרשת וילך

כמיתה חשובין", כדי שלא יצטער משה שניטלה הגדולה ממנו וניתנה ליהושע [עיון שפתי חכמים אות ב].

ומה שהקב"ה "לא עשה חפצו" שיכנס לארץ ישראל, יש לומר דאחר שנגזר שלא יכנס לארץ ישראל כמנהיג וניתנה הרשות ליהושע, חפצו וטובתו האמיתית הוא שלא יכנס לארץ ישראל כלל כמו שכתב בלבוש האורה [דברים לב, נא ד"ה על אשר מריתם בסופו] וכן היתה סיבה לזה כדי שיכנסו דור המדבר לא"י על ידו כידוע ועוד טעמים.
לא, יב: הקהל את העם.

החיד"א בחומת אנך מביא מחכ"א דטעם שבאין ל"הקהל" במוצאי חג הסוכות, כיון שבין כך באין ליראות בעזרה ביו"ט ראשון דסוכות ואנו צריכין להקהיל העם א"כ נרויח חצי הטורח או כולו.

לא, יד: ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות, קרא את יהושע והתייצבו באוהל מועד.
במדרש שוחר טוב [שמואל פרשה טו] איתא בזה"ל רבי בשם רבי שמואל בר יצחק מגילת בית המקדש שמסר הקב"ה למשה בעמידה, הה"ד [שמות כד] ואתה פה עמוד עמדי, עמד משה ומסרה ליהושע בעמידה קרא את יהושע והתייצבו עכ"ל.
וצריך להבין לפי זה למה מסירה זו היתה צריכה להיות באוהל מועד דוקא.
לא, טו: וירא ה' באוהל בעמוד ענן, ויעמוד עמוד הענן על פתח האוהל.

בדברים רבה סוף הפרשה נכנסו [משה ויהושע] לאוהל מועד ירד עמוד הענן והפסיק ביניהם [ובמדרש פטירת משה ד"ה אמר לפניו, נוסף, שעמד לו בין משה ובין יהושע, יהושע מבפנים ומשה מבחוץ] משנסתלק עמוד הענן הלך משה אצל יהושע ואמר מה אמר לך הדיבור, אמר לו יהושע כשהיה הדיבור נגלה עליך יודע הייתי מה מדבר עמך [בתמיהה], אותה שעה צעק משה ואמר מאה מיתות ולא קנאה אחת, ושלמה מפרשה כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה, אהבה שאהב משה ליהושע ומה שקינא משה ביהושע כיון שקיבל עליו למות עיין שם. וכתב הרד"ל ח"ו שלהחליש דעתו של משה יאמר יהושע כן, אלא צריך לומר שנצטוה יהושע על פי הדיבור להשיב לו כן בכדי שישאל משה נפשו למות עכ"ד.

והנה לא מפורש במדרש מה באמת דיבר הקב"ה עם יהושע. ואולי לפי הרד"ל הנ"ל זה גופא נאמר לו שיאמר למשה כשהיה הדיבור נגלה עליך יודע הייתי מה היה מדבר עמך, כדי שיחלש דעתו ויקבל עליו למות.

לא, יז-יח: וחרה אפי בו וגו', והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות וכו', ואנכי הסתר אסתיר פני וכו' כי פנה אל אלהים אחרים.

ראוי כאן לשאול ב' שאלות (א) והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות, לכאורה הול"ל להיפך כיון דמצאוהו רעות רבות וצרות הוא מצב שנגזר להיות ותוצאה ממנו והיה לאכול.

פניני עיון בפרשת וילך

ב) כי פנה אל אלהים אחרים, ולא אמר "ועבדום" כמ"ש להלן [לא, כ] ופנה אל אל אלהים אחרים ועבדום מאי שנא.

ונראה ליישב ע"פ מגילה [יב, א] שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אמר להם א"כ שבשושן יהרגו שבכל העולם אל יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם. אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר [איך זכו לנס, רש"י], אמר להם הם לא עשו אלא לפנים [פירש"י] מיראה אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים, והיינו דכתיב כי לא עינה מליבו.

אפשר לומר דשני הטעמים אמת ושניהן צריכין זה לזה דאם משום שנהנו מסעודתן של אותו רשע א"כ שבשושן יהרגו בכל העולם בל יהרגו, ואי משום שהשתחוו לצלם הא הוי אלא לפנים ואינו סיבה כ"כ להענישם, השתא שנצטרפו שניהם שהרי כשנהנו מסעודתו של אותו רשע זה לא היה לפנים בלבד והרי כשהשתחוו לצלם כל העולם השתחוו ולא רק אלו שבשושן. לפיכך יש בצירוף שניהם סיבה להענישם שכל העולם יהרגו וכדאמרין בגמ' מכות ד, ב לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהן אף אני אביא שלישי שיתחייב כמותם.

ולפ"ז י"ל דמש"כ "והיה לאכול" ומצאוהו רעות רבות וצרות, רמז בזה דלפי שנהנו היינו אכילה מסעודתו של אותו רשע לפיכך בא עליהם אח"ז "ומצאוהו רעות רבות וצרות" היא גזירת המן הרשע שגזר עליהם כליה. ובזה יבואר הא דכתיב והיה לאכול "והיה" לשון שמחה ולכאורה לשמחה מה זו עושה, אלא לרמז לסעודת אחשוורוש שהיה להם שמחה בסעודה כלשון הגמ' "שנהנו" ולא הצטערו בזה.

ומש"כ כי פנה אל אלהים אחרים ולא נאמר "ועבדום" כמו בפסוק שאח"כ, רמז שלא השתחוו לצלם אלא ל"פנים" שהם אותיות "פנה" שהיה מיראה לבד מחמת פחד ולא היה להם רצון אמיתי לעבוד ע"ז מצד עצמם לפיכך לא כתיב ועבדום כי עבודה מחמת יראה לא חשיב עבודה.

לא, יח: ואנכי הסתר אסתיר.

בספר הרמזים לרבינו יואל כתב, הסתר אסתיר בגימטריא אלף של"ה, והוא הקץ האמור בדניאל [יב, יב] אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלוש מאות שלושים וחמישה, וסתמו הקב"ה ולא ידע כל נביא מהיכן מתחיל כדי שלא תדע כל בריה מתי יבוא קץ המשיח ואין יודע בו אלא הקב"ה לבדו וכו', עיין שם.

לא, יט: ועתה כתבו לכם את השירה הזאת.

בבנין שלמה [עה"ת נדפס בסוף ח"ב] העיר במאי דקאמר "ועתה" והרי היא מצוה הנוהגת לדורות, וביאר בכמה פנים.

ובפשטות בא לצוות שיכתבנו תיכף ומיד וכדכתיב להלן פסוק כב ויכתוב משה את השירה הזאת **ביום ההוא**, וכעין זה פירש באור החיים דר"ל אפילו קודם מה שצריך לצוות ליהושע.

לא, כד: ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תומם.

יש לדקדק דכתיב את דברי התורה, וכן לגבי השירה כתיב [לקמן פסוק ל] וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת וגו', **אבל בשעת כתיבת השירה כתיב [לעיל פסוק כב] ויכתוב משה את השירה הזאת, ולא כתיב את דברי השירה הזאת, וצ"ב השינוי.**

וי"ל דאיתא במנחות [ל, א] שהקב"ה היה אומר ומשה כותב ואומר, וכתבו תוס' שם יש ספרים דגרסי ומשה אומר וכותב, וחומרא היא לכותבי ס"ת תפילין ומזוזות, ובקונטרס נמי גריס אומר וכותב ופירש טעם כדי שלא יטעה בכתב וכותב ע"ש. והריטב"א [ב"ב טו] כתב כלומר שהיה חוזר הפסוק קודם שיכתבנו מרוב חיבה כדי שלא יטעה בה עכ"ל. וכן נפסק בשו"ע [יו"ד סימן רע"ד ס"ב] גבי ס"ת וצריך שיקרא כל תיבה מפיו קודם שיכתבנה, ובש"ך כתב היינו **שיאמר כן בפירוש** ולא סגי ליה במחשבה כדלעיל סימן רע"א סק"ג ע"כ.

א"כ זהו הפירוש כאן בפסוק ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת וגו', שגמר משה לכתוב את התורה ונקרא "דברי התורה" על שהדברים שהיה מוציא מפיו היה כותב וזהו מצורת הכתיבה שהוא מוציא קודם את הדברים בפיו עד כדי דבבאר היטב סק"א הביא בשם הר"ן דמוכח בירושלמי דאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא מן הדחק וה"ר מנוח כתב דוקא לכתחילה אבל אם עבר ועשה כן לא פסל ע"כ. אמנם נראה דכל זה בס"ת שקורין אותו בציבור ולפיכך צריך ליזהר בזה, משא"כ בחומשין ומגילות שאדם יחיד כותב לעצמו להתלמד אין קפידא בכך ואין צריך אפילו לכתחילה להוציא התיבות מפיו קודם שיכתוב. ולפיכך בכתיבת השירה דהוי שירת האזינו גרידא ונכתב בשביל ללמד בזה את בני ישראל כדכתיב בקרא, כתיב שירה ולא דברי השירה כיון שלא היה צריך להוציא המילים בפיו, ולכך לא כתיב "על ספר" כיון שלא היה לו קדושת ס"ת אלא רק כחומשין ומגילות לחוד.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בענין אכילת מאכלי חלב קרים ומיני מתיקה בערב יום

כיפור

כתב הרמ"א או"ח סי' תר"ח ס"ד: "וכן אין אוכלים דברים המחממים את הגוף שלא יבא לידי קרי, וכן אין לאכול מאכלי חלב שמרבים זרע אך בסעודת שחרית נוהגין לאכלן. מהרי"ל", וכתב המשנ"ב ס"ק י"ח: "מאכלי חלב. חמה", ומקורו במג"א בשם הרמב"ם, והוא ברמב"ם הלכות עבודת יוה"כ פ"א ה"ו, שכתב: "לא היו מאכילין אותו דברים המרגילין לשכבת זרע כגון ביצים וחלב חם וכיוצא בהן".

ונראה דטעמו הוא שהדברים המרבים זרע הם דברים המחממים את הגוף, אך החלב אינו מחמם את הגוף אלא אדרבה מקרר אותו, וכמו שכתב בספר שבילי אמונה בנתיב הרביעי השביל השלישי: "ודע כי החמום והלחות הם הגורמים המשגל, לכן מניעת המשגל רצוני לומר מיעוט הזרע בא מאכילת דברים קרים כמו כסבר רטוב וחזרת וכל דבר שהוא כוזה ועוצר כמו רוב חומץ ובוסר ורמונים חמוצים וחלב וכל כיוצא בזה", ולכן כתב הרמב"ם שרק חלב חם מרבה זרע, דאז באמת טבעו להרבות זרע.

אמנם בשינויי נוסחאות שבסוף הרמב"ם מהדורת פרנקל ציינו שבאחד מכתבי היד של הרמב"ם (כיס"א) לא כתובה המילה חם, וכן בפירוש המשניות ביומא שם כתב: "וכן לא יאכל ערב יום הכיפורים דבר מן המאכלים המרבים את הזרע ומוסיפין בקשיות האבר כדגים וחלב והביצים המתובלין בתבלין", ולא חילק בין חם לקר, וכן היא פשוט הגמרא יומא י"ח ע"א שנאמר שם שאין מאכילין אותו לא חלב ולא גבינה ולא ביצה ולא יין, ולא נזכר שום חילוק בין חם לקר.

וכן בסמ"ג עשה ר"ט כתב: "ואמרינן בגמרא שאין מאכילין אותו דברים המרגילין לקרי כגון ביצים וחלב וכיוצא בהן", וניכר שתפס את לשון הרמב"ם הנ"ל, אך השמיט את המילה חם.

וכן במנהגי המהרי"ל שהוא מקור דבריו של הרמ"א כתב: "אמר מהר"י סג"ל שכן אסור לאכול מיני מאכלי חלב בערב יו"כ שהוא מרבה קרי כדאיתא התם בפ"ק דיומא תנו רבנן זב תולה בכל מיני מאכל והולך ומונה ג"כ חלב, ואמר מהר"י סג"ל דגם אם הוא מקרר הוא מ"מ מרבה את הזרע", עכ"ל, ולפי דבריו ודאי דגם חלב קר מרבה זרע.

וכן מסתימת לשון הרמ"א נראה דכל מאכלי חלב לא אוכלים, וכן בדרכי משה ס"ס תר"ד כתב בשם מהרי"ל "ואין לאכול מיני חלב כי הם מרבים זרע", ולא חילק בין חם לקר, וכן בלבוש שם ובמטה משה סי' תתמ"ד ובשכנה"ג סי' תר"ח כתבו בסתם שלא לאכול מאכלי חלב.

ובגמרא מו"ק י"א ע"א איתא: "ואמר רב אמר לי אדא ציידא כוורא תחלי וחלבא ליטעון גופא ולא ליטעון פוריא", וכתב הערוך ערך כוור בשם רב שרירא גאון: "וזה שאמר כוורא תחלי וחלבא לטעון גופא ולא לטעון פוריא שהן יפין לגוף והוא סובלן אלא שמרבין הזרע לפיכך אין המצע סובלן" (וכיון לפירוש זה במשך חכמה פ' בהעלותך ד"ה התקדשו ואכלתם בשר, ע"ש), וגם כאן לא נזכר חילוק בין חם לקר.

ובספר מלחמת מצוה להרשב"ץ דף י"ז ע"ב כתב: "והכונה להם שהיא השקהו חלב להרבות הזרע, כי החלב הוא מרבה טומאה כמו שזכרו ז"ל בפ"א ממסכת יומא והרופאים יודעים זה".

ובספר נזירות שמשון סי' תצ"ד כתב ליתן טעם למה שנהגו לאכול מאכלי חלב בשבועות: "שחלב מרבה זרע כדאיתא ביומא, וג' ימים שהיו ישראל מופרשים מנשותיהם לא היו אוכלים חלב, וכעת שנאמר להם שובו לכם אכלו חלב לשמחת עונה".

ומה שאמר המהרי"ל שהחלב מרבה זרע אף שהוא מקרר, נראה לבאר לפמ"ש השבילי אמונה שם שהחמום והלחות מרבים את הזרע, והחלב אף שהוא מקרר מ"מ הרי הוא מרבה לחות, ולכן אם טבעו של אותו אדם נוטה לחום, או שאכל מאכלים אחרים המחממים, ממילא אחרי אכילת החלב יתחבר חום גופו עם לחות החלב ויתרבה זרעו, וכן בספר מעשה טוביה מעין חתום פ"ב כתב שבשמים מעורבים בחלב מוסיפים זרע.

ובספר הלכות חג בחג פרק כ"א אות נ"ה כתב: "מאכלי חלב קרים כגון לבן וחמאה וגבינה קרים אין קפידא מלאוכלם מעיוהכ"פ, והמנהג להחמיר בזה ואין מקילין אלא בשחרית", ובהערות שם כתב שיש מחמירים לעצמן באלו אף בשחרית וקדוש יאמר לו, ולפי מה שנתבאר ודאי ראוי להחמיר בזה.

ואגב אזכיר דבר חידוש שכתב בשו"ת רשב"ש סי' ש"ט: "ולפיכך היו מונעין ממנו המזונות המביאים לידי טומאה כמו דבש וכל מיני מתיקה הוא אתרוג וביצה וזולתם הנזכרים שם בגמרא", ולפי דבריו נראה שראוי להמנע בערב יו"כ מדבש ופירות מתוקים, שגם המה מרבים זרע.

ובספר יפה ללב ח"ב או"ח תקפ"ג אות י' כתב שבר"ה "לא יאכל הרבה מפירות שיש בהם טעם וריח כגון תפוחין ולימוניס מתוקים וכדומה, דפירות שיש בהם טעם וריח הם גורמים טומאת קרי מאד ומה"ט קחשיב ביומא דף י"ח ראשון שבראשון שלא היו מאכילין לכ"ג אתרוג שיש בו טעם וריח לפי שמרבה טומאה", והביאו בכה"ח סי' תקפ"ג אות י"ח וסי' תר"ח אות ל"ד, וע"ש בכה"ח באות ל"ג לגבי אכילת תמרים, ואמנם רוב הפוסקים לא הזכירו דבר זה, אך ודאי טוב להזהר, ובפרט מי שיודע בעצמו שאכילת דברים אלו מביאה אותו לידי זה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

מצות ספר תורה, האם מתקיימת בכתיבה לחוד או בשהייתו אצלו?

וְעָמָה כְּתָבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת (לא, יט)

איתא בגמרא בסנהדרין (כ"א ע"ב): "אמר רבה, אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה, מצוה לכתוב משלו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה" ע"כ. הרי שמפסוק זה ילפינן את מצות כתיבת ספר תורה.

וכתב הרמב"ם (פ"ז מהל' תפילין וס"ת הל' א'): "מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, ואף על פי שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו, ואם כתבו בידו הרי הוא כאילו קבלה מהר סיני" עכ"ל.

בגדר מצוה זו מצינו שנחלקו האחרונים, האם לאחר שאדם כותב את הס"ת, צריך שיהיה הס"ת עמו כל ימיו, או שבכתיבה עצמה מקיים את המצוה, ואף אם הקדישו או נגנב ממנו לא נפקעת מצותו.

דעת התורת חיים (סנהדרין שם), שהמצוה היא שיהיה הס"ת תחת ידו כל ימיו, ולא סגי רק שיכתבנה לבד, ואלו דבריו: "ונראה דיחיד הכותב ספר תורה לעצמו ונותנה לבית הכנסת לקרות בה בציבור ומקדישה, לאו שפיר קעביד, דכיון שמקדישה הרי היא של הקדש ולא שלו היא, ושוב אינו יוצא בה ידי חובתו, דלכם כתיב שלכם בעינין, כדאשכחן בארבע מינין שאין אדם יוצא בשל חבירו מדכתיב בהו "ולקחתם לכם". וליכא למימר דבכתיבה לחוד תליא מילתא, דכיון דכתב לעצמו ספר תורה יצא ידי חובתו וסגי ליה אף על גב דמקדישה בתר הכי, זה אינו, דיחיד שכתב ספר תורה לעצמו ואח"כ נאבדה, פשיטא שצריך לכתוב לו ספר תורה אחרת, כדמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מלכים שכתב: "בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ספר תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו, ואם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד, כותב שני ספר תורה" וכו', וא"כ יחיד נמי כשנאבדה לו ספר תורה שלו, פשיטא דצריך לכתוב לו אחרת, דבספר תורה שמניח בבית גזויו אין לחלק בין יחיד למלך לענין אבידה, לכך נראה דאין להקדיש ספר תורה אלא א"כ כותב לעצמו אחרת" עכ"ל.

אמנם המנחת חינוך (מצוה תרי"ג אות ה') דקדק מלשון הרמב"ם דלעיקר קיום המצוה סגי אם כתבו לחוד, וז"ל: "והנה לשון הרמב"ם מצות עשה לכתוב ס"ת לעצמו וכו', א"כ

אפשר **דבכתב קיים המצוה**, אף שמכרו אח"כ או נאבד, דהמצוה הוא רק פעם אחת לכתוב והא כתבו".

אלא שאח"כ הביא את דברי התורת חיים הנ"ל, וכתב לדקדק מלשון בעל ספר החינוך שכתב **"שנצטוינו להיות לכל איש מישראל ס"ת"** שהמצוה היא שיהיה וישאר ספר התורה עמו, ואין המצוה רק בכתיבה לבד.

ונמצא מדברי המנחת חינוך כי לפנינו מחלוקת ראשונים, האם המצוה בספר תורה היא לכתוב וזו מצוה חד פעמית, או מצוה שיהיה וישאר ספר התורה עמו כל ימי חייו.

ויש לציין שגם שיטת הפרדס דוד (פרשת כי תצא), והתורת נתנאל (לבעל 'קרבן נתנאל', פרשת יתרו), שלאחר שסיים האדם לכתוב את הס"ת, הרי הוא קיים מצותו, אף אם לאחר מכן יצא הס"ת מתחת ידו.

ונראה לבאר מקור כל שיטה. דעת הרמב"ם שביאר כי המצוה היא בכתיבה, מדוקדקת מלשון הכתוב: **"ועתה כתבו לכם"**, משמע דהמצוה בכתיבה לחוד היא, וכן מדוקדק מלשון הגמרא הנ"ל: **"מצוה לכתוב משלו"**. אמנם דעת החינוך נובעת מלשון הכתוב הנאמר במלך בפרשת שופטים (דברים י"ז, י"ט): **"והיתה עמו וקרא בה כל ימי חייו"**, משמע דבעינן שתהא עמו התורה תמיד, והבין החינוך כי כיון שציותה התורה לכל אחד לכתוב לו ס"ת, הרי שלמדים אנו את פרטי מצוה זו ממצות הספר תורה של המלך.

והנה במשנה בביכורים (פ"ג משנה י"ב) מוזכר בדרך אגב כדבר פשוט, כי בעל חוב נוטל בחובו את ספר התורה מהלווה, אם אין לו להחזיר, והכי איתא התם: **"למה אמרו הבכורים כנכסי כהן שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו והאשה בכתובתה כספר תורה" ע"כ**. וכן פסק השו"ע (חור"מ צו, כג).

ויש להקשות לשיטת התורת חיים, דאם ניטל ממנו הס"ת מתבטלת ממנו מצות "ועתה כתבו לכם", שהרי אז כבר לא יהא הספר תורה ברשותו, כיצד שרי ליה להבעל מחוב ליטול חובו מהס"ת, מאי אולמיה דמצות פריעת חוב המתקיימת, ממצות "ועתה כתבו" המבטלת (ודוחק לומר דמתני' איירי כשיש לו שני ס"ת, דהא התנא לא פליג ותני).

ובס' כבוד יום טוב (על הרמב"ם הלכות מלוה ולוה פ"א), הביא דיש מפרשים אחרת את המשנה בביכורים, ולדבריהם אכן אין בעל חוב גובה מס"ת, וכן יוצא לדברי הרא"ש שם, ואם היה הטור רואה פירוש הרא"ש לא היה כותב כן עי"ש, ועדין דבריו צ"ב לענ"ד, כי לכאורה מרהיטת דברי הרא"ש שם משמע דמסכים דבע"ח גובה מהס"ת כשאין ללווה לשלם.

וראיתי ישוב לזה בס' משפטי שמואל ורנר (סי' ד' עמ' נ') שכתב וז"ל: "ויתכן עפ"י שיטת המרדכי, דפריעת בע"ח מצוה הוא משום אזהרת לאו דלא תגזול, משו"ה אין מניחין לו ספר אף שמפקיעין ממנו מצות כתיבת ס"ת, מ"מ פריעת בעל חוב שהוא באזהרת לאו, היא המונעת ממנו מצות כתיבת ס"ת. דלא שייך להקשות מאי אולמא האי עשה מהאי עשה, דאינו מצווה כלל לכתוב ס"ת בממון שאינו שלו לגזול לקיים מצוה, וכמו שכתבו האחרונים דלא אמרינן שיגזול אתרוג לקיים מצות ולקחתם, ויבוא עשה וידחה ל"ת דלא תגזול, כי על ממון שאינו שלו, אינו מצווה לקיים מצוות" עכ"ל.

וכע"ז ראיתי מביאים בשם ספר לפלגות ראובן שתירץ שאלה זו, וביאר כי מה שנאמר דעוסק במצוה פטור מן המצוה, הוא רק בעוסק במצוה שבין אדם לחבירו, רק העוסק במצוות שבין אדם למקום אינו פטור משום כך ממצות צדקה, וא"כ הוא הדין בנידון דידן פריעת בעל חוב היא מצוה שבין אדם לחבירו, ולכן כוחה גדול ממצות "ועתה כתבו" שהיא מצוה שבין אדם למקום.

וכן מצאתי שישב הרב שבט הלוי (ח"ב סימן קל"ד) וז"ל: "ובענייני הדברים פשוטים לפי המבואר בש"ע או"ח סי' תרנ"ו דאין צריך לבזבז על מצות עשה יותר מחומש נכסיו, ואלו פריעת בע"ח מצוה חל על כל נכסיו, זולת מה שמסדרין לחד מ"ד עיין עירוכין כ"ג ע"ב וב"מ קי"ד, והטעם דפריעת בע"ח גוף מצוה שעל נכסיו ממש, לא כשאר מצות שהממון רק הכשר למצוה, א"כ כאן שהוא גוף מצוה על כל חלק שבנכסיו חל מצוה זו, וממילא חל נמי על ספר תורה דסוף סוף ממונו הוא כמש"כ הב"ח חו"מ סי' צ"ז, משא"כ שאר מצות כמו שאין חל על זולת חומש מנכסיו ה"נ אין חל על ספר תורה כמובן" עכ"ל.

אלא שעדין הקשה המנחת חינוך על דברי התורת חיים, מהאופן שבו מותר למכור ספר תורה, וז"ל: "ומבואר בגמ' מגילה דף כ"ז, וברמב"ם פ"י ובש"ע, דלא ימכור ס"ת רק לישא אשה וללמוד תורה, ונראה דאפי' אין לו אלא ס"ת אחד מותר למכור משום שני דברים אלו. ולדעת התו"ח צ"ע, דלא מצינו שיבטל עשה בקום ועשה בשום מקום משום דברים אלו, ומאי שנא דיבטל ממצות עשה זו בקום ועשה וצ"ע" עכ"ל.

דהיינו אם במכירת ס"ת מבטל האדם בידיים מצות עשה בזה שהוא מחסיר מעצמו את ספר התורה, כיצד זה יכול הוא למכור את ספרו עבור קיום מצוות מסוימות, שהרי לא מצינו בשום מקום שיכול האדם לבטל מצווה בידיים לצורך קיום מצוה אחרת.

וראיתי שהביאו בשם הבאר יצחק (להגר"י ספקטור, יו"ד סי' י"ט), כי מדבריו עולה ישוב לשאלה זו, דשאני מצוות אלו שהם מצוות גדולות וחשובות "מצוה רבה", שנדחית מצוה זו עבורם. אמנם אף כי נזכר כן בתו"ד, מ"מ אין בזה ישוב לחלק שם ה"קום ועשה" שהקשה המנ"ח היכן מצינו כן.

ובלאו הכי מסקנתו לא נראית כדעת התו"ח, שכן הוכיח הבאר יצחק שם מדברי המשנה בביכורים הנ"ל שלא כדברי התורת חיים, וז"ל: "ועכ"ז שפיר כתבתי להוכיח ממשנה דבכורים הנ"ל דבכותב ס"ת ונאבדה או מכרה דיצא ידי מצות עשה דכתיבת

ס"ת, דהא אמרו שם דאשה בכתובתה ג"כ גובה לס"ת, ור' יהודא פליג שם בסיפא וס"ל
דאין נותנין אלא לחבר בטובה, אבל בהא דכתובה לא פליג ומוכח דמוד' ר"י בזה, והא
אמרו בכתובות (דף נ"ו) דר' יהודא ס"ל דכתובה דרבנן, ובודאי יש למצוה מן התורה דין
קדימה נגד דרבנן אף שב"כ, ואפ"ה אשה בכתובתה גובה, א"כ שפיר מוכח מזה דאם
כתב ס"ת ונאבדה או מכרה דיוצא מצות הכתיבה במה שכתבה כבר" עכ"ל, והאריך
להוכיח שם מעוד ראיות כי מצות הספר תורה היא בכתיבה לחוד.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

מה אמרתי לבחור בליל ראש השנה שלא האמין שהשי"ת רוצה לשמוע תפילותיו?

(יב) הִקְהַל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וַיִּרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: (יט) וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְחָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (פרק ל"א, י"ב י"ט)

בפרשת השבוע מצינו השתי מצוות אחרונות מהתרי"ג מצוות, מצות הקהל ומצות כתיבת ספר תורה. ויש להבין השייכות ביניהם. עוד יש להבין מהו השייכות לעבודת השעה, שבת טובה - כפי שידוע מהשל"ה הק' (ריש פרשת וישב) אשר פרשיות השבוע שייכות להימים טובים בימים ההם.

כאשר עוסקים בסוגיית התשובה יש לדעת תחבולות היצה"ר, המתגבר ומתחדש בכל יום. ואחד מדרכיו הוא להשפיל אותנו שלא נאמין בגודל כוחותינו וגודל חשיבות שיש לכל מצוה ומצוה שעושים. ובפרט ובמיוחד כאשר נמצאים אנו ברוב עם, ויש ביניהם חכמים ונבונים ואנשים גדולים, הרי האדם מתבטל בששים ובאלף באופן שנאבד לו חשיבותו ויחידותו. ועל זה אולי בא מצות כתיבת ספר תורה, אשר כידוע כי מילת "ישראל" ראשי תיבות "יש ששים ריבוי איותיות ל'תורה", וכאשר נחסר אפי' אות אחת פסול כל הס"ת. ועי"ז רואים ומכירים, אשר אף שיש עשרות פרשיות ואלפי תיבות ורבבי איותיות, בכל זאת יש חשיבות לכל אות ואות. לא רק האיותיות גדולות כמו הב' הראשון של מילת בראשית, ולא רק התיבות של עשרת הדברות, אלא כל י' קטנה חשובה היא עד למאד.

ואילו היינו מבינים עד כמה חביבה היא התורה והמצוות של כל "יהודי פשוט" הרי אז היינו באמת משקיעים כח ומוח מתוך ההכרה של שגם העבודה ה"פשוטה" מעכבת. וגם עבודת התשובה היתה יותר קלה עבורינו, כי כאשר מבינים עד כמה חשובה העבודה, אז יכולים להתחרט ולהצטער כאשר ח"ו חסרים איזה פרט של איזה מצוה, כי היא באמת חשובה ביותר.

הקב"ה שומע לתפילתו!

ואספר לכם מה ששמעתי מבחור אחד בערך בן עשרים שנה בזאת השנה בליל ראש השנה. שאלתי אותו להזכיר אותי בתפילתו, ונצטערתי מא לשמוע ממנו עד כמה אינו מאמין שהשי"ת שומע לתפילתו, הן אמת שנתנסה בנסיונות שונות, אבל מ"מ רצונו הטוב ברור כשמש, ומתאמץ להשתדל להתגבר וכו' - ורואים עד כמה השי"ת שומר על

כל אחד מילדיו, וסיבב בהשגחה עליונה שכאשר דיברתי בערב יו"ט לאחד מגיסי מחוץ לעיר, אמר לי משל נפלא (ואשמח לשמוע מקור המשל). מלך אחד לאחר שזכה לנצוח במלחמה רצה לכבד אחד מהחיילים וליתן לו אות הכרת הטוב ומזכרת מאת המלך שזכה להתעטר להיות החיל מספר-אחד במלחמה זו. וכולם חיכו בכליון עינים לראות איזה חיל יזכה להתכבד בהמעמד. וכאשר ראו שהמלך קורא לחיל מסוים כולם התפלאו, כי הרי רח"ל נעשה חיגר וסומא בעין אחת, ומתקשה לדבר כראוי, ומתקרב להבמה הראשי לקבל מהמלך בכבודו ובעצמו האות והכבוד.

למה בחר בחיל זה מכל החיילים?

המלך מאריך בשבחו של החיל, ואומר לכל הקהל שכינסו לכבוד המעמד, תשמעו, אולי אתם מתמיהים למה בחרתי בחיל זה? הרי שב מהמלחמה מחוסר אבר, והיתכן שבכל זאת נחבר להתעטר בשם החיל מספר ראשון – אולם הרי אדרבא, החיילים שעמדו אצלי במקום משומר, בלי חשש פגע, לא מגיע להם כל הכבוד הזה, אבל זאת החיל שסיכן נפשו והיה מוכן לעמוד בראש, ולפגוש עם האויבים פנים אל פנים והשתדל בכל כוחותיו ללחום נגדם, הרי הן אמת כי לדאבונינו נעשה חיגר, ונעשה סומא בעין אחת, אבל בכל זאת לו נאה כל הכבוד, ולו מחוייבים להלל ולהודות על כל מסירות נפשו.

הסניונות הקשות של דורינו

הנמשל פלא פלאים, בדורינו מתנסים בנסיונות קשות, נסיונות שלא חלמו עליהם דורות הקודמים, וכמו שאמר אחד מהצדיקים אשר יהודי שהיה גר בכפר קטן לא חלם כל ימיו חייו על הנסיונות שיש ליהודי בדורינו בשעה אחת – והן אמת שמחוייבים ללחום ולהשתדל במיטב כוחותינו להתגבר ולנצח, ולדאבונינו אולי אף נכשלים רח"ל לפעמים, מ"מ הרי עומדים אנו בראש הצבא ולוחמים פנים אל פנים עם הבעל דבר – ולכן אין לנו הכוחות לשער גודל הנחת שיש להבורא כל עולמים כל פעם שזוכים לעשות ולקיים תורה ומצוות.

ודבר זה נאמר על דורינו בכלל, אבל ק"ו בן בנו של ק"ו לאלו הבחורים שמנתנסים עם נסיונות קשים ומרים, ובקל יכולים ח"ו להתייאש מכח עצת היצר שבין כך ובין כך אין לעבודתם שום חשיבות – אבל אדרבא ואדרבא, עליהם לדעת שמועטים הם שהשי"ת מאמין בהם שביכלתם להתגבר על אלו נסיונות, ולכן אף אם ח"ו אמנם נכשלו, ומרגישים בעצמם ששנסמתם רח"ל נראית כחיגר וסומא בעין אחת או בשתי עינים, בכל זאת עליהם להחשיב מאד מאד כל פעם שמקיימים מצוות ולומדים תורתו הקדושה. (לסיום הסיפור.. היה כמים קרים על נפש עיפה שהבחור ישמע "פנים חדשות" על חשיבות עבודתו).

מי כותב מצוות שלנו? ומי חותם עליהם?

והנה אם היה האדם יודע שכל מצוה שעושה כתובה היא למעלה, בלי שיש לו שם תואר של רב או ראש ישיבה ואדמו"ר, ואין לו גבאים וכו', אלא מסתכל על עצמו כ"יהודי

פשוט", בכל זאת כל משהו חשובה היא עד למאד – והדברים מפורשים בחז"ל! מדרש רבה מפורשת בויקרא רבה (פרשה לד פסקה ח') ר' כהן ורבי יהושע ברבי סימון בשם ר' לוי אמרו לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה, ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה? אליהו ומלך המשיח והקדוש ברוך הוא חותם על ידיהם (!!)" ובלקוט שמעוני (ויקרא פרק כה רמז תרסה) יש תוספת מילים "אמר ר' שילא העני הזה עומד על פתח והקב"ה עומד על ימינו דכתיב כי יעמוד לימין אביון, אם נתת לו, דע שמי שעומד על ימינך, עתיד לשלם לך שכרך!". זאת אומרת שיש לכל אחד מאתנו ספרים מלאים מכל פעם שהתפללנו וכל פעם שפתחנו דף גמרא וכל פעם שעשינו חסד עם בני הבית ועם אחרים שפוגשים, ויכולים לצייר לפני עינינו שכאשר עני בפתח ביתינו לבקש תרומה, הקב"ה עומד על ימינו – ומחשיב להעבודה!

וע' בספר בית יעקב בפרשת וזאת הברכה – (מאלכסנדר) "אמר בשם מורו הרב הקדוש ר' דוד מלעלוב זצ"ל, משה רבינו היה כותב כל המסעות של ישראל ונעשה מהן תורה, כן עתה אליהו כותב כל המסעות והרפתקאות של כל אחד מישראל, וכשיבא משיח במהרה בימינו, יהיה מזה ספר שילמד ממנו. (וע' בספר צרור המור ריש פרשת מסעי, ע"ש).

וע"ע בשפת אמת (במדבר - לשבועות - שנת [תרמ"ד]) "בענין מגילת רות בשבועות להודיע כח השותפות שיש לבנ"י בתורת ה' איך שממעשה בני אדם נעשה ספר ומגילה בתורת ה'. ובמדרש "אילו היה בועז יודע שהקב"ה כותב עליו ויצבט לה קלי, עגלים פטומות היה נותן לה. פי' מו"ז ז"ל (-החי' הרי"ם) אם היה יודע שכל כך מעשיו מגיעין עד הקב"ה ממש כענין שכתבו כל מעשיך בספר נכתבין עכ"ד. והיינו נמי שכל מעשיהם נעשה מהם תורה ותיקון ולימוד לכל הדורות... מכל מעשה בני ישראל נעשה חקיקה ורשימה בכל העולמות להיות מזה מאמר וספר". עכ"ד. וע"ע בלשונו של החובות הלבבות – (שער חשבון הנפש - פרק ג') "וכבר נאמר, כי הימים מגילות, כתבו בהם מה שתחפצו שייזכר לכם". וזאת יכול לעורר אותנו מאד מאד לייקר כל משהו של העבודת השי"ת ובקל יכולים בס"ד להשקיע כח ומוח לדעת ולהבין עד כמה חשובה היא למעלה.

קדושת ישראל כקדושת ספר תורה

וביותר, כאשר מביני עד כמה אנו מקודשים בקדושה של מעלה, ממש כקדושת ספר תורה, והא לך לשונו הנפלא של התפארת שלמה (שבועות) בביאור דברי הפסוק (בראשית ה, א) "זה ספר תולדות אדם" ומקדים בדברי הזוה"ק "דאורייתא וישראל חד" ומבאר דהיינו "קדושת ספר תורה וקדושת ישראל הוא באופן אחד ממש. דהנה ספר תורה הוא של עור בהמה ואין בה קדושה רק מחמת העיבוד לשמה וכתובה לשמה, ובמה שהסופר מקדש השם בכתובתו חלה הקדושה על הספר, כן ממש הוא בבני ישראל, מעיקרא היה כתיבות "כתנות אור" באל"ף, ואח"כ (-ע"י חטא אדם הראשון) נעשה "עור" בעי"ן, וא"כ אין בו קדושה, רק ע"י תורה לשמה ומצות לשמה, דהתורה הוא שמותיו של הקב"ה, ועל כל מצוה שורה שם הוי' ב"ה, ובעת הלימוד ועשיית המצוה שורה עליו על הלומד ועל העושה שם הוי' ב"ה, ועי"כ נתקדש הגוף וע"ז נאמר (במדבר טו, לט) למען

תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלקיכם. וז"פ "זה ספר תולדות אדם" היינו כמו שהוא קדושת הספר כן הוא קדושת האדם.

נמצינו למדים כי אף כאשר יש ריבוי ישראל כמו במצות הקהל, עדיין חייבים להשריש בתוכינו עד כמה כל יהודי ויהודי חשוב עד למאד ומעבד עבודתו לעוררו לעשותה על צד היותר טוב, שנוכה בס"ד לחיות עם זאת ההכרה ולכתוב ספר תורה נאה – עם חתימת יד קדשו של הקב"ה בכבודו ובעצמו, אכי"ר.

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

כוח הצדיק לפעול בשתיקה

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל (לא, א)

נפתח בע"ה ב"ווארט-חסידי", ונסיים עם "מעשה" מ"אדמו"ר ליטאי"כ.

כך איתא בספר "אמרי חיים" לאדמו"ר רבי חיים מאיר מוויזניץ זצ"ל: "יש דרך גבוה אשר הצדיק מקדש ומטהר נפשות בני ישראל גם בשתיקה לבד, בלי שום דיבור, וכמו שפירש הרב הקדוש מוה"ר אשר מרופשיץ זי"ע -

'וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר... אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל', אשר בהליכתו לבד, בל שום דיבור, בזה לבד דיבר לבני ישראל!

ועבודה זו היא לפי מדרגת האנשים. ישנם כאלו שהצדיק יוכל לטהרם רק בדיבור. וישנם כאלו אשר די להם ישיבתו עמהם לבד, כמו שכתוב בספרים הקדושים על הפסוק (תהלים פד, ו), "מְסֻלוֹת בְּלִבָּבָם" וכו', עכ"ל ה"אמרי חיים" מוויזניץ זצ"ל.

[ובספר "זכרון יעקב" לרבי יעקב אלימלך פאנעט זצוק"ל הי"ד כתב, "...ישנם עיתים שצריך לקיים דברי מלכינו שלמה המלך ע"ה שמנה בין הכ"ח 'עיתים' בקהלת (ג, ז) 'עת לדבר', דהיינו שאם רואים שהדיבורים נצרכים ולא עת לחשות, אז בעת ההוא הדיבור הוא בצדק ובמישור, ואז באמת 'תדברון' - שצריכים לדבר ולא יעשה את עצמו כאלם. ולפי זה שפיר מובן המאמר 'לעולם יעשה אדם את עצמו כאלם' ולא ידבר! 'יכול אף לדברי תורה כן?', רוצה לומר דברי מוסר שגם כן נקראים דברי תורה, דהיינו שאף לדברי מוסר יעשה עצמו כאלם ואל יאמר מוסר, רק על ידי תפלה להשם יתברך שיחזרו בתשובה, או האופן האחר של 'וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר'? על זה אמר באמת טובה השתיקה, אף אצל אמירת תוכחה ומוסר להעם - אבל זה אינו בכל עת, רק 'צד"ק' - באם הדיבור נצרך וישנו מקום להדיבור והוא בצדק ובמישור, אז 'תדברון' - תקיימו ה'עת לדבר', ואתי שפיר", עכ"ל].

וכעת למעשה עם "אדמו"ר ליטאי":

^ב וכפי שמסופר בספר תולדות מרן רבי יעקב קמינצקי זצ"ל ("רבי יעקב"): "למעשה, בפגישה הראשונה עם ראשי הקהל [תורת אמת] בטורונטו] נשאל מרן הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל האם נסע מעודו אל "רבי" גדול. "האם נסעתי מעודי ל'רבי'? היה לי 'רבי' שלא עזבתי לרגע", השיב כנגדם. עם ה'רבי' שלי אכלתי, ובביתו לנתי. אולם, מה לעשות וה'רבי' שלי היה ליטאי?" וכוונתו הייתה, כמובן, ל"הסבא" מסלבודקה"...

כוח הצדיק לפעול בשתיקה

בספר "מאיר נתיבות" כותב אודות "אדמו"ר" מרן המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל: "כל חייו כשדיבר עם כל אחד, ובפני ציבור, קודם שהוציא מפיו חשב איך להוציאנו. בין דיבור לדיבור היתה שתיקה. היו אלו שתיקות שכל כולם לימוד!".

והספר הנ"ל מסמיך הנהגה זו על דברי רבינו יונה למשלי (כ, טו): "וּכְלִי יִקָּר שְׁפָתַי דַּעַת" שכתב שזהו, "...כאשר ירגיל האדם שפתיו שלא ידבר דבר עד אשר ישקלנו במאזני הדעת והמוסר...".

הגאון רבי יצחק פרץ שליט"א רבה של רעננה ותלמיד מובהק ל"אדמו"ר" מרן המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, מספר (י"נ מוסף ש"ק תשנ"ט): "מרן המשגיח רבי מאיר היה מדבר לאט, מפסיק בין מלה למלה, חושב בין כל מלה למלה, בורר כל מלה ומלה. לעתים חשבנו שזה בגלל שאין לו כושר רטורי, שכושר הדבור שלו אינו מיוחד, ואולי בגלל שאינו מהיר מחשבה. תמיד כששאלנו דבר מה הוא היה שותק וחושב עד שהיה משיב תשובה. בשנתיים האחרונות לחייו הוא היה ממש יורה תשובות, מיד כששמע שאלה השיב תשובה כחץ מקשת!

הדבר היה בעינינו לפלא! הוא, רבי מאיר, שכל ימיו דיבר לאט וחשב לפני כל מילה, לפתע היה משיב תשובות מהירות מבריקות ועמוקות?

לאחר שרבי מאיר נלקח לבית עולמו באנו לנחם את האבלים. בימי השבעה שאלתי את בנו הגאון רבי אהרון חדש זצ"ל לפרש התופעה הזו, שהיתה בעינינו תמוהה מאוד. התשובה התאימה מאוד לרבי מאיר שהכרנו. אצל רבי מאיר השתיקות הללו לא היו חוסר מענה. השתיקות הללו היו 'שתיקות'! זאת היתה עבודת השתיקה! כל ימיו עבד על כח הבלימה ועל ההסתרה העצמית. לעת זקנותו, אחר שנחלש, התרופף כח הבלימה וההסתרה של רבי מאיר, ואז התגלה לעינינו רבי מאיר עם כשרון הדבור ועם תשובותיו המבריקות והמדהימות.

זאת ועוד, רבי מאיר לא ביקש לרתק או להלהיב. הוא ביקש לעורר את התלמיד למחשבה, להעמקה, לרצינות, ולצורת הדיבור המיוחדת שלו. והוא השיג זאת, לפחות בקרב התלמידים הרציניים...

הערה: הנהגה זו של "שתיקה" קיבל מרן המשגיח זצ"ל מרבו, מרן "אדמו"ר" הסבא מסלבודקה זצ"ל, ונהג כמותו, אולם ראיתי מערערים שלמרות שאמת נכון הדבר שבאופן חיצוני "שתיקת" התלמיד - מרן המשגיח רבי מאיר זצ"ל - דמתה ל"שתיקת" הרב - מרן הסבא זצ"ל, אך השתיקות שלהן, בפנימיות הדברים, היו משני טעמים שונים, ואכמ"ל, בפרט ששמעתי שגם על קביעה זו יש מערערים.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

חשיבות האוירה בבית והשפעתה

הִקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלַמַּעַן יִלְמְדוּ וְיִרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וּבְנִיָּהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלַמְדוֹ לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתָּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתָּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ (לא, יב-יג)

דברי חז"ל על הבאת הטף:

הנה חז"ל הקשו ותרצו במסכת חגיגה דף ג ע"א תנו רבנן: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, [באד"נ פ"יח הוסיף לעת זקנותו] אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידיך אנו, ומימך אנו שותין. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה? - שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. - ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל. - ומה דרש בה? הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאייהן. - אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני. [באד"נ הוסיף אלמלא לא באתם אלא לשמוע דבר זה די]. וכבר קדמם לבאר כך בתרגום התנא יונתן בן עוזיאל. ובירושלמי הוסיף במסכת סוטה פרק ג הלכה ד אמר להן אין הדור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו.

שאלות:

א} שואלים המפרשים ממה נפשך אם מדובר בטף שהגיע לחינוך כפירוש הרמב"ן ועוד אם כן מה התקשה רבי יהושע בפסוק עד ששמח במרגלית הטובה הרי הדבר פשוט וברור והגיוני שחייבים לחנך את בניהם?

ב} עוד שואלים אם כן מדוע רבי אלעזר בן עזריה אמר ליתן שכר למביאייהן ולא יותר פשוט לחנך בניהם?

ג} עוד שואלים ואם נפרש שמדובר שהטף לא הגיעו לחינוך הרי מוכרחים להביאם כיון שלא נשאר אף אחד בבית לשמרם וכיצד ישארו לבד?

ד} ועוד קשה כיון שאינם ראויים לחינוך ולא מבינים הרי זו בקשה דומה שהיו מתבקשים להביא משא כבוד בדרכם בכדי שיהיה להם הדרך קשה ומה טעם לצערם בכך?

השקפת עולם בחינוך הילדים:

כאשר נתבונן בכל בית יהודי מתמקם בתווך חינוך הילדים והשאלה שרבים חלוקים בה בשנים הראשונות של הילד שעדיין לא הגיע לחינוך האם יש משמעות או צורך להרגיל את הילד במצוות ובמעשים טובים ולקחתו לבית הכנסת וכדומא או הנח לו שיגדל ויבין, יש המצדדים שאין צורך בהרגלים כל עוד לא הגיע לחינוך לא נדבר על אלה שחושבים שצריך לתת לילד עד שיבין מעצמו, ויש אשר חושבים שצריך להשקיע תשומת לב ולהשתדל מיום לידתו להרגילו במעשים טובים כי בכך הילד צומח עם הרגלים וקנינים טובים, ואכן תורתנו מצדדת כך שראוי לשתף אפילו יונקי שדיים בעליה לרגל ובהקהל ולהביאם ואף מקבלים שכר על כך כאשר נבאר.

תירוץ ראשון גדול המצווה:

ונקדים לכתוב כמה מתירוצי המפרשים שנאמרו בדבר, תירוץ ראשון אשר כתבו המפרשים שאמנם בלאו הכי היו מוכרחים להביאם שאין עם מי להשאירם אך כאשר הקב"ה מצוהו הופכים למצווה ועושה בהביאם התינוקות ובכך גודל שכרם. וכ"כ בספר דברי דוד [חתן הב"ח].

תירוץ שני שבזכות תינוקות ינצלו:

עוד כתב הכלי יקר לתרץ כיון שחג הסוכות הוא ראשון לחשבון העוונות ובכדי לזכות לכפרה סליחה ומחילה תולים בקשתם בזכות תינוקות של בית רבן וגמולי חלב ויונקי שדיים להינצל ולזאת מצרפים אותם. וכ"כ בספר צידה לדרך [תלמיד הלבוש].

תירוץ שלישי לבאר פטירת תינוקות:

עוד כתב הש"ך על התורה שהיה קשה לרבי יהושע על תינוקות שנפטרים מה התועלת בהולדם בעולם אם לא זכו ללמוד תורה ולקיים מצוות לאיזה תכלית נולדו? ובדרשת ראב"ע התיישב לו כיון שיש שכר להורים שמביאים אותם נמצא שהתינוקות נועדו להרבות זכויות להורים ובכך יש תכלית בביאתם לעולם.

תירוץ רביעי השפעת הסביבה על התינוקות:

ונלע"ד עוד ליישב ולבאר טעם מצוות הבאת תינוקות ויונקי שדיים ולתת שכר למביאיהן הוא מפני שהאוריה המראות והקולות משפיעות לטובה על התינוקות והדברים עושים עליהם רושם ומקדשים אותם ובכך מצליחים בחינוכם לכשיגדלו.

וכבר אמר ריב"ז במסכת אבות פרק ב משנה ח חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניה וכו' הוא היה מונה שבחן רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה רבי יהושע אשרי יולדתו. הרי ששיבח את רבי יהושע אשרי יולדתו ופרש"י מסכת אבות פרק ב משנה ח אשרי יולדתו. שהיה בקי בכל דבר למוד ויועץ וקרוב למלכות ואני שמעתי לפי שאמו גרמה לו שיהיה חכם שכל

חשיבות האוירה בבית והשפעתה

הימים שעברתו אמו היתה מחזרת בכל יום על כל בתי מדרשות שהיו בעיר ואומרת להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שיהיה חכם. בגמרא ירושלמי: **אבל הרשב"ץ הביא עוד בירושלמי יבמות פ"א ה"ו**, יונתן בן הרכינוס קרא עליו את מי יורה דעה, זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית המדרש בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה: **הראת לדעת** שהשבח לאמו שכבר מקטנותו שמרה על אוזניו לשמוע דברי תורה בכדי להשפיע עליו מקדושת התורה ודבר זה זיכה אותו לחכמת התורה יותר מחבריו. ולזאת שמח רבי יהושע בדרשת ראב"ע אשר שיבח את מה שעשתה לו אמו. כך שמה שהיום מגלים במחקרים של הפסיכולוגיה עד כמה התינוק מיום לידתו מושפע מהסביבה וכל הנעשה בסביבתו גורם לגרוי החושים והדברים באים לידי ביטוי בגדילתו, כבר חז"ל מקדמת דנא לימדונו שהגם שהתינוק אינו מבין ולא מגיב למה ששומע או רואה אך ההשפעה היא מאוד גדולה, ולפי המחקרים התקופה הראשונה היא בעלת השפעה הכי גדולה על האדם, ולזאת אשרי יולדתו שהחכימה לעשות כן לבנה דבר שלא עשו אחרים ובכך זכה לחכמה יתירה.

ובדרך זו ראיתי שכתב מרן הבן איש חי איתא בחגיגה דף ג בבניהו בן יהוידע שם נשים באות לשמוע טף למה באים. קשה ממה נפשך אם נשים מבינות הדרשה, נמצא הן בכלל האנשים שבאין ללמוד, ואם אינן מבינות א"כ גם על הנשים יש לשאול למה באות, דשמיעה בלי הבנה מה תועלת יש בה? ונראה לי בס"ד דשמיעה לנשים אף על פי שאינן מבינות הדברים יש להן בה תועלת. וכן מצאתי בספר משך חכמה דברים (פרשת וילך) פרק לא פסוק יב: הקהל וכו' והטף וכו'. הביא את המעשה של רבי יהושע וראב"ע וכתב, וז"ל יתכן על פי מה דאיתא בירושלמי יבמות סוף פרק קמא (הלכה ו): ראה את רבי יהושע וקרא עליו (ישעיה כח, ט) "את מי יורה דעה". זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה (עכ"ל). ולזה אמר ר' יהושע "ובקשתם לאבדה ממני", שלו יאות המאמר כמרגלית טובה לבעליה, שגם אמו עשתה כן. ופשוט.

וכתב הפנים יפות דברים (פרשת וילך) פרק לא פסוק יב לבאר מדוע אמר עליו אשריך אברהם שראב"ע דרש כך, וז"ל וכבר כתבנו בפתיחת ספר [קידושין אות כ] במ"ש על דראב"ע טף למה באין ליתן שכר למביאייהם אשריך אבינו אברהם שראב"ע יצא מחלצין [ילק"ש ירמיהו רצה] היינו משום שמצינו גבי אברהם כתיב [בראשית יח, יט] כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו עכ"ל.

בית שלא נשמעין בו קול תורה:

עוד כתב הבן איש חי לבאר הגמרא בעירובין דף יח ע"ב בבניהו בן יהוידע שם כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה אינו נחרב. נראה לי בס"ד וכו' ולכן אם האדם עוסק בתורה בלילה בביתו ששם אשתו, דאף על פי שהיא אינה לומדת היא שומעת, ואפילו

חשיבות האוירה בבית והשפעתה

אם היא ישנה וגם אינה מבינה, נשמתה שומעת דברי תורה וקולטת אותם, וכמ"ש על ריב"ח אשרי יולדתו, שהיא גרמה לו להתחכם בתורה, דאחר שילדה אותו נטלה עריסה שלו והנחתו בבית המדרש, אמרו לה מה טיבו של קטן זה בבית המדרש דאינו שומע ואינו מבין, ותאמר להם כדי שיכנסו דברי תורה באזניו, ועדיין מה תועלת בזה כיון דאינו מבין, ופרשנו בס"ד בענין כי נשמתו מבינה וקולטת דברי תורה, והארכתני בזה בדרשותי בס"ד. נמצא גם אדם שאינו מבין או אם הוא ישן מרויח מדברי תורה שלומדים סמוך לו, דאף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי עב"ל.

וכן הביא בספר דף על הדף מסכת חגיגה דף ג ע"א והנה בספורנו (דברים לא, יג) כתב: וביניהם אשר לא ידעו, ישמעו שמיעת האוזן ע"כ. והיינו כמש"כ הרה"ק רמ"מ מפילוב זצ"ל בספרו הנפלא מדרש משה (פר' קדושים - תר"ע) דר"ל שהנשמה של הטף שומעת אפי' שהם קטנים ואינם מבינים ע"ש דבריו הנפלאים, וראה במשך חכמה (פר' וילך) שהביא לזה דברי הירושלמי (סופ"ק דיבמות) בהא שהכניסו את עריסתו של ר' יהושע בן חנניה לבית המדרש כדי שישמעו אזניו דברי תורה ע"ש. וכן בשפתי צדיק (פר' וילך אות ח) ע"ש. וראה גם בספר החיים לאחי המהר"ל זצ"ל (ח"ב פרק ב) שכתב כן דעצם שמיעת הד"ת הוא תועלת לקטן ע"ש עוד מש"כ. וראה עוד בלקוטי אש (ח"א עמ' רס"ו - ז) בזה דברים יקרים.

איסור השמעת שירי עגבים לתינוק:

ומטעם הנ"ל כתב החפץ חיים בשער הציון סימן תקס ס"ק כה ומיהו כבר הזהיר השל"ה ושאר ספרי מוסר שלא לזמר שירי עגבים לתינוק, שזה מוליד לתינוק טבע רע, ובלאו הכי נמי איכא איסורא בשירי עגבים ודברי נבלות, דקא מגרי יצר הרע בנפשיה, ושומר נפשו ירחק מזה ויזהיר לבני ביתו על זה [מאמר מרדכי]:

הבאת תינוקות לבתי בית הכנסת:

ומכאן כתבו בעלי התוספות מסכת חגיגה דף ג ע"א כדי ליתן שכר למביאייהן - ועל זה סמכו להביא קטנים בבית הכנסת. בהיות ומבואר שיש שכר להביא הטף בהכרח שיש בזה תועלת לתינוקות ולכן נותן שכר למביאייהן. ואמנם עיין בזה בפוסקים שהאריכו בזה או"ח סימן צח במ"א, וכן שו"ע סימן תרפ"ט ס"ו. ומכל מקום ברור שהדבר תלוי במציאות אם מפריעים או לא, ובכל מקרה למדים מכאן על השפעת החינוך והסביבה על התינוק ממראות עיניו ושמיעתו דבר של קדושה.

כי מציון תצא תורה:

ומעין זה מבואר במסכת בבא בתרא דף כא ע"א בתחילה התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש? כי מציון תצא תורה. וכתבו בעלי התוספות לבאר במסכת בבא בתרא דף כא ע"א כי מציון תצא תורה - לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה כדדרשי' בספרי למען

חשיבות האוירה בבית והשפעתה

תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה.

מעשה אבות סימן לבנים יעקב פיצל המקלות:

ומצאנו דוגמה לזה במעשה יעקב בכדי להתגבר על מעשה המרמה של לבן פיצל המקלות כמבואר בראשית (פרשת ויצא) פרק ל פסוק (לח) וַיִּצַג אֶת־הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֶהֱטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם אֲשֶׁר תָּבֵאן הַצֹּאן לְשִׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיַּחְמְנָה בְּבֹאֵן לְשִׁתּוֹת: וכתב הספורנו בראשית (פרשת ויצא) פרק ל פסוק לח לנכח הצאן. והיה מציג המקלות לעיני הצאן כדי שיסתכלו בחדוש פעולת המציג ותצוייר בדמיונם בעת ההריון כי הציור בכח המדמה בעת הריון יפעל על הרוב בנולד דמות דבר המצוייר: הראת לדעת עד כמה יש השפעה על הצאן ממראה עיניהם וכך התכונה אצל האדם שמושפע ממראות עיניו לטוב ולמוטב. כאשר מסופר על החטא הראשון בבריאה על ידי חוה אשר הנחש הכשילה מפני שאמרה בפרשת בראשית פרק ג פסוק (ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תֹאמְרָהּ הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָו וַתֹּאכַל וַתֵּתֵן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל:

טעמו של רבי יוסי בן קיסמא לגור במקום תורה:

ובזה יובן היטב דברי התנא במסכת אבות פרק ו משנה ט אמר רבי יוסי בן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום אמר לי רבי מאיזה מקום אתה אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה. היות וחז"ל לימדו אותנו השפעת האדם על סביבתו, היא רבה, ולכן אמרו (מגילה כח, א): "אסור לאדם להסתכל בפני אדם רשע", כי הוא משפיע על המסתכל בפניו.

מוסר השכל:

עלה בידנו ללמוד אחד מהנושאים החשובים בכל בית יהודי הרוצה לזכות לעצמו וליוצאי חלציו ללכת בדרך התורה והיראה ולגדל ולחנך דור ישרים מבורך חייבים שיתנו את הדעת על הסביבה בבית מה רואים ומה שומעים בהיות וכל אדם באשר הוא מיום לידתו ועד סוף ימיו מושפע מהסביבה אשר רואה ושומע, ולזאת הגדירו חז"ל בית שאין נשמע בו קול תורה סופו חרב הכוונה רוחנית, ואילו משמיעים דברי תורה שירי קודש ותמונות של צדיקים תלויים בקירות הבית הדבר משפיע על כל בני הבית לטובה, ולא כאותם טועים שחושבים שבגיל הרך אין כלל השפעה מאחר ואינם מבינים ומשמיעים שירי עגבים או מדברים בבית בצעקות וק"ו כאשר אין נזהרים בלשונם וכדומא כל דבר

חשיבות האוירה בבית והשפעתה

משפיע על בני הבית, ועוד יותר הגדילו היום לעשות בכדי לתת שקט להורים נותנים לילדים לראות סרטוני אלימות ואין ספק שדבר זה משפיע על נפש הילד וכפי המחקרים המתפרסמים בעולם אפילו גויים הגיעו להבנה כי כל המראות הקשות הורסות את חינוך הילד ומרגילות אותו לאלימות, ולזאת החכם עיניו בראשו לתת את הדעת גם כאשר יש איזה ויכוח לא יעשה בפני בנו, ולהשתדל תמיד להשמיע בבית שיעורי תורה ושירי קודש ושמחה בכדי שהבית יהיה מושפע מאנרגיות טובות ועל ידי זה זוכים לגדל דור ישרים מבורך וזוכים לראות נחת מיוצאי חלציהם בשמחה ובששון וטוב לבב.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך וגמר חתימה טובה

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד ת"ו

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין הנהגת ה' עם הבוטחים בו

חֲזָקוּ וְאַמְצוּ אֶל תִּירְאוֹ וְאֶל תַּעֲרִצוֹ מִפְּנֵיהֶם כִּי ה' אֱלֹהֵיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ. (לא, ו)

ופי' הנצי"ב וז"ל: "הוא ההולך עמך - השגחתו ית' הולך לפי מעשיך אם לטב אם למוטב. ופי' "עמך", מיד לפי הנהגתך את ה', וכהבטחת המקרא לצדיק, ה' צלך על יד ימינך, דמשמעו השגחת ה' היא כמו צל שפונה אחר המצל", עכ"ל. הרי, מה שכתוב שהשי"ת הולך "עמך" - הכוונה שתלוי כפי הנהגת כל אחד ואחד עם השי"ת, כפי השיעור שפונה להשי"ת כן זוכה להשגחת השי"ת.

הנהגת ה' צילך'

לבאר דבריו, נקדים יסוד גדול בענין מדת הבטחון. כתיב (תהלים קכא, ה): "ה' שמרך ה' צלך על יד ימינך". ואיתא במדרש (ספר והזהיר, פרשת משפטים): "כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך. וכן אמר דוד "ה' שומרך, ה' צילך על יד ימינך", כצילך, מה צילך אם אתה משחק לו הוא משחק לך, אם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, אם אתה נותן לו פנים זועפות, אף הוא נותן לך כך, ואם פנים מסוברות אתה נותן, אף הוא נותן לך, כך אמר הק', כשם שאתה הווה עמי כך אני הווך עמך", ע"כ דברי המדרש. ודברי מדרש אלו הובאו גם ברמב"ן על התורה (שמות ג, יד).

וכן הביא הנפש החיים (שער א', פרק ז') את דברי המדרש הנ"ל וז"ל, "וז"ש דוד המע"ה "ה' צלך על יד ימינך". היינו שכמו שנטיית הצל של איזה דבר, הוא מכוון רק כפי תנועות אותו הדבר לאן נוטה. כן בדמיון זה כביכול הוא ית"ש מתחבר לנטות העולמות כפי תנועות ונטיית מעשי האדם למטה. וכן מפורש במדרש אמר לו הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל כי שמי אקיי"ק אשר אקיי"ק. מהו אקיי"ק אשר אקיי"ק כשם שאתה הוה עמי. כך אני הוה עמך. וכן אמר דוד "ה' צלך על יד ימינך". מהו ה' צלך, כצלך, מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מוסברות אף הוא נותן לך כך, אף הקב"ה "ה' צלך", כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך", עכ"ל.

וכן כתב ר' זונדל מסלנט באיגרת לבנו וז"ל, "כידוע שהבורא יתברך שמו משגיח בכל רגע על כל אדם בפרטיות עניניו, וכמו שהאדם פונה את לבו לה' כן ה' פונה להשגיח עליו, כמו שכתוב (תהלים קכא, ה): "ה' צלך", ואם פונה יותר גם ה' ישגיח עליו יותר, כמ"ש במדרש: "ה' צלך - מה הצל הזה כשאתה מראה אותו אצבע אחד, הוא מראה אותו אצבע אחת, ואם כל היד, מראה כנגדך כל היד, כן הקב"ה כדרך שבא האדם לראות כך בא ליראות, עיין נפש החיים (שער א' פרק ט'), עכ"ל.

חידוש גדול

הנה נתחדש כאן בדברי המדרש יסוד גדול בענין הבטחון בהשי"ת. דהנהגת השי"ת עם כל אחד ואחד, הוא תלוי ממש כפי השיעור שפונה האדם להשי"ת. והיינו דכפי השיעור שהאדם בוטח בהשי"ת, זהו השיעור שזוכה להשגחת השי"ת. וזוכה שימלא ה' משאלות לבו, כפי שיעור שפונה להשי"ת ובוטח בו, ואם פונה להשי"ת לגמרי – זוכה לישועת ה'. ואם חו"ש אינו פונה להשי"ת, ובוטח בזולתו, השי"ת מסיר השגחתו מעליו, כמו שכתב החובת הלבבות (ריש שער הבטחון) וז"ל, **"ומי שבוטח בזולת ה' מסיר האלקים השגחתו מעליו, ומניח אותו ביד מי שבטח עליו"**, עכ"ל.

והנה ר' יחזקאל לעוינשטיין (אור יחזקאל אמונה עמ' קכ"ג) הביא דברי ר' זונדל מסלנט וכתב שמבואר מדבריו יסוד גדול בענין אמונה בהשגחת השי"ת וז"ל, "ומתגלה לנו יסוד מחודש באופני השגחת השי"ת, שיש ב' דברים. א' השגחה. ובנוסף לכך יש השגחה מגדר שמירה, שאע"ג שהשגחת השי"ת על כל ברואיו השגחה פרטית, יש לצדיקים וכשרים השגחה נוספת מגדר שמירה. והשגחה זו תלויה לפי מעשי האדם, וכפי אשר אדם פונה אל השי"ת. ובשעה שאדם פונה כולו להקב"ה, משגיח הקב"ה ושומר עליו על כל מעשיו וכמו הצל כאשר אתה מראה לו כל גופך הוא מראה לך כל גופך, אך כאשר פונה אליו רק אצבע ... אף השגחת ושמירת ה' היא רק בדרך זו. והיינו שאף שהשגחת ה' על כולם, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן גוזרים עליו למעלה, אבל אף נקיפת אצבע זו מגיעה לאדם עבור מעשיו, וכאשר אדם פונה אל השי"ת בכל נפשו, שומרו הקב"ה אף מנקיפת אצבע, אך בשעה שאינו ראוי, דהיינו שאינו פונה אל השי"ת משגיחין עליו ונותנין לו חשבון נקיפת האצבע בעולם הבא. וזה יסוד האמונה בהשגחה שצדיקים הקב"ה משגיח עליהם ושומרם שיבאו לעולם הבא נקיים ... אמנם כאשר אין האדם פונה אל השי"ת ואינו סומך עליו בכל עניניו הנהגת הקב"ה עמו בדרך אחר, להענישם ... והכל תלוי לפי המדה שאדם בוטח בשי"ת", עכ"ל. ועי' שם בכל דבריו הק'.

הרי, נתחדש כאן בדברי המדרש, שהגם שאנו מאמינים שהשי"ת משגיח על כל העולם כולו, מ"מ אם רוצה אחד לזכות לשמירה מעולה, ולהשגחת השי"ת באופן נפלא נוגם באופן שהוא למעלה מדרך הטבע, כפי שיעור שפונה להשי"ת – זהו השיעור שיזכה להשגחת השי"ת. ומי שהוא דבק לגמרי בהשי"ת ואינו פונה מחשבתו מלהסיח דעתו מהשי"ת יהיה נשמר לגמרי בשמירה מעולה.

נשמר מכל רע

וכן האריך הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג, פרק נא) בענין זה וכתב וז"ל, **"והאיש השלם בהשגתו אשר לא יסור שכלו מהשם תמיד, תהיה ההשגחה בו תמיד, והאיש שלם ההשגחה אשר תפנה מחשבתו מהשם קצת עתים, תהיה ההשגחה בו בעת חשבו בהשם לבד, ותסור ההשגחה ממנו בעת עסקו, ולא תסור ממנו אז כסורה ממי שלא ישכיל כלל, אבל תמעט ההשגחה ההיא, אחר שאין לאיש ההוא השלם בהשגתו בעת עסקו שכל בפעל, ואמנם**

הוא אז משיג בכח קרוב, והוא דומה בעת ההיא לסופר המהיר בשעה שאינו כותב, ויהיה מי שלא השכיל השם כלל כל עיקר, כמי שהוא בחשך ולא ראה אור כלל, כמו שבארנו באמרם ורשעים בחשך ידמו, ואשר השיג וכונתו כלה על מושכלו, כמי שהוא באור השמש הבהיר, ואשר השיג והוא מתעסק, דומה בעת עסקו למי שהוא ביום המעונן, שלא תאיר בו השמש מפני העב המבדיל בינו ובינו, ומפני זה יראה לי כי כל מי שתמצאהו רעה מרעות העולם מן הנביאים או מן החסידים השלמים, לא מצאהו הרע ההוא רק בעת השכחה ההיא, ולפי ארך השכחה ההיא או פחיתות הענין אשר התעסק בו, יהיה עוצם הרעה. ואחר שהענין כן כבר סר הספק הגדול אשר הביאו הפילוסופים, לשלול השגחת השם מכל איש ואיש מבני אדם, ולהשוות ביניהם ובין אישי מיני שאר בעלי חיים, והיתה ראיתם על זה מצוא החסידים והטובים רעות גדולות, והתבאר הסוד בזה, ואפילו לפי דעתם, ותהיה השגחת הש"י מתמדת במי שהגיע לו השפע ההוא המזומן לכל מי שישתדל להגיע אליו, ועם הפנות מחשבת האדם והשיגו הש"י בדרכים האמתיים ושמחתו במה שהשיג, אי אפשר שיקרה אז לאיש ההוא מן ממיני הרעות, כי הוא עם השם והשם עמו, אבל בהסיב מחשבתו מהשם, אשר הוא אז נבדל מהשם, השם נבדל ממנו, והוא אז מזומן לכל רע שאפשר שימצאהו, עכ"ל. הרי מבואר שכפי שיעור הבטחון בה', זהו שיעור השגחתו עליו. כל הצרות שבאים על הצדיקים והחסידים באו אך ורק בעת שלא היו דבקים בהש"י. דמי שדבוק בהש"י לא יתכן שתבא עליו שום צרה בעולם, כיון שהוא נשמר מכל רעות שבעולם.

שמירתו של אדם תלוי בדביקות בהש"י

וכן מבואר היטב בדברי הרמב"ן על הפסוק (איוב לו, ז): "לא יגרע מצדיק עיניו" וז"ל, "זה הכתוב מפרש ענין גדול בענין ההשגחה ובאו בו פסוקים רבים, כי אנשי התורה והאמונה התמימה יאמינו בהשגחה כי האל ישגיח וישמור אנשי מין האדם ... והטעם הזה ידוע וברור כי האדם מפני שהוא מכיר את אלקיו ישגיח עליו וישמור אותו, ולא כמו שאר הבריות שאינן מדברות ואינן יודעות בוראם, ומן הטעם הזה ישמור את הצדיקים, כי כאשר לבם ועיניהם תמיד עמו, כן עיני ה' עליהם מראשית השנה ועד אחרית שנה, עד כי החסיד הגמור הדבק באלקיו תמיד, ולא יפרד הדבק במחשבתו בו בענין מעניני העולם, יהיה נשמר תמיד מכל מקרי הזמן אפילו ההיום בטבע וישתמר מהם בנס יעשה לו תמיד, כאלו יחשב מכת העליונים אינם מבני ההויה וההפסד למקרי העתים, וכפי קרבתו להדבק באלקיו ישתמר שמירה מעולה, והרחוק מן האל במחשבתו ובמעשיו ואפילו לא יתחייב מיתה בחטאו אשר חטא, יהיה משולח ונעזב למקרים ובאו בזה פסוקים רבים ... וכתוב "עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו", יאמר כי עיניו עליהם כאשר הם מיחלים לו תמיד ונפשם דבקה עמו", עכ"ל. ומבואר מדבריו, דשמירתו של אדם תלוי כפי השיעור שהוא דבוק בהש"י, מי שדבוק בהש"י תמיד, יהיה נשמר לגמרי מכל טבע העולם. ומי שאינו דבוק בהש"י כל כך, כן תתמעט שמירתו. ותן לחכם ויחכם עוד.

בביאור טבע של בטחון

ונראה בביאור הנהגה זו דהא דהשי"ת משגיח על כל אחד ואחד כפי שיעור שפונה להשי"ת, ויכול כל אחד ואחד לזכות לכל טוב שבעולם, ולהיות נשמר מכל הרעות שבעולם, הגם שלא הבטיחו השי"ת, הוא משום שזהו עצם עצמותו של הטבע של בטחון. למשל, מי שבוטח על חבירו שיעשה לו איזה דבר, הדרגה שהוא בוטח בו לעשות מה שרוצה ממנו, זהו גופא מה שמחייבו לעשותו. א"כ קו"ח בן בנו של קו"ח אצל קוב"ה שאוהב אותנו מעל ומעבר להשגתנו, אם נהיה בטוחים בו שיעשה לנו צרכנו, בודאי הוא יעשה, שהרי אנו סומכים עליו. וכן הוא להיפך שאם ח"ו יבטח בזולתו, וכאילו אינו צריך לו יתב"ש, אז מסיר הקב"ה את השגחתו מעליו. וכאשר נתבונן בזה, נבין כמה נחוץ הוא לאדם לבטוח בה', שכמו שהוא בוטח בה' - כן יהיה ה' מבטחו.

וכן ביאר הענין מרנא החפץ חיים (זכור למרים פרק כ') וז"ל, "עוד מצינו בתורה ראייה עד כמה גדולה מדת הבטחון, ממעשה דלוט עם שני המלאכים שבאו אליו. וכאשר נסבו על ביתו אנשי סדום וחפצו להרגם, יצא אליהם לוט בטענה, שלא יעשו להם רעה, כי על כן באו בצל קורתני, רוצה לומר, שהם בטחו בי שאנכי אוכל להצילם מידכם, על כן בבקשה מכם, שזה יהיה שכרם, שינצלו מכל רע. והנה נחזה אנו, הלוא ידעינן מעשיו של לוט, שלא היה אדם כשר כלל, כדכתיב (בראשית יג, יא): "ויסע לוט מקדם", ואמרו חז"ל: מקדמונו של עולם, ואף על פי כן שפט בשכלו, שעבור ענין זה ראויים הם שינצלו ונכתב זה בתורה], על אחת כמה וכמה, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, הקדוש ברוך הוא בעצמו, שהוא מקור הרחמים והחמלה, כאשר יבטח בו האדם באמת, בודאי יעזרנו הקדוש ברוך הוא להנצל מכל רע. על כן אחי ורעי, אף שבזמננו תקפו עלינו צרות רבות עד שנלאינו נשוא, מכל מקום אם אך נתחזק ונבטח בה' בכל לבבנו, בודאי יעזרנו הקדוש ברוך הוא ונזכר לפניו לטובה", עכ"ל.

הרי, חזינן מדת הבטחון מלוט, שכיון שסמכו המלאכים עליו לגמרי ובטחו בו לגמרי, זה היה המחייב של לוט להצילם, "כי על כן באו בצל קורתני". כן מי שבוטח לגמרי בהשי"ת בודאי ינצל מכל רעות שבעולם!

האלקים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן!

והבוטח בה' חסד יסובבנו!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות'

ריצוי חבירו בשנת שמיטה

כתב הרב חיד"א (ויקרא כה, ג) אמרו רז"ל אם אין אתם גובין חובות ושטרות בשמיטה גם אני לא אגבה עבירות שלכם. ופירושו, שכיון שאין גובין חובות ושטרות בשמיטה מדה כנגד מדה, שכביכול הקב"ה עומד ושטרו בידו, לא יגבה שטרו על העוונות. עכ"ל. כעין זה גם בראשונים, בפירוש רבינו אפרים, מבעלי התוספות, על התורה (פרשת בהר עמ' קכח).

וביתר ביאור אצל הרב רפאל אשכנזי, אחד מ"שלושת הרועים" ורבה של איזמיר (מראה הגדול, דרוש ו'. דף כ, ב): אמרו במדרש פרשת בהר, והביאו הילקוט שם פרשת בהר, וז"ל, אמר להם הקב"ה לישראל, אם אינכם גובים חובות בשמיטה גם אני לא אגבה עבירות שלכם. ע"כ. וחל עלינו חובת ביאור לפרש האגדה. גם לשון שלכם תמוה, והוא משנה שאינה צריכה, והוה ליה למימר גם אני לא אעניש על העבירות שאתם עושים.

ואשר אני אחזה לפרשו, על פי מאי דשנינו ביומא פרק יוה"כ (פה, ב) עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו.

ונ"ל דהא דבעינן ריצוי חבירו הוא בשאר שנים, אבל בשנת השמיטה גדול כוחה של שמיטה שאפילו שלא ירצה את חבירו יכופר לו במוצאי ראש השנה של מוצאי שביעית אף העבירות שבין אדם לחבירו. וטעמא, משום שהוא מקיים מצוות השמיטה כתיקנה, משמט חובותיו שחבירו חייב לו ואינו גובה ממנו, אף הקב"ה הולך אחר מידותיו מדה כנגד מידה ואינו גובה מהם העבירות שבין אדם לחבירו.

והשתא אתי שפיר זה שאמר הקב"ה לישראל אם אינכם גובים חובות בשמיטה גם אני לא אגבה עבירות שלכם. אף עבירות שבין אדם לחבירו מכפר בשנת השמיטה, גם ללא ריצוי את חבירו, דגדולה כוחה של שמיטה. עכ"ל.

העולה להלכה: הדין שבכל שנה בערב יום הכיפורים חייב לרצות חבירו עד שיתפייס, אינו נוהג בשנת שמיטה.

כמי שהיה מגדולי הפוסקים בדורו הובא הפסק על ידי הרבה מן המחברים. כולם חלקו עליו ופסקו שאין הבדל בין שנת שמיטה לשאר השנים. אמנם, הלומד את נימוקיהם יראה שהספר עצמו לא היה לפנייהם אלא הפסק בלבד, או מתוך ה"שדי חמד" (מערכת יוה"כ ב, יד) או ממקור אחר, לאחר שהורק מכלי אל כלי, אבל להלכה דחו את דבריו. אכן מדרש פליאה הוא.

כדי לעמעם את הפליאה יש להקדים כמה שאלות שהעלו האחרונים.

איתא ביומא (שם) העבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. והקשה הפרי חדש (תרו, א) מדוע רק עד שירצה צ"ל עד שיתרצה חבירו. אם לא נתרצה – מאי קא עביד? ואפשר שאין דין שחבירו ימחל אלא רק דין לפייס חבירו. וצ"ע.

עוד שם (פז, א) ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ואומר חטאתי לה' אלקי ישראל ולפלוני שחבלתי בו. ותימה איזה ריצוי יש כאן. ועוד, מדוע מקדים הוידוי לה' מבקשת המחילה לפלוני, הרי בא לרצות את החבר.

עוד שם בגמ' ובטור וש"ע (סי' רו), אם אינו מתרצה ומוחל בפעם השלישית אינו צריך לפייסו עוד. והקשה השפת אמת, הרי אם לא מחל לו לא תיקן את המעוות, ומדוע שלא ימשיך ויבקש מחילה.

עוד בסוגיא ביומא שם (פז, א) ההוא טבחא וכו' רב המציא עצמו לפניו בערב יום כיפורים כדי להזכיר לו שהוא חייב לפייסו. ומקשים העולם, אם רב כל כך רצה שלא להכשיל את ההוא טבחא – שימחל לו ואז הטבחא נקי מעוון. ותירץ הפלא יועץ (תשובה, ויעלוזו חסידים כג – כד) שהפוגע חייב לבקש מחילה, גם אם הנפגע סלח לו. וכן פסקו המטה משה, (תתמח), הגר"מ שטרנבוך בשם רבי יצחק בלאזר זצ"ל, הגר"י טשזנר (שערי ימים נוראים עמ' שלו) בשם החזון איש, ועוד.

וזה לשון הטור שם: ועושין כן כדי שיהיה לב ישראל שלם, כל אחד עם חבירו ולא יהיה מקום לשטן לקטרג עליהם. עכ"ל. הרי שמטרת הריצוי היא לקרב את הלבבות, ובקירוב הלבבות יתכפרו העוונות. [וע"ע עירובין ק, ב, שפיוס אינו דווקא לסיום מריבה]. וממשיך שם הטור ומביא מפרקי דרבי אליעזר: ריבון העולמים, יש לך עם אחד... מה מלאכי השרת שלום ביניהם כך ישראל ביום הכיפורים וכו'.

באור זרוע הלכות ערב יום הכיפורים מביא מדרש (פר' וירא): עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפרעד שירצה לחברו. ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה, אמר שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני לבין חברי ובלכתי לרצותו ולא קיבל עליו. והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו שנאמר

...

מבואר במדרש שמטרת הריצוי אינה המחילה אלא הריצוי עצמו הוא המטרה. תכלית הריצוי הוא שהמבקש יהיה מושפל ואז יחזור בתשובה. יסוד זה עובר כחוט השני בכתבי כל בעלי המוסר.

מבואר בפוסקים שהפוגע בקטן צריך לרצותו. והקשו האחרונים הרי קטן לאו בר מחילה הוא. לפי יסוד זה המטרה להשפיל עצמו כך שגם אם לא ימחל, או שאינו בר מחילה כלל, יש לרצותו.

השתא דאתינן להכי, שתכלית הריצוי היא לקרב הלבבות, נותר רק לשאול האם יש חלופה לריצוי, או שהוא הדרך היחידה ואי אפשר באופן אחר. וכמו שכתב הגר"ח שליט"א (שונה הלכות, תורת המועדים, תרו, א) אמנם נראה לע"ד שאם כל העניין הוא משום השפלת עצמו אם כן אם ישפיל עצמו בצורות אחרות סגי בזה. ואינו חייב לילך דווקא לחבירו, אלא שצריך לחפש השפלה כעין זה שמשפיל עצמו לפני חבירו. עכ"ד. אלא שלא נתפרש כיצד הן הצורות האחרות, בהן גם יש מידה כנגד מידה.

כידוע יצר הממון הוא הגדול מכולם, ואכמ"ל בזה. עדיף לו לאדם להשפיל עצמו ולא להפסיד ממונו. לכן, יש לעיין אם בחר מלווה שלא לערוך פרוזבול, ולשמט חובותיו של הלווה, האם הכנעה זו הינה בכלל אותן "צורות אחרות" שזכרו לעיל.

אם כנים הדברים, אולי לכך נתכוון בעל "מראה הנוגה" בדרשתו, המובאת לעיל.

*

הלכות עשרת ימי תשובה

מתי מתחילה שנת היובל. בגמ' מצינו כמה שיטות בזה. עיקרן, לרבי ישמעאל בראש השנה ולרבנן עם תקיעת השופר, ביום הכיפורים. ושאל הטורי אבן (ר"ה ט, א):

אני תמה, תבואה שהביאה שלישי באותם עשרה ימים מראש השנה של שנת יובל עד יום הכיפורים איזה מעשר מפרישים עליה. הרי סדר המעשרות הולכין אחר שנות השמיטה. א' וב' ד' וה' מעשר שני, ג' וו' מעשר עני, שמיטה ויובל פטורין לגמרי. והשתא לרבנן אותם עשרה ימים המה משנת היובל אבל אין להם דין יובל וחייבים במעשר. איזה מעשר נוהג בהם.

השפת אמת השיג שבאותה שנה אין "שנת מעשר" וממילא לא חל גם מעשר ראשון. המחייב של המעשרות הוא השנה. אם אין שנת מעשר שלמה לא נתחייבה התבואה במעשר. התרועת מלך ועוד אחרונים נקטו שיפריש מעשר שני.

והנה, האפיקי ים (ב, כה) דן באריכות בפטור שביעית ממעשר, אם הוא מטעם הפקר או מטעם קדושת שביעית. ותולה מחלוקת הראשונים בדרשת הספרי (פרשת ראה) יצאה שנת שביעית שאינה חייבת במעשר. לכאורה אפשר לומר שגם כאן יחלקו באותה סברא. אכן, מכיון שאין הלכה כרבנן דרבי ישמעאל אי אפשר לראות אם לשיטתם אזלי.

לתגובות: Rachel.hvcpa@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

ממילים – לשירה

וְעַתָּה פָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (לא, יט)
ה'שירה'.

מילים, מבטאות מציאות. אולי מציאות מחשבתית, רעיונית. אולי – מציאות שתהיה. או שלא תהיה – ונמצאת בדמיונו של האומרן.

שירה, מבטאת – מה שלא נמצא במילים עצמן. מה שהמילים – אינן מסוגלות להכיל. השירה, מספרת לנו על משהו – שמעבר למילים. משהו שנמצא בעומקן של המילים, אבל – נסתר. חבוי. – והוא נותר חבוי.

הוא אולי 'עובר' אל אוזנו של השומע, ואולי גם חודר אל ליבו. אבל – הוא חבוי. הוא לא יכול להתבטאות במילים.

*

העומק

התורה הקדושה, נקראת – שירה. 'השירה הזאת'.
ובכל מילה – יש עומק, ועומק לפנים מעומק. ויותר. ויותר. עד – אין 'עד'. אין לזה סוף. המצוות – הן הרובד היותר 'נגלה', שבשירה. הן במילים עצמן. יש הוראות ברורות מה לעשות. כיצד לפעול. דקדוק ההלכה.
אבל – יש גם עומק. הבנה. מטרתן של מצוות. ה'טעם' שבהן (עי' רש"ר הירש כאן, ובבראשית ט, כ, בביאור המילה 'שירה').

והעומק הזה, נכתב. 'ביום ההוא'. ואז גם 'וילמדה את בני ישראל'.
וכאן גם נצטוונו – להבין. להעמיק. שזה לא יישאר 'מילים'. שזה יהיה – 'שירה'.
שתהיה 'רוח חיים' (עיי"ש). שמה שאנחנו עושים, יקבל 'נשמה'. רוח פנימית. שזה יהיה 'חי'.

חיבור ושירה

וכשאתה מעמיק, ומבין – אז יש באמת 'שירה'.

אז השמחה – גואה. מחפשת ביטוי כלשהו. ומוצאת אותו – ב'שיר'. המנגינה. הקישור שבין החומר – המילים, לרוח שבהן. לתוכן. לעומק. למה כתוב כאן. כך אפשר להנחיל תורה. כך לימדנו משה רבנו, ביומו האחרון. בזמן בו הוא דאג להמשך שיהיה אחריו.

ההבנה, ה'בינה' – היא החיים. היא ה'רוח' שמחזיקה את המציאות. יש ביטוי 'מודרני', ושמו – 'להתחבר'.

אני 'לא מתחבר' לזה. ויש דברים שכן 'אני מתחבר' אליהם. וזה נכון. לשם שינוי. יש – 'חיבור'. יש כזה דבר.

אבל – צריך להבחין היטב, מי הוא זה ה'מתחבר'. מי זה ה'אני' הזה, שמתחבר. ומכאן – לאיזה דבר הוא מתחבר.

ואולי המבחן הוא – התוצאה. אם 'אני מתחבר' – לשוקולד, אז יתכן – שיש כאן משהו 'עליון'. יש 'ענין' מיוחד באכילת שוקולד, ואני 'מחובר' לזה. 'בנשמה'.

אבל מה שנראה יותר מתאים לאמת, הוא – שאכן יש 'טעם' לשוקולד. ויש בי חלק מסויים מאוד, ש'מתחבר' לטעם הספציפי הזה. שמתאוה לו.

ואם החיבור הוא לתפילה – יתכן שיש כאן משהו אחר. עמוק יותר. יתכן – שהתפילה קיבלה אצלי 'משמעות'. 'טעם'. אני מבין – שיש כאן מישהו, שעומד ומצפה לכל מילה שלי. בכליון עינים. כביכול.

וכאן, תחושת החיבור הזו – היא 'שירה'. אתה לא יכול לבטאות אותה. לתאר אותה. ואם אתה באמת יודע מה אתה עושה (וצריך ללמוד את הסוגיא, כמובן), אתה 'מתחבר'. הנפש שלך 'שרה'.

*

לשאל – ולענות

ואם אתה באמת רוצה להתחבר, אתה צריך – להבין. להעמיק. – בכל דבר.

אתה צריך לשאול את עצמך – למה אני קם בבוקר. למה אני הולך לבית הכנסת. מה נאבד לי שם.

[מתחילים – מה'שלא לשמה'. אני קם בבוקר, כי כל אדם נורמלי קם בבוקר. בלי קשר ל'דת'. אם אתה רוצה לחיות, להתפרנס, להיות מקובל בחברה – אתה צריך לקום. אם מתחילים מה'יתגבר כארי לעבודת בוראו', אז גם הקושי שבזה – 'מתחבר' לעבודת בוראו'. ואז האדם – באופן בלתי מודע – 'מאשים' את זה שהוא דתי, בכל ה'צרות' האלו. ויש הרבה 'צרות' כאלו.

וכך לפעמים קורה, שמי ש'אינו מסוגל' ללמוד דקה אחת – הולך לעבוד בעבודה קשה ומפרכת (מעשה שהיה. ויש רבים כמותו). הוא קישר את הקושי שבלימוד התורה – לעבודת ה'. וכך 'נכנס' לו עמוק, שאם הוא לא יעבוד את ה' – לא יהיו קשיים. וגם הקושי שהוא חווה, חיוור מאוד – בזמן ש'בפנים' הוא בטוח שכאן אין קשיים.

אם הוא היה מבין, שכל אחד צריך לעשות משהו עם עצמו. גם אם הוא לא 'דתי'. ומשכך – לימוד התורה הוא הדבר האידיאלי, אתה נמצא בחברה 'גבוהה' של אנשים 'משכילים', יושב על יד שולחן, בבית מדרש ממוזג ונעים, ועוסק ב'הגות' וב'דברי רוח'; אם כל זה היה מובן לו – הוא לא היה בורח למקום הרבה יותר קשה.

וכך, את הקושי – נאשים בכך שאנחנו בני אדם. שאין לנו ברירה, אלא לעבור קשיים. וכשאנחנו כבר 'שם', זה הזמן – להכניס 'תוכן' רוחני. ואז ה'טעם' שלנו – יתחבר לזה שאנחנו עובדי ה'. וה'צרות', יתחברו לכך שאנחנו בני אדם נורמלים, וכדאי לנו לעבוד נכון, ולעבור קשיים – כדי להישאר נורמלים. הסוגיא רחבה, וקשה להאריך בה במסגרת [זו].

ואז אתה מקבל 'טעם'.

ה'צד השני', עובד בדיוק – בדרך זו. הוא 'מחבר' את החלק הנמוך שבנו – למקומות האסורים. ואותו החלק, לא מבין את הסכנה שבדבר. הוא – מתחבר. נהנה. מקבל 'טעם'. ואם אין לנו 'טעם' בצד הנכון – כיצד נוכל להילחם כנגד הצד ה'לא נכון'.

*

לשוב למקום הנכון

עשרת ימי תשובה.

'תשובה'. לשוב. לחזור.

להיכן?

'אם תשוב ישראל נאום ה' – אלי תשוב' (ירמיה ד, א). 'שובה ישראל – עד ה' אלקיך' (הושע יד, ב).

לשוב – לה'. אליו. אל חיקו.

– הלא משם 'ברחנו'.

כל עבירה – היא 'יציאה'. היא הכיוון ה'שני'. ה'אחר'.

וכל מצוה – היא בכיוון של ה' יתברך. התקרבות. התדבקות.

והתשובה, מחזירה את ה'בורח' – אל הכיוון הנכון. 'אלי'.

וכיצד עושים תשובה?

מכירים במהות החטא. מכירים – ממי התרחקנו. מתבוננים, עד שמגיעים – לחרטה.

והשאלה נשאלת – כיצד אתחרט. הלא זה היה כל כך נעים. זה היה 'כיף'. אפילו 'כיף חיים'. אם היה מותר לי – הייתי עושה את זה שוב.

ובאמת, יש שהורו, שבזמן ה'על חטא' – לא להעמיק מידי במשמעות המילים, שמא האדם – בעיצומו של יום כיפור – 'יתחבר' בחזרה לאותו החטא שהוא כעת מתחנן עליו 'כפר לנו'. סוג של 'לשוב'. אבל למקום הלא נכון.

התשובה – היא 'בינה'. ההבנה. להתבונן. זה גם הכח שניתן לנו ביום הקדוש, יום הכיפורים. כח ה'בינה'.

ועד כמה שמתבוננים ומעמיקים – מה גורם החטא; להיכן אני שב; אולי בעיקר – להיכן אני שב; להיכן כל כך כדאי לי לשוב; ולמה זה באמת כדאי לי – כך באמת 'שבים' יותר.

*

מי מטהר אתכם

רבים השואלים, מדוע יום הכיפורים לא נקבע קודם לראש השנה. קודם ליום הדין.

ואם ראש השנה היה רק 'יום הדין', היתה זו שאלה קשה.

האמת היא, שראש השנה הוא יום – של המלכת ה' יתברך. יום בו אנחנו 'מתחברים' – לה', באופן של 'מלכות'. על ידי – שהוא מגלה את מלכותו עלינו. ש'שמך הגדול והקדוש – עלינו קראת'.

– על ידי כך, שאנחנו מסכימים 'לקבל' אותו. שייקרא שמו עלינו.

וכשהוא המלך שלי, ואני 'מכניס' אותו אצלי בפנים – אז הוא אכן יהיה שם. והוא – יתקן. הוא 'יסדר את העניינים'.

וזהו השלב הראשון – בדרך אל יום הכיפורים.

בשלב, בו אתה מבין – לכל המציאות כולה, יש משמעות אחת: מלכות ה'. לכל המצוות שלי, יש מטרה אחת – להמליך אותו. לגלות את מלכותו.

ואני עצמי, ה'כלי' – למלכותו. בי היא מתבטאת.

ה'יובכן תן פחדך על כל מעשיך', יהיה – כשיתגלה שמו יתברך, עלינו. על עמו ישראל. ואז, מי שיראה אותנו – יזכה לאותו ה'פחד'.

הלא כאן, בעולם ה'עשיה' ('מעשיך'), אנחנו נושאי מלכותו. רק אנחנו. לא שום דבר אחר.

וכשאני לומד את זה, מבין ומעמיק – אז אני יכול לקבל 'חיים'. אז אני 'מתחבר' לגמרי. ואז ה'תשובה' – מגיעה ממקום אחר לגמרי. יש 'חרטה' אמיתית. יש רצון אמיתי – להכיל את המציאות הנפלאה הזו.

וזה גם ענין 'סגולי'. כי כשהוא יתברך 'נכנס' אצלי – אז הוא 'מסדר' לו מקום טוב. מקום ראוי. הוא מנקה שם היטב. 'רחץ ה' את צואת בת ציון'.

שירת האחדות

זה – ה'שיר'.

כשאתה מדבר, כל מילה היא – לעצמה. ואם לא תהיה מנגינה – לא יהיה קשר בין המילים.

וכשאתה שר, המילים – מתאחדות. המנגינה – היא דבר אחד. מציאות אחת. כל תו, הוא המשך של התו הקודם. יש קשר. יש – אחדות.

יש משהו 'מאחורי המילים', שמאחד אותן. שיוצר מהן – מציאות אחת. יהיה נכון יותר לומר – מגלה, שהן בעצם – מציאות אחת.

כך זה ב'שירה'. כשיש 'טעם'. כשיש סיבה. כשיש משהו שעובר כחוט השני בין כל הפרטים, ומאחד אותם.

[השירה, היא גם – ב'בינה'. באותו המקום, בו הכל מתאחד (הג"ר).]

'אנת הוא מיחד לון'.

אתה, ה' יתברך, מיחד את הכל. מאחד את הכל. אתה – 'מאחורי הכל'. ואתה, ה'טעם' – שיש בכל מעשה-דיבור-ומחשבה, שלי.

והיכן מתבטאת אותה אחדות?

– בי. במח שלי. בלב שלי. במידות. בתכונות. כשהן לבדן – כל פרט, 'מושך' לכיוון שלו. והאדם, 'נמשך' לכאן. ולשם. וחוזר חלילה. הוא לא 'נקרע' – כי הוא כבר 'קרוע' ועומד.

וכשיש 'אנת' בפנים, אז יש – מאחד.

וכך הכל – 'שיר' אחד. מנגינה אחת. מציאות אחת.

ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

משל ונמשל / הרב מאיר ליכטנשטיין, מח"ס מנחת חינוך המבואר – 'מאור המנחה', ויו"ר מכון אור כשלמה

לחזור בתשובה בדרך הקלה

את החברותא חיים ואפרים כולם הכירו, האמת היא שהיו צריכים לקרוא להם הרב חיים והרב אפרים, ואם לא לפחות ר' חיים ור' אפרים, אבל לרוב פשיטותם והיותם מעורים עם הבריות, נקראו כך 'חיים ואפרים' בנשימה אחת, עד שלפעמים היה נשמע זה 'חיימפריים'.

וכל כך למה?!? כי חיים ואפרים הללו היו 'החברותא' בהא הידיעה, כבר משחר ילדותם למדו הם יחד, בישיבה קטנה, בישיבה גדולה, ואחר המשיכו יחדיו להגות יחד בכולל. וגם לאחר שנים רבות, שכל אחד מהם מצא לעצמו את המקום בו הוא יוכל להשפיע את חלקו בתורה לתלמידים, אך על החברותא הם לא ויתרו, ואל אף הטרדות המרובות, מצאו הם תמיד זמן לשבת ולהגות יחד בתורה.

כולם ידעו שאם יש איזה תוס' ארשב"א אורמב"ן לא ברור, או אם יש לך איזה מגן אברהם או פרי מגדים שלא ירדת לסוף דעתם, אזי כשתיגש לאחד מהם, או לחיים או לאפרים, ותשאל אותם, מיד תשמע בירור מקיף על כל הסוגיא, מורצה בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו. כי זה ידעו כולם, שאם ה'קלאַרְקֵיט' שלהם, אם הבהירות והשכל הישר שהם מבינים, אין שום אחד שהיה יכול להתחרות.

יום אחד רציתי לפענח את הסוד שעומד מאחוריהם, איך הם מצליחים להגיע לכזה 'קלאַרְקֵיט' של 'חד בדרא'?!? איך הכל אצלם כל ברור ונהיר?!? איך אף פעם לא הצלחת לתפוס אותם אם איזה משהו של ברור להם במאה אחוז?!? נכון! יש דברים שהם לא יודעים, ואז הם אומרים לך במפורש 'לא למדנו את הענין הזה טוב, על כן לא אוכל לענות לך על כך', אבל מה שהם כן יודעים, זה ממש פרוש לפניהם כְּשֶׁלְמָה.

היה ברור לי שזה מגיע אחרי עמל ויגיעה רבה, כזה דבר 'לא בא ברגל', בלי להתייגע שעות ארוכות אי אפשר להגיע לזה! אבל עדיין... יש הרבה שעמלים לא פחות מהם, מתייגעים לא פחות מהם, ובכל זאת... היכן טמון הסוד?!?

יום אחד החלטתי לעקוב אחרי לימודם המשותף. לא היה קל לעקוב אחר לימודם המשותף, משום שזה היה בשעות שלא מן היום ולא מן הלילה, אבל אחר מאמצים רבים הצלחתי לדעת מתי הם לומדים, והצלחתי לעקוב אחריהם.

זה לקחת קצת זמן, אבל בסוף הצלחתי להבין את הסוד שלהם...

הם פתחו את הגמ' והתחילו ללמוד, למדו את הגמ', הסתכלו ברש"י, ניסו להבין את דברי התוס', עיינו במפרשים. ואז הם התחילו להתוות את מהלכם בסוגיא, הספרים

לחזור בתשובה בדרך הקלה

התחילו להיערם על השולחן, פתחו ראשונים, פתחו אחרונים, האווירה מתלהטת... נראה שעוד שניה כל בית המדרש יהפוך ללהבת אש... והפתרון לא נמצא. אך פתאום שקטה הלהבה, שקט השתרר בחלל בית המדרש...

מה קרה?!? האם אחד הסכים כאן לדברי חבירו?!? לא! פשוט מאוד, כשהם ראו שהם לא מצליחים להגיע לעמק השווה, כשהם ראו שכל אחד מתבצר בעמדתו, ואף אחד לא מצליח להניע את השני מעמדתו, הם היו מתיישבים שוב, ומתחילים ללמוד את הכל מהתחלה.

הם התחילו שוב ללמוד את הגמ', הסתכלו שוב ברש"י, שוב ניסו להבין את דברי התוס', שוב עיינו במפרשים... ואז הם בדקו מה הם לא הבינו בסוגיא, מה לא היה ברור בפעם הראשונה, ואז יצא להם מהלך חדש, יותר ברור מהקודם, יותר נהיר מהקודם, אבל עדיין לא ברור לגמרי.

ואז... שוב כמו מקודם, כשהמהלך החל להתהוות, התלהטו שוב הרוחות, הפעם היו בטוחים כולם שסוף סוף יצא כאן משהו... אבל גם כאן כמו בפעם הראשונה, כשהם ראו שהם לא מצליחים להגיע לעמק השווה, התיישבו ללמוד שוב פעם את הסוגיא מהתחלה, למדו שוב את הגמ', הסתכלו שוב ברש"י, שוב ניסו להבין את התוס'...

וכך פעם אחר פעם, הם לא ויתרו, תמיד הם התחילו ללמוד את הסוגיא מהתחלה. על אף שהם כבר ידעו את לשון הגמ' על בוריו, את רש"י הם ידעו לצטט על פה, אבל בכל זאת... בכל פעם פתחו שוב את הגמ' והתחילו ללמוד כמו שלומדים הם בפעם הראשונה, בנו שוב נדבך אחר נדבך, מתוך יגיעה עצומה.

כשראיתי אותם ללמוד כך, הבנתי כבר מדוע הכל כה ברור ונהיר אצלם, כשמתחילים שוב כל פעם מהשורש, ברור שיהיה כאן 'קלארקייט'.

*

שבת זו נקראת 'שבת שובה', על שם ההפטרה שנקראת בשבת זו – 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך'. וכן נקראת היא 'שבת תשובה', על שם שהיא נמצאת בעיצומם של עשרת ימי תשובה.

אנו רוצים לחזור בתשובה, איך נדע לחזור בתשובה?!? ניטי ספר ונחזה! בואו ונראה מה כתבו חכמינו ז"ל:

וכך כתבו רבותינו במדרש רבה (ויק"ר כה א): רב הונא אמר, אם נכשל אדם בעבירה, [שהוא] חייב מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה, אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים. כלומר, אם האדם רוצה לחזור בתשובה עליו להוסיף בלימוד התורה.

וכמו כן אמרו במדרש איכה (פתיחתא ב): ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא אמרי, כתיב (ירמיה טז יא) 'ואותי עזבו ואת תורתי לא שמרו', הלואי אותי עזבו ותורתי

שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב. היינו, לתורה יש כח להחזיר למוטב את הלומד בה.

מהו הענין הנעלה כל כך בתורה, שיש לה כח להחזיר בתשובה את מי שצריך?!? מהו 'המאור שבה' שמחזירו למוטב?!?

מבאר לנו הרבי ר' שמעון שלום מאמשינוב זצוקל"ה את סוד הענין, וזאת על ידי שנבין את ענין התשובה בכללותו:

הנה מצד הסדר המסודר של העולם לא יכול להיות בכלל כזה ענין של 'תשובה', שהרי אדם שמרד כלפי המלך אין תרופה למכתו, ונחרץ דינו ככל מורד במלכות. וכמו כן היה צריך להיות באדם שחטא כלפי מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא... נוכח הארכנו בזאת בעבר רבות].

ולא די בזה שמרד במלך, אלא פגם והשחית בעולמות העליונים בצורה נוראה ומפחידה, ואיך יוכל לתקן זאת?!? בא נגיד שהמלך ימחל לו על המרד, אבל איך יתמלא הפגם שיצר, איך יוכל לבנות בחזרה את העולמות שנחרבו במעשיו רח"ל... והרי זהו מעוות לא יוכל לתקון?!? איך בכלל שייך ענין ששמו 'תשובה', עד כדי כך שאין מזכירים לו דבר וחצי דבר ממה שעשה ועיוות?!? (ראה אגרת התשובה פרק ב)

אך על זה כבר אמרו רז"ל 'תשובה קדמה לעולם'. שהרי עוד 'בטרם הרים יולדו, ותחולל ארץ ותבל' אזי כבר 'ותאמר שובו בני אדם'. התשובה היא עוד לפני העולם, היא נמצאת בשורש של הבריאה.

כשאדם חוטא, אזי הוא פוגם בעולמות העליונים, אבל העולמות העליונים הם עולמות שקשורים לעולם הזה, הם עולמות שמשפיעים את השפעתם לעולם. התשובה היא קודמת להם, היא יותר גבוהה ונעלית מהם, ובמקום שהתשובה נמצאת, שם הפגמים לא נמצאים, ושוב אין מזכירים לו דבר וחצי דבר, כי במקום שהוא נמצא עתה על ידי התשובה, שמגיעים שוב לשורש, שוב אין פגם, אין בעיות הכל בסדר, ואז אפשר להתחיל מהתחלה...

ומבאר הרבי הרש"ש, התורה גם היא קדמה לעולם, כמו שידוע שהתורה קדמה לעולם תתקע"ד דורות, ועל כן בעת שהאדם לומד את התורה, בעת שהוא שקוע בתורה, הרי הוא נמצא במצב הרבה יותר מרומם מהעולם הזה, הוא הרבה יותר גבוה מהעולם הזה, ובעולם ההוא שם אין פגמים, שם אין עוונות הכל בסדר, ואז אפשר להתחיל מהתחלה...

*

ולפי זה נוכל לבאר את המדרש הנ"ל: 'רב הונא אמר, אם נכשל אדם בעבירה, [שהוא] חייב מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה'. רב הונא שאל, מה יכול לעשות אדם שנכשל בעבירה, איך הוא יכול להנצל מהעונש של מיתה. וטמון בכך עוד עומק בשאלתו, על פי המבואר באגרת התשובה לבעל התניא, ש'כרת' הכוונה שנפשו נכרתת ממקום

לחזור בתשובה בדרך הקלה

השפעתה, משום שאדם שעושה עבירה כורת מקצת מהחבל שמקשר את הנשמה עם בוראה, ואדם שחטא בחטא שחייב בה מיתה בידי שמים, החבל נכרת לגמרי. ועל כן שאל ר' הונא, אדם שנכשל בעבירה, ורח"ל נכרתה נפשו ממקור השפעתה, איה הדרך לתקן זאת - 'מה יעשה ויחיה', איך הוא יוכל לחדש את ההשפעה, את הקשר שלה עם בוראה?!? בעוון כזה תשובה גם לא תועיל לחדש את הקשר, ואיך הוא יוכל כן לחדש זאת?!?

על זה אמר 'אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים'. על ידי לימוד התורה יוכל להתעלות למעלה של 'קדמה לעולם', ועל ידי שיגיע למקום זה, מקום שיותר גבוה מההשפעה שיוורדת לעולם הזה, הוא יגיע לשורש של ההשפעה, שם עדיין זה מחובר, ומשם הוא יוכל להמשיך קשר חדש.

ואם נרצה להוריד את הדברים לעולם המעשה, אולי הכוונה בזה:

כי הנה מובא בזוהר הקדוש ובספרים הקדושים שיש עוונות שאין מועיל בהם תשובה רח"ל. ועל פי פשוטו יש לומר, שהרי כבר אמרו בזוהר חדש (ח"א לג ע"ב) ש'אין לך דבר שבעולם, שעומד בפני התשובה כלל', ועל כל החטאים שייך בהם תשובה, ולמה אמרו שבזה לא תועיל תשובה?!?

אלא שלא נאמר שאין לזה תשובה, אלא שאין מועיל לזה תשובה. וזאת משום, שיש עוונות שהאדם כל כך שקוע בהם, עד שהם נהפכו להיות חלק ממנו, הוא יכול לעשות עליהם תשובה, להתחרט, להתוודות. אבל תוך זמן קצר... הוא ישוב לסורו, וזאת משום שהוא כל כך קשור לזה, זה ההרגלים שלו, זה התשוקות שלו. ואמת שהוא עשה תשובה על המעשים, אבל על התשוקה שלו, על ההרגלים שלו הרבה יותר קשה לשוב בתשובה. לזה צריך עבודה קשה וארוכה, אם בכלל...

וכאמור 'אין לך דבר העומד בפני התשובה', ואם הוא יחליט באופן רציני, בחילא יתיר - כמו שאמרו בזוהר. הוא יחליט שהמצב הזה לא יוכל להמשיך כך, הוא יחליט לעשות שינוי מהותי בכל מהלך חייו, אזי בוודאי שהוא יוכל לשוב בתשובה. כי כאמור כשהוא עושה תשובה באופן אמיתי, אזי הוא מגיע ל'קדמה לעולם', ושם הוא באמת נולד מחדש. הוא יכול להפוך את כל התשוקות שלו, את כל ההרגלים שלו, את כל החיים שלו, למשהו יותר נעלה ורך...

אמנם, אם הוא עדיין לא אוחו במדרגה זו, הוא לא מתכוון לשנות את החיים שלו, יש עיצה יותר טובה, משהו שישנה את החיים שלו בצורה אוטומטית. ומהו העיצה?!?

'אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים'. תשקיע את עצמך יותר בתורה הקדושה! כמה שלמדת עד עכשיו - תלמד כפול! ואז מה יקרה?!?

לחזור בתשובה בדרך הקלה

באופן אוטומטי לא יענינו אותך יותר הבלי העולם הזה ותאוותיו, יותר לא יקרוץ לך העולם הזה. אתה תהיה שקוע בלימוד דף הגמ', והגמ' תזכך אותך, תגביה אותך, תרומם אותך. ובפעם הבאה שהיצר יבוא לפתות אותך עם כל מיני שטויות והבלים, זה כבר לא ידבר אליך, אתה נמצא במקום יותר גבוה...

בתפילה שה' יזכנו אכן להיות שם... ולא רק לכתוב על כך...

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

'והסתרתי פני מהם' – מהו ביאור 'הסתר פנים'?

וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וְעִזְבוּתֵימִי וְהִסְתַּרְתִּי פְנֵי מַהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמִצָּאָהוּ רְעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֶלְקֵי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנֵי הָרְעוּת הָאֵלֶּה. וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֲסִתִּיר פְּנֵי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כֹּל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרַיִם (לא, יז-יח)

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מבאר עפ"י דרכו הנפלאה ענין הגלות והסתר פנים. הנה בסוכה דף מ"ה ע"א מובאת שיטת רבי יהודה דבהקפת המזבח בסוכות אומרים אני וה' הושיעה נא. ורש"י מבאר שהם מ'שם' בן ע"ב (ע"ש), ותוס' מוסיף שהטעם שמזכירין שמות הללו עפ"י הא דדרשינן באיכה רבתי קרא דכתיב ביחזקאל ואני בתוך הגולה וקרא דכתיב בירמיה והוא אסור בזיקים כביכול הוא בעצמו והיינו הושענא שיושיע לעצמו. וכן הרמב"ם בפיה"מ דעל זה איתא במגילה דף כ"ט ע"א דכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם. וכן בירושלמי [הכונה כנראה לסוכה פ"ד ה"ד]. ומפרש, דהכונה היא שאין ניסים גלויים. וביאר שבחול"ל הנס הוא ע"י שליח וכמבואר בתענית דף י', והיינו דגם באותם ג' מפתחות שלא נמסרו לשליח, גשמים לידה ותחיית המתים, כדאיתא תענית דף ב' ע"א, הוה בזמן הגלות בדרך הטבע.

עוד הוסיף רבינו עפ"י דברי הרמב"ם פ"א ה"ו מעבדים, שישראל מצווין למנוע גוי שקנה ישראל לעבד, שלא ירדנו בפרך. אבל אין אנו נזקקין לכנוס לרשותו של עכו"ם ולבדוק אחריו שלא יעבידנו בפרך שנאמר (ויקרא כה-נג) "לעיניך" בזמן שאתה רואה. וכן הוא בתורת כהנים. דזהו גלות השכינה, שכביכול אין רידוי העכו"ם בנו בזמן הגלות לעיני השי"ת מפני ההסתרה שמסתיר השי"ת פניו. ועל כן אינו מונעם מלרדותנו.

עוד מוסיף רבינו לבאר, דהנה בהושע פרק ה' פסוק טו כתיב: אֵלֶיךָ אָשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר יִאָשְׁמוּ וּבִקְשׁוּ פְנֵי בַּצָּר לָהֶם יִשְׁחַרְרֵנִי: וברמב"ם במורה נבוכים ח"א ס"פ כ"ג פי' שהוא סילוק השכינה מעמנו, שמזה נמשך העדר ההשגחה בנו "כמו שאמר מיעד רע, והסתרתי פני מהם והיה לאכל (דברים לא, יז) כי כשנעדרה ההשגחה הופקר ונשאר מטרה לכל מה שאפשר שיבא ויקרה, ויהיה טובו ורעתו כפי המקרה, ומה קשה זדה היעוד ובעבורו כנה באמרו אלך אשובה אל מקומי". ומבאר רבינו שאז הרעות והטוב אינם כתוצאה מהשגחה רק בגדר סילוק ועזיבה למקרי הזמן. ומביא מירושלמי סנהדרין פ"י אין לך שעה שקשה בעולם יותר מאותה שעה שאמר הסתר אסתיר. (ע"ש מה שהאריך בדברים מופלאים).

*

נסיים בדברים נפלאים שכתב רבינו בכת"ק על גליון הספרי פ' מסעי כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם: "ר"ל מחמת ... דמכות דף י' [ע"א] תלמניד] שגלה מגלין רבו עמו ע"ש".

על פי דבריו אלו יובן מאוד אומרם ז"ל בברכות דף ח' ע"א, דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. דכיון שהקב"ה עמנו בגלותנו בבחינת המלמד תורה לעמו ישראל, על כן נמצאת שכינתו כאן עתה רק בארבע אמות של הלכה. [מקורות: צ"פ תרומות עמו' 130 122 וכת"ק על הספרי]

*

שובה ישראל עד ה' אלקיך – מהו ביאור "תשובה עד ה'?"

שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶךָ (יד, ב)

איתא ביומא דף פ"ו ע"א אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנא' (הושע יד - ב) שובה ישראל עד ה' אלקיך.

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל בהרבה מקומות הביא את דברי הרמב"ם במורה נבוכים (ח"א פ"ט) שהמושג "כסא" כלפי הקב"ה, ענינו השגחה פרטית על הנבראים. וביאר שעמלק ענינו שכופר בהשגחה פרטית, גדר ע"ז טבע. וכמבואר במדרש שהובא בתוס' קידושין דף ל"ג ע"ב שבעוון מידות ומשקלות בא עמלק, וכתב המגיד משנה בפ"ז הי"ב מגנבה שהמחסר משקלות כופר בהשגחה פרטית ע"ש. ולכן נאמר עליו בסוף פרשת בשלח כי יד על כס קה מלחמה לה' בעמלק מדור דור. כי המלחמה עמו נגד השיטה שלו ולכן מבואר במכילתא שם שנשבע הקב"ה שאין מקבל גרים מעמלק, כיון דזה אפיקרסות ומינות ואין להם שום תקנה. ומבאר רבינו שדורו של הושע היו כופרים בהשגחה, ולכן אמר להם הנביא שובה ישראל עד ה', שתאמינו שה' ית' הוא המנהיג ולו כל. [מקורות: צ"פ יומא דף פ"ח שו"ת צ"פ החדשות ח"ב - סופרי המלך מכתב י"ב, מכתבים ואגרות מכת' י"ג י"ד]

*

עשרת ימי תשובה – גדר הימים ומעלת ישראל בהם

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל כתב דרוש נפלא במעלת עשרת ימי תשובה, ובשנים האחרונות נמצא בין גנזי מרן החזו"א זצ"ל שגם העתיקו (אולי לעצמו) בכת"ק. נביא חלקו העוסק בעשי"ת בתוספת ממקורות נוספים.

רבינו מביא את דברי הגמ' בר"ה דף ח' ע"ב, [לגבי שחרור עבדים בכניסת היובל]. מכאן אמר ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא מר"ה עד יוה"כ לא היו העבדים נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם, אלא אוכלין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן, כיון שהגיע יוה"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן כו'. אומר רבינו הרוגוצ'ובער, שזהו

מצבינו אנו בין ראש השנה ליום הכפורים, אנו סמוכים על שולחן האדון המלך - תכא דמלכא - תכא דרחמנא. ומשולחן גבוה אנו מקבלים. דההוצאות שמר"ה עד יה"כ הם מציאות בפני עצמה. והוכיח כן מהמעשה בב"ב דף י' ע"א (ראה שו"ת החדשות ח"ג מכתבים מכתב ט').

מוסיף רבינו דבר נפלא. הגמרא בקדושין דף פ"א ע"א מספרת על פלימו היה רגיל לומר בכל יום גירא [- חץ] בעיניה דשטן. ובסעודת ערב יום כפור בא לפניו השטן ונדמה כעני וקרא בדלת. הוציאו לו לחם. אמר להם השטן ביום כזה שכולם נצמאים בתוך הבית ואני אעמוד בחוץ. הכניסו פלימו והגישו לפניו פת. אמר להם שוב, ביום כזה שכולם אוכלים ליד השולחן ואני אהיה לבדי. הביאוהו והושיבו אותו ליד השולחן. יעוין שם באריכות כל המעשה [איך שציער את פלימו. ולבסוף התגלה אליו ואמר לו שלא יאמר גירא וכו' אלא יתפלל רחמנא נגער ביה בשטן]. מבאר רבינו, הגם שהשטן הינו העדר, כמבואר במורה נבוכים (אולי ח"ג פכ"ב). ביום הכפורים גם הוא נחשב מציאות המקבלת תיקון. ולכן כבר בסעודה דערב יום כפור, טען השטן, יש לו מקום ליד השולחן - שולחן המלך, כי בא ליתקן. ולכן איננו מקטרג ביום הכפורים כדאיתא ביומא דף כ' ע"א.

[מקורות: שו"ת צ"פ דוינסק ח"א סי' ק"א ושו"ת צ"פ החדשות ח"א קונט' מתנ"ע מכתב א' ח"ב מכתב' ב' כ"ח וח"ג מכתב' ח' ט' וקידושין דף פ"א]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ד' אֶלְקֵינוּ, פִּי כְשֶׁלֶת – בְּעוֹנֵךְ (הפטרת שובה)

ההכרה כמה החטא גרוע, שכל הכשלון הוא מפאת העוון.

והנה בשנה האחרונה כל כך כשלנו, אם במגיפה הנוראה שהסתובבה והתפשטה בכל העולם כולו, וכן בכל מיני אסונות קשים כאסון מירון, קרלין, ופלורידה, ועוד, אבל חסרה לנו ההכרה מהו הגורם והשורש אל הכשלון. והנביא הושע צווח ואומר: פִּי כְשֶׁלֶת - בְּעוֹנֵךְ.

וכמו כן אנו אומרים בסליחות, הרשענו ופשענו – לכן לא נושענו...

וזוהו התפקיד שלנו בשבת שובה, להכיר כי כשלת - בעונך.

וכן אנו אומרים בסליחות: הרשענו ופשענו – לכן לא נושענו.

וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכל ומצאהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא - הלא על כי אין אלקי בקרבי - מצאוני הרעות האלה.

ומהי העצה?

דְּרָשׁוּ ד' בְּהַמְצָאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב. –

אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. (יבמות מ"ט ע"ב).

- יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מִחֻשְׁבֹּתָיו וַיֵּשֶׁב אֶל ד' וַיִּרְחַמְהוּ וְאֵל אֶלְקֵינוּ פִּי יִרְבֶּה לְסִלּוּחַ.

*

גמר חתימה טובה

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

"הריני מוחל במחילה גמורה"!!!

חילוקי דעות בסוגיה ממונית התעוררה בין שני שותפים. פנו השניים אל הגאון מרן הרב ר' משה פיינשטיין זצ"ל, שיפסוק להם עם מי הצדק על פי דין תורה. הרב, כדרכו, נתרצה, וישב עם עוד שני רבנים בדין. זיכה את הזכאי וחייב את החייב. אך דא עקא, הכסף היה מושלש ביד שלישי, והשליש סירב לתת את הכסף למי שזכה בדין. שאל אותו ר' משה פיינשטיין: מדוע אינך מציית לפסק הדין, ואינך מעביר את הכסף? השיב השליש שאברך אחד בן-תורה יעץ לו שאל ייתן.

ביקש ממנו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שיפנה אל אותו אברך "ואמור לו בשמי שיטלפן אלי", וכן עשה. כשהתקשר אותו אברך, שאלו ר' משה פיינשטיין: מדוע הורית לשליש שלא ייתן את הכסף? ענה אותו אברך בחוצפה נוראה, כי לדעתו לא התנהל הדין תורה באופן הנכון. שאלו הגר"מ פיינשטיין בנחת, מדוע? והשיב: שהדין היה בלילה וזו משנה מפורשת שאין דנין בלילה.

השיב לו ר' משה כמה דברים מפורשים, שח"ו לא היה כאן נגד המשנה, כי לא היה גמר דין, ועוד כמה ישובים, אך אותו אברך לא השתכנע, וענה בעזות: אני לא יודע "פשטלאך" אני יודע שעברתם על משנה מפורשת... ה' ירחם.

והנה לא עברו אלא כמה חודשים, גם אלול, ראש השנה ויום הכיפורים עברו בינתיים, ואותו אברך בא ללא בוש וביקש מר' משה קבלה לשחיטה. התיישב הגר"מ פיינשטיין וכתב לו כתב קבלה לשחיטה, נפלא עד למאוד.

אחד מגדולי התורה שידע מכל הדין תורה הנ"ל, לא יכול היה להתאפק ושאל את הגר"מ: "איך אפשר להיטיב כל-כך עם חצוף שכזה. אינני מבין את כבוד תורתו!"

ענה לו ר' משה: אדרבה, אני אינני מבין את כבודו. מה השאלה? הלא עברו אלול, ראש השנה ויום הכיפורים, ואני מחלתי לו במחילה גמורה, ואיך אזכור לו מה שעשה?...

הבה נשכיל בימים אלו למחוק את העבר, למחול ולסלוח להעביר על מידותינו, ולזכות שיתקיים בנו מאמר חז"ל (ראש השנה יז). "המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו!"

*

וברשותכם, קוראים יקרים, עוד הרגשה נפלאה לימים גדולים אלו בהן אנו עומדים:

סיפר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: היה בחור, שבעקבות משבר קשה עזב את הישיבה והתגייס לצבא. יום אחד קיבל גלויה מחבר בשם שמואל. הוא לא זכר חבר בשם כזה, אך כשפתח את המכתב – התעלף כמעט. היה זה ראש הישיבה מרן

הגאון רבי שמול רוזובסקי זצוק"ל, שכתב לו: "יקירי ואהובי, בכל מקום שאליו הגעת, בכל מקום שבו אתה נמצא, אני רוצה לפגוש אותך ולשוחח איתך".

הבחור לא יכל לעמוד מול פרץ רגשותיו, ופשוט ברח מהבסיס והגיע לישיבה. הוא פגש את ראש הישיבה, שהמתין לו כל כך, והקדיש בעבורו לילה שלם כדי לשוחח עמו, ובסופו של דבר - שב לישיבה.

כל אחד מאתנו מקבל מכתב כזה מהקב"ה עצמו. הוא ית"ש, בחיבה גלויה, מבקש מאתנו בתחנונים: בכל מקום שאתם נמצאים, מכל מקום שאליו הגעתם, צאו מהבוץ, אני רוצה אתכם שוב לידי. בואו אליי, בואו, רק תבואו...

*

סיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א:

במשפחה ברוכת ילדים, הבת בכורה התחילה להתחבר עם חברות רעות, והחלה להתדרדר מדחי אל דחי. עיני ההורים האדימו מרוב כבי יומם ולילה, על הבת הבכורה שהיתה פרח המשפחה, ולפתע התחילה לרדת מטה מטה, אבל הם לא התייאשו ממנה, והלכו לשאול שאלת חכם איך להתנהג עמה. מצד אחד, בהתנהגות פזיזה מצדם הם עלולים לאבד אותה לגמרי, אך מצד שני, התנהגותה עלולה לדרדר את שאר הילדים הבאים אחריה.

הרב הורה להם לא להעיר לה כלום, רק לדבר עם שאר הילדים ולומר שהיצר הרע תפס אותה ברשתו, אבל בעזרת השם אנחנו נקרב אותה, ולא נלחם בה - אלא ביצרה הרע, והיא תחזור להתנהג כבת מלך. אך על דבר אחד הורה הרב שלא לוותר לה - שתבוא הביתה כל יום לא יאוחר מהשעה 12 בלילה. אם היא באה לאחר 12 בלילה, הדלת נסגרת והיא נשארת בחוץ!!!

ההורים אכן התנהגו עמה בדיוק כפי שהורה הרב. האבא אמר לבת, יש לך חדר פרטי, את יכולה לעשות שם מה שאת רוצה, אבל בלילה את חייבת להיות כאן עד השעה 12 בלילה!!!

ביום הראשון הבת הגיעה ב-12 בלילה, אבל בלילה השני הגיעה ב-12:05, וכך לאט לאט התחילה לאחר עוד ועוד. בתחילה היה קשה להורים לסגור את הדלת בפניה, אבל כשהלילות התחילו להתאחר, והיא התחילה לבא ב-2 בלילה, אמר האבא: מצווה לשמוע בקול חכמים, ואמר לה: מחר אם את באה לאחר 12 בלילה, הדלת סגורה.

למחרת כשהגיע 12 בלילה, והבת לא חזרה, סגר האבא את הדלת על המנעול, וכמובן שלא הלך לישון מרוב דאגה לבתו, אלא ישב ואמר תהלים שבתו תחזור בתשובה ותצליח להתגבר על יצרה.

בשעה 1:30 בלילה, חזרה הבת, וראתה שהאיום התממש, והדלת נעולה. היא דפקה בדלת, בתחילה בשקט, אבל אט אט הדפיקות התגברו, עד שהפכו ממש למהלומות.

האבא יצא אל הבת, כשידיו מלאות במעדנים, עם ספל של מים וקערה, ובידו גמרא מסכת סנהדרין, ואמר לה: "סיכמנו שאם את מאחרת, את לא נכנסת הביתה, אבל בכל זאת את רעבה, הנה הבאתי לך ארוחת ערב, תיטלי ידיים ותאכלי".

הבת התחילה לאכול את ארוחת הערב שאביה הכין לה, כשאביה יושב לידה, וכשראתה את הגמרא בידו, שאלה אותו: אבא, בשביל מה הבאת לי גמרא מסכת סנהדרין, וכי אתה רוצה שאתחיל ללמוד גמרא?!

אמר לה אביה: "לא, הרב הורה לי שלא להכניס אותך הביתה לאחר השעה 12 בלילה, אבל את חושבת שאני אתן לך להיות לבד בחוץ כל הלילה?! הבאתי גמרא, ואני אשב אתך כאן כל הלילה עד הבוקר. אמנם להכניסך הביתה אני לא יכול, אבל את בתי, ואני אוהב אותך, ואיני יכול להשאיר אותך לבד בחוץ".

האבא ישב לידה כל הלילה ולמד גמרא, והיא ישבה לידו. כשהאיר היום הכניסה לבית, היא נכנסה לחדרה לישון, ואביה הלך להתפלל שחרית.

כשקמה הבת לאחר שינה טרופה, אמרה לאביה: "עד כאן. ראיתי את המסירות נפש שלך אלי, ראיתי את אהבתך הכנה אלי, עכשיו אני יודעת ששום חברה אינה מסורה אלי כמוך, ואני החלטתי לעזוב הכל, ולחזור להיות בתכם אהובתכם כמקודם".

אנחנו הולכים לבקש בימי הסליחות פעמים רבות "כרחם אב על בנים". אמנם אנחנו בנים סוררים, סרנו מן הדרך הישרה, אבינו אהובנו הקציף את פניו אלינו, עברנו גבולות רבים, לפני יותר משנה זרקו אותנו מבתי הכנסת, לא יכולנו ללמוד בישיבות, ילדינו לא יכלו ללמוד בתלמודי תורה. גם כשגזירות אלו חלפו, הגיעו אסונות מירון. קרלין, מיאמי והוקמה ממשלת שמד רח"ל – אבל אנחנו צריכים לזכור שאבא שלנו לא עזב אותנו, הוא יצא אתנו החוצה יחד אתנו. אבא לא עוזב את ילדיו לבד בחוץ.

(קובץ גיליונות, ובאדיבות מערכת 'זוי העמודים' מתוך)
הבה ננצל ימים אלו ל"שובו אלי ואשובה אליכם" (מלאכי ג ז)

גמר חתימה טובה!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

גדולה תשובה שדוחה לא תעשה

בגמ' [יומא פ"ו ע"ב] א"ר יוחנן גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה, שנאמר [ירמיה ג'] הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד, הלא תחנף הארץ ההיא, ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאום ה', ופירש"י לא תעשה שבתורה, דכתיב לא יוכל בעלה הראשון לקחתה.

ובס' תוספות יוהכ"פ [שם], מקשים העולם מאי אולמיה דתשובה, והלא כך היא המדה דאתי עשה ודחי לא תעשה, והביא לתרץ דהא דעשה דוחה לא תעשה, היינו כשזה שעובר בלא תעשה מצווה גם על העשה, אבל הכא ישראל מקיימין העשה של תשובה, אבל מי התיר כביכול להקב"ה שהוא בבחינת בעל לעבור על הלאו דלא יוכל בעלה הראשון לקחתה, מאחר שאינו מקיים שום עשה.

עשה דוחה לא תעשה זהו רק בעידניה.

ונראה לתרץ עוד, דהנה הכלל שעשה דוחה לא תעשה זהו רק בעידניה, דהיינו שקיום העשה הוא באותה שעה של העבירה על הלאו, והנה הזמן שבו מתקיים העשה דתשובה הוא מיד כשהאדם ערער בלבו להתחרט על העבר, ומקבל על עצמו על העתיד, והלא תעשה של לא יוכל בעלה הראשון לקחתה – מתי ה' לוקח אותנו בחזרה מבואר בגמ' יומא (פ"ו ע"א) דתלוי איזה סוג עבירה.

שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, אמר שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד, עבר על עשה ושב, אינו זו משם עד שמוחלין לו, שנאמר 'שובו בנים שובבים' (ירמיהו ג, י"ד), עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה ויוה"כ מכפר, שנאמר 'כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם (ויקרא ט"ז, ל), עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין, שנאמר 'ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם' (תהילים פ"ט, ל"ג), אבל מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר 'ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון' (ישעיה כ"ב, י"ד).

הרי מבואר דקבלת התשובה ומתי שהקב"ה לוקח אותנו בחזרה תלוי בכל עבירה יש לו זמן אחר, ואינו במיידית איך שעשה תשובה, וא"כ הרי דקיום העשה אינו בעידנא של הלא תעשה [לא יוכל בעלה הראשון לקחתה].

האם בעידניה צריך להיות ממש באותו רגע.

דעת הרשב"א [יבמות ו ע"ב] דבעידנא הוא באותו רגע ממש, ודעת ר"ת כל שאין הפסק בינתיים שפיר מקרי בעידנא ממש, עכ"פ קשה לא רק לרשב"א, אלא גם לר"ת יכול להיות הפסק גדול בין התשובה לבין כפרת התשובה, אם עבר על לא תעשה בתחילת השנה, הרי תשובה תולה וכפרתו רק ביום כיפור הבא, עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויוה"כ תולין ויסוריין ממרקין, הרי דאיכא הפסק גדול בין קיום העשה לקיום הלא תעשה.

עשה דרבים לא בעינן בעידניה.

והנה בתשובה של רבים אפשר לומר עפ"י המגן אברהם [סי' תמו ס"ק ב] הביא מספר שבלי הלקט בשם ר"ת דעשה דרבים דחי ל"ת אע"ג דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה.

המג"א עצמו הביא מדברי השל"ה דגבי שופר לא שרינן אמירה לנכרי, ואמאי לא נימא אתי עשה דשופר ודחי לל"ת דרבנן דאמירה לנכרי, ולזה כתב השל"ה דלא הוי בעידנא, אלמא דאף בשופר שהוא מצוה דרבים ס"ל להשל"ה דבעינן בעידנא, במחצית השקל שם מפרש דגם מדברי הר"ן משמע דבעינן בעידנא אף בעשה דרבים.

מ"מ בתשובה דיחיד לכאורה היה צריך בעידנא, ואיך אפשר לעבור על הלא תעשה בשביל קיום העשה הרי אינו בעידנא.

החידוש של תשובה דעשה דוחה לא תעשה אע"ג דאינו בעידניה.

וזהו חידושו של ר' יוחנן דאע"ג דבעלמא עשה דוחה לא תעשה רק אם הוא בעידנא, גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה, דבתשובה אע"ג שאינו בעידנא דוחה העשה את הלא תעשה, ומתורץ קושיית התוספת יוה"כ מאי אולמיה עשה דתשובה מכל מצוות עשה שדוחה לא תעשה.

הא דבעינן בעידניה רק אם הלאו קודם לעשה.

ואפשר לתרץ עוד למה העשה דתשובה דוחה הלא תעשה, אע"ג דאינו בעידניה, לפי מה שכתב המנחת חינוך [צ - א - א] [א] ד"ה אך באמת] דכאשר העשה קודם ללא תעשה, כן דוחה אותו ולא בעינן שיהי' בעידניה, והא דבעינן בעידנא זהו שהלאו לא יתקיים לפני העשה, דאז חיישינן שיעבור על הלאו, ובסוף לא יקיים את העשה, וממילא א"ש כאן העשה דתשובה מתקיים לפני הלאו דלא יכול בעלה הראשון לקחתה.

*

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל | לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל

לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל | לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

תורה לשמה וחידושיה והתשובה השלימה שבעקבותיה |

ביאור שורשי 'ירה' 'תור' 'שיר'

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת... תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם...
וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבַרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת... וְעָתָה פָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת... וַיְהִי
כְּכֹלֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת דְּבַרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר עַד תָּמַם... לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה
הַזֶּה... (לא, ט, יא, יב, יט, כד, כו)

בפרשה נזכרה המצוה של כתיבת ספר תורה, והיא נזכרת גם בתואר 'שירה', ויש לעיין
בשורש של התיבה 'תורה', ובפרט שאנו מבקשים תמיד ללמוד תורה לשמה, ויש
מפרשים שהכוונה היא ללמוד לשם הענין הרמוז בהגדרה של 'תורה', וגם צריך להבין
מה הקשר בין הענין הזה לענין של 'שירה', וכן מהראוי לברר האם יש קשר בין כל זה
לענין של ימי תשובה ושבת שובה.

תורה משורש 'ירה' או 'תור'

והנה רגילים לומר ש'תורה' מלשון 'הוראה', וזה שייך לשורש 'ירה', וכמו 'ולהורות נתן
בלבו', 'אשר הורהו יהוידע הכהן', והשורש הזה כולל את הענינים של 'ירה בים', 'ויורו
היורים', 'יורה ומלקוש', והנקודה של כל אלו הוא שיש איזה נקודה מתערבת ומכריחה,
כאשר משליכים משהו או משהו זוהי התערבות במצבו, וכן כאשר יורים חץ על מישהו,
וה'יורה' הוא הגשם הראשון המתערב בחיי הבריות ומצריך אותם להתכנסות חורפית,
וכן 'הוראה' הוא שמישהו נותן הוראות ומתערב בחיי אלו הנשמעים להוראותיו, ואם
'תורה' היא מהשורש הזה, הרי שזהו ספר המתערב בחיי ישראל, נותן להם הוראות. ולפי
זה עם 'תורה לשמה' הכוונה לשם המושג תורה, הרי זה דורש לימוד בכדי לדעת את
ההוראות ולקיימם.

אולם, הרד"ק משייך את הענין של 'תורה' גם עם הענין של 'תור', כמו 'לתור את
הארץ', 'ולא תתורו אחרי לבבכם', 'תור נערה ונערה', וכן מה שנאמר (דהי"א יז, יז) וַיָּבֵא
הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לַפְּנֵי ה' וַיֹּאמֶר מִי אָנִי... כִּי הֵבִיאֲתָנִי עַד הַלֵּם... וּרְאִיתָנִי פְתוּר הָאָדָם
הַמְּעַלָּה... ומפרש הרד"ק "כלומר הראיתני במעלה גדולה כתכונת האדם הגדול ואני שפל
ונבזה ותור הוא לשון תכונה... וקרוב לו 'נאוו לחייך בתורים' שהם הפנינים המסודרים
ומחוברים על סדר ותכונה, ולאור זאת אומר שאפשר שגם תורה הוא ענין 'תכונה',
ולכאורה הביאור בזה שתורה הוא תיאור של סדר ומהלך החיים, מלמד כיצד צריך
לתכנן את החיים, ולפי זה לימוד 'תורה לשמה' הוא בכדי לדעת כיצד לתכנן ולנהל את

החיים, וזה דומה לענין של הוראה, אלא שמתחדש כאן שההוראות של התורה הם לא סתם התערבות והשתלטות, אלא הם מתארים כיצד נראים חיים נכונים.

אולם, עדיין לא ידענו מה הקשר בין זה לענין של 'ולא תתורו', וגם רש"י מפרש "כתור האדם המעלה - שהשויתני והושבתני בשורות הגדולים, כלומר קטן הייתי והושבתני בשורות נדיבי עמך שאמרת לי ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים. כתור - פתרון שורה ודוגמא ראש תור ירק (המופיע במסכת כלאים והכוונה לראש שורת הירק)", ולפי זה לכאורה אין 'תורה' שייכת ללשון זה, נובדרך אגב נזכיר שהנה בשפת העברית אומרים 'תור' לשוקה של אנשים המסודרים זה אחר זה, וגם לכל סדר של זה אחר זה גם שאינם בשורה מכנים 'תור', והראשון הוא על פי רש"י, והשני הוא על פי הרד"ק, והענין של 'תור נערה ונערה' מתאים יותר עם הרד"ק כי פשוט ששם לא עמדו כולם בשורה].

החידוש של שורש 'תור' ושל 'תורה לשמה'

ולכאורה אפשר לקשר את כל הענינים של 'תור' שהם 'מציאת החידוש בתוך ההרגל', כי הלב והעינים הדרך שלהם 'לתור' ולחפש ולמוצא איזה חידוש מיוחד בתוך הפשטות הרגילה שמסביב, העינים מחפשים משהו מעניין אשר יתפוס את הלב... והמרגלים ההולכים 'לתור את הארץ' - הם מחפשים למצוא ידיעות המיוחדות לארץ הזו ואשר נותנים לה אופי הדורש התייחסות מיוחדת, גם 'תורים' הם עופות ההולכים כמה פסיעות לכיוון מסוים ולפתע משנים כיוון, נראה כאילו הם מבקשים לגלות משהו יותר מעניין]. ולפי זה 'וראיתני כתור האדם המעלה' הכוונה שדוד אומר לפני ה' שמצאת בי מעלות מיוחדות הנמצאים אצל 'האדם המעלה', ולכן עשיתי אותי מלך המעולה מעל הכל. גם 'תור נערה ונערה' הכוונה לרגע ההתייחסות המיוחדת הניתנת לכל נערה ונערה.

ואם כנים אנו בזה הרי שהענין של 'תורה' הוא משהו שמעיינים ומחפשים בה משהו מעניין, יתכן שמחפשים בו איזה חידוש, או הרגשה, או הבנה, או הארה, ויתכן אף שמחפשים בו את השורש הקודם דהיינו את ההוראה למעשה, וכמו שכתב הרמב"ן באגרתו 'כאשר תקום מן הספר חפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו', וכל זה מתואר כ'תורה לשמה'!

והיינו, שמצוי שאדם פונה ללמוד, ואינו מוצא חשק לכך, הענינים נראים לו משעממים, סבור שאם הוא לומד כעת זוהי 'תורה לשמה', דהיינו, תורה ללא שום פניות ורגשות אנוכיים, אבל האמת היא שלימוד כזה הוא 'מצוה לשמה', כי מקיים את מצות הלימוד ללא פניות, מחמת שהוא 'מצוה', וכמו שיקיים השבת אבידה בגלל שהוא מצוה, ומהו החידוש של 'תורה לשמה'? אך לפי המבואר השם של תורה דורש לגשת ללימוד כמישהו המחפש משהו מעניין ומושך בתוך מה שנראה פשוט ומשעמם!

אך צריך להיזהר לא לבקש חידושים גדולים ומיוחדים, אלא להיות מסתפק במועט, לתור ולחפש למצוא איזה נקודה מענינת הן בהבנה והן בהנהגה, כאשר פונים ללימוד

בצורה כזו, הוא נהיה מרתק מיד בתחילתו, ובהמשך גם מגלים את החידוש המביא עמו את ה'עריבות'.

מה'תור' אל ה'שיר' ואל ה'תשובה'

ומעתה מובן מה הקשר בין תורה ל'שירה', כי שיר הוא תיאור עשיר וחי של מאורע או מציאות, מעורר להתפעל מהמאורע או המציאות, לא לתת לשיגרה למחוק את ההתפעלות הזו, 'שיר' שייך לשורש 'שור', המורה על מבט עמוק, והיינו, ש'תור' מבקש נקודה מחודשת, אבל 'שיר' מבקש לתפוס את העומק, את הנסתר, את ההילה, וכך הוא אכן הסדר של התורה, יש בה חידושים בפשט – בהוראה והנהגה והבנה, אבל לאחריהם יש גם רמז דרוש וסוד, הם ההופכים את התורה ל'שירה'.

וכעת גם אנו נחפש איזה חידוש וקישור בהפטורת 'שובה', והנה נאמר שם: "וְאֵת הַצְּפוּנֵי אֶרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וְשָׁמָּה..." ופירשו חז"ל שהכוונה ליצר הרע הנקרא 'צפוני', והיינו, שהיצר הרע דרכו להצפין את החידושים והאורות המצויות בתורה, מפתה את האדם 'לתור' אחר העינים והלב, כאילו שהם יביאו לו אור וחידוש בתוך השממה המשעממת שמצוי בה, והעונש שלו יהא שיתגלה אור התורה ויכירו שהתורה מלאה אור וחידושים, וכל ה'תתורו' מוביל ל'ציה ושממה', והשב בתשובה בימים של 'דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב', הרי זה מפני שהאיר האור של ה' אורי, מצא את ה' המתגלה בתורה, מצא את ההוראות של הורני ה' דרכך ונחני באורח מישור למען שוררי, והמצילות אותו מ'עדי שקר ויפח כזב' של היצר הצפוני.

פינת ההלכה מאת מרן הראש"צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

אכילה קודם תקיעת שופר

מנהג הפסקה לקידוש לפני תקיעת שופר, האם הוא מוסכם לכל הפוסקים? | אימתי חל חובת קידוש ביום שבת ויום-טוב, אחרי תפילת שחרית או מוסף? | מהו שיעור טעימה המותר, ובאיזה דבר אין שיעור? | האוכל לפני קידוש, האם קיים מצוות סעודת שבת? | איזו קבלה טובה יקבל כל אחד לקראת השנה החדשה? | תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה

*

שאלה: במקומות שמאריכים בתפילה בימי ראש השנה, האם מותר לטעום עוגה או פירות לפני תקיעת שופר, והאם חובה לקדש לפני הטעימה?

הפסקת הקידוש לפני תקיעת שופר

תשובה: מנהג זה שיש שהנהיגו שכל הציבור מפסיקים אחרי קריאת התורה ומקדשים קידוש היום ואוכלים עוגות ופירות לפני תקיעת שופר, אינו מוסכם על הפוסקים. ואצל בני ספרד לא נהגו בזה כלל לעשות ההפסקה ולטעום קודם התקיעות, עד סיום תפילת מוסף, כמו שכתב בשו"ת שמש ומגן (ח"ג סי' כג, וסי' נז אות ד). וגם מרבני אשכנז יש שקראו על זה תגר, כמ"ש בספר שלמי מועד (עמ' לז ולט) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. מצד ההלכה יש לדון בזה בשלושה נושאים. א. האם מותר לאכול לפני תקיעת שופר. ב. האם מותר לאכול לפני תפילת מוסף. ג. האם מותר לאכול בלי קידוש.

שיעור אכילה המותר

להלכה תופסים שאסור לסעוד סעודת קבע של אכילת פת עו עוגה יותר מכביצה, כ-54 גרם, לפני תקיעת שופר ולפני תפילת מוסף, אבל טעימה פחות משיעור הנ"ל, או פירות אף ללא כל הגבלת שיעור, מותר. וכן אכילת פת, אפילו בנטילת ידיים וברכת המוציא וברכת המזון, פחות מכביצה, מותר.

ומי שמוכרח לאכול פת או עוגה בשיעור גדול יותר, לפני שיתקע בשופר, יש אומרים שחייב לקדש על הכוס לפני שיאכל, שמיד לאחר תפילת שחרית חלה עליו חובת קידוש, ואסור לטעום בלי קידוש. וכך נוהגים אותם שמפסיקים בין לפני תקיעת שופר, שמקדשים קידוש היום.

זמן חלות חובת קידוש

מן הדין ניתן לסמוך על פוסקים רבים שכתבו כי חובת קידוש אינה חלה אלא רק אחר תפילת מוסף, אך בזה מקילים רק לאדם חלש או חולה, או כשאין אפשרות לקדש על יין, אבל לכתחילה אם רוצה לטעום יש לעשות קידוש מיד אחרי שחרית, שכן דעת הרבה אחרונים שכבר חל חובת קידוש, כן דעת הב"ח (סי' רפו) שאסור לטעום בין שחרית למוסף בלי קידוש, וכן כתב בעולת שבת (שם סק"ג), המגן אברהם (שם סק"א), האליה רבה (שם סק"ט), שו"ע הגר"ז (שם ס"ד), תוספת שבת (שם סק"ד), וכן כתבו הגאון רבי עקיבא אייגר ובית דינו בתקנות שהובאו בשו"ת רעק"א (ח"ד סי' עא אות יב), שו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ז אות ב), מטה אפרים (סי' תקפח ס"ב), שדי חמד (מע' ר"ה סי' ב סוף אות לא), שו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' נד אות ג). וכן פסק במשנה ברורה (שם סק"ז).

דעת המקילים

אולם, כנגד זה כתב העטרת זקנים (סי' פט) בשם מהרש"ל שמותר לשתות קודם תפילת מוסף, כיון שעדיין לא הגיע זמן חובת קידוש. וכן כתב הפרישה (שם אות ו), נחלת צבי (סי' רפט), וכן בשו"ת הרמ"ז (סי' נט) שפשוט שמותר לטעום קודם תפילת מוסף, משום שעדיין לא הגיע זמן קידושא רבה. וכן כתב הגאון רבי חיים פלאגי בספרו כף החיים (סי' כח אות סו), וכן בספר עיקרי הד"ט (סי' יג אות ג) שכך פשט המנהג.

ואף האליה רבה (סי' רפו סק"ט) כתב לענין מי שליבו חלש, מותר לטעום בין שחרית למוסף אף בלא קידוש, כי יש לסמוך על דעת הנחלת צבי (סי' רפט) שלא חל חובת קידוש קודם תפילת מוסף. וכן כתב הגאון רבי אלישע דנגור, רבה הראשי של בגדד, בספרו גדולות אלישע (סי' רפו סק"ו), שאין חובת קידוש עד אחרי תפילת מוסף.

וכן בספר זכרון יהודה (עמ' מא) במנהגי הגאון בעל אמרי אש, כתב שהחלוש יוכל לשתות תה או קפה קודם תקיעת שופר, ואינו צריך לעשות קידוש, שעדיין לא חלה עליו חובת קידוש, דהוי כמו קודם התפילה, ואף תמה על מה שיש נוהגים לקדש ולאכול קודם התקיעות, הרי טרם חל חובת קידוש. ובס' דרכי חיים ושלום (סי' תשטז) כתב שדעת הגאון ממונקאטש בעל מנחת אלעזר שמותר לשתות תה או קפה בין תפילת שחרית לתקיעת שופר, אפילו בלי קידוש, מפני שעדיין לא חל החיוב לקדש קודם תפילת מוסף, ושכן הנהיג בבית מדרשו.

ספק-ספיקא

ואמנם כאמור כמה פוסקים מחמירים בזה, אך יש לצרף להקל בזה את דעת הראב"ד בהשגות (פכ"ט מהל' שבת ה"י) הסובר שאין איסור לטעום קודם הקידוש של היום, ורק בלילה אסור שהוא דאורייתא, אך קידוש היום, בין בשבת ובין ביום-טוב, הוא מדרבנן, ולכן מותר לטעום.

אֲכִילָה קוּדֵם תְּקִיעַת שׁוֹפָר

ואף שאין הלכה כהראב"ד, אך כמה ראשונים סוברים כמותו, וכן הסכים להקל המאירי (פסחים קו ע"א), וכן רבינו זרחיה הלוי - הרז"ה בעל המאור סובר להתיר לטעום קודם קידוש של יום, והובא בארחות חיים (עמ' סג ע"ב). וכן הוא בתשובת הרשב"א (ח"ז ס"ס תקכט) בשם הרז"ה, וכן כתב מהר"ם חלאוה (פסחים קו ע"א), חידושי רבינו דוד בונפיד, תלמיד הרמב"ן (פסחים קו ע"א, עמ' שסב), ובשו"ת עין יצחק (סי' יב אות ד) שכן נראה דעת הר"ן (פסחים שם).

ואף על פי שהרמב"ם (פכ"ט מה' שבת ה"י) פסק שאיסור טעימה קודם קידוש הוא גם לפני קידוש של היום, וכן פסק מרן בשו"ע (סי' רפט ס"א), וזו דעת ראבי"ה והרא"ש והטור, בשבלי הלקט (ס"ס פד) בשם רבינו ישעיה, וכ"ה בתוס' רי"ד (פסחים קו ע"א), וכך ההלכה. ברם, בנידון דידן, שעושים הפסקה לפני תקיעת שופר בין שחרית למוסף, יש כאן ספק-ספיקא להקל, שמא לא תיקנו חז"ל חובת קידושא רבה אלא לאחר תפילת מוסף, כדעת העטרת זקנים בשם מהרש"ל ונחלת צבי ועוד, ושמא הלכה כדעת הראב"ד שבכלל אין שום איסור טעימה לפני קידושא רבא.

לקדש לכתחילה

אמנם כמה אחרונים החמירו בזה ולא הקילו בנידון שלנו אלא רק בחולה, אבל מסקנת ההלכה שאף שמן הדין רשאים לסמוך על פוסקים רבים הסוברים שחובת קידוש לא חלה אלא עד אחר תפילת מוסף, מכל מקום למעשה אין להקל אלא לאדם חלש או חולה, או כשאינן אפשרות לקדש על יין וכיו"ב, אך כשיש אפשרות לקדש תחילה, מקדשים גם לפני מוסף, וישתה כמלוא לוגמיו בלבד, פחות מרביעית, ויאכל כזית עוגה או יותר עד כביצה, וכמו כן יכול לאכול פירות ומגדנות ללא הגבלת שיעור. ואחר תפילת מוסף יחזור ויקדש שנית על היין לפני שיסעוד בביתו, לצאת ידי חובת סעודה שניה של שבת ויום-טוב.

קיום מצוות סעודת שבת לפני קידוש

חולה שאכל פת קודם שהתפלל, קיים מצות סעודה שניה, ואינו חייב לחזור ולסעוד אחרי תפילתו, שהרי סעודות שבת אינן קשורות לתפילות שבת לעיכובא, אלא ליזמן, דהיינו סעודה הראשונה בלילה, וסעודה שניה ביום לפני חצות, וסעודה שלישית אחר חצות.

וגדולה מזו אף מי שעבר ואכל במזיד קודם התפלה, יצא ידי חובת סעודת שבת. ואמנם בשו"ת אז נדברו (ח"א סי' ח) כתב שאם אוכל באיסור לפני התפילה, לא חל עליו חובת קידוש, אף על פי שרוצה לקדש, דאפשר שחכמים הפקיעו לגמרי חובת קידוש במקום איסור אכילה. אך באמת מנין לחדש כן שחכמים הפקיעו חובת קידוש מפני איסור אכילה קודם התפילה, דאמנם עשה איסור באכילה לפני התפילה, אך מצוות סעודת שבת לחוד.

הלכה למעשה

ולמעשה מסקנת ההלכה היא, שבני ספרד אינם נוהגים להפסיק בין תפילת שחרית למוסף, אלא מיד אחר תפילת שחרית קוראים בתורה ולאחר מכן הפיוטים ומיד לאחריהם תקיעת שופר, בלי הפסקה. ובני אשכנז בחלקם אינם מפסיקים כדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, אך חלקם, מפני שמאריכים הרבה בתפילה, מפסיקים לאחר ההפטרה לפני תקיעת שופר, ומקדשים לפני הטעימה, לחוש לדעת הפוסקים שחובת קידוש חל מיד לאחר תפילת שחרית, וטועמים עוגה עד שיעור כביצה ולא יותר, או פירות כמה שיחפוץ, ושבים לתקיעת שופר ותפילת מוסף. ולאחר תפילת מוסף יש לחזור ולקדש שנית.

תכלה שנה וקללותיה

שתהיה לכולם שנה טובה ומבורכת. תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה. בשנה זו, תשפ"א, עברנו הרבה דברים קשים מאד. המגיפה שהשתוללה בתחילת השנה וחזרה ביתר שאת בסוף השנה, וכמו כן האסונות שהתרחשו לנו. אסון מירון, האסון בגבעת זאב (קארלין), במיאמי, וכל מיני אסונות שהתרחשו, ה' ירחם.

כולנו נתחזק ביום ראש השנה, שהוא יום הדין, בו קובעים לכל אחד ואחד מי יחיה ומי ימות, מי במים ומי באש וכו'. נתחזק בקבלות, נקבל על עצמינו ללמוד תורה בכל יום ויום, שלא יעבור עלינו אפילו יום אחד בלי לימוד תורה. אף מי שטרוד בעסקיו, עסקים חובקי זרועות עולם, גם הוא ימצא זמן ללמוד בחברותא או שיעור מסויים, ויבוא מדי יום ביומו ללמוד ולשמוע תורה, שהתורה 'אגוני מגנא ואצולי מצלא' (סוטה כא ע"ב).

התורה מגינה ומכפרת

בזמן שבית המקדש היה קיים, כאשר אדם חטא היה מביא קרבן חטאת ומתכפר לו. כיום אין לנו בית המקדש, העוונות מתכפרים על ידי לימוד התורה, כמאמרם ז"ל (מנחות קי ע"א, ועי' ראש השנה יח ע"א) מהו דכתיב (ויקרא ז לז) "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם" וכו', כביכול כתוב 'לא עולה', שכל העוסק בתורה אין צריך לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם. התורה מכפרת על העוונות, כשם שטמא הטובל במי מקוה הריהו נטהר, וכמו כן הלומד תורה מתכפרים לו עוונותיו. לכן נבוא לקראת ראש השנה עם קבלה, כל אחד ואחד יקבל על עצמו שבעזרת השי"ת במשך כל השנה הבעל"ט, תשפ"ב, לא יעבור עליו אפילו יום אחד בלי לימוד תורה, ואז התורה תגן עלינו.

נזכה כולנו, כל עם ישראל, להכתב ולהחתם לחיים טובים ולשלום, לכולם יהיה בריאות איתנה ונהורא מעליא. ונכוין טוב באמירת 'אבינו מלכינו מנע מגיפה מנחלתך'. שיזכו לומדי התורה להתרבות, שיזכו האברכים להתרבות ככל האפשר, כהנה וכהנה, ונזכה כולנו להגדיל תורה ולהאדירה. תזכו לשנים רבות, נעימות וטובות אמן ואמן.

*

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

אֲכִילָה קוֹדֵם תְּקִיעַת שׁוֹפָר

הדברים נמסרו ביום ב' כ"ט אלול תשפ"א, ערב ראש השנה תשפ"ב.
דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

סליחה!

ילדים מקטנותם צופים בהוריהם המקיימים מצוות, ומתחנכים אף הם לעשייתם. רואים תפילה, ברכות, שבת, אהבת התורה ולומדיה, חסד, כשרות, צניעות, וכו'. כך לומדים 'להיות יהודים' מדוגמא אישית.

בקשת 'סליחה' בין-אדם-למקום ובין-אדם-לחברו היא מצוה עם ערך מוסף. יסוד ה'תשובה' סובב סביבה. אך בדר"כ לא ממחישים לילדים את קיומה. לא שמעו אותנו מתנצלים. הרי מול ילדים "אנחנו תמיד צודקים". תלמיד לא שמע מילת 'סליחה' יוצאת מפי רבו, וילד לא שמע את הוריו מתנצלים בפניו, כשטעו.

את הסיפור לפניכם שמעתי מ'בעל המעשה', מנהל חינוכי נכבד ונעלה, וערכתיו עם שינויים מינוריים.

הנני מחנך שבסייעתא דשמיא מטפס ועולה בעבודת הק'. ב'חשבון הנפש' שערכתני נזכרתי בשנה הראשונה שלי כמלמד, לפני כתריסר שנים. שנה קשה היתה זו עבורי, וכנראה אף עבור תלמידיי. התחלתי כמלמד 'מתחיל' בשעות אחה"צ, בהן פחתה ה'עינא פקיא' של המנהל, והילדים חשו ברפיון. כמחוסר ניסיון, וכמעט ללא הנחייה, התאמצתי מאוד להשליט סדר ומשמעת ולקיים למידה. היו ימים כאלה, והיו כאלה...

'לוי' היה ילד עירני, בעל 'נוכחות' בכיתה. 'מוג האויר' הכיתתי היה תלוי בו במידה רבה. ויהי היום, לאחר שהשיעור הראשון עבר די טוב, התחילו 'תפילת מנחה' בכיתה. אך באמצע תפילת העמידה, משמיע לוי קול-גופני-חזק-לא-נעים, והכיתה פורצת בצחוק גדול. התפילה התפרקה באחת. חשתי כי הכל מתמסמס ונהרס מולי. חמתי בערה בי. 'רק-זה-חסר-לי'. ניגשתי ללוי, והענקתי לו בפני כולם 'סטירת לחי מצלצלת'.

כעבור שנים אני זוכר את לוי והסטירה. סטירה זו היתה היחידה בכל שנותיי כמלמד. פגעתי בתלמידי, ברבים, ואני אכול חרטה. פעלתי אז מתוך כעס ומתוך אגו. דחיתי את מחשבת-ההרגעה 'הגיע לוי'. לא ולא! זה לא היה לשם שמים אלא להוכיח מי בעל-הבית בכיתה. מה אני עושה? פניתי למזכיר חידר (כבר שנים אינני עובד בו) בניסיון לאתר את לוי. הצטמררתי לשמוע שמשפחתו עברה צפונה, ולוי פרק עול תורה! נשר!

הוא נשר? מה פתאום! אני 'הנשרתי' אותו! זה ניקר בנפשי עד ליל ט' בתשרי, ערב יוה"כ, בו עמדתי בתפילה ותחנונים מול הכותל המערבי. 'ויסב פניו אל הקיר' בכיתי מקירות לבי "רבון העולמים! קבל נא תשובתי על המעשה ההוא! אין לי מושג איך לאתר ולפייס את לוי, סייע לי לכפר על היותי 'סוטר ומורה'."

בתום תפילתי עליתי מהרחבה, עיני אדומות ולחות, ואני שומע קריאה "הרבי!" מולי אדם גבוה, בעל פאות שחורות עבות, וזקן מלא מכסה פניו "הרבי זוכר אותי? אני לוי מהחיידר!" הלם מוחלט! חיבקתיו בחום ולחשתי "מה איתך? הצטערתי לשמוע שעזבת את הישיבה." לוי השיב שבעקבות משבר משפחתי עברו לצפון, אכן הידרדר, התרחק, אך ב"ה 'חזר' וכיום חייו רוחניים ויציבים. סיפרתי לו על תפילתי הזכה שסיימתי זה עתה. "אתה סולח לי על סטירה שנתתי לך?" שאלתי ברגש ומבוכה, לוי מחייך, "סטירות רבות קיבלתי בחיי, עונשים היו מנת חלקי. בדרך כלל הגיע לי. רובם קיבלתי בצדק, אני לגמרי סולח לך!"

מעשה שהיה, שמעתיו **בדמע** מפי המלמד. הוא זכה. הקב"ה שמע תפילתו. הרי ביקש סליחה באמת, ונענה.

אפשר לתקן 'פשעי מלחמה', מלחמות כבוד ואגו, מלחמות בו שני הצדדים הפסידו. **מתקנים ע"י השקעה ב'צרכי הרבים'**, כדין הגוזל שאינו יודע למי להשיב. נשקיע מעתה בחינוך רגיש ומכיל. נשתלם בגישות חינוכיות מועילות, נקרב את המוחלש. נדריך גם הורים ומורים 'איכא דרכי אחרינא', דרך של אהבה וסובלנות. מבקשים מהקב"ה 'עשה למען תינוקות של בית רבן'. נעשה גם **אנו** למענם, באמת ובלבב שלם.

גמר חתימה טובה!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת וילך

- א. היכן נרמזה אסתר המלכה (חולין קלט:)? והיכן מצאנו לשון המשמש הרבה במסכת יבמות (עי' חגיגה ה.)?
- ב. היכן מצוי אחד מעשרת הק"ו שבתורה (בראשית רבה צב)?
- ג. היכן מצאנו לשון "שומן" (עי' רש"י תהילים כ, ד)? לשון "התראה" (עי' רש"י זכריה ג, ו)? ולשון "דבר קיום הנעקר ומתבטל בלא טעם" (רש"י ב"ב קכ: ד"ה חכם מתיר)?
- ד. מאיזה כתוב דרשו חז"ל לקרוא לכהן ראשון בתורה ולאחריו ללוי (גיטין נט:)?
- ה. מנין שהקב"ה ממלא שנותיהן של צדיקים?

חדוותא דאפטריתא וילך-שובה (הושע יד, יואל ב)

- ו. הושע: מאיזה כתוב עולה החילוק בין העושה לשם שמים לבין מי שעושה לשם תאוותיו (הוריות י:)?
- ז. יואל: איזו הלכה מהלכות קריעה נסמכה לכתוב מן ההפטרות (מו"ק כו:)?
- תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לפרשת נצבים

- א. אימתי נתקיימה הקללה "גפרית ומלח" וכו' (יומא נד.)?

בזמן חורבן בית ראשון.

שדרשו חז"ל (יומא נד.) "ותניא ר' יוסי אומר שבע שנים נתקיימה גפרית ומלח בארץ ישראל ואמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי יוסי אתיא ברית כתיב הכא (דניאל ט, כז) והגביר ברית לרבים שבוע אחד וכתוב התם (דברים כט, כד) ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם וכו'".

ובמי מצאנו שענשו בגפרית מלבד סדום (עי' רש"י בראשית ו, יד, וע"ע ישעיה ל, שם לד, יחזקאל לח, תהלים יא)?

דור המבול, כפירש"י (בראשית ו, יד ד"ה עצי גופר) כך שמו, ולמה ממין זה, על שם גפרית, שנגזר עליהם להמחות בו:

היורדים לגיהנם, שנא' (ישעיה ל, לג) כי ערוך מאתמול תפתה, גם היא למלך הוכן העמיק הרחב מדרתה אש ועצים הרבה נשמת ה' כנחל גפרית בערה בה: ופירש"י כי ערוך מאתמול. יום שני לבריאת עולם יום שיש לו תמול ואין לו שלשום: תפתה. גיהנם שכל המתפתה ביצרו נופל שם:

בבל, שנא' (ישעיה לד, ט) ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית והיתה ארצה לזפת בערה: ופירש"י ונהפכו נחליה. של בבלים:

גוג ומגוג, שנא' (יחזקאל לח, כב) ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו ועל עמים רבים אשר אתו:

הרשעים, שנא' (תהילים יא, ו) ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם:

ב. מנין שצריך הלומד להוציא הדברים בפיו (עירובין נד., ע"י בעל הטורים)?

”א”ר אמי מ”ד (משלי כב, יח) כי נעים כי תשמרם בבטנך יכוננו יחדיו על שפתיך אימתי ד”ת נעי’ בזמן שתשמרם בבטנך ואימתי תשמרם בבטנך בזמן שיכוננו יחדיו על שפתיך וכו’ ר’ יצחק אמר מהכא (דברים ל, יד) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו אימתי קרוב אליך בזמן שבפיו ובלבבך לעשותו.”

וכ”כ בבעל הטורים ע”ז הכתוב ”בפיו ובלבבך לעשותו. בפיו כי חיים הם למוצאייהם”.

ג. היכן מצאנו לשון ”עזיבה” (מלביד השרש ע.ז.ב., ע”י רש”י ירמיה יח, יד)?

(כט, כז) ויתשם ה’ מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם אל ארץ אחרת כיום הזה:

(יד) היעזב מצור שדי שלג לבנון אם ינתשו מים זרים קרים נוזלים: ופירש”י אם ינתשו מים זרים. או אם יעזבו מים חיים נובעים

^{כא} וכוונת הבעה”ט לדברי חז”ל (עירובין נד.) א”ל שמואל לרב יהודה שיננא פתח פומיך קרי פתח פומיך תני כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי שנאמר (משלי ד, כב) כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא אל תקרי למוצאייהם אלא למוצאייהם בפה.”

וע”ע ברש”י בפירושו על מסכת אבות בפ”י קניין התורה בעריכת שפתים. שאינו מגמגם בדברי תורה אלא חותכן בלשון ומוציאן בפה, דאין דברי תורה מתקיימין אלא בהוצאת הפה, דכתיב כי חיים הם למוצאייהם אל תקרי למוצאייהם אלא למוצאייהם בפה:

ודבר בעתו מה טוב, דברי הנפש החיים (שער ד, פרק לב) ”ואמרו במכילתא מה ת”ל כי אני ה’ רופאך א”ל הקב”ה למשה אמור להם לישראל תורה שנתתי לכם רפואה היא לכם חיים היא לכם שנא’ כי חיים הם למוצאייהם ולכן תקנו הראשונים ז”ל נוסח היודוי עפ”י סדר הכ”ב אותיות. כדי לעורר שרש העליון של נפשו אשר היא מקורשת ונאחות בתורה הקדושה לטהרה ולקדשה.”

והיינו שההוצאה בפה של היודוי שנסדר בכ”ב אותיות שניתנה בהם התורה, שבכח זה יזכה לחיים.

ולשון "שובע" (עי' רש"י סנהדרין עו):?

"אמר רב יהודה אמר רב וכו' והמחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר (דברים כט, יח) למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו".

ופירש"י רזה את הצמאה. שבע בדבר עם צמא לדבר וכו': והמחזיר אבידה לכותי. השווה וחבר כותי לישראל ומראה בעצמו שהשבת אבדה אינה חשובה לו מצות בוראו שאף לכותי הוא עושה כן שלא נצטווה עליהם:

ד. מנין שהגרים עמדו על הר סיני (שבת קמו.)?

"א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי גרים מאי א"ל אע"ג דאינהו לא הוו מזלייהו הוו דכתיב (דברים כט, יד) את אשר ישנו פה עמנו היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה וגו'"כב.

ה. מנין למדנו ש"כלי ריקן אינו מחזיק" (סוכה מו: וברש"י שם)?

"ואמר ר' זירא ואיתימא ר' חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק אבל מדת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנא' וכו', ד"א אם שמוע בישן תשמע בחדש (דברים ל, יז) ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע".

ופירש"י ואם יפנה לבבך. להתיימש על מה שלמדת כבר מלחזור עליו: שוב לא תשמע. משתפנה לבך לבטלה שוב אין משמיעין אותך דהכי כתיב אם יפנה לבבך ולא תשמע (דברים ל):

תשובות לחדוותא דאפטרותא נצבים (ישעיה סא, סג)

ו. היכן נרמזו תפילין (ברכות ו.)?

"א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר (ישעיה סב, ח) נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו ובזרוע עוזו אלו תפילין שנאמר (תהילים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתי' (דברים כח, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש".

^{כב} וצ"ב, שהרי הכתוב אינו עוסק במעמד הר סיני, אולם בכמה מקומות בחז"ל מצאנו שדרשו כתוב זה על סיני כגון בשבועות לט. ובמדרשים.

ונראה הביאור, עפ"י דברי חז"ל (סוטה לז): שכל הדברים שנכרתה עליהם ברית בסיני חזרו ונשנו באוהל מועד ונשתלשו בערבות מואב, ואין מסתבר שבברית של ערבות מואב נכללו כל הנשמות, ובסיני- שהיא הברית הראשונה והעיקרית- לא נכללו, על כן דרשו חז"ל מכאן שאף בסיני היה כן.

ז. איזו הלכה מהלכות כלאים נלמדת מפסוק בהפטרה?

שבת פד: במשנה "מנין לערוגה שהיא ששה על ששה טפחים שזורעין בתוכה חמשה זרעונין ד' על ד' רוחות הערוגה ואחת באמצע שנא' (ישעיה סא, יא) **כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח זרעה לא נאמר אלא זרועיה כג' ובגמ' (שם) "מאי משמע אמר רב יהודה כי כארץ תוציא צמחה תוציא חד צמחה חד הרי תרי זרועיה תרי הא ארבע תצמיח חד הא חמשה וקים להו לרבנן דחמשא בשיתא לא ינקי מהדדי".**

*

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

^כ ונראה להוסיף, שזה הכתוב עוסק בגאולה, כאמור (יא) **פי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן אדני אלוקים יצמיח צדקה ותהלה נגד כל הגוים**. ונראה ביאור המשל עפ"י דברי חז"ל, שכפי שהגינה מצמחת כמה מיני זרעים, כך תהא צמיחת הגאולה, שתבוא בכמה וכמה אופנים.

מילה צפונה / הרב יוסף שפר

חידה לפרשת וילך

כתום שנה ואף קללות,
ולשנה ברוכה עיניים מיחלות,
ובזאת אף שש כלות,
ובחג יתאספו כולם במקהלות,
ואם מעות לאחר שקולות,
לא יהיו נשאלות.
שנתיים של שולח עגלות,
בעבור שגגת כפל מילות.
וראשוני ילודים מריבי נחלות,
מפירות ובכורות הקטירו עולות.
ברדת מבול בריבוי העוולות,
לארבעים מחלון עופות מוטלות.
ולעשור בארץ, מזרע שלולות,
מצרית ניתנה ובגבירה הקלות.
לת"ל שנים מהברית נכללות,
כל צבאות קודש לגאולות.
לארבעים ימים ואף לילות,
נתנו הלוחות, אך חטאו במחולות.
שיבה מריגול וכריתת אשכולות,
וכנגדם ארבעים יטמנו במחילות.
ושישה ירחים לעידון כמשאלות,
אחריהן נערות מובלות.

*

ובימי תשובה נישא תפילות,
שנזכה כולנו לסליחות ומחילות,
ונחתם לטובה ולמילוי משאלות,

לשנת הצלחה בכל פעולות,
ישמע בישראל אך קול מצהלות,
ולא נדע מצער ומחלות,
ובדמע נעתיר ליושב תהילות,
שבזו השנה יחיש להיגלות,
ולחר קדשו נזכה בריונה לעלות.

*

פתרון החידה

“מקץ”

כתום שנה ואף קללות, ולשנה ברוכה עיניים מיחלות, פתיחה מעין המאורע
ובזאת אף שש כלות, ובחג יתאספו כולם במקהלות, ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע
שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות (דברים לא, י)

ואם מעות לאחר שקולות, לא יהיו נשאלות. שישי מקץ שבע שנים תעשה שמטה: {ב}
וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו
(דברים טו, א-ב)

שנתיים של שולח עגלות, בעבור שגגת כפל מילות. ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם
(בראשית מא, א)

וראשוני ילודים מריבי נחלות, מפירות ובכורות הקטירו עולות. ויהי מקץ ימים ויבא קין
מפרי האדמה מנחה לה': והבל הביא גם הוא מבכרות צאנו ומחלבהן וישע י-ה-ו-ה אל
הבל ואל מנחתו: (בראשית ד, ג-ד)

ברדת מבול בריבוי העוולות, לארבעים מחלון עופות מוטלות. ויהי מקץ ארבעים יום
ויפתח נח את חלון התבה אשר עשה: וישלח את הערב ... וישלח את היונה... (בראשית
ח, ו-ח)

ולעשור בארץ, מזרע שלולות, מצרית ניתנה ובגבירה הקלות. ותקח שרי אשת אברם
את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אתה לאברם
אישה לו לאשה: ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה: (בראשית טז,
ג-ד)

לת"ל שנים מהברית נכללות, כל צבאות קודש לגאולות. ויהי מקץ שלשים שנה וארבע
מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים: (שמות יב, מא)
לארבעים ימים ואף לילות, נתנו הלוחות, אך חטאו במחולות. ויהי מקץ ארבעים יום
וארבעים לילה נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים (דברים ט, יא)

שיבה מריגול וכריתת אשכולות, וכנגדם ארבעים יטמנו במחילות. וישבו מתור הארץ
מקץ ארבעים יום: (במדבר יג, כה)

ושישה ירחים לעידון כמשאלות, אחריהן נערות מובלות. ובהגיע תר נערה ונערה לבוא
אל המלך אחשורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן ימלאו ימי
מרוקיהן ששה חדשים בשמן המר וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים: (אסתר ב,
יב)

פולמוס

פולמוס / הרב ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב מאיר חדש

למה נקרא שמם 'סליחות'?

המקובל בידינו לקרוא לנאמר בימים לפני ראש השנה בשם 'סליחות'. בפשטות הכוונה היא שהדברים הנאמרים בהם בקשת סליחה ומחילה, והנה המעיין יראה שברבים מהם אין זכר לבקשת סליחה, וכגון: בקשה לבל תקראנו רעה מן הגויים, וחלקם אין בהם בקשה כלל רק פירוט הצרות והרעות שנגרמו לנו וכדו'. ואם כן יש לדון למה נקרא שמם 'סליחות'?

בברכת שנה טובה ומתוקה

*

תגובה א'

הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב עיקר הסליחות הוא בקשת סליחה, והשאר תוספת שבח ורחמים, ובכל סליחות יש הרבה בקשת סליחה בפסוקים ובק-ל מלך יושב על כסא רחמים, וי"ג מידות, ומחי ומסי, ויש גם הרבה וידוי אשמנו בגדנו וכו' ובתחנון ועוד.

הרב השואל:

דהיינו הפיוטים הם רק נספחים לסליחות ואינם סליחות בעצמם?!
מדוע אומרים אותם בזמן סליחות מה ענינם לכאן

הרב הילדסהיים:

הכינוי סליחות הוא על שם העיקר, אך ודאי בימי הרחמים אנו מתחננים על עוד הרבה דברים.

הרב השואל:

דהיינו אם כבר הגענו בא נדבר על עוד דברים?

הרב הילדסהיים:

אנו מתחננים בעיקר על נושאים הנוגעים לקושי הגלות ואריכותה, והצפיה לגאולה, שעל עניינים אלו מתפללים גם ברה"ה, שהוא שייך לענין המלכת השי"ת על כל העולם.

*

תגובה ב'

הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל 'תורת מרדכי'

התקנה הראשונית היתה רק בקשת סליחות.

במשך השנים נוספו פיוטים ובקשות שונות.

השם "סליחות" הוא על סמך התקן הראשוני.

הרב השואל:

דהיינו הוספו אגב אורחא דברים שאינם ממין העניין?

הרב בלומנטל:

כנראה, נצלו את ימי הרחמים והרחיבו והוסיפו בקשות שאינן ממין העניין [כמו בברכת
המזון]

*

תגובה ג'

הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך'

מו"ר הגה"צ רבי יעקב ניימן זצ"ל בספרו דרכי מוסר כותב:

"שמעתי מהגה"צ רבי ליב חסמן זצ"ל, בשיחה שהשמיע קודם סליחות, שצעק על מה
שהעולם נוהג לומר 'הולכים לומר סליחות'. סליחות 'אומרים'? סליחות מבקשים! צריך
לבקש מהקב"ה סליחות, שימחל ויסלח לנו על חטאינו", עכ"ל.

אולם הערת מעכ"ת שליט"א גורמת לי את המחשבה שלא סתם נקבע כשיגרה דלישנא
של כלל ישראל ש"אומרים" סליחות, ולא שמבקשים. כלומר אומרים דברים שבכוחם
להביא לכך שהקב"ה יסלח לעם ישראל.

*

תגובה ד'

מרי"ח ניחוח

אחדשה"ט

שמחתי מאוד לקבל שאלתו המחכימה!

ונראה לי בפשטות לומר שהטעם שנקרא שמם סליחות אע"פ שלא מוזכר כאן ענין של
בקשת סליחה או מחילה אלא רק פירוט של צרות ורעות שאירעו לעם ישראל יש לומר
שהטעם הוא כי כביכול הקדוש ברוך הוא מבקש מעם ישראל סליחה על כל מה שאירע
להם בכל הדורות מהצרות והרעות ועל כן נקראו שמם סליחות. והענין בזה לומר
להקב"ה שהרבה פעמים שאנו חוטאים זה בגלל שרצינו לחטוא אלא זה מריבוי הצרות
והרעות שאירעו לנו. ואז הקב"ה מבקש מאיתנו סליחה.

ואגב שאלת כת"ר מובנת לפי נוסח הספרדים ועדות המזרח שמוזכר בפיוטי הסליחות הרבה פעמים סליחה בפיוטים ועל כן נקראים סליחות.

*

תגובה ה'

הרב יהושע בורודיאנסקי, ראש כולל הר"ן ב"ב, מח"ס 'כוס ישועות' ומעורכי ספרי 'מנחת שלמה' שלום וברכה,

שאלה זו קשה לי כבר זמן רב, אבל כשנדע את המבנה של הסליחות ומה הוא העיקר ומה ההוספות נבין היטב.

עיקר הסליחות הוא הי"ג מידות, והוידוי וועננו וכו' שבסופם, כך הוא מתקנת הקדמונים, הי"ג מידות הם כהקדמה למה שאנו מסמיכים בבקשה מיד 'סלח לנו אבינו וגו'', כמו כן הזכרות הרחמים בסוף הם לבקשת הסליחה שלאחר הוידוי.

כך שבאמת העיקר הוא בקשת הסליחה. אלא שבמשך הדורות הוסיפו קדמונינו פיוטים ועוד שעניינם בעיקר הכפיפות וצרות הגלות, וכל זה כדי לעורר רחמי שמים יחד עם בקשת הסליחה.

לא בדקתי עכשיו [אני מחוסר ספרים כעת] אבל כמדומני שבהקדמות המכובדות של הסליחות המפורשות והמבוארות מבוארים דברי היטב.

כוח"ט

(

תגובה ו'

הרב נפתלי גלינסקי, קרית ספר

לכאוי המשמעות של סליחות היא ריצוי ה' יתברך וזה מה שאנו עושים בסליחות וזה כולל בין השאר גם בקשת סליחה

*

תגובה ז'

הרב דוד אריה שלזינגר מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

עיקר הסליחות הם הפסוקים ביניהם וי"ג מדות ומסיימים סלח לנו אבינו וכו' ולכן נקרא סליחות ומה שמזכירים הצרות הוא ג"כ חלק מבקשת סליחה שעיקר בקשת סליחה הוא בגללם.

*

תגובה ח'

הרב יוסף פליסקין, ירושלים

העיקר הוא בקשת הסליחה ועל שמם נקרא הכל, כל השאר הם תוספת נלווית כיון שהם ימי רצון

*

תגובה ט'

הרב פנחס זרביב, מח"ס 'למעשה'

בקשתו סליחה מפורטת היא בקשה בה אנו אמורים כל מה שהפסדנו בגלל הפסק הקשר בינינו להשם

ומצאתי ששאל כן בספר הגדתי היום של הרב אברהם ארלנגר שליט"א (הגדתי היום עמ' כז)

מה מצאו מסדרי הסליחות להתחיל כסדר זה? מדוע מתחילים הסליחות בגדלותו של הבורא? ואח"כ יתר הסליחות? אין זאת אלא שהסליחות נאמרות באופן אחר כאשר יודעים אנו למי חטאנו. ואביא סיפור שיבהיר לנו את הדבר: התעלף מרוב בושה

מסופר על הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל שנסע פעם ברכבת מהעיר קובנא לוילנא. כדרכו נסע ללא מלווים כשהוא לבוש בבגדים פשוטים כאחד מבעלי הבתים. לידו ישב יהודי צעיר שלא הכירו. הם ישבו בקרון המיועד למעשנים ורבי ישראל עישן סיגריה. פנה אליו האיש בגסות ואמר לו שאינו סובל את ריח העישון. ר' ישראל לא ביקש להצטדק, לא הסביר שהקרון מיועד למעשנים, רק ביקש את סליחתו וכיבה את הסיגריה. לא עברו רגעים מועטים ושוב נשמע קולו הנרגז של אותו יהודי, 'אי אפשר לשבת בד' אמות של הזקן הזה, הוא פותח את החלון ומכניס קור בעצמותינו. ושוב השיב לו ר' ישראל בנחת תוך שהוא מצטדק ואומר, 'סלח לי לא אני פתחתי את החלון, אך אם הדבר מפריע לך, אסגור אותו. ואכן קם ר' ישראל וסגר את החלון.

כשהגיעה הרכבת לוילנא קם אותו יהודי ממקומו וכשעמד לצאת הבחין בקהל רב שמסתופף בתחנת הרכבת. לשאלתו למי מחכים, השיבו לו כי באו להקביל את פני גאון ישראל אבי תנועת המוסר רבי ישראל מסלנט.

שמח האיש על הזכות שנקרתה לפניו ועמד גם הוא בין מקבלי פני הרב. והנה, לקול תרועת ההמונים והצפיפות סביב דמותו של האורח הנכבד, הבחין האברך כי האיש שבא הוא לא אחר מאשר אותו 'זקן' שישב עמו ברכבת ושהציק לו במשך כל הנסיעה. כשהבין זאת התעלף! אחרי שהתאושש מעט, ניגש אליו ונפל על ברכיו בתחנונים שיסלח לו על שהתגרה והשפיל אותו וימחל לו, ולא נחה דעתו עד שראה כי הרב התרצה.

ויתירה מכך, הוא זכה לקבלת פנים לבבית מר' ישראל שעודדו שלא יצטער וגילה לו שאין בלבו שום טינה עליו חלילה, וכי אין אדם עומד על דבר אלא אם כן נכשל בו...

כך אנחנו נראים

אחרי שאמרנו עשרות פסוקים שמדברים בשבח הבורא. אחרי שהבנו כמה גדול ה', אנחנו נמצאים באותה סיטואציה כמו אותו אברך מול רבי ישראל מסלנט. ברגע שאנחנו מודעים לגודלו של הקב"ה, פתאום אנו קולטים עם מי התעסקנו. את פי מי מרינו. למי הכאבנו ואת מי הרגזנו. איזו בושה, איזו כלימה. כאשר מגלים כי זה ה' שכל העולם שלו וכל מה שיש בעולם הוא עשה. הוא הגדול והגיבור, ונורא הדבר שחטאנו לו. באחת אנו מרכינים ראש ואומרים: לך ה' הצדקה, ולנו בשת הפנים. זה פחד פחדים כשקולטים זאת. וכפי שאומרים: עזרא הסופר אמר לפניך אלוקי בשתי ונכלמתי להרים אלוקי פני אליך".

מה, מה, מה, מה

ונסיים בסיפור. פעם באו תלמידיו של רבי מנחם נחום דובער, בנו בכורו של הרבי מרוזין זצ"ל, לבקש עצה לחיזוק בתפילה. אמר להם: מבקשים אתם עצה? זכרו- מה, מה, מה, מה.

מה?! תמהו התלמידים. הרב יישב את תמיהתם ואמר: קודם התפלה צריך האדם להתבונן בארבעה פסוקים המתחילים במילה "מה". הפסוק הראשון: "מה אדיר שמך בכל הארץ". הפסוק השני: "מה אנוש כי תזכרנו". השלישי: "מה ה' אלוקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה'". והפסוק הרביעי: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך". והסביר זאת בדרך משל: מלך גדול וחזק מאד הלך פעם עם אנשיו לצוד חיות ביער. כל הבוקר עסקו בציד, ולקראת הצהריים בקשו לבשל את הבשר שצדו. ומה מתברר? את כלי הציד הביאו, וגם כלי בישול לקחו איתם. רק דבר אחד הם שכחו... את הגפרורים. שאלו את השרים והעבדים שהיו שם, אך לאיש מהם לא היו גפרורים. בקש מהם המלך שילכו למצוא ביער איש שיש לו גפרורים ויביאו אותו אליו, הוא ישלם לו בעבור גפרור אחד כל טוב מאוצרותיו. ייתן לו אבנים יקרות וכסף רב ובלבד שיוכלו לבשל את הציד.

יצאו האנשים בדבר המלך, ומצאו אדם אחד, בן כפר שהלך ביער לבוש בבגדי עבודה, הבגדים בלויים ומלוכלכים ויש אתו גפרורים. הם בקשו ממנו שילך עמם למלך כדי לתת לו גפרור, אך האיש סירב...הוא הסביר להם כי הוא נוהג בשיטה של: "לקחת ולא לתת".

אמרו לו עבדי המלך האם אתה יודע מי מבקש את הגפרור? הלא זה המלך בכבודו ובעצמו! ענה להם בן הכפר, וכי מי הוא המלך שאתן לו גפרור? התחילו שרי המלך להסביר לו מי הוא המלך ואמרו לו: דע שהמלך שלנו מולך על הרבה מדינות, ואחת מהמדינות שהוא מולך עליהם היא המדינה שאתה גר בה, והכפר שאתה גר בו וכל הבתים והבהמות שיש לך, כולם תחת ידו. ואם הוא רוצה הוא יכול לקחת ממך הכל. הם גם ספרו לו על העשירות שיש למלך, אך דבר לא הועיל. בן הכפר בשלו: גם אני עשיר, יש לי מאה בהמות, חמישים חמורים, ואלף תרנגולים. הסבירו עבדי המלך שלמלך יש אלף ארמונות ובכל ארמון יש אלפי חדרים ובכל חדר ישנן תמונות יקרות שערך כל אחת מהן שווה יותר מכל הכפר שלך. ובכל אלו לא כלולים אוצרות המלך ואבנים יקרות שיש

לו. אך גם לאחר שתארו לו את גודל העשירות של המלך וחוזקו, לא הועיל דבר. בן הכפר אינו מסכים לתת גפרור למלך. וכשלא הצליחו להסביר לבן הכפר את גדלות המלך, ניסו להסביר לו באופן אחר: האם יודע אתה כי בן כפר אתה? כה פשוט אתה עד כי רחוק הנך אפילו מלהבין את ערכו של המלך. שהרי ראשך ורובך כל היום בבהמות ובתרנגולים ואין לך מושג עושר וכבוד מה הוא. זאת ועוד, ראה כיצד אתה נראה, ראה את המלבושים שלך כמה מלוכלכים הם. הרי מי שיבא כך לפני המלך בוש יבוש. וכאן, המלך בכבודו ובעצמו קורא לך! ומה הוא מבקש ממך, שתתן לו גפרור אחד, לא תבין כי זו הזדמנות חייך? והכפרי בשלו: אין דרכי לתת!!! וכך שעה ארוכה הסבירו לו אודות גדלותו של המלך ומיעוט ערך עצמו. ואף הוסיפו להבהיר לו: המלך לא מבקש ממך שתתן לו את כל הרכוש שלך, וגם אינו מבקש ממך את כל קופסת הגפרורים שלך, הוא רוצה רק גפרור אחד. גם את הגפרור שהמלך מבקש ממך הוא לא מבקש בחינם, הוא רוצה לשלם לך בעבורו שקים שלמים של אבנים טובות שכל אבן מהם שווה אלף פעמים יותר מכל הרכוש שלך. ואחרי כל השכנועים עונה הכפרי: לא, לא אתן!

המתבונן בסיפור הזה אינו מבין כיצד מוותר בן הכפר על הזדמנות שכזו. הוא פשוט שוטה. מתי יש לו אפשרות לראות את המלך, ועוד- המלך בכבודו ובעצמו קורא לו ומבקש ממנו דבר מה. ומה בסך הכל מבקש? גפרור! והמלך מוכן לשלם בעבורו הרבה. קשה להאמין שיש בנמצא אדם שידחה הצעה שכזו. נחשוב לעצמנו: אדם ההולך להתפלל, מי חפץ בעבודת הלב שלו? מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר לגדולתו אין חקר. שעליו נאמר הפסוק הראשון מארבעת הפסוקים: "מה אדיר שמך בכל הארץ".

וממי מבקש הקב"ה זאת? מהאדם הדומה לבן כפר השקוע כל היום בתאוות העולם הזה. על פשטות האדם נאמר: "מה אנוש כי תזכרנו".

ומה כבר מבקש המלך הגדול הזה, רק גפרור קטן, אש עבודת ה' עם קצת חמימות. והיינו: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה'".

והקב"ה גם רוצה לשלם לנו בעבור האש הזו, הוא יתן לנו מטוב אוצרותיו. דברים שקשה להסביר אותם מרוב גודל השכר הצפון בהם. וזהו הפסוק הרביעי: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך".

איפה נמצא דוגמא כזו, שהמלך הכל יכול אשר בידו הכל מבקש מעמו, עם ישראל, לפנות אליו ומוסיף שכר על עצם התפילה. האם לא כדאי לנו לקפוץ על הזדמנות כזו? האם נדחה הצעה שכזו? וודאי הוא, שכולנו נקח את הסידור, נאמץ אותו אל לבנו ומעומק הלב, מנשמתנו החמה - נתפלל, נשבח, נבקש ונודה

*

תגובה י'

הרב גמליאל רבינוביץ, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

כשבאים לבקש סליחה מהקב"ה, מפרטים גם צרות וכדומה, בבחינת "הבט אל התלאות ואל לחטאות", וזה מבטל הקטרוגים. וזהו עת רצון גדול כשמבקשים סליחות, ולכן מנצלים הזמן גם לבקש להינצל מהגויים וכו', ועוד בקשות, ודו"ק היטב בברכת כהנים באהבה

*

תגובה י"א

הרב ישכר דוד קלויזנר, מח"ס 'נחלת ישכר' ועורך כתבי זקנו ה'משנה שכיר' הי"ד, נחלת הר חב"ד - קרית מלאכי 'סליחות' לא. ואיזה שם כן?

מענה הרב מאיר לאש לדברי הרב קלויזנר:

לע"ד: חלק מהפיוטים הם בעצם 'קינות'. השאלה היותר עיקרית תהיה למה בעת הזמן לומר קינות

הרב ישכר דב קלויזנר:

אולי י"ל דהרי אין עונש בלי חטא, וכדי להתעורר לתשובה עושים זאת דרך קינות. והשתא, אולי חדא מתורצת בחברתה, כי י"ל שיש שתי סוגי קינות, א] של תשעה באב שמטרתו האבל והיגון עצמו.

ב] אמצעי לבקשת הסליחה והתשובה

ומעתה אמירת ה'קינות' באלול היא אמצעי לבקשת 'סליחות'.

כוח"ט

*

תגובה י"ב

הרב ישראל גברא

נראה לבאר הענין שהם ימי "רחמים" "וסליחה" ולכן מבקשים תחנונים מלבד הסליחות, ומ"מ נקראים סליחות כי הטעם שהם ימי תחנונים הוא משום שבהם נסלח לנו ע"י משה רבינו.

ועוד הן אמת שעיקר הסליחות הוא הפסוקים ולא הפיוטים. ואכן ענינם סליחה (וכך היה מעורר מרן הגריש"א זצוק"ל שהעולם נוטה לקרוא במירוץ הפסוקים ולפעמים גם מדלגים ואין יודעים שהם העיקר.

ועוד טעם שמסדרי הפיוטים נטו לעורר לב האומרים להבין שפלות מצבינו שהיא בגלל העוונות, וטבע האדם שכתמי עוונותיו לא חלי ולא מרגיש, אבל את הצרות מרגיש היטב ובזה יפתח ליבו לבקש הסליחות כדבעי.

ועוד כלפי מעלה, שכאשר מתארים שפלות מצבינו בגלות, אז הקב"ה פונה לתלאות ולא לחטאות, ונעשה כמו שאנחנו אומרים שוטים היינו כשחטאנו מרוב צער הגלות, וא"כ אין לך סליחות יותר מאלו.

והנלענ"ד כתבתי

*

תגובה י"ג

הרב חיים ישראלזון, מערכת 'כתבי הגרי"ש'

לכאורה מהלך הסליחות הולך כך

אשרי - שבח להקב"ה, אח"כ מתחילים בדברי סליחות לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים, מה נתאונן.. נחפשה דרכינו.. לא בחסד ולא במעשים וכו', דברי שבח וריצוי לקב"ה וחוזרים להנשמה לך והגוף פעלך וכו'.

לאחר מכן בין כל י"ג מידות יש כמה פסוקים שהם הסליחות ואחריהם יש קטע ארוך של צרות שארעו לעם ישראל על חורבן הבית וכדו' או דברי מוסר בשפלות האדם וכדו' או תיאור של הימים הנוראים וכן תפילות על עם ישראל באופן כללי שלכאורה הם נכנסו להתעוררות ולעורר רחמי השי"ת.

ואחרי זה יש את זכור רחמיך וכו' עד הסוף שזה וודאי סליחות לכל דבר.

בקיצור, זה מסביר את מה שכבר עוררו הגדולים שעיקר הסליחות הם בפסוקים שאומרים אחר הי"ג מידות, ושלא לדלגם בשום אופן.

(יש עוד מקום לדון ולהביא ראיות לענין זה שכשיש פסוקים זה התפילה הגדולה ביותר ולא ראו רז"ל כותבי התפילה מקום לכתוב נוסח משלהם..)

בנותן טעם לציין את הנהגתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שהיה יושב במשך הסליחות (חוץ מי"ג מידות) וכשהגיעו לזכור רחמיך נעמד משם עד הסוף לכיוון מזרח כמו בשמו"ע, בשונה מהנהגת העולם ששם מתחילים לרוץ...

*

תגובה י"ד

הרב ישעיהו שניידר

ישר כחו של הדר"ג שעורר אותנו בימים האחרונים של השנה להתבונן בא'-ב' של הסליחות שאנחנו אומרים, ויש לומר שזהו גם בא'-ב' של 'כל שני וחמישי' ביהוא רחום' כפי שיבואר בס"ד.

ואביא כאן מה שאמרו לפני המשגיח ד'קול תורה' הגה"צ רי"י בורודיאנסקי שליט"א, והדברים מצאו חן בעיניו:

שאינני זוכר בצורה מדויקת את היסוד שאמר בשיחה, עכ"פ אמרו לו אח"כ שעל פי דבריו יובן מהו מהות דברינו ב'והוא רחום' (וה"ה לעניננו, בסליחות), דהנה בב' וה' אומרים לכאן 'תערובת' של בקשת רחמים על כבוד שמים, ועל צרותינו, יחד עם וידויים והאשמת עצמנו, ובשלמא אם היינו ארק מבקשים ישועה או רק מתודים או עכ"פ כ"א מאלו בקטע נפרד. וע"פ מה שאמר אז בשיחה, מובן: דהנה המס"י בפ' ב' הביא את הפסוק 'שימו לבבכם על דרכיכם', ועי' בשני פרקי ס' חגי, שהוא מופיע שם פעמיים, וג'. פעמים נוספות כ' 'שימו לבבכם', ועי"ש בפסוקים ובמפרשים שרק בפעם אחת הכוונה לשים לב למעשיהם, ואילו בכל השאר הכוונה לשים לב **למצב** (כגון לצרות שהם שרויים בתוכם), עי"ש. **א"כ חזינן שמצינו** שבלי שהנביא מעורר, עלולים לא לשים לב, או עכ"פ לא להפנים, את הצרות (והקצה של זה הוא ללכת בקרי כמ"ש בבחקותי, וע"ז קורא הרמב"ם 'אכזרי'), **ולכן מטרת הסליחות** באלול ובכל ב' וה' ובכל השנה היא אדרבה להזכיר הצרות וחטאינו לסירוגין, כדע 'לשזור' ולאחד את ב' הענינים עד שנפנים שהם תלויים זב"ז (וכעין מה שמדבר הגרי"ס על הצורך במודעות ש'החוטא והנענש - אחד').

דרך אגב, אביא כאן מה שאמר מורנו הגה"צ ר' דב יפה זצ"ל (שהיה בישיבתנו 'קול יעקב' יום אחד כל שבוע) על הפסוקים שאומרים בהקדמת הסליחות - שזה לכאן לא שייך לא לסליחות ולא לביאור הנ"ל: וביאר המשגיח זצ"ל שמטרת הפסוקים להחדיר אצלנו מעט מגדלות השי"ת (אינני זוכר האם בכדי שנפנים גודל המלך שחטאנו לפניו, או למטרה אחרת - אולי כדי שנזכור רוממתנו, עבדי המלך הגדול, ומילא מה לנו ולחטאים והבלים. ויתכן שלפעמים אמר כך ולפעמים כך.

בברכת גמר חתימה טובה, ושתזכו לכל מה שיסייע לכם להוסיף להגדיל תורה ויראה ולהאדיר!

*

תגובה ט"ו

הרב יהודה וינשטיין

אכן בשלחן ערוך, ובהגהת רמ"א משמע שזה סליחות ותחנונים, חלק תחנונים וחלק סליחות.

הזמן מסוגל, ולכן מבקשים תחנונים על כל הצרכים, וגם הרבה על סליחות.

אומנם שורש הצרות מתוקן ע"י תשובה, ולכן ע"י הסליחה (והוידוי) מבטלים את היסורים.

(כמדומה שיש מקום לדייק בלשון השו"ע והרמ"א, אם נחלקו מה העיקר סליחות או תחנונים.)

פולמוס / הרב נתן קלפהולץ – קרית גת, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב נתן קלפהולץ:

מפני מה 'ראוי' לירא מהדין?

כתב המשנה ברורה: "צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין, ועל ידי כך ניזכר לזכות בראש השנה".

יש להתבונן בעצם הדבר שראוי שתהיה אימת הדין על האדם ניוחד עם ההתחזקות שנצא בדימוס], ובפרט שהרי בכל זמן אחר כשעומד אדם בפני מצב מפחיד הדרישה ממנו היא להתחזק באמונה, ולא מצאנו למשל שיעוררו אדם חולה ל"ע לפחד?

ובעוד שהדין עוסק בעתידו הגשמי של האדם, מדוע ראוי להעסיק את עצמו במחשבות אלו?

[אכן יש חילוקי השקפות בענין זה, עד כמה יעסוק באימת הדין, ואם גם בעיצומו של ראש השנה, ואכמ"ל]

ברשותכם אפרט כאן כמה מהלכים שראיתי ושמעתי להסביר למה ואיך ראוי לפחד מהדין, ולכאורה חלק מהמהלכים יועילו ליישב את התמיהות הנ"ל. אכן אבקש ממעלתכם לדעת אם יש לאחד המהלכים האלו סמך בדברי ראשונים כמלאכים, או אם יש עוד דרכים שלא נזכרו פה:

- א. אימת הדין עניינה שיעורר בעצמו "יראת ה'" - יראת העונש, מצוה מדאורייתא.
- ב. הרי מטרת הדין 'והאלקים עשה שיראו מלפניו' (קהלת ג, יד) כמבואר בזוהר הקדוש, לכן צריך לפחד בעת הדין כרצון השי"ת.
- ג. מכבוד הדין והדין שיפחדו מהדין, ולכל הפחות להראות שאיננו מקילים ראש בדין.
- ד. הפחד הראוי הוא אכן רק מצד גלות השכינה.
- ה. הפחד הראוי הוא אכן רק מצד שחושש לעתידו הרוחני.
- ו. פחד הדין הוא אמצעי כדי שיחזרו בתשובה, וכדי שלהבא יימנעו מחטא.
- ז. פחד הדין הוא אמצעי כדי שיתחזקו בתפילה.
- ח. מה שמצאנו את אימת הדין בעם ישראל, כי מי שעומד בדין וחיוו תלויים מנגד, ומאמין בכך בהכרה הראויה, המציאות היא שפחד.
- ט. הפחד אינו מפני מה שייגזר עליו, אלא יראת הרוממות, מחמת עצם הדבר שהולך לעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

בברכה

*

תגובות ותשובות:

תגובה א.

הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי חיים'
להלן דיבורים בענין אימת הדין ואולי יהיה בזה תשובה לשאלה:
סליחות ליום ראשון:

זוחלים ורועדים מיום בואך. חלים כמבכירה מעברת משאך. טנופם מחה נא ויודו פלאך.
לשמוע:

ספר ישמח ישראל - פרשת שמיני

כמו"ש הפייטן (בסליחות ליום א') חלים כמבכירה מעברת משאך, והיינו כמו המבכרת
שלא הי' לה צער עיבור וחבל לידה מעולם, היא דואגת ומפחדת יותר ויותר מהאשה
שכבר ילדה, כי אצלה היקל הצער, כמו כן זרע קדושי ישראל אף שבכל שנה ושנה הוא
ר"ה, עכ"ז כשיום הדין ממשמש ובא המה זוחלים ורועדים מאימת יום הדין, כאילו לא
טעמו מעולם טעם ר"ה, ולפי מ"ש בזה"ק (ח"ג ש"ט.) ובתיקונים (דף נ'.) דר"ה הוא
בבחינת שמאל דוחה ובפסח הוא ימין מקרבת, היינו אף מי שנדחה בר"ה בשמאל נתקרב
בפסח בימין, שאז התגברות החסדים ביותר, בבחינת וימינך תסעדני (תהלים י"ח, ל"ו),

ספר ישמח ישראל - מאורן של ישראל - מוצש"ק א'

זוחלים ורועדים מיום בואך, חלים כמבכירה מעברת משאיך וכו'. פי' כמו אשה הרה
בולד הראשון שדואגת ומפחדת מחבלי לידה, יותר מאשה אחרת שכבר ילדה ולד, אבל
לאחר הלידה היא מלאה שמחה בהולד שילדה, כמו כן ישראל זוחלים ורועדים מיום
בואך, אבל בסופו של דבר מלאים שמחה, כדאיתא בגמ' (ברכות ל' ע"ב) עבדו את ה'
ביראה וגילו ברעדה (תהלים ב', י"א) במקום גילה שם תהא רעדה, וכמ"ש (שם) רבינו
יונה ז"ל שאע"פ שאצל בו"ד היראה והשמחה הם דבר והפכו שבשעה שאדם מפחד
מזולתו הוא עומד ונרתע ודואג אבל הקב"ה אינו כן אדרבא כשאדם מתבונן בגדלותו
וירא מפניו ישמח ויגיל באותה יראה מפני שבאמצעותה מתעורר לקיים המצוות ושש
ונעלס בקיומה וכו'. (כע"ז בישמח ישראל הגש"פ אות ע"ג):

בכבוד רב,

מנחם צבי גולדבאום

*

תגובה ב.

הרב יהושע וינברג

בעצם השאלה ההשקפתית לגבי אימת הדין ביום ראש השנה עצמו אצטט את לשונו של מורי ורבי שליט"א:

דרכי נעם שיחת ליל ראש השנה תשס"ב [ועוד כיוצא בו]:

ובשעה שתקפו ליהודי ה"תפלה אחת" על התגלות כבודו ית' בעולם הרי זו הבקשה הכי גדולה אצלו יותר מכל שאר צרכיו ומבוקשיו, ומסיח דעתו מהם, עד שאינו זוכר כלל מענין יום הדין ומספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, שכל מעייניו נתונים אך ורק בותמלוך אתה ה' לבדך. וכמעשה הידוע מהחסידי רבי אפרים שמויצ'כעס שהיה בעת צרה גדולה, ונכנס לביהכ"ס נוכח ארון הקודש, ובקע עולמות בתפלתו, ובאומרו תהלים התלהב לבו בפסוקים צמאה לך נפשי כמה לך בשרי עד כי שכח לגמרי מצרתו ודאגתו, ובאה לו ישועה בדרך מופלאה. כי אמנם מכח זה גופא ששוכחים את הצרכים ואין מבקשים עליהם הר"ז מצמיח ישועות. ובזה י"ל מד"א במדרש (דב"ר ה,ז) עה"פ ויגבה ה' צ-באות במשפט והא' הקדוש נקדש בצדקה, על ידי שאתם מגביהין אותי בדין אף אני עושה צדקה ומשרה קדושתו ביניכם. פי' מגביהין אותי בדין היינו שהשי"ת הוא אצלכם "העכער פון אלעס", למעלה מכל הצרכים, ולמעלה מהדין ומשלשה ספרים נפתחים, זה מביא המתקת הדינים – אף אני עושה צדקה ומשרה קדושתו ביניכם. וזהו מאה"כ (דברים כו, יז-יח) את ה' האמרת היום וה' האמירך היום. היום רומז לראש השנה יומא דדינא. 'האמרת' איתא בספה"ק שהוא מלשון גובה, כדכ' (ישעי' יז,ו) כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר, הוא גובה העץ וצמרתו. כאשר מגיע "היום" יומא דדינא, ויהודי מקיים את ה' האמרת, שהקב"ה אצלו מעל הכל, למעלה מכל הצרכים והמבוקשים, ומעל כל המכאובים שכל השנה הם מעיקים עליו וממררים את חייו עד דכדוכה של נפש, וביום ראש השנה הכל מתגמד אצלו, ואינו מבקש לא על בריאות ופרנסה ולא על ספרי חיים וספרי מתים פתוחים, אלא כל בקשתו היא רק תפלה אחת, ותמלוך אתה ה' אלקינו, וידע כל פעול כי אתה פעלתו. אז כשמקיים את ה' האמרת היום זה פועל וממשיך עליו את מדת הרחמים הגדולה ביותר, ומתקיים בו וה' האמירך היום.

ומאיך ראה דרכי נעם ראה תשע"א:

ויש את ה'ראה' ביום ראש השנה עצמו, היום בו יבאו בני האלקים להתיצב על ה', מיימינים ומשמאילים, הקטיגור עם הסניגור. והזוכה לראיה הנכונה נעשה בשרו חדודין חדודין מאימת הדין, בראותו בין הבאים את המלאכים שנוצרו ממעשיו. וכמאמר מרן בעל בית אברהם זי"ע, אתם נצבים היום כלכם, היום דא יומא דדינא, ובו אתם נצבים כולכם לפני ה' אלקיכם, כל האדם עם כל מעשיו. מטבע האדם שהוא זוכר רק את המעשים שעשה לאחרונה, אבל לפני הקב"ה הרי אין שכחה לפני כסא כבודך, וביום הזה אתם נצבים 'כולכם', לא רק התקופה האחרונה, אלא כל האדם וכל מעשיו מיום שנולד. ומי שזוכה ל'ראה', שכל האלול עבר עליו מתוך התבוננות של 'ראה', הרי בבא יומא דדינא הוא רואה בעיני רוחו את השטן המלאך המקטרג שנוצר ממה שעשה ביום פלוני

ואת זה שנוצר ממה שעשה ביום אחר, ואיך הם מבקשים בכל הכוחות לקטרג עליו, ואבריו מזדעזעים.

*

תגובה ג.

הרב רפאל ברלב

במענה לשאלתו של הרב נתן קלפהולץ למה עוררו חז"ל לירא מאימת הדין, בפשטות הוא משום מצוות יראה שהיא מיסודי התורה, לירא מהשי"ת שבידו החיים וכו'.

ומלבד זאת מובא בספה"ק שאין הכוונה לחיים גשמיים לבד אלא לחיים שעליהם נאמר ואתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום, כמו שאנו אומרים בסיום עבודת היום: "בספר חיים ברכה ושלוש, ופרנסה טובה, וגזרות טובות, ישועות ונחמות, נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום, ונאמר כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים, לחיים טובים תכתבנו אלקים חיים כתבנו בספר החיים. ככתוב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום", אכ"ר.

וחשבתי כעת על עוד תשובה שיש בה חיזוק רב.

והוא ע"פ המובא בזוה"ק (רעיא מהימנא אמור צט:) שעל אף שהשי"ת אוהב משפט אבל אהבתו לבניו גברה על אהבת המשפט ועל כן ציווה עלינו תקוע בשופר להמתיק את הדין.

ויש לבאר שעל כן גם ציווה השי"ת שנירא מהמשפט והוא רק מאהבתו אותנו, כמו שאב היודע שבנו עומד לדין על מעשה נורא וחיייו תלויים על בלימה והוא קרוב למוות מלחיים רח"ל כי מי יזכה לפניו בדין, אבל הוא רואה את בנו שאנן ואינו עושה שום פעולה לצאת זכאי בדינו, על כן מרוב אהבתו אותו הוא מעורר אותו שוב ושוב בכל מיני דרכים בדרכי נועם ובחובלים שיעשה מה שהוא יכול לצאת זכאי בדינו.

מה שאין כן לשאר בני העולם שאינם בניו אהוביו אינו מגלה להם את הדין ואינו מעורר אותם לשוב מחמת שאין לו עליהם אלא את אהבת המשפט.

*

תגובה ד.

הרב יהושע בורודיאנסקי, מח"ס 'כוס ישועות' ומעורכי ספרי 'מנחת שלמה' על הש"ס, בני ברק

שלום וברכה,

השקפת ישראל תלויה בחכמי ישראל, ולכן החמירה התורה ביותר בכבוד החכמים, והדברים ידועים. אי לכך עלינו תחילה לצאת בעקבי הצאן ולהתבונן, היות וכל גדולי

ישראל אשר מפיהם אנו חיים [אינני יודע על איזה חוג משתייך הרב השואל, אבל אני מדבר מהנתונים שלי שגדלתי כל ימי בין ברכי החכמים, חכמי וגדולי הישיבות ופוסקי הדור (מהציבור הליטאי)], כולם כאחד עשו ענין גדול מאימת הדין, ולמען לא להרחיק עדותי אציין [שלא לפי סדר מסויים] את הרב שך, הסבא ר' שלמה זלמן, המשגיח מפוניבז', ר' אהרן קוטלר, הרב מבריסק, החזון איש, הבית הלוי, ר' איצלה בלזר, ועוד ועוד, ועל כולם ר' ישראל סלנטר, כולם כאחד ענו ואמרו ויישמו למעשה את המרכזיות של הפחד מהדין. היות וכן, הרי ברור שאמת בפי הכהן הגדול המשנה ברורה. בתולדות הנודע ביהודה והחתם סופר והדברי חיים מצאנו ועוד גדולי הדורות לאין מספר הפליאו יראתם העצומה ופחד הדין שהיה עליהם בימים הנוראים.

הגדיל לומר בעל התרומת הדשן [לקט יושר] כי גם מי שבימים הללו אינו ירא כ"כ עליו לילך כך כדי שלא ירא כופר בפרהסיא!!

לגופם של דברים, אין זה חידושו של המשנה ברורה כלל ועיקר. בדברים שדברתי בתחילת הזמן בכולל, הבאתי תחילה דברי רבינו יונה בספר היראה, שמשם בודאי מקור הדברים וז"ל: משנכנס אלול עד מוצאי יום"כ יהא ירא וחרד מאימת הדין עכ"ל. וכן הטור בפירושו על התורה דברים ל' ו' כותב מאלול ואילך חרדתי נגד ה'.

אבל גם הם לא מקור הדברים רק המקור הוא מחז"ל שהנהיגו באלול לכל ישראל עד היום הזה, והיא לתקוע בשופר כמו שכתוב בטור בסי' תקפ"א, ראה שם היטב ובמפרשים. והטעם לזה כדי לירא מאימת הדין. ואחרי דברי חז"ל בודאי אסור להרהר.

מה הטעם לזה שעשו ענין מהחרדה הלזו? כבר ביארו ר' ישראל ועוד, ע"פ הגמרא ר"ה ט"ז ב' כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, וברש"י ישראל עושין עצמם רשים בתפילתם, כלומר חשים שהכל ביד הקב"ה וממילא זה רק כאשר ישנו פחד הדין. ובדף כ"ו כתוב שבר"ה עדיף שהשופר יהיה כפוף כמה שיותר כי כמה שלבו יותר כפוף יותר מועיל. הרי לנו מפורש ענין זה, ולכן פחד הדין היא התרופה לדין.

לעומקן של דברים והבנתם ניתן לעיין באור ישראל באגרות, ובכוכבי אור תלמידו שהרחיב וביאר ויסד היטב הדברים, וכן באור יחזקאל אלול באריכות. וכן בספר שיח יצחק אלול תשרי שביאר והאריך בדברים שאין מקומם בתשובה לפולמוס ורק על קצה המזלג מראה אני מקום לדבר יסודי ברור ומוסכם כל כך.

לסיום אינני יכול להתפלא על הנושא בכללו, וכי אם אדם מאמין שכל דבריו שבמשך כל השנה כולם נגזרים בראש השנה, וכי לא היה מפחד וירא כ"כ? הפלא הוא מה שצריך לעורר על כך וע"ז שבאמת אנו רחוקים מזה לצערינו.

גם מה שכתב כאילו הדין הוא רק על דבר גשמיות [שזה באמת כל המעמיד של האדם גם ברוחניות וכאשר פירש הרמב"ם פ"ח מתשובה, ובפרשת והיה אם שמוע תוכיח] אין הדבר כן וכבר אמרו רבותינו כי פשוט שגם הרוחניות תלוי בר"ה. הכל תלוי ועומד ביום הדין הזה.

מעתה איפה ארי שאג מי לא ירא?

ג.ב.

עדיין לא ציטטתי או ציינתי כלום מרבותינו הגדולים החיד"א והשל"ה וסדר היום ועוד,
אשר הם הרחיבו הרבה יותר ממה שכתבתי כאן, וכבר ארכו הדברים.

*

תגובה ה.

הרב משה יפת, כולל למען אחי, מודיעין עלית

בדבר השאלה, מפני מה 'ראוי' לירא מהדין?

לענ"ד נראה כך. פחד הדין, היראה והחרדה מפני הדין והמשפט בימים אלו, הם הלא
האמצעים לחיזוק העיסוק בכל ענייני התשובה בכל כלליהם פרטיהם ודקדוקיהם, והואיל
והדרך לזכות בדין היא על ידי קיום עיקרי התשובה והחיזוק בכל העניינים, נמצא שזהו
המפתח להצלחה בדין ואכן על ידי כך יוכל לזכות בדין. ונראה יותר לכוונת המהלך
השישי שהזכרתם בדבריכם.

כן נראה כוונת רבינו המשנה ברורה בזה.

ומהלך זה מבואר ומבורר מדברי הרמב"ם וכל הפוסקים, שזוהי הדרך לזכות בדין.

*

תגובה ו.

הרב נח קוצקוב

ראה מדור 'כיום יאיר' בגיליון זה שעסקתי בענין זה.

*

תגובה ז.

הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

בענין השאלה מפני מה ראוי לירא מהדין, מלבד המהלכים שנזכרו יש להוסיף שעניינו
של ראש השנה הוא המלכת השם ית', ומתנאי ההמלכה הוא מורא כמ"ש שום תשים
עליך מלך שתהא אימתו עליך, וזה ע"י המשפט כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ.

*

תגובה ח.

הרב ישעיהו שניידר

פתח בדברי יישר כח לרב קלפהולץ שליט"א על השאלות היסודיות ועל שטרתם
לעיין, ולקבץ, את הדברים היסודיים הנ"ל ובצורה כ"כ מקיפה, ותמציתית ביותר

בדבר השאלות: א. מה הענין שיהיה אדם במצב של יראה? ב. ובפרט על גשמיות. כרגע לא עולה בדעתי תשובה נוספת, אלא לענ"ד כולם אמת, ונפק"מ שהניסוח של כל אחת מ9 התשובות יהיה באופן שאינו שולל את השאר, ודוק.

מקוצר הזמן רק אציין שהר"ר יונה אומר (באבות או משלי ויתכן מאד שבשניהם) על הפס' יראת השם תוסיף חיים: שהטבע הוא שפחד מקצר חיים, אבל יראת השם - להיפך (וי"ל שלכן שפיר 'לא מצאנו למשל שיעוררו אדם חולה ל"ע לפחד' כמ"ש בשאלה, ואין זה סותר לכך שחייבים או עכ"פ ראוי, לירא.

בברכת כתיבה וחתימה טובה ושיפוצו מעינות כל ישראל חוצה!

*

תגובה ט.

הרב צבי קרייזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

זה לא רק מצוה בעלמא מכבוד הדיין והדין לפחד מהדין, אלא עצה טובה קמ"ל. וזה מה שמשמע מלשון המשנה ברורה שזה לא ענין של מצוה, אלא יש כאן עצה לזכות בדין.

חז"ל אומרים במדרש, שיש סתירה בדברי דוד המלך שפעם אחת הוא מבקש 'שפטני' ואילו בפסוק אחר 'אל תבא במשפט', וע"ז אומר המדרש כמדומני דברים אשר בהם מתבאר הענין של אהבת המשפט, שהרי האדם לא יכול לברוח מהדין, וככל שמכיר יותר בתועלת של המשפט כך הוא יכול לצאת יותר זכאי בו.

אמרו חז"ל מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא, וכשיש דין למטה אין דין למעלה, והרי א"ב של משפט הוא שיהא הנידון מודע לכך שעושים לו דין ומשפט. ממילא ככל שהאדם מרגיש יותר שנמצא בתוך דין, וממילא יש עליו אימת הדין, כך יוכל יותר לזכות בדין.

*

תגובה י.

הרב מאיר לאש

באימת הדין ישנה 'קומה' נוספת – יראת הרוממות. היראה של "בהיך אנפין יקומון קמי מלכא ביומא דדינא". זה היה קיים גם אם היה האדם נקי מחטא עצם הדבר שקרוץ מחומר עב כמותו עומד לפני מלך מלכי המלכים אשר מלוא כל הארץ כבודו, וכל שכן שאיש יודע מרת נפשו, ידע איניש בנפשיה שהוא לא לגמרי בסדר או לגמרי לא בסדר, וירא מעצם 'יום בואך' כבושת גנב כי ימצא. ["...אבער פאר וועמען דארף ער זיף שטעלן"].

ובזה עצמו יש את הסניף החשוב של כבוד הדין והדיין שייראו מהדין, אשר נראה שזה גם מה שמצאנו בבית דין של מטה (דברים א) 'ואצוה אתכם', ודרשו חז"ל (תנחומא פרשת משפטים ו'): "אמר רבי שמלאי, אזהרה לצבור שתהא אימת הדין עליהן".

ראה משמעות כזו בחתם סופר (דרשות שנ"ד ט"ג ד"ה אמרו חז"ל): ביום ראש השנה יום הדין הגדול והנורא, ראוי, מפני אימת הדין והכנעת שפלת עצמו ועמידתו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, להיות ירא וחרד, וללמוד מבשר ודם כשעומד לפני שר וזקן.

ובאמת ראה בלבוש שכתב ממש כך (לבוש החור, הל' ראש השנה, סימן תקפ"ד): ואין אומרים בראש השנה ויום הכיפורים הלל משום דבשלש שעות ראשונות יושב הקב"ה ודן ובשעת הדין אין לומר שירה מפני אימת הדין. אע"ג דבערב ראש השנה ואחר יציאה מבית הכנסת עושים דברים הרבה שמראין אנו בו שאנו בטוחים מרוע גזר דין, מ"מ בשעת הדין שאני שאין זה דרך מוסר להקל ראש. [נהג"ה ועיין לעיל סימן ת"צ סעיף ד וסימן תרצ"ג ס"ג] כשעומד בפני הדיין אף על פי שיודע שיצא זכאי בדינו ואפילו הבטיחו הדיין מ"מ יעמוד לפניו באימה וביראה. ועוד יש לומר דשאני הלל שהוא שירה ושמחה ואין זה דרך מוסר שיאמר שירה או יעשה דבר שמחה קודם שיצא דינו, אע"פ שיודע שיזכה בדין, משא"כ ברחיצה או חתיכת צפרנים שאינן דברים של שמחה אלא שמראה שאינו מתעצב ואינו דואג מאימת דינו מפני שיודע שיזכה בדין, כך נ"ל.

*

תגובה יא.

הרב יצחק דוד גוטליב, מח"ס 'מתנת יד'

על ענין התפלה על צרכיו בראש השנה יש שמביאים ראיה מדברי רש"י בראש השנה ט"ז על דברי הגמ' "כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה", שפירש רש"י: "שישראל עושין עצמן רשים בראש השנה לדבר תחנונים ותפלה, כענין שנאמר 'תחנונים ידבר רש' (משלי יח)"

ובאמת על השאלה למה לירא כל כך מעניני גשמיות, אכן מצאתי במכתב מאליהו (חלק ה' עמוד רל"ט): "לא שייכים יראה ופחד הדין מפאת צרכי העולם הזה אלא במי שחושש שלא יזכה לסייעתא דשמיא ברוחניות".

ועוד הביא במכתב מאליהו (ראש השנה, שלשה ספרים נפתחים) דבר נפלא לקשר את ענין יראת הדין עם ענין גילוי מלכות השי"ת הנפעל בראש השנה: עי' מהר"ל (נתיב היראה פ"א ד"ה ובפ' במה מדליקין) שכתב דיראה היינו אלוקות, עי"ש היטב, ופי' דבריו דהיינו גילוי אלוקותו בבריאה, דהיינו גילוי מלכותו.

*

תגובה יב.

הרב אבישי פריד, בני ברק

כפי מה שהביא שהתפילה בראש השנה היה ראוי שתהיה על גלות השכינה, כך מצאתי בדרשת מהר"ח [מוולוז'ין] שנדפסה בתוך ספר 'נעימה קדושה' ר' יוסף יוסקא מדובנא. דף כ"ד, זה לשונו עי"ש:

"כי ישראל קדושים הם בראותם כי קרוב יום הדין הנורא הבא עליהם, דא יומא דראש השנה, המה מתאספים בבתי כנסיות לבקש ולהתחנן לפני המלך ה' צבאות נפשם בשאלתם, ואם היה כל עיקר כוונתנו בתפלתנו רק על גלות השכינה כביכול, ובאמת ולב שלם, בודאי היינו מסירים את האבן נגף לגמרי, אך אין אנו משימים זאת על לבנו כלל וכל מגמתנו בתפילת הימים נוראים רק על דאגת הפרנסות ושאר צרות הדחופות עלינו בכל יום, לכן אין אנו גוללים את האבן רק מעט הנוגע לעצמנו".

*

תגובה יג.

הרב אברהם דרובינר

להלן מאמר שכתבתי, שעוסק גם בענין הביטחון בחסדי השי"ת בימים ה'נוראים':

מהי מטרתנו בעבודת הימים הנוראים?

השאלות:

א- נמצאים אנו בזמן מיוחד, חודש אלול בעיצומו, ימי הרחמים והסליחות נושפים בעורפנו, כשמביטים יותר רחוק- רואים את חג הסוכות- זמן שמחתנו.

ברור שיש קשר פנימי בין כל הזמנים האלו, מהו אותו קשר?

ב- עוד יש לשאול, חלק מרכזי בתקופה זו- ימי הרחמים והסליחות, ימי תשובה והתעוררות. מתחילים להתבונן בווידיוי ויותר מפורט ב"ועל חטא" ומקבלים חלישות הדעת, איך אפשר לחזור בתשובה על כל העשרות או מאות עבירות אלו, הרי יכלה הזמן והן לא יכלו?

ג- עוד נשאל, מה הביאור של הימים הנוראים, מה זה נורא (שאלתי הרבה אנשים ורוב התשובות היו מלשון מפחיד, נורא ואיום, היעלה על דעתנו שהקב"ה הביא עלינו ימים מפחידים ח"ו?).

ד- מובא במשנ"ב (תקפ"א ס"ק ב') נוהגים בכל יום בחודש אלול ועד שמיני עצרת לומר אחרי התפילה מזמור כ"ז בתהילים "לדוד ה' אורי וישעי". הטעם מובא בקיצור שו"ע ובאלף למטה: יסוד המנהג ע"פ המדרש רבא (פ' אמור) אורי- בראש השנה, ישעי- ביום כיפור, יצפנני בסוכו- רמז לסוכות. שואל הברוך שאמר, והרי שם במדרש המזמור נדרש גם על יציאת מצרים, ומדוע לא אומרים אותו גם בפסח?

ה- עוד יש לשאול על האלף למטה, הרי ימים אלו נקראים ימי הרחמים והסליחות, בואו ונחפש מזמור הקשור לתשובה כגון מזמור א', מזמור נ"א או אחרים ואז נמצא

רמזים לאלול, ר"ה, יו"כ. היכן מצאנו שאומרים מזמור שלכאורה לא קשור לימים אלו ורק בגלל הרמזים אומרים אותם?

ו- בתפילות ר"ה- יום המלכת המלך, אנו מתפללים בשמונה עשרה שהקב"ה ימלוך על כל העולם והרשעה תכלה. ביום כיפור- יום התשובה היה ראוי שיעקר התפילה תהיה על התשובה, כשמתבוננים על התפילה רואים שמתפללים באותו נוסח של ראש השנה- שה' ימלוך על כל העולם, מסיימים את התפילה, אומרים "יהיו לרצון אמרי פי" וכאילו פתאום נזכרים "אוי, היום יום כיפור, איך שכחתי, טוב אני מתחיל לומר וידוי" הרי זה היה צריך להיות עיקר התפילה?

ז- יש הנוהגים לומר אחרי תפילת ערבית של ר"ה ויו"כ את המזמור "לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה". כשמתבוננים במזמור רואים שמדבר על מלכות ה', בראש השנה מובן, מדוע זה נאמר גם ביום כיפור?

ח- בהרבה מקומות נהוג לומר את שיר הייחוד אחרי ערבית של יום כפר, מה הקשר לתשובה, הרי מי שמתבונן בשיר הייחוד רואה שהוא קשור לראש השנה, למלכות ה'?

ט- נתינת הלוחות השניות הייתה ביום כיפור, מה הקשר הפנימי בין מתן תורה לתשובה?

י- מה הקשר בין חגי תשרי לשבת קודש?

יא- בסליחות, אומרים כל יום שומע תפילה עדיך כל בשר יבואו וכו' אם מתבוננים ברוב הפסוקים, אנו רואים שרוב הפסוקים עוסקים בגדלות ורוממות ה', קשה מה הקשר לתשובה?

אמונה- תכלית הכל

מובא בגמרא במסכת מכות (כג) ("דרש רבי שמלאי תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה, שס"ה כמנין ימות החמה, רמ"ח כנגד איבריו של האדם... אנוכי ולא יהיה שמענו מפי הגבורה... בא דוד והעמידם על 11, בא ישעיהו והעמידם על 6 וכו' בא חבקוק והעמידם על אחת...").

והשאלה המפורסמת היא הרי אני מאמין באמונה שלמה שזאת התורה לא תהיה מוחלפת, איך מתרי"ג מצוות הורידו עוד ועוד עד שהשאירו אחת?

המהרש"א מביא את הרמב"ם שאדם שמקיים מצווה אחת בשלמות לשם שמים זכה לחיי העולם הבא. והמהרש"א מאריך להסביר דבריו שהקב"ה נתן לנו מצווה אחת והיא האמונה- אמונת הייחוד והיפוכה- לא יהיה, ובזה נכללו ל מצוות עשה וכל מצוות לא תעשה, אנחנו מצד החומר הגשמי- לא יכולים להבין בלי הריבוי ולכן קבלנו רמ"ח מצוות עשה שכללם היא האמונה ושס"ה לא תעשה שכללם הלא יהיה לך. עיי"ש באריכות. לפי המהרש"א מי שמקיים מצווה בשלמות זוכה לחיי העולם הבא כי כל מצווה שורשה

באמונה וזה התכלית שהקב"ה רוצה ממנו. (ועיין ברמב"ן סו"פ בא שתכלית כל הביאה כדי שנאמין באלוקינו ונודה אליו שבראנו).

בהמשך כותב המהרש"א שלא יהיה לך מקור כל הלווים הוא כנגד יום הכיפורים שהוא מקור כל השנה.

חיי אמונה

צריכים לבאר איך אפשר לקיים את הפסוק "וצדיק באמונתו יחיה"?
לפי דברינו עד כה, הכוונה לחיי תורה ומצוות.

ונראה להעמיק עוד, החז"א באמונה וביטחון (פ"ב אות ח') מבאר שביטחון אמיתי-הדבקות המוחלטת בקב"ה ולהאמין שהכל מאתו יתברך בין מה שנראה טוב ובין מה שלא נראה טוב.

מי מכיר שהכל בא מאתו יתברך = הכרת הייחוד ועיין באריכות בשפתי חיים מועדים ח"א עמ' קנט' והלאה ולדגה זו צריכים לשאוף להגיע בראש השנה, יום המלכת הקב"ה.

אלול - סוף השנה

נמצאנו למדים שעבודתנו בר"ה היא להגיע להכרה שכל מה שקורה לנו הכל בהשגה פרטית לפרטי פרטים וממילא רק רצון ה' הוא הקובע.

איך עושים זאת?

ידועים דברי החת"ס בפרשת כי תשא: משה רבנו רוצה לדעת מדוע צדיק ורע לו, רשע וטוב לו, עונה לו הקב"ה לא יראני האדם וחי- אי אפשר לדעת, אבל אתן לך עצה שהרבה פעמים מועילה, ואיתה את אחורי, אחרי זמן, תתבונן ותראה לאחור כל מה שהיה ותזכה להבין ולראות את דרכי והשגחת ה'.

כשמגיעים לאלול- סוף השנה, יש לנו את ההזדמנות להסתכל אחורה על כל השנה ולהתחזק באמונת הייחוד ולראות איך הקב"ה הוביל אותנו בהשגחה פרטית ואז יכולים לקבל מלכותו יתברך בר"ה.

תשובה שייך רק מפני שהקב"ה יחיד בעולמו (עיין בהרחבה בשפתי חיים מועדים ח"א במאמר עיצומו של יום – חסד שעל ידי הכפרה מגלה ייחודו).

התשובות

ראש השנה, יום כיפור ואלול נתנו להתחזק באמונת הייחוד- התקרבות לקב"ה וחי אמונה וזה הפשט של המושג חזרה בתשובה, למי האדם חוזר? לקב"ה.

סוכות נחשב שיושבים בצילא דמהימנותא- בצל האמונה, הדברים ארוכים ואם נסכם בקצרה, אנחנו יוצאים לגלות מחוץ לבית, נמצאים בדירת עראי ובכל זאת שמחים ויודעים שהכל לטובה זה חיי האמונה הכי מובחרים.

יוצא מדברינו שכל חגי תשרי קשורים לדרגה הכי גבוהה באמונה- הכרת הייחוד.

כשאנו מחפשים מזמור מתאים לומר בכל התקופה הזאת, מה אנו מחפשים? מזמור שמחזק באמונה, כשמתבוננים במזמור לדוד ה' אורי, מגלים שכולו חיזוק באמונה גם במצבים קשים ומסוכנים ולכן אומרים אותו, ואם ישאל השואל והרי יש הרבה מזמורי אמונה? לכן כותב המטה אפרים שבמזמור זה יש רמז לר"ה, יו"כ, סוכות ואלול.

תפילות יו"כ הן כתפילות ר"ה כי הכל קשור לאמונת הייחוד ואנו מתפללים שהקב"ה יחזור לשלוט לבדו על העולם, לדוד מזמור שאומרים אחרי ערבית- מזמור המחזק במלכות ה' - מתאים נפלא גם ליו"כ.

שיר הייחוד מתאים נפלא ליו"כ, היום כנגד מצוות האמונה בלווים.

הגאון מוילנא כותב במשלי "לא נתנה תורה לישראל אלא כדי שישומו ביטחונם בה' וכמש"כ "וישימו באלוקים כסלם". לכן ברור מדוע נתנו לוחות שניים ביו"כ.

(ההבדל בין חגי תשרי לחג הפסח נ"ל שבחג הפסח חיזוק האמונה בא מניסים גלויים ובחגי תשרי אדרבא החיזוק הוא מלחפש את יד ה' בהסתרה ויש להאריך ואיכ"מ).

גם בסליחות אנו מתחזקים באמונת ה' שהרי כל יסוד התשובה תלוי בזה כמו שנתבאר.

אין עוד מלבדו

שמעתי ממו"ר הגר"א רטמן שליט"א שמובא בגאון מוילנא שביו"כ אפשר להמתיק את הדינים בשורשם.

הוא הסביר את הדברים ע"פ דברי הגר"ח מולוזין בנפש החיים שער ג' פי"ב שמי שמתחזק באין עוד מלבדו שאין שום כח אחר בעולם חוץ מהקב"ה ממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל. עיי"ש בדבריו הנפלאים.

ובהגהה שם כותב בין הדברים "והוא אמיתת עניין המתקת כוחות הדינים בשורשם".

ולפ"ז מובן כשמגיעים לשיא היום הקדוש- תפילת נעילה, ולשיא התפילה שזה סוף נעילה, אנו אומרים ה' הוא האלוקים 7 פעמים דהיינו גם כל מה שנראה לנו דין (=אלוקים)- הכל רחמים (=הוי"ה).

ומה נפלאים דברי המשך חכמה בפרשת וילך שמחדש שאפילו שבגמרא כתוב שאין סליחה לחילול ה'- בתפילת נעילה שכתוב שהקב"ה חותם את הדין כשהוא יחד בעולמו בלי מלאכים כלל, אז הוא גם מוחל על עוון חילול ה' (עיי"ש בדבריו הנפלאים).

שבת- יום האמונה

בשבת נוהגים לומר מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר.

אם נתבונן במזמור, נראה הקבלה למזמור לדוד ה' אורי, האם יש קשר פנימי ביניהם?

בשפתי חיים ח"ג במאמר שבת ומשכן, מאריך הגר"ח פרינדלנדר זצ"ל שיש כח סגולי בשבת להגיע לאמונת הייחוד.

לפ"ז ברור הקשר בין שבת לחגי תשרי.

נמצאנו למדים שהחזיון המעשי לאדם- חזיון באמונה וביטחון ואז בס"ד יגיע לתשובה ומעשים טובים בס"ד ויוכל להיכתב ולהיחתם בספרם של צדיקים.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת סוכה

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף מג.

בגמ' 'פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת, והביאו מרביות של ערבה מערב שבת והניחום בעזרה, והכירו בהן בייתוסין ונטלום וכבשום תחת אבנים, למחר הכירו בהן עמי הארץ ושמטום מתחת האבנים, והביאום הכהנים וזקפום בצידי המזבח לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת, ופירש רש"י 'תחת האבנים - ויודעים הם בחכמים שלא יטלטלו למחר האבנים. עמי הארץ - שלא היו בקיאים באיסור טלטול, והם היתה ידם עם הפרושים'. יל"ע שהרי אין שבות במקדש וא"כ למה אסור לטלטל את המוקצה בשביל הערבה [כן העיר ידידי הר"ר נתן לייב רוזנבלט], ואולי יש חילוק בין דבר תמידי שיש במקדש לדבר מיקרי, דהיינו שרק באופן הזה נוצר מצב שצריך לעבור על שבות, וצ"ע.

*

דף מד.

תוד"ה כאן במקדש, לשון התו' סתום מאוד מהו החילוק בין הלל לערבה, ופשטות לשון התו' שיש לחלק בין מנהג חשוב ללא, אבל אינו מובן למה שיהיה הבדל בזה ולמה ערבה חסר בחשיבות המנהג, והרי אדרבא ערבה יש בה מעשה ועדיפה מהלל שהוא רק דיבור, ודוחק לומר שהטעם כי הוא רק רגע אחד של נענוע משא"כ הלל הוא עניין ארוך וייעו' מה שכתב בזה בחידושי מרן רי"ז הלוי בהלכות ברכות ובחידושו על ערכין דף י' שכוונת התו' שהברכה על הלל היא על עצם החפצא דקריאת הלל וכמו קורא בתורה ולא על המצוה שבו ושיהיה לזה שם של קריאת הלל לזה מועיל מנהג, אבל כמדומה שדבריו מחודשים, ויעו' ג"כ בלשון הר"ן 'ור"ת ז"ל אומר שאין ראייה ערבה להלל דערבה כיון דאינו אלא טלטול בעלמא כיון דלא הויא תקנתא אלא מנהגא לא חשיבא למיקבע לה ברכה אבל קריאת ההלל חשיבא ומברכינן עלה, ולכאו' משמע בהדיא שהחילוק הוא בחשיבות שזה יתר חשוב מזה ולא במהות העניינים, וצ"ע, ויעו' בשו"ת חת"ס סי' קצא שהחילוק בין מעשה רבא למעשה זוטא ואולי כוונתו על דרך הנ"ל שזה מעשה של רגע אחד וזה ארוך, אבל גם זה מחודש מאוד, וצ"ע, ובאמת ברש"י בע"א ד"ה מנהג נביאים משמע שלמ"ד מנהג נביאים לא תקנוהו כלל כתקנה אלא שהנהיגו את העם לעשות כן, והיינו שלימדום שזה דבר טוב, ולפי"ז לכאו' י"ל שזהו החילוק בין ערבה להלל דר"ח, ומשמע לכאו' שתו' לא ניח"ל בזה ואולי חולקים על רש"י וסבי"ל שגם למ"ד מנהג תקנוהו כמנהג, וצ"ע].

*

בגמ' 'אמר אייבו הוה קאימנא קמיה דרבי אלעזר בר צדוק, אתא לקמיה ההוא גברא אמר ליה קרייתא אית לי כרמיא אית לי זיתא אית לי ואתו בני קרייתא ומקשקשין בכרמיא ואוכלין בזיתא אריך או לא אריך, אמר ליה לא אריך, הוה קא שביק ליה ואזיל, אמר כדו הויתי דיירי בארעא הדא ארבעין שנין ולא חמיתי בר אינש מהלך בארחן דתקנן כדין, הדר ואתי ואמר ליה מאי מיעבד אמר ליה אפקר זיתא לחשוכיא ותן פריטיא לקשקושי כרמים, נראה שעיקר מה שנתפעל ממנו הוא מזה שמיד הלך מלפניו, ומשמע שהלך לומר להם להפסיק, ורק אחר כך חזר לשאול מה לעשות, והיינו שאע"פ שהיה יכול לשהות עוד כמה שניות לשאול מה כן לעשות, ועי"ז לא היה צריך לבוא שוב את כל הדרך, מ"מ כיון שאמר לו שאינו טוב, רץ מיד לומר להם דבר ראשון שיפסיקו, ואחר כך חזר לשאול מה כן לעשות, ובזה ניכרה מעלתו המיוחדת.

*

דף מה.

לכאו' פלא מהו החשיבות הגדולה של הסעודה שעושין באסרו חג, ובפרט שכבר נגמר עיקר החג ומהי המעלה המיוחדת בסעודה זו, ונראה לבאר שהענין של סעודת יו"ט הוא השמחה בעשיית המצוות כמוש"כ ר"י בשערי תשובה [שער ד אות ט] 'כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, ובזה שעושים עוד סעודה אף שלא נתחייבנו מראים עוד יותר את הענין של השמחה שאפילו מעצמנו עושים סעודה וזה גודל חשיבות הענין וק"ל.

*

דף מו.

תוספות ד"ה העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו 'צריך לפרש טעם מאי שנא דיש מצות שתקינו לברך שהחיינו ויש מצות שלא תקינו בעשיית סוכה ולולב תקינו כדאשכחן הכא ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו כדמוכח פרק התכלת (ג"ז שם) דמפרש ר' יוחנן מאי מברך אתפילין של יד ותפילין של ראש ואילו לעשות תפילין לא מברך דלא חשיב ליה וכמו כן יש לדקדק דשהחיינו נמי לא מברך מדלא חשיב לה וכן אפדיון הבן מברך שהחיינו כדאיתא בסוף פרק ערבי פסחים (פסחים דף קכא:) ואילו אמילה לא מברך מדלא חשיב בפ' התכלת (מנחות שם) ובסוף ר"א דמילה (שבת דף קלז:) בהדי ברכות של מילה וכן אקריאת מגילה מברך שהחיינו כדאיתא בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כא:) ואילו אקריאת הלל לא מברך ונראה דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו, לא נתבאר כל כך בדברי התו' למה במצוות אלו יש יותר שמחה מבאלו, צ"ע אם כוונת התו' שחז"ל ראו לפי הענין באיזה דברים יש בטבע יותר שמחה [ויתכן שזה סגולי או כי מסרו עצמם ע"ז יעו"י שבת קל], ואולי כוונתם שבמילה אין שמחה כ"כ משום צערא דינוקי [יעו"י כתובות ח ע"א ובתו' מו"ק דף ח' ע"ב] וציצית ותפילין כי זה בכל יום וצ"ע.

*

תוספות ד"ה אתרוג בסוף הדיבור 'ומיהו קשה דלעיל פרק לולב הגזול (דף לח.) גבי מי שבא בדרך ואין בידו לולב דקתני לכשיבא לביתו יטול על שולחנו משמע בגמרא דמפסיק סעודתו בשביל לולב וכל שכן שלא יתחיל א"כ רבי חנינא היכי מטביל בה ברישא וצריך לומר דהכי קאמר מטביל בה היום ונפיק בה למחר', תמוה מאוד שהרי לכאור' האיסור הוא רק בפת ולא בפירות שאין בהם קביעות, [נוכמו שכתבו באמת שאר הפוסקים יעוי' בטוש"ע סי' רלב וסי' רפון], ובמגן אברהם [סימן תרנב ס"ק ד] עמד בזה וז"ל 'אסור לאכול. משמע דטעימ' בעלמא שרי כמ"ש סי' רל"א וססי' רל"ב וסי' תל"א אך מדברי התוס' שכתבתי סי' תרמ"ט ס"ה מוכח דטעימ' אסור דאל"כ ה"ל לשנויי דר"ח טעימא בעלמא טעים ויש לדחות דלשון מטביל משמע דרך טיבול בסעודה וצ"ע', אבל הוא פלא שהרי עכ"פ י"ל בפשיטות שלא היה טיבול בפת, וצ"ע.

*

דף מז.

רש"י ד"ה ולינה - ללון לילה של מוצאי יום טוב הראשון בירושלים, דגמרינן מפסח, דכתיב (דברים טז) ופנית בבקר והלכת לאהליך, ביום טוב לא קאמר קרא, שהרי הוא יום שחייבו חכמים ליראות בעזרה, כך פירשו בפרק קמא דראש השנה (ה, א), ליראות בעזרה כדי להביא עולת ראייה, ואי אפשר לומר והלכת לאהליך אלא בחולו של מועד, וקאמרינן, בבקר, אלמא, חייב ללון מוצאי יום טוב בתוך העיר, ומי שלא הביא חגיגתו ביום ראשון והביא באחד מן הימים צריך ללון לילה שלאחריו, הלשון שחייבו חכמים פלא לכאור', דהלא זהו חיוב דאו' ואולי היום [היינו החלק של ביום ולא בלילה] זה מדרבנן ומדאורייתא יוצאים גם בלילה, אבל עדיים פלא שהרי חיוב לינה משמע שהוא דאורייתא, וא"כ לא ייתכן שההכרח לזה כי חכמים חייבו ליראות בעזרה, וצ"ל שחייבו חכמים הוא לאו דווקא, וצ"ע למה נקט רש"י לשון זה, וצ"ע.

*

דף מח.

בגמ' 'אלא שהיו משחירין, בשלמא דיין משחיר, דמיא אמאי משחיר, כיון דאמר מר עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא של מים אתי לאשחוריי', תמוה לכאור' אטו לא דקדקו לעשות כדינו לכתחילה, הלא עשו במיוחד אחד מעובה ואחד דק בשביל זה, וא"כ למה מצוי שיוחלף עד כדי שהיו משחירין, וצ"ע.

*

דף מט.

בגמ' 'תנו רבנן בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, צדקה בממונו גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו, צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין

לעשירים, צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים, יל"ע למה זה נחשב ש"גדול" גמילות חסדים במה שהוא ביותר אוסנים, בשלימא מה שזה בגופו וזה בממונו הוא חשיבות בעצם, אבל מה שהוא נמצא ביותר אפשרויות למה הוא נחשב גדולה של הדבר, נובאמת גם בחלק של בגופו משמע שהנקודה שזה גם בגופו וגם בממונו וא"כ גם בזה קשה כנ"ל], וצ"ע

*

דף נ.

במשנה 'החליל חמשה וששה זהו החליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב', שמעתי להסתפק האם לא נהגו כלל שמחת בית השואבה בשבת ויו"ט, או שרק לא היה את החליל אבל עצם השמחה כן היתה, ובפשטות משמע שלא היה כלל אבל יל"ע אם יש ראייה לזה, ונראה ראייה ברורה בזה מהמשנה לקמן [דף נא ע"א] שבמוצאי יו"ט היו מתקניפ תיקון גדול שיהיה מקום לנשים, ומשמע שקודם לכן לא היה כלל שמחת בית השואבה [ודוחק לומר שרק כשהיה החלילים היו מגיעים גם הנשים].

*

הרב זלמן חיים הומינר

דף מד ע"א

קצט. בגמ' א"ל אביי לרבא מאי שנא לולב דעבדינן ליה שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן לה שבעה זכר למקדש. לכאורה יש לתרץ בפשיטות, דהיות ולולב בגבולין יום אחד הוי מדאורייתא, וממילא כבר בזמן המקדש עבדינן לה בגבולין יום אחד, לכך כדי לעשות זכר למקדש עבדינן לה שבעה כבמקדש ובכך הוה היכר דזכר למקדש הוא, ומשא"כ ערבה דבגבולין אין בה חיוב כלל מדאורייתא, וממילא בגבולין בזמן המקדש לא עבדינן לה כלל, לכך כדי לעשות זכר למקדש די לעשותה ביום השביעי דהוא הקרויה יום ערבה דמקיפין בה שבעה פעמים את המזבח, וכבר יש בזה היכר שהוא זכר למקדש. ואולי זהו באמת ביאור דברי רב זביד לקמן במסקנת דבריו, דבאמת משום שבערבה יש היכר לזכר למקדש ביום אחד, לכך לא תיקנו לעשותה שבעה ימים, ולא כמו שנראה בפשיטות ביאור דבריו דהוא משום שערבה פחות חמור מלולב דאין בה חיוב בגבולין ולכך די ביום אחד.

ר. בגמ' הכי אמר רב זביד וכו' ערבה דרבנן לא עבדינן לה שבעה זכר למקדש למאן אילימא וכו'. צריך ביאור מה היה ההו"א של רב זביד לומר דערבה דרבנן הוא, הרי מיד אמרינן בגמ' דלכו"ע אין מצות ערבה מדרבנן, אלא או מדאורייתא ממש או מהלכה למשה מסיני שדינו כדאורייתא, ומניין לו בהו"א לומר כן כלל. ואולי היות דלא מצא רב זביד בהדיא מצות ערבה מן התורה עלה במחשבתו לומר דהוא מדרבנן, וא"כ ניחא בכך מה דלא תיקנו בו שבעה זכר למקדש, וזה באה הגמ' להעמידו על טעותו דבאמת לכו"ע

כן הוזה מדאורייתא דיש לכך לימוד מן התורה או דהלכה הוא. או שיש לומר וזה נראה עיקר, דרב זביד התכוון לתרץ כמו שאמר במסקנא דהיינו שבגבולין הוזה ערבה מדרבנן ומשא"כ לולב, רק שבהו"א הגמ' לא ירדה לסוף דעתו ולכן הקשו למאן, ובאמת לא היה לרב זביד הו"א לומר דערבה שבמקדש הוא מדרבנן.

רא. בגמ' אתמר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר ערבה יסוד נביאים וחד אמר ערבה מנהג נביאים. צריך לומר דכאן מיירי ממה שנהגו ליטול הערבה בגבולין, דבה נחלקו מניין למצוה זו ואם חיוב היא או לא, אבל לעיקר מה שנהגו במקדש להקיף בערבה זה ודאי מדאורייתא היא וכנ"ל, דאל"כ כשהקשו בגמ' על רב זביד כמאן דערבה מדרבנן, היה לו לומר כר' יוחנן או כריב"ל, וגם א"א לומר דגם ר"י וגם ריב"ל נחלקו על אבא שאול ורבנן שאמרו דהוא דאורייתא או הלכה למשה מסיני, אלא ודאי דמיירי כאן מן המצוה ליטלה בגבולין זכר למקדש. אבל א"כ קשה המשך דברי הגמ' מה שתירץ ר' אבהו דשכחום וחזרו ויסדום, דבמאי מיירי, דאם בגבולין איירי הרי אין לומר דר' יוחנן אמר דהוא הלכה על המנהג שנהגו בגבולין, דלא מסתבר לומר דמשה אמר הלכה מסיני לנהוג בגבולין זכר למקדש כשעדיין לא נבנה המקדש בימיו, ואלא תאמר דעל מצות ערבה שבמקדש מיירי, הרי אמרנו דלא בכך מיירי וכנ"ל. וצריך לומר דעכשיו דמתרצינן דעיקר הדין מהלכה למשה הוא, ורק ששכחום וחזרו ויסדום, ניחא כן לומר דמיירי במצות ערבה שבמקדש, דהא אין זה באמת מצוה דרבנן אלא רק חזרו ויסדום חכמים, וממילא לכך לא אמרו לעיל דמצינו דיעה שמצות ערבה במקדש דרבנן הוא, דעיקרה אינה מדרבנן, וגם באמת לא נחלקו ר' יוחנן וריב"ל על רבנן דאבא שאול, דהא גם לדעתם עיקר הדין הלכה למשה מסיני הוא. אבל א"כ צריך ביאור מה הקושיא שהקשו עכשיו בגמ' והא"ר יוחנן דלכון אמרי דלהון הוא, והיינו דהקשה לגמ' דלא מסתבר לומר דנשתכחה תורה בבבל וא"כ איך אמר דשכחום, דאם במקדש עצמו מיירי, מה שייכות יש למימרא זו של ר' יוחנן כלל, הרי כאן לא מיירי מבבל אלא במקדש. ואולי בק"ו היה הקושיא, דאם בבבל לא היו שוכחים התורה כ"ש שבמקדש עצמו לא היו שוכחים.

*

דף מד ע"ב

רב. בגמ' כיון דאמר מר אינה ניטלת בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא בערבה שבלולב מהו דתימא וכו'. לכאורה היה אפשר לתרץ הקושיא בפשיטות, דר' אמי בא לחדש דאפי' אם הוציא הערבה מאיגוד הלולב לא יצא בה ידי חובה, ולא רק כשאגודה בלולב אינה ניטלת. אבל מכך דלא תירצה הגמ' כן, משמע דבאמת יוצא בערבה שבלולב אם אינה אגודה בלולב, וגם סברא הוא שיצא בה, דלמה גרעה ערבה זו משאר ערבות, וכי משום שנעשה בה מצוה אחת לא נוכל לעשות בה עוד מצוה, אדרבא חשיבות היא לעביד מצוה בדבר שכבר עשו בה מצוה אחרת, וכמו שאמרו לגבי עירוב דכיון דאתעביד בה חדא מצוה נעביד בה מצוה אחריתי ובעינן לאכול מינה בשבת. אבל צריך ביאור במה דתירצו בגמ' דבא לחדש דבאגבהיה והדר אגבהיה דגם לא יצא, וביאר רש"י דהו"א דאז

מוכח שלמצות ערבה שוב הגביהה, ולכך יצא בה, דמניין לו לרש"י דהטעם שאינה ניטלת אלא בפני עצמה הוא משום הוכחה, ואולי הוא משום דכך מצוותה שניטלת לבדה, ואפי' אם היא הוכחה שלמצות ערבה הגביהה גם לא יהא די בכך. ועוד קשה דמי נאמר בהו"א דאם נטלה כשאגודה בסתם דבר של חול דאם באגביהה פעמיים מיירי יצא בה כבלולב, דמאי שנא ראשון מן האחרון, הרי בשניהם לא נראה שמגביהה למצוה. וצריך לומר דבאמת רק בהו"א אמרינן דזהו טעמו של ר' אמי דבעינן ליטלה בפני עצמה להוכחה, אבל במסקנא מה דבעינן ליטלה בפני עצמה הוא משום דכך מצוותה, ולכן גם כשהגביהה עם הלולב פעמיים לא יצא בה. ומה שבהגביה דבר של חול לא מסתבר שיהא הו"א שיצא בה אם נטלה פעמיים, ולכאורה מאי שנא מלולב, זהו משום דאין זה עשוי למצוה כלל, לכך גם בב' פעמים ודאי לא יצא בה גם להו"א, אבל בלולב כיון דלמצוה הוא הו"א דבהוכחה דלמצות ערבה נטלה כן יצא בה.

*

דף מה ע"א

רג. בגמ' אמר מרימר משום מר זוטרא ש"מ על היסוד מנח להו דאי ס"ד אארעא מנח להו וכו' גוחות ע"ג המזבח היכי משכחת לה. היינו דמשמעות גוחות הוא שהערבה מסככת מעל המזבח אבל אינה נוגעת בה, ולכן אם נאמר דאארעא מנח להו, לא משכחת לה שתהא גוחה מעל המזבח אמה, שהמזבח גובהו ט' אמות, דיסוד א' וסובב ה' ומקום הקרנות ג', והיות שהערבה עומדת באלכסון גם נוסף עוד קצת לגובהה, וממילא לא נשאר מגובה הערבה כי אם פחות מב' אמות, דהערבה הוא רק י"א אמות, וא"כ א"א שתהא גוחה הערבה מעל המזבח, דהרי אמרו דהיא גוחה אמה מלמעלה, ולכך בעינן שתהא גובהה לכל הפחות ב' ומשהו אמות מעל המזבח, דבכך בגובה אמה ומשהו יכופפנה לגבי המזבח אמה ולא תגע בו, אבל כשגובהה מעל המזבח פחות מב' אמות, היא כן נוגעת במזבח ואין זה גוחה, ולכך מוכרחים לומר דעל היסוד מנח להו וממילא גובהה מעל המזבח יותר מב' אמות, ובכך מתקיים שתהא גוחה מעל המזבח.

*

דף מה ע"ב

רד. בגמ' ואמר חזקיה אמר ר' ירמיה משום רשב"י יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין מיום שנבראתי עד עתה. בפשיטות נראה ביאור דבריו של רשב"י דיש יכולת בידו לפטור אבל אינו פוטר, וכמו שאמר על בנו ויותם שאילמלא היו עמו היה פוטר הכל, וא"כ צריך ביאור למה באמת לא פטר את העולם מן הדין אם יכולת יש בידו. אבל עיין רש"י דביאר דבאמת כן פטר העולם, ואלו דבריו, בזכותי אני סובל כל עונותיהם ופוטרן מן הדין. אבל א"כ צריך ביאור למה נקט רשב"י בלשון יכול, דהיינו יש יכולת בידי אבל אין בהכרח שכך עשיתי, והרי ביאר רש"י דבאמת עשה כן רשב"י ובזכותו סבל כל עונותיהם, וא"כ למה לא אמר פוטר אני את כל העולם מן הדין וכו', ולמה מיעט בדבריו

לומר דרק יכולת יש בידו. ואולי לא רצה רשב"י לזקוף לזכותו מה שבזמנו נבטלו כל הגזירות, והיינו שלא רצה להתגאות בעצמו שלמעשה קיבל עליו לסבול כל עונותיהם, ומשא"כ אליעזר בנו ויותם שלא קיבלו עליהם לסבול, ולכך אמר רק דיש לו יכולת לכך, אבל האמת היא דמכוחו הוא דנתבטלו הגזירות בימיו ועשה כן למעשה. רק דצריך ביאור למה באמת אליעזר ויותם לא קיבלו עליהם כרשב"י לסבול ולבטל כל הגזירות מכל הדורות, וצ"ע.

רה. בגמ' ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו. צריך ביאור מה שייך לומר שיבטל הדין שמן בריאת העולם ועד עכשיו, הרי הוא הוה צועק לשעבר, דכבר היה דין בעולם קודם, ומה יועיל מה שיקבל עתה ר"א על עצמו לבטלם, הרי אין יכולת לבטל מה שכבר היה. ואולי הכוונה לדין שבא לעולם עד שנברא ר"ש, ועדיין לא נענש העולם מדין זה, דלזה לא בא ר"ש לסבול על עצמו, אלא רק עונותיהם של אלו שעבדו מיום שהוא נברא קיבל על עצמו, ולכך אמר ר"ש דאם היה ר"א מקבל על עצמו היה מבטל גם הדינים שנתעוררו מחמת העונות של דורות הראשונים.

רו. בגמ' ואמר חזקיה אמר ר' ירמיה משום רשב"י ראיתי בני עליה והן מועטין וכו' אם שנים הן אני ובני הן. צריך ביאור דביאר רשב"י דבני עליה אלו כת מקבלי פני השכינה, וא"כ איך שייך שיאמר רשב"י שאם שנים הן מיירי רק בו ובבנו, וכי ג' האבות הקדושים וכו' פחות מהן היו ולא קיבלו פני השכינה, ועוד וכי משה רבינו ע"ה שנאמר בו פה אל פה אדבר בו היה פחות בן עליה מהן ופחות מקבל אפי שכינתא מהם, ואפי' דתירצו בגמ' ל"ק הא דמסתכלי באספקלריא המאירה וכו', וכי שייך לומר דמשה אינו מסתכל באספקלריא המאירה הוה. ואולי יש לומר בדוחק דהיה לרשב"י הו"א דאם היו רק ב' בני עליה, בעינן לומר דמ"מ משה לא היה נכנס בלא רשות כמותם וכמסקנת הגמ', ובאמת לא היה יודע רשב"י בבירור אם משה היה נכנס בלא רשות או לא, דהא אמר דאם שנים הן וכו', משמע דלא היה יודע בבירור שרק ב' בני עליה קיימים בעולם, רק דאם כן הוא, ודאי בעינן לומר דרק הם אלו ב' בני עליה שאמרו. או שיש לתרץ דכל מה שאמר רשב"י דב' בני עליה יש היינו בדורו, אבל באמת בדורות אחרים יתכן שהיו עוד בני עליה כמותם, וזהו דאמר ראיתי בני עליה דהיינו שראה אותם בדורו, וממילא אפשר לומר דגם משה והאבות הקדושים וכדומה גם היו באותו דרגה כמותם. ועוד אולי יש לומר דידוע מה שאמרו בספרים שרשב"י ניצוץ של מרע"ה הוא, וממילא כשאמר שהוא עצמו מבני עליה, ממילא נכלל בזה גם משה עצמו שהוא מאותו שורש נשמה, ובזה יתקיים מה שכתוב פה אל פה אדבר בו.

*

דף מו ע"א

רז. בגמ' מיתבי העושה לולב וכו' קשיא לולב אלולב קשיא סוכה אסוכה. לכאורה נראה לתרץ את הקושיא אסוכה, דאפי' דאמר רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן דבעינן

סוכה שבעה, אולי הוא סובר דאפי' דבסוכה אמרינן דכחדא יומא אריכא דמיא, וכמו שאמר שמואל, ולכך לא מברכינן עליו בכל יום, מ"מ אמר דהוה כל שבעה, דהמציאות היא דבעינן לישב בסוכה כל שבעה ימים, ובאמת אפשר דבזה לא נחלק על שמואל, רק ששמואל קרא לו יום אחד והוא קרא לו כל שבעה, ורק בלולב הוא דנחלקו דלשמואל הוה חיובו כל שבעה, ואילו לרבה בשם ר"י חיובו רק ביום הראשון, דזיל בתר טעמא, דטעמו של רבה היא משום דסוכה דאורייתא ואילו לולב דרבנן, ולכן אפשר שגם אם סוכה דאורייתא מ"מ מברכינן עליו רק ביום הראשון, ומשום דכחדא יומא אריכא הוא. וא"כ ממילא הקושיא שהקשו כאן מסוכה לא קשה מידי, דבאמת גם לרבה אין מברכינן על הסוכה כל שבעה ורק החיוב כל שבעה, וצ"ע.

רח. בגמ' דבי רב אשי כל אימת דמשמשי בהו מברכי. ביאר רש"י דקי"ל ביומא דחייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מציץ. אבל קשה דכל מה דבעינן למשמש בתפילין הוא כדי שלא יסיח דעת מן התפילין, וממילא כשהוא ממשמש בהו ודאי דאינו מסיח דעתו, וא"כ קשה דבשלמא כשמסיח דעת בעינן לברך עוד פעם, כיון שיש כאן כמו הנחה מחודשת, ולכך בעינן לברך, אבל כשאינו מסיח דעת למה בעינן עוד פעם לברך, ולמה דבי רב אשי בירכו כל אימת דמשמשי, וצ"ע.

*

דף מו ע"ב

רט. בגמ' דבר אחר אם שמוע בישן תשמע בחדש ואם יפנה לבכך שוב לא תשמע. לכאורה קשה דמי אם אדם לא למד בתחילה ופנה לבבו, ועכשיו עשה תשובה ורוצה ללמוד לא יהא באפשרותו ללמוד מעכשיו, ולמה אמרו דשוב לא תשמע. ועיין רש"י דביאר דכאן מיירי באדם שלמד ומתבטל מלחזור על לימוד, וע"ז אמרו דאם פנה לבבו ולא חזר, יפסיד ללמוד חידושים במה שכבר למד, דהרי אינו דומה הלומד מאה פעמים למאה ואחד, וממילא כשאינו עושה כן מפסידו, והמציאות הוא כן ולא עונש.

רי. בגמ' אתרוג דלא חזי לבין השמשות לא אתקצאי לבין השמשות ולא אתקצאי לכולי יומא דשמיני. לכאורה קשה למה אמרו דלא אתקצאי אתרוג לבין השמשות, הרי אם לא נטל עדיין אתרוג למה לא אתקצאי עכשיו בבין השמשות, וממילא כבר אתקצאי לכולי יומא דשמיני. ועיין רש"י דביאר דמה דלא אתקצאי היינו דנטלו כבר שחרית, ומשמע מדבריו דמיירי דווקא בשכבר נטלו שחרית, אבל אם עדיין לא נטלו באמת יהא כן מוקצה כל יום השמיני. אבל עיין בר"ן ובריטב"א שאמרו דבאמת אפי' בשעדיין לא נטלו גם לא אתקצאי לבין השמשות, דהיות ואתרוג בששה ימים אחרונים הוא מדרבנן, ממילא בבין השמשות אם עדיין לא נטלו אינו נוטל עוד, דהוא ספק דרבנן אם יש עכשיו חיוב ולכך אזלינן בו לקולא, וממילא לכך גם לא אתקצאי לכולי יומא דשמיני.

ריא. בגמ' ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן וכו' מרימר אמר אפי' שמיני ספק שביעי מותר. צריך ביאור דאם מיירי כאן קודם שיצא באתרוג ידי חובה למה יהא למרימר

מותר, הרי עדיין לא יצא באתרוג וצריך להשתמש לנטילה, ואיך יאכל ממנה, ורק אם מיירי שכבר יצא בו שחרית ואחר שיצא הוא דדנים כאן ניחא, דהמחלוקת הוא כבשאר שביעי אם אתקצאי לכולי יומא או לא. אבל א"כ קשה דלמה נחלקו דווקא בשמיני ספק שביעי, היה להם לחלוק בשביעי סתם ולומר דה"ה בשמיני שהוא ספק שביעי, ומה חידשו לומר דווקא בשמיני ספק שביעי, וצ"ע.

*

דף מז ע"א

ריב. בגמ' כי פליגי לברוכי למ"ד שביעי לסוכה ברוכי נמי מברכינן למ"ד שמיני לזה ולזה ברוכי לא מברכינן. היינו דמה שאמרו ושמיני לברכה הוא על ההזכרה בתפילה ובקידוש דהיו מזכירין את שמיני עצרת וכדביאר רש"י לעיל, ובה לכו"ע עבדינן כן ולא נחלקו בה כלל, ומשא"כ כאן מיירי לגבי הברכה של לישב בסוכה דבזה נחלקו אם בעינן לברך.

ריג. בגמ' דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני וכו' דמירי דמאפר קאתי. ביאר רש"י שהן באו מן האפר שבהמותיהן רועות שם, ולא ישבו בסוכה כל ימי החג. ולכאורה קשה דמי שייך שכל גדולי הדור לא היו עושין סוכה בכל ימי החג והולכים לרעות בהמותיהן. וגם למה דווקא ביום השמיני כן חזרו לביתם, ולמה לא חזרו בתחילת יו"ט. והביאור הוא דהיה בזמנם גזירת המלך שלא לעשות הסוכה ולישב בה, ולכך היו רועין הבהמות באפר (ואולי הוא משום ששם לא היה להם חיוב לישב בסוכה, וכך לא עברו על האיסור של בסוכות תשבו, כיון דבדרך היו, או שכך היה הגזירה שירעו באפר כל ימי הסוכות), וממילא אולי לכן רק בשמיני חזרו לביתם דהיו יודעים השלטונות ששבעה ימים הוה סוכות, ולא היו יודעים שבשמיני גם ישבו בסוכות, ומ"מ לא בירכו בסוכה וכו' יוחנן, ולכן הוה ראייה טובא.

ריד. בגמ' אמר רב יוסף נקוט דר' יוחנן בידך דמרא דשמעתא מני רב יהודה וכו' ובשמיני ספק שביעי לבר מסוכה יתיב. צריך ביאור מה הראיה לומר דווקא כר' יוחנן, הרי אפשר להוכיח איפכא וכמעשה דגדולי הדור וכדלעיל שכן היו יושבים בסוכה, ובמה ראייה זו יותר מן השניה. וכן לעיל שהביאו ראייה מהא דגדולי הדור דבעינן לישב בסוכה ורק לא לברך, מה הראיה משם יותר מהא דרב יחודה. ובשלמא לעיל אפשר דהוא ראייה יותר דכך נהגו כל גדולי הדור וממילא כך נפסקה ההלכה, אבל כאן למה באמת ניזיל בתר בעל המימרא ולא בתר מעשה רב של כל גדולי הדור, וצ"ע.

רטו. בגמ' רב נחמן בר יצחק אמר הכא כתיב ביום התם כתיב וביום. היינו דמכך דכאן לא כתיב וא"ו החיבור כבימים הקודמים אלא כתיב ביום השמיני, משמע דהוא יו"ט לעצמו, ואילו שם כן כתיב וביום השביעי ולכך הוא לא נחשב כיו"ט לעצמו, ולכן לא אמרינן בו זמן. אבל קשה למה כתיב כלל ביום השמיני דהיינו המשך לראשון ולשביעי, הרי אם הוא יו"ט לעצמו היה צריך להיות כתוב ביום הראשון ולהתחיל המספר מחדש.

ועיין לקמן דיש דברים שכן יש לשמיני שייכות לסוכות וכן הוה המשך בזה, אבל לא בכל הדברים כן הוא, ולכך בעינן לברך בו זמן.

רטז. בגמ' ורבי יהודה אומר פרים אין מעכבין זה את זה שהרי מתמעטין והולכין. היינו דהיות וכולן יש להם מספר אחד בכל ימי החג, משמע דבדווקא הוא ולכך מעכבין זה את זה, אבל פרים דמתמעטין והולכין משמע דלא קפיד על מספרם, ולכך אינם מעכבים זה את זה. אבל קשה דאדרבא אולי משום דמתמעטים והולכים יש סברא לומר דבדווקא הוא, דבשלמא כולן דאותו מספר יש להם בכל ימי החג, גם אם עכשיו לא יהא מספר זה, מ"מ בשאר ימי החג כן עשו כמספר זה ודי בכך, אבל משא"כ בפרים אם היום לא נעשה כמספרו שהולך ומתמעט, לא יהא באף יום מספר זה, ולכך יש להקפיד דווקא על מספר זה, ולמה לא יעכבו זה את זה, וצ"ע.

*

דף מז ע"ב

ריז. בגמ' מ"מ כוס בעינן לימא מסייע ליה לר"נ דאמר ר' נחמן זמן אומר אפי' בשוק. היינו דהגמ' מקשה עכשיו איך שייך לומר דמיירי מברכת הזמן, הרי היא טעונה כוס, וכוס כל שבעה מי איכא, וע"ז תירצו דלימא מסייע ליה לר"נ דבאמת אין חייבין לברך ברכת הזמן על הכוס, אלא אפשר לברכה גם בשוק, ודוחה הגמ' הראיה דבאמת אולי כן מוכרחים לברך על הכוס, וכאן מיירי דאיכלע ליה כוס. אבל לכאורה קשה, דהא עכשיו אמרנו דאין ראיה דמיירי כאן מברכת המזון ותפלה, דהרי אין כאן הכרח לומר דבכל שבעה מברכין זמן, אלא דאם לא בריך האידנא מברך למחר או ליומא אחרינא, וא"כ מה הקושיא כלל דמ"מ בעינן כוס, הרי לא מיירי כאן שבעינן כוס בכל השבעה ימים, אלא רק באחד מהם, דאם שכח ולא בירך דמברך למחר, וממילא מה הקושיא הרי ודאי שבאחד מן הימים ימצא כוס לברך עליו, ומה הראיה לר"נ מכאן. והביאור הוא דהו"א דבכל יום מיד כשיזכר צריך לברך זמן, וא"כ עדיין בעינן שיהא לו כוס בכל יום, שאם לא בירך עדיין זמן יוכל לברך עכשיו, וא"כ קשה דכוס מי איכא כל שבעה, ולכן הביאו ראיה לר"נ, אבל באמת דוחה הגמ' דלא מוכרחים לעשות הברכה מיד כשיזכר שלא בירך ברכת זמן, אלא בדאיכלע ליה כוס אז מברך.

ריח. בגמ' מאן שמעת ליה דאמר תנופה רבי יהודה וקאמר טעון לינה וכו'. היינו דהו"א להוכיח דר' יהודה בא למעט רק פסח שני מלינה ולא כל שאר החגים, מכך שהוא אמר שצריך תנופה וממילא ודאי דהוא דאמר שבעינן לינה, דהא במשנה שהביאו לעיל כתיב דבביכורים בעינן גם תנופה וגם לינה, וממילא חזינן דאפי' דביכורים אינם טעונים ששה מ"מ טעונים לינה, וכמו שאמרו דרק פסח שני הוא ממעט מלינה. אבל דוחה הגמ' דאין הכרח לומר כן, דהא אפשר דהמשנה שכתוב בה דבעינן בביכורים תנופה ולינה, אינה כר' יהודה, ובאמת לר' יהודה לא בעינן לינה כיון שאינה טעונה ששה, והמשנה שם הוא כראב"י שגם לדעתו בעינן תנופה בביכורים.

*

דף מח ע"א

ריט. בגמ' ור' יהושע בן לוי אמר מדליק בה את הנר וכו' הא תינח סוכה קטנה. היינו דמיירי בסוכה קטנה דלכך אסור להדליק בה את הנר שמא תשרף סוכתו, וכדביאר תוס' לעיל (כט. ד"ה ואמרי לה), ובזה שמדליק עכשיו מראה שאינו צריך סוכה עוד. אבל קשה דהרי החשש שמא תשרף סוכתו הוא לא רק שלא יהא סוכה בכך, דהרי גם חשש סכנה לו עצמו יש בכך, ובשלמא הסוכה אינו צריך ולכך מדליק בה, אבל על סכנת עצמו איך אינו חושש בכך, וצ"ע.

*

דף מח ע"ב

רכ. בגמ' א"ל ההוא מינא דשמייה ששון לר' אבהו עתידיתו דתמלו לי מיא לעלמא דאתי דכתיב ושאתם מים בששון. צריך ביאור דבשלמא דלמד מכך ההוא מינא דימלאו לו מים נחא, דהא כתיב ושאתם מים, אבל מניין לו לההוא מינא דלעלמא דאתי מיירי שם, וצ"ע.

רכא. במשנה נשפכה נתגלתה היה ממלא מן הכיור שהיין והמים מגולין פסולין לגבי המזבח. היינו דמגולין היא פסול לגבי המזבח ולכן בעינן למלאות מן הכיור במקומם. אבל צריך ביאור מה הפסול בכך שמגולין היו, דבשלמא לשתות מים מגולין אסור דחיישינן שהכניס שם הנחש ארס, ומשום סכנה הוא, אבל לגבי מזבח ממילא אין שותה אדם מהם ומה החשש. ועיין ברש"י דביאר דבאמת כאן החשש הוא שאין כאן מים כשיעור, דהיות ואולי הכניס הנחש ארס בו, ממילא הארס משלים לשיעור המים ואין המים עצמם כשיעור ולכך פסולים. אבל לכאורה קשה דאם החשש הוא שאין כשיעור, למה לא ימלא מים יותר מן השיעור שבכך ודאי ישלים לשיעור, ובכך לכל הפחות רוב המים יהיו מן השילוח כדבעינן לכתחילה, ולמה עדיף למלאות מים חדשים שכולן מן הכיור. ומכורח דברי רש"י משמע דצריך לומר דבעינן כשיעור במדויק וגם יותר מן השיעור אסור להביא למזבח, ולכך ימלא הכל מן הכיור וכשיעור מדויק שבעינן כאן. אבל א"כ קשה דהא לקמן (מט:) אמרו בגמ' דקסבר האי תנא דאין שיעור למים, וא"כ א"א לומר דבעינן שיעור מדויק ולמה הארס יפסול המים כאן. ואולי יש לומר דהיות וממילא בעינן למלאות מן הכיור ולא די במה שיש כאן מן השילוח, כבר עדיף שימלא השיעור שיהא כולו רק מים מן הכיור, ממה שיהא חלק מן המים מן השילוח עם הארס וחלק מן הכיור.

*

דף מט ע"א

רכב. בגמ' ויטעהו שורק זה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מזבח וגם יקב חצב בו אלו השיתין. לכאורה מכאן משמע דהשיתין לא נבראו מששת ימי בראשית כדלעיל, אלא

נבראו אחר המזבח דחצבו בו השיתין, וגם משמע דלא הקב"ה עשאו בעצמו, אלא בידי אדם נעשה כמו הבית מקדש והמזבח. ועיין בתוד"ה אל תיקרי דבאמת כתב כן דבידי אדם נעשה השיתין למ"ד זה. אבל עיין בילקוט שמעוני (ישעיה תא) שהביא מה שאמר ר' יוסי דהשיתין מששת ימי בראשית נבראו, והיינו ר' יוסי דאמר כאן וגם יקב חצב בו אלו השיתין, וא"כ לכאורה סתירה יש ביניהם. וביאר המהרש"א דבאמת השיתין עצמן גם למ"ד זה נבראו מששת ימי בראשית והקב"ה בעצמו בראו, ויקב חצב בו היינו שחצב במזבח עד לשיתין, והוא באמת מעשה ידי אדם ורק כשבנו המזבח חצבו בו.

*

דף מט ע"ב

רכג. בגמ' אמר רב פפא ש"מ כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע. ביאר רש"י דבחמרא אינו כאוכלין ששביעתו הוא מכרס מלא, אלא ששביעתו הוא בגרון מלא שהוא ע"י לגימות גסות. ונראה דלמד כן רב פפא מכך דפוקקין את השיתין דהיינו שבכך נראה גרונו של מזבח מלא, ואפי' דאין תוכו דהיינו כריסו מלא. אבל לכאורה קשה מה הראיה, דהא אפשר דבאמת גם בחמרא שביעתו הוא ע"י שכריסו מלא, רק דכאן בשיתין כיון דא"א שיהא כריסו מלא, לכך עבדינן הכי דפוקקין כדי שלכל הפחות יראה שגרונו מלא. והתירוץ הוא, דאם כמו שאמרנו עכשיו כן הוא, למה אמרו בגמ' דפוקקין את השיתין 'לקיים' מה שנאמר וכו', היה לגמ' לומר דפוקקין כדי שיראה כדי שביעה וכמו שכתוב וכו', ומכך דאמרו שקיום הדבר עצמו יש כאן, משמע דכך קיומו דגם כשרק הגרון מלא בזה כבר מתקיים שביעתו.

רכד. בגמ' וא"ר אלעזר כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם כולו חסד. צריך ביאור, דהא לעיל א"ר אלעזר שגדול חסד מן הצדקה שצדקה הוא רק זורע ומשא"כ חסד הוא מיד קוצר, ואילו כאן אמר איפכא דבצדקה ומשפט הוא ממלא כל העולם בחסד. ואין לחלק ולומר דחסד הוא גדול לגבי השכר ואילו הצדקה גדול לגבי המעשה עצמה, דעיין מהרש"א דביאר דבאמת חסד הוא יותר מן הצדקה גם לגבי המעשה עצמה וגם לגבי השכר, וכמו שהביאו לעיל דגמ"ח גדול בג' דברים והיינו לגבי המעשה, וכגון שהוא בין לעניים ובין לעשירים, ולעיל שהביאו שבגמ"ח הוא קוצר יש בה גדולה גם לגבי השכר. ואולי יש לומר שבשכר עצמו יש בו צדדים לכאן ולכאן, דלגמ"ח הוא גדול בכך שמיד הוא קוצר וודאי הוא, ולגבי צדקה הוא גדול בזה שהוא נחשב כממלא כל העולם בחסד, ולכך שכרו בכמות גדול יותר. אבל עדיין צריך ביאור דהא אם הוא ממלא כל העולם בחסד למה לא יהא שכרו כחסד שקוצר מיד, וגם למה באמת אמרו דממלא העולם בחסד ולא בצדקה. ונראה לתרץ שניהם כאחד, דנקט חסד ולא צדקה אבל לא נתכוון לומר דהוא כחסד ממש, אלא דבזה בא לומר דבצדקה זה שעושה הרי הוא מקבל שכר בכמות כממלא כל העולם בחסד, אבל לעשותו כחסד ממש זה אינו, דבחסד הוא קוצר מיד ומשא"כ בצדקה הרי הוא כזריעה.

רכה. בגמ' אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד. צריך ביאור מה החילוק לגבי חסד אם היא תורה לשמה או לא. ואולי יש לומר דתורה שהוא לומד לשמה ממילא בכך שאנשים אחרים נהנים ממנה יש בכך חסד, דלשמה עשה כן ולא לצורך עצמו, ולכך ממילא נזקף לזכותו החסד שגם אחרים נהנים מכך, אבל כשלומד שלא לשמה אפי' שאחרים נהנים ממנה אין החסד נזקף לזכותו, דנתכוין להנאת עצמו דווקא. אבל א"כ קשה דלכאורה הוא כעין החילוק השני שאמרו בגמ', דאם היא תורה ללמדה הוי חסד דמתכוין לעשות חסד בכך לאחרים, ואילו כשלומד שלא ללמדה אין בכך חסד, ומאי שנא. ואולי הנפק"מ בין הלימודים היא, דלחילוק הראשון גם כשאחרים נהנים ממנה אין בכך חסד, דלא נתכוין להנות מכך אחרים, ומשא"כ לחילוק השני אם למדו ממנה אחרים כן הוי חסד, רק דכאן מיירי שלמד שלא ללמדה, ומכיון דבמצאות לא נהנו ממנה אחרים לכך לא הוי חסד, אבל אם באיזה אופן כן יהנו ממנה אחרים, מ"מ הוי תורת חסד.

*

דף נ ע"א

רכו. בגמ' ואמאי לעביר במסנת וכו' אמר ר' נחמיה אימתי בזמן שהתחתונה מגולה וכו'. היינו דרצו לומר דלר' נחמיה מועיל אם יסננו עכשיו ויוציאו במסנת, דהא הוא אמר דהארס של הנחש דומה לספוג וכו', וא"כ מוכח דמשנתינו שאמרו בזה שהוא פסול ולא אמרו דאפשר לתקנו הוא דלא כר' נחמיה. אבל קשה דאם לר' נחמיה מועיל מה שמסננו אח"כ, למה חילק ר' נחמיה בין התחתונה מגולה או לא, הרי בכל גוונא יכול להוציא הארס אח"כ עם המסנת ויהא כשר, ולמאי נפק"מ אם היה התחתונה מגולה או לא. ואולי החילוק לשיטתו הוא רק אם בעינן עכשיו לסננו או שאפי' לסנן אין צריך, אבל ודאי דבכל גוונא מועיל הסינון גם אח"כ.

פרק ה

רכז. במשנה החליל חמשה וששה זהו החליל של בית השואבה שאינו דוחה וכו'. לשון המשנה צריך ביאור, דלמה ליה לומר בתחילה חליל סתם ואח"כ לפרש ולומר דזהו החליל של בית השואבה, ולמה לא אמר מתחילה חליל של בית השואבה חמשה וששה שאינו דוחה וכו'. ונראה לתרץ דהיות ובגמ' הביאו ברייתא דבה נחלקו אם החליל דוחה שבת ויו"ט, וביאר רב יוסף שם דרק לגבי שיר של קרבן נחלקו אבל בשיר של שואבה לכו"ע של שמחה הוא ואינה דוחה שבת ויו"ט, וממילא זה באה המשנה לומר דחליל שאמרנו מיירי בחליל של שואבה דהיא אינה דוחה שבת ויו"ט, ובזה באה לחדש שמ"מ יש חליל שכן דוחה שבת או שלכל הפחות אין זה לדברי הכל שהא אינו דוחה ומחלוקת יש בזה. ועיין בתוד"ה החליל שכבר כתב כעין זה.

*

דף נ ע"ב

רכח. בגמ' רבי דריש כללי ופרטי ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תעשה המנורה חזר וכלל. צריך ביאור מה כלל יש בכך שאמרו מקשה תעשה המנורה, הרי מיירי לגבי דין אחר במנורה שבעינן לעשותה מקשה, ומניין מכך לומר דמכל חומר אפשר לעשותה ובכך לעשותה כלל. ואולי הביאור הוא דמכך דאמרו דבעינן לעשותה מקשה, משמע דכל חומר ששייך בו מקשה אפשר לעשות בו המנורה, ורק למעט חומר שא"א לעשותה מקשה בא הכתוב, וממילא לשאר החומרים יש כאן כלל, ולא דווקא זהב כלעיל.

רכט. בתוד"ה וחד תני חשובה בא"ד מפרש טעמא מאן דתני אדיהן מ"ט לא תני עידיהן ובשמעתין לא דייק הכי. ואפי' דבשמעתין לא דייקו כן, מ"מ נראה לבאר את המ"ד דתני שואבה למה לא תני חשובה, דהוא סבר דהשיתין לא נבראו מששת ימי בראשית אלא דוד כרה את השיתין וכדלקמן (נג.), וממילא אין זה חשובה כ"כ דלדעתו אינה באה מששת ימי בראשית, ולכך תני שואבה כמו שכתוב ושאתם מים בששון. ואילו המ"ד חשובה כיון שלדעתו כן מששת ימי בראשית באה, ממילא חשובה היא ולכך נקראת ע"ש חשיבותה ולא על שאיבתה.

*

חילופי דברים

הרב צבי קרייזר, מח"ס באר צבי

דף מח. וריב"ל אמר מדליק בה את הנר. לעיל כט. נחלקו הראשונים באיסור הדלקת נר בסוכה קטנה, לרש"י כי פוחת משיעורה, ואילו התוס' ועוד ראשונים כתבו שזה מחשש שמא תשרף סוכתו, ולפי"ז צ"ב איך אומר ריב"ל שידליק את הנר בסוכה קטנה אם אין לו להיכן ללכת?

*

הרב אריה גלינסקי

אני מצרף בזה מש"כ לעיל דף כט. ובזה נמצא יישוב לקושיא זו

הא דשרגא בר ממטללתא בסוכה קטנה לפום ריהטא הוא מחמת חשש סכנה ואינו כלל מהלכות סוכה, אבל יקשה מה ששנינו דין זה כאן יחד עם כל דיני ישיבה בסוכה, וביותר יקשה מה שמבואר לקמן [בדף מח ע"א ומובא בשו"ע בסי' תרסו] שבשמיני עצרת בצריך לפסול סוכתו יכניס בה הנר, ומבואר שהוא פסול בסוכה ולא רק מהלכות סכנה, גם יקשה איך באמת מותר לו להכניס עצמו לסכנה בשמיני עצרת, ומשמע מכ"ז לכאן שאין כאן באמת "חשש סכנה" אלא שדרך האדם בביתו להיזהר מחשש סכנה בדרגא כזו, אבל במקום שאינו דירתו ממש אינו נזהר כ"כ, ולכן הוא באמת "מהלכות הסוכה" מה שצריך לעשותה סוכתו קבע, להיזהר בה בחששות סכנה בדרגא כזו, וע"כ א"ש שהוא שייך להלכות הישיבה בסוכה בדרך קביעות כביתו, וכן א"ש מה שבשמיני עצרת מותר לו

להכניס הנר לשם כי אין בזה באמת חשש סכנה, ואדרבא זהו "פסול בסוכה" כי מראה שאינו כביתו [וייתכן שאינו פסול ממש, יעוי' במשנ"ב ריש סי' תרלט ובשעה"צ ובמשנ"ב שם בסי' תרסו, אבל עכ"פ הוא חסרון בסוכה כי הוא מדיני הסוכה], ודו"ק.

סיפור

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קוצקוב

דק מחוספס – ככפור על הארץ

הבוקר האיר על הארץ. צפניהו וזבדיהו מיהרו לקום ממיטותיהם, הם הודו לקדוש ברוך הוא על עוד יום חדש שהם זוכים להודות בו ולהלל לבוראם, קראו קריאת שמע, ויצאו בחפזה לראות את כבוד ה' בתתו להם לחם מן השמים (ספרי בהעלותך לא).

על מזוזת הפתח ועל מפתן האוהל נראתה שכבה קריסטלית נוצצת לאורן של קרני השמש המזרחית המציצה מעל ההרים. זבדיהו ניגש ומישש את השכבה הגבישית העליונה שהוסרה בקלילות מעל הלחם הלבנבן, כשתחתיו התגלתה קערה שטוחה וקשיחה בגוון זהבהב כעין שולחן המונח על הקרקע החולית של המדבר, מגש מרהיב שעליו הונח הלחם המיוחד, מכוסה מפגעי מזג האויר ומחרקים מזדמנים בשכבת קריסטל בזהקת.

לא יאומן! הגיב זבדיהו בתדהמה. גם קולו המשתאה של צפניהו נשמע מפתח אהלו. זה נראה שהרוח ישרה את החול שליד הבית, ירד בתחילה טל שהלך והתגבש כשולחן של זהב וקצוותיו התעגלו כקערה, וזאת למנוע לכלוך המזון מקרקע המדבר החולית. לתוכה ירד הלחם השמימי, שהתכסה ליתר הגנה מפגעי הסביבה בשכבת הגנה עליונה (מכילתא; ספרי בהעלותך פט). ההגנה הזו של שכבת הטל, היא לא רק מפגעים גשמיים, כלכלוך חול וחרקים, היא גם מגינה על הלחם הטהור, שלא יתגשם באויר העולם מלמעלה, ולא יגע חלילה בעפר הארץ המגושם והגס, כך לא תדבק בו כל גשמיות והוא ישאר רוחני וזך (שפתי כהן בהעלותך).

כל כך מוצאת חן בעינינו צורת ההגשה המכובדת של הלחם הקדוש הזה, ביופי ובהדר, אמרו צפניהו וזבדיהו לעצמם בקול, שאנו מחליטים בזאת להגיש גם את הלחם שנאכל למצוה בשבת וביום טוב, לאחר שנבא אל הארץ ונאפה אותו לכבוד שמים מקמח ומים, בצורה יפה ומהודרת זו. נפרוס מפה צחורה על השולחן, עליה נניח את הלחם, כשעל הלחם נפרוס מפה נוספת מלמעלה, כדי שנזכור להתנהג בדרכיו של בוראנו כפי שלמדנו במדבר (רבנו בחיי; שבלי הלקט סח).

צפניהו וזבדיהו נטלו בידיהם מן הלחם והחלו למשש אותו כדי לעמוד על טיבו, הם זיהו שהוא גרגירי ולבן כעין זרעונים בהירים, אך עם זאת יש לו מרקם רך ונימוח. הם הבחינו שישבו בחינה בה הוא 'דק' רוחני וחסר תחושה, היא התחושה של חלקו העליון של הלחם הקרוב לשכבת הטל העליונה, ומצד שני יש בו בחינה נוספת שבה הוא ניתן למישוש ולהרגשה, בבחינה זו הוא 'מְחוֹסֵפֵס', והוא חלקו התחתון של הלחם הקרוב אל האדמה. מעולם הם לא נתקלו בדבר שכזה בעל סתירות מהותיות בטיבו. 'מֶן הוּא?' אמרו אלו לאלו, איננו יודעים להגדיר את מהות המזון הזה, האם הוא לחם רך ומוכן

לאכילה, כלחם שאוכלים המלאכים שאין להם צורך בתיקון מזונם, אלא הם ניזונים ממזון רוחני שבא להם מן המוכן כשם שהיה צריך להיות מזון האדם לולי חטא בעץ הדעת, או שמא נכונה התחושה שלנו שיש בו משהו גשמי וקשה הדורש תיקון והכנה, ואיננו כאותו לחם מלאכים רוחני.

משה הבחין בתמהון של כל העם הממשש את הגרגרים, חופן אותם בידו ותמה - 'מִן הוּא'. הוא הבין את הסתירה ואת הקושי לישבה. הוא אמר לעם: 'הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן ה' לָכֶם לְאֹכְלָהּ'. הבנתם נכון, אותו 'לֶחֶם אֲבִירִים אָכַל אִישׁ', הלחם ממנו ניזון איש המעלה שלא חטא ותזונתו היא מרוחניות המאכל, הוא הלחם הזה, הוא לחם שה' נתן לה' 'אוֹתוֹ לְאֹכְלָהּ', לאכילה מיידית בלי הכנה ובלי תיקון, מה שתחפצו לחוש בו תחושו ללא שהיות. אבל יש לכך תנאי, שתהיו ראויים לכך בגדר 'אִישׁ', אתם תהיו ניזונים מן החלק העליון והרוחני של הלחם, שתכונתו רוחנית ובעלת גוונים ומרקמו נימוח וראוי לאכילה מיידית. מי שלא יהיה ראוי לכך, ויהיה כאותם הערב-רב הרשעים, יצטרך לעמול עליו ולהכינו לאכילה, הוא יהיה נזון מן החלק המחוּספס והגס שבתחתית הלחם, עליו נאמר: 'שָׂטוּ הָעַם וְלָקְטוּ, וְטָחְנוּ בְּרִיחִים, אוּ דָכוּ בַמְדוּכָה, וּבִשְׁלוּ בַפָּרוּר וְעָשׂוּ אוֹתוֹ עֲגוֹת', וגם אז הם לא יחושו בו כל טעם שירצו, אלא יהיה להם בו טעם אחיד חדגוני ובלתי משתנה, 'וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן'... ללא גיוון וללא שינוי, כך כל יום, לאחר טחינה דיכה בישול ואפיה... (ע"פ פנים יפות ומלבי"ם. וראה זוהר סב, ב)

אני מבין, הוסיף משה. שכמה מכם כבר לקקו מן הלחם לחוש את טעמו, ובעוד האחד אמר שהוא חש בו טעם בשר צלוי, אמר חבירו שהוא חש בו טעם של תפוח אפוי, השלישי טען שלדעתו טעמו כעוגת גפה חמה, והרביעי הבחין בארומה של דג בכרום... כך שהתמהון התפשט על פני כולכם, ושאלתם זה את זה 'מִן הוּא'...? מה הוא טעמו של הלחם הזה? מי הוא הצודק מבין כולנו?... התשובה היא, 'הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם ה' לְאֹכְלָהּ', לחם זה יחודי בכך שהוא נתן 'לכם' לכל אחד מכם, לאכול אותו לפי טעמו האישי, ובתנאי שיהיה ראוי לכך כמו שהקדמתי (כתב סופר).

*

כזרע גד הוא - וטעמו?!

לא רק זאת, אמר זבדיהו לצפניהו לאחר שהבין את ההבדל הצפוי לטעמו של המן בין אכליו הצדיקים לרשעים. לכאורה הטעם הבסיסי של המן ללא עיבוד, הוא טפל מאוד כטעמו של 'לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן', בצק מטוגן בשמן ללא כל תיבול. רק לאחר העמל והגיעה, הטחינה הדיכה והבישול, הוא מקבל טעם מתקתק 'כְּצִפְיָחִית בְּדָבָשׁ', עוגית דבש... (רשב"ם) לא פלא, שכנראה לא יעבור זמן רב, ואותם רשעים יקוצו בעמל ובטורח, בתחושת השונות והמוזרות שלהם לעומת הצדיקים המתענגים במזון מגוון וערב לחיך, הם יזעקו בתסכול 'נִפְשָׁנוּ קָצָה בַלֶּחֶם הַקְּלוּקָל'!... כמה אפשר לסבול?!...

יתכן כדבריך, אמר צפניהו, אבל אני חושב להיפך. גם לרשעים שלא זכו לחוש כל טעם שירצו, תהיה טעות מרה שתחזור על עצמה שוב ושוב. טעמו הבסיסי של המן יהיה מתוק וטעים 'פִּצְפִּיחִית בְּדָבָשׁ', אבל הם לא יסתפקו בסיפוק תאוותם בדבר מתוק וערב, הם יקנאו בצדיקים שחשים בו טעמים רבים עשירים ומגוונים, לכן הם יחשבו כדרכם שמה שהם מסוגלים להפיק וליצור מן המן יהיה משובח לאין ערוך מטעמו המקורי, הטעם המתוק והבסיסי שנתן בו אלוקיהם. לכן, הם יעבדו קשה, יטחנו, ידוכו, יבשלו ויאפו... ולבסוף, לאחר כל העמל והיגיעה, הם יבחינו שלא רק שלא השתפר טעמו של המן, אדרבה, עכשיו הוא נעשה טפל מכשהיה, הוא אינו יותר מנתח בצק שמנוני, 'בְּלֶשֶׁת הַשָּׁמֶן', טפל וחסר טעם. זה מה שקורה למי שחושב שהוא מבין יותר טוב מבורא עולם כיצד צריך להראות האוכל, והוא משקיע את כל האנרגיות שלו בתאוותיו (ברית עולם ע"פ הזוהר; תולדות יצחק).

אמנם, שמעתי שמה אמור ללמד אותנו היום ברכה חדשה, ברכת המזון, בה נודה לקדוש ברוך הוא לאחר אכילתנו ממזון מזין ומשביע, שהיא הברכה שנברך גם לאחר שנבוא אל ארץ כנען לאחר אכילת לחם העשוי ממיני הדגן. לפי זה יש לנו מצוה מיוחדת לכווין בכל אופן באכילת חלק מן העומר שאנו מלקטים, להרגיש בו טעם לחם, וזה מה שאמר לנו משה 'הוא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם ה' לְאֹכְלָהּ', כדי שנוכל להתחייב בברכת המזון. כי אם נכווין לחוש רק את טעם ומרקם הענבים או הבשר, נפסיד בכך את הברכה החדשה והחביבה, לכן אלינו לכווין להפוך את טעמו ומרקמו של המן ללחם, ולאחר מכן נוכל גם לגווין את הלפתן והתיבול, את התוספות והמתאבנים שלו כפי חפצנו (טעמא דקרא. וראה בהערות לגריש"א יומא עו, א ד"ה ז'לעצם').

אמור לך עוד דבר, התלהב צפניהו, הרשעים יהיו מתוסכלים מעוד דבר. הם ישאפו לחוש במן את כל הטעמים כמונו, אבל הם ידעו שיש טעמים מסויימים שלא יועיל להם שום מעשה טוב שיעשו, כי הם לא ירגישו אותם לעולם. אני לא מדבר על הקישואים והאבטיחים הקשים למניקות, אני מדבר על טעם הרבה יותר מוכר ובסיסי. הם, הרשעים, הרי מאוד מחבבים את טעמו של הבשר. כיום, יש להם מידי ערב למשך השנה הקרובה, בשר עוף, בשר השלו היורד על המחנה בערב. אבל אין לנו בשר בהמה כלל, וגם טעמו לא יורגש במן. אומר לך מדוע, יש דעות הסוברות שאסור לנו לאכול במדבר בשר לתאוה שאיננו בשר קדשים כלל (רבי ישמעאל, חולין טז, א), אם כן, בשר קדשים נחשב כבשר אסור באכילה עד שלא יעשו בו העבודות המתירות אותו במקדש. לכן, הואיל ואין מציאות של הרגשת טעם דבר איסור במן, והבשר לכל מיניו אסור לנו באכילה, כשגם אין אנו יכולים לתת לו דינים של שחיטה קבלה הולכה וזריקה על ידי מחשבה בלבד. משום כך אנו לא נרגיש טעם של בשר בהמה במן לעולם. אותנו זה לא מטריד, לא דחוף לנו להרגיש טעם ומרקם סיבי של בשר אמיתי. אבל הרשעים, עצם הידיעה שעליהם לחוש רק טעמים של בצק מטוגן בשמן או משוח בדבש, וגם אם הם יחזרו בתשובה הם

לא ירגישו טעם בשר תקופה ארוכה, מוציאה אותם מהכלים. אני מאמין שנראה את התוצאות בזמן הקרוב (חידושי הרי"ם. וראה ארצות השלום לחם הארץ דרוש ח').

עכשיו שאני חושב יותר, הוסיף צפניהו ואמר, אני מגיע למסקנא שגם לשיטות שמותר לנו לאכול בשר לתאוותנו במדבר (ראה חולין שם), לא נוכל להרגיש את טעמו במן. אסביר לך מדוע, כפי שאמרתי ברור שלא נוכל למשוך טעם דבר האסור לנו באכילה על ידי המחשבה אל המן הטהור והזך. אנו, עד עתה אכלנו רק נבלות וטרפות שלא הוכשרו כראוי מדמם, טעמו של בשר נבילה שלא נשחט, לא נמלח ולא הודח, שונה מטעמו של בשר כשר שנעשו בו פעולות אלו על פי ההלכה. הנה עוד מעט נקבל את התורה, בה ינתנו לנו כללים איזה בשר מותר לנו לאכול ורק את טעמו נוכל לכווין שברצוננו להרגיש. אבל טעם שמעולם לא הרגשנו ולא הכרנו את טעמו, לא נוכל לכווין למשוך אותו אל המן על ידי מחשבתנו, כשם שעיוור לא יוכל לדמיין לעצמו את הצבע האדום שלא ראהו מימיו. זו כשלעצמה תהיה סיבה שלא נוכל לחוש טעם בשר במן. את טעמו של הבשר הטרף לא נוכל להרגיש בגלל איסורו, ואת טעמו של הבשר הכשר לא נוכל להרגיש כי איננו מכירים את טעמו עד עתה... (קדושת לוי)

בעוד אני מדבר, התרגש צפניהו, אני חושב על טעם שלישי, מדוע לא נתן לחוש טעם של בשר במן. אחקור לפניך שאלה, לדעתך הטעמים עליהם נחשוב שאנו חפצים לחוש בהם בעת אכילת המן, האם הם יעקרו ויבטלו את הטעם הבסיסי של המן **בְּדָבָשׁ**, או שהם יבואו כטעם עיקרי, הנלוו לטעם הרקע הבסיסי של המן שהוא צפיחית בדבש, שטעם זה יהיה בסיס לכל הטעמים שנלביש עליו במחשבתנו. אם האמת כאפשרות השניה, שטעמו של המן כצפיחית בדבש לא יתבטל לעולם, והוא ישמש בסיס לשאר הטעמים שנחפוץ בהם, לא נוכל להרגיש במן טעם של בשר. כי שמעתי פעם בבית המדרש 'בית הלוי' מאחד החכמים, שאמר שבשר המטוגן בדבש ושמן של איסור אינו נאסר בכך, כי הדבר נחשב נותן טעם לפגם, טעם הבשר נהרס בשילוב טיגונו בשמן ודבש, לכן לא נוכל לחשוב על טעם של בשר, כי המחשבה הזו תהרוס את טעמו הארומתי של הבשר. זה מה שמתסכל את הרשעים, נהרס להם טעם הבשר (ברוך שאמר הגש"פ 'ולא האכילנו את המן').

אני חושב, שיש עוד סיבה שהרשעים לא יטעמו לעולם טעם של בשר במן שלהם, גם אם ימצא פתרון לכך שאנו נרגיש את טעמו במן שלנו, אמר זבדיהו בבת שחוק. הרי זכור לך מה שפירשו לנו חכמי 'בית הלוי' בפסוק שלמדונו - **לֹאֵהָג הַרְפָּה יִגִּיעַת בָּשָׂר** (קהלת יב, יב), הם הסבירו, שכל ההוגה בתורה הוא טועם טעם בשר, כי חוש הטעם הוא חוש רוחני שמתחדד לפי רמת רוחניותו של האדם, וככל שהיא מזוככת יותר, גם הטעם שהוא חש בדבר מן החי מתחדד ומעמיק יותר (ראה עירובין כא, ב). ולכן אפילו כשאין בית המקדש ואז אמרו שניטל מן העולם טעם בשר, לומד התורה עדיין חש את טעמו של הבשר בגלל לימוד התורה שלו שמפצה על חסרון המקדש. והם, הרשעים, גם אם ינסו להרגיש את טעם הבשר שאנו מרגישים, הם לא יחושו בו. התסכול שלהם מרקיע

שחקים, כאששר דוקא בדבר שאליו הם מתאווים ביותר, נחסמה לפנייהם הדרך, בעוד היא פתוחה וסלולה דוקא לצדיקים המתנזרים ואינם מחזרים ורודפים אחרי תאוותם (שו"ת גליא מסכת דרוש בסוף הספר).

הייתי אומר, הוסיף זבדיהו, שלכן נאמר על הרשעים הללו 'שָׁטוּ הָעַם', העם ההמוני והטפש הזה של הערב-רב והדומים להם, עשו מעשי שטות שאין כדוגמתם. במקום להיות ראויים להשתמש במן כמו שהוא, בטהרתו, כאשר הוא נקי נכל פסולת וזוהמא, כשאינו צריך לפעולות עיבוד והכשרה, כטחינה דיכה ובישול. הם בחרו ללכת בדרך הקשה, לבחור בשטות ולהזדקק לפעולות מתישות אלו. כמה חבל... (נחל קדומים)

אם תתבונן, תראה בדבר גם את חכמתו של הבורא, הוא יודע שהרשעים כאשר הם מובטלים וחסרי מעש, זה הזמן בעל הסיכון הרב מבחינתם לעולל מעשים רעים ואסורים, השעמום מביא לידי חטא. לכן, הוא נותן להם את ההשליה החוזרת ונשנית, ואת העונג המדומה בהכנת המזון תיבולו צלייתו ועיבודו, כדי שמתי שהם עסוקים שעסק הקולינרי המיותר הזה, הם יהיו מועסקים בעסק דמיון ההבל שלהם ולא יחטאו באותו הזמן. כך גם הם וגם העולם יצאו נשכרים (ברית עולם 'וחם השמש').

”מתוך ההפיכה” – סיפור היסטורי מופעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה”ב בשנת תשנ”ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק פ' ”מומי משמש כבלדר בעל כורחו”

סקירה עניינית:

חיים שלום נרדף על ידי שני אויבים כל אחד מהסיבה שלו, יונטי פרגר שהיה ידידו לשעבר וחונכו בתקופת הקלקול מגלה לפתע שחיים שלום- מולי מתקדם, בעוד שהוא יונטי לא מצליח להיקלט במחנה החילוני, בשל בורותו בכל תחום השכלה. מידע זה מצית אצלו את אש הקנאה והוא זומם לקלקל את השידוך, בתוכנית שלו, להעביר מסרים דרך מומי שיגרמו להבאיש את ריחו.

ויש אויב שני שמקנא בחיים שלום, מסיבה אחרת בכלל, המדובר בבנג'י פרי ששולט במחנה ביד רמה למרות היותו חייל פשוט, בגין תכונותיו הרעות וכושר השליטה שלו שמטילים פחד על כולם, לעומתו מולי-חיים שלום נערץ על ידי החיילים, בשל כישוריו יוצאי הדופן בכל תחום, בנג'י עושה כל מאמץ להביא לזריקת מולי מהמחנה הצבאי.

מומי משמש כבלדר שלו להביא נתונים על השונא שלו. בתל אביב הוא נקלע ביונטי שהיה שכנו וחברו הטוב יונטי מוציא ממומי מידע על מולי ומנסה לעשותו בלדר לעזיבת השידוך וכך נוצר מצב שהוא משמש כבלדר בין שני השונאים.

*

כשהגיע מומי בר למסעדת האחים אמסילי הבין לפתע איזה הבדל יכול להיות קיים בין מסעדות.

מהרגע הראשון שנכנס למסעדת ”האחים אמסילי” ראה את רחבות המסעדה, את המלצרים ההדורים בלבושם, ריח נעים מאד קיבל את פניו, לא ריח בישולים, אלא ריחות וורדים ולבנדר עדינים מאד, נרות בשלל צבעים דלקו בגומחות מיוחדות והשרו אוירה קסומה ופסטורלית שהתאימו את המקום לאזור שמתאווים לשהות בו מה שיותר זמן.

רוגע מיוחד שרר במקום שהתנהל על מי מנוחות, צלילי בטהובן נשמעו ברקע על ידי פסנתרן גבה קומה ונגן חוצצרה שחום ממוצא לטיני שהפליאו לעשות עם אצבעותיהם. הם ביצעו את היצירה שידועה כמסובכת מאד ברמה ביצועית גבוהה ובהרמוניה מושלמת, נראה שהם אמנים במלאכתם ולא נגני רחוב זולים.

ההבדל בין הסועדים שהכיר מהמסעדות הראשונות למסעדה העשירה של ”האחים אמסילי” היה בולט לעין, כל הסועדים היו ברמה אחרת, כולם מקובעים בעשירון העליון בקצה הגבוה ביותר, אנשים שיש להם עודף מזומנים ומתקשים מה לעשות בהם.

באותו רגע חש מומי הכרת הטוב עצומה ליונטי שהזמין אותו הפעם למקום כה מרווח כדי להטעימו טעם ברבורים אבוסיים ופסיונים, לא היה ספק בלבו שאלמלי הוא לא היה יודע על מציאות כזו בחייו, בנגי המעביד בפרך לא היה טורח לתגמל אותו אפילו באלפית מזו אם בכלל.

בלבו פנימה תהה מה בעצם רוצה ממנו יונטי? הרי הוא אינו זורק את כספו לפח האשפה, מעולם לא נחשב נדיב לב, אדרבה עד כמה שהכיר אותו בעבר היה רחוק מנדיבות כמטחוי קשת, תכונתו הייתה של ”בן נח” אמיתי, מה קרה לפתע שהפך את עורו לחלוטין? מי יודע מה הוא זומם? הוא רוצה להשיג איזו מטרה דרכו, כנראה שהיא לא טהורה כלל, דמותו של מולי שוב צפה במוחו, האם יש לזה קשר עם התעניינותו? אבל אופיו החלוש אמר לו, זרום ואל תכביד, בינתיים אתה נהנה, החשבון אחר כך.

סעודה נאה ביותר הוגשה לו על חשבון הברון החדש, מלצר ענוב פפיון ניגש אליהם בנימוס והגיש להם שתי מנות דגים מעושנים שהדיפו ריח מיוחד שגירה את התיאבון, המלצר הגיש להם את המנה החמימה בצירוף סלט ירקות קצוץ גדול שטבול ברוטב אלף האיים, עם מתאבנים בנוסח המזרח ושלל פירות ים שקישטו את הצלחת הענקית בצורות מעניינות.

מומי היה המום מרוחב לבו של יונטי, נראה היה שהוא השקיע בזה כסף רב, הלואי כל יום סעודות כאלו עם הרוטשילד החדש. למרות שבמחנה נזהר מלאכול דברים טמאים, שכח לשאול אותו אם מסעדה זו נתונה תחת הכשר כל שהוא. מראש היה סבור שאם מזמינים דגים אין בכך כל בעיה הלכתית, מה יכול להיות כבר בדגים? הגרסתא דינקותא שלמד נשכחה ממנו כליל, הוא לא חשב לרגע על אין ספור בעיות שיש בדגים לא פחות מבשר בהמה וחיה. למעשה הדג שהוגש לו לא עמד בקריטריונים של סנפיר וקשקשת. ועל פירות הים אם היה יודע מה טיבם ובכמה לאוים חמורים הוא נכשל בכל אחד מהם, היה שבור ורצוץ לרסיסים.

יונטי שפע ווארטים הוא סיפר לו כל מיני סיפורים מהחיים החדשים שלו, תוך שמשווה אותם לעבר הירושלמי המצומצם, הוא ידע לתאר את החיים הללו בעסיסיות רבה.

לפתע בלי לתת לו אפילו איזה ”וינקר” [איתות] עבר לנושא אחר לחלוטין.

”שלוימה'לה אתה זוכר ירושלמי שהיה רעול פנים וזה גם היה שמו, הוא היה תימהוני מאד, עד שאיש לא העז להתקרב אליו?”

מומי הופתע מהנושא החדש, מה יש לו עם אותו מסכן שלא יכול היה לסובלו? אבל הוא זרם איתו ונידב פרטים בשפע.

”הא אתה מתכוון ליצור המשונה שהיה רזה וגבוה ומקריין אומללות נוראה, לעולם לא היה מוכן לוותר על מסכתו, גם אם היה חמסין אימים, כל גופו נטף זעה עד שממש הייתה רחמנות עליו, פעם ביקשו ממנו האחים שלי שיוריד את המסכה, יוסל'ה אחי הקטן בן ה-14 ניגש לעשות מעשה, הוא החל למשוך במסכה בכל הכוח כדי לחלצה מעל פניו המיוזעות, המטורף התחלחל והשמיע לפתע כזו ”הירזע” (נערת חמור) הוא הרטיט בכל גופו והחל לדפוק את ראשו בקיר, ולפתע נפל על הרצפה כשכל גופו מפרפר, חרחורי גסיסה נשמעו ממנו כאילו הוא עומד להוציא את נשמתו תוך רגע, עד שכולם נסוגו לאחוריהם, הם היו משוכנעים שיש לו את ה”פאלזוכט” (מחלת הנפילה) רחמנא ליצלן ואסור לגעת בו, כי זה עלול להעביר את המחלה אל הנוגע.

איך אוכל לשכוח את המשוגע ההוא? הוא אכל אצל הורי פעמים רבות, אתה יודע שאבא שלי הטוב אוהב את כל המשוגעים, יש לו חולשה להכניס מסכנים שאין להם מחסה ומזון לביתנו, למרות הדחק וההוצאות המרובות, כך חש את עצמו כתלמיד אמיתי של אברהם אבינו ע”ה, הוא ריחם על היצור המשונה הזה שהיה לא אחת מורעב לחלוטין, נראה שאיש לא הושיט לו אפילו פרוסת לחם יבישה, אבי הכניס אותו לבית הקטן שלנו, כפי שהכניס את פייפאלע ורויזאלע זוג המטורפים, את שייע בעיי עפאלע יוסקה ליימעך מיטן שופר ועוד כל מיני אומללים שלא קיבלו בשום מקום חוץ מביתנו.

הוא היה שתקן גדול, איש לא שמע ממנו משפט אחד נורמלי, לפעמים היה מהמהם לעצמו בשקט, או פולט משפטים לתוך בית שרוולו אותם לא הבנתי, כנראה שאמר אותם ברוסית או פולנית, הוא לא היה הכי נקי, נדף ממנו בקביעות ריח של ”געשמאלצענע ערינג” הרינג שמנוני או לקרדה מעושנת, פיו הדיח ריח סיגריות מצחין שיכול היה להבריח אפילו את החתולים. האחיות שלי פחדו ממנו והתרחקו עד לקצה הבית, כדי שלא יהיה במחיצתם.

לא פעם אמרתי לאבי שלא נעים לי להיות בבית כשהוא מתארח אצלנו, אבא שלי הוכיח אותי שחסר לי ”אהבת הבריות” לאהוב את הבריות הכוונה לכאלו, הוא אמר לי שנראה לו שאותו רעול הוא מסכן גדול שאיבד את שפיות דעתו בשל מאורע קשה שפקד אותו בחייו, יתכן שהוא ניצול שואה שאיבד את כל משפחתו, ועדיין הוא חי את אימי המלחמה, גם עתה הוא מדמיין את הצוררים באים להורגו, לכן הוא מחביא את עצמו עם רעלה, כאילו שהרעלה תעזור לו.

אין לי מושג איך ביום בהיר נעלם מהאופק, פשוט התאדה לחלוטין, בלי להשאיר את גופתו המתה באיזה מחסן נטוש. אולי החליט לעבור למקום אחר שפחות יחטטו אחריו, נראה שהוא ממש פחד מאנשים ובירושלים לא חסרו מציקים, אולי הלך לצפת, גם שם לא חסר יצורים תימהוניים”. מומי סיפר את הפרטים בעצימת עיניים, נראה שניתק לחלוטין מהסובב בעת שחזר אל העבר הנוסטלגי.

”אוי ויא דיא מאכסט דאס גוט (כמה שאתה עושה זאת טוב) ער מי אויס שלוימה'לה (תשמע אותי) דוא ביסט אנ'נאכגעלאזענעם טאלענט אתה כישרון מבוזבז, מספר עלילות עשיר כמותך, אולי אחרי שתשתחרר מהצבא, כדאי לך לחשוב על הכיוון הזה? זוהי פרנסה מכובדת למדי, אני יודע שמחפשים כל מיני דמויות מעניינות, כדי לרתק את אנשי תל אביב הבליינית מהעשירון העליון, שכבר משועממים מחייהם חסרי התכלית והמעש.

וכדרכו להפתיע, הוא הכניס משפט מקפיץ ”עכשיו אני הולך להשלים לך פאזל שלא ידעת עליו בחיך. תשב טוב בכיסאך כדי שלא תחליק ארצה, הייתי מציע לך לקשור את עצמך היטב, אני עומד לבשר לך חדשה שבחיך לא שמעת” יונטי סיים את דבריו בקריצה רבת משמעות, מתוך ”טוב לב” משתפך.

”תפסיק למתוח אותי יותר מדי, ספר וגמרנו” הפציר מומי שלא יכול לסבול את הסחבת המכוונת של יונטי.

”אוקי, אני מגיע כעת לפואנטה... ובכן הרעול לא סתם התנדף באויר, הוא לא מת מיתה פתאומית, הוא חי וקיים נושם ובוטע ונמצא ממש לידך בתל אביב”.

”דו ביסט נישט נארמאל אתה לא נורמלי, שהמשוגע ההוא יגיע לתל אביב הצדיקה, היא בדיוק המקום שמתאים בשבילך! בדיחה יותר מוצלחת מזו לא שמעתי בחיי חחח, איפה הוא נמצא בתל אביב? האם גם שם הוא הולך עם הרעלה שלו?! התל אביבים פחות סבלניים כלפי משוגעים, אם במאה שערים שלא הייתה הכי פדנטית סלדו ממנו בגלל הריחות, אפשר כבר לתאר איך יהיה מצבו האומלל בתל אביב האסטניסטית והלא מכילה, לטובתך אני מבקש אל תתבוסס בשטות זו”.

”חחחח, שלוימלה אתה ממש משורר, עליך לקבל פרס לפיוט על שם חיים נחמן בייליקזון החרוזן (אפילו שם כזה פשוט לא ידע יונטי להגות כראוי, גם את תפקידו בחיים לא הבין) אני מוכן לנדב כמה ”גראשן” (אגורות) לקרן החדשה שתקום ולהמליץ עליך בכל לב” דמעו עיני יונטי מרוב צחוק ובנשימה אחת הוסיף.

”בוא אגדיל את תדהמתך כדי שפיך ישאר פעור זמן רב מאד, אספר לך משהו פנטסטי ביותר, הרעול נמצא ממש קרוב אליך, אתה רואה אותו בכל יום ולא מזדעזע ולא בוחל ממנו, הוא אדם שפוי לחלוטין, פשוט החליט להחליף פוזה, כעת משתלם לו להיות יצור נסבל לחלוטין”.

”אתה מספר לי סיפורי אלף לילה ולילה, כבר התבגרתי ולא אוכל לסבול שקרים” הזהיר מומי את יונטי.

יונטי רכן לעבר מומי ולחש לו כמה משפטים, ידיו של מומי החלו לרעוד כמו חולת קדחת.

”לא, אני לא מאמין, אתה סתם מדבר בלי כל הוכחות”.

אבל הצעקות היו צעקות סרק, יונטי לכד את מומי, הוא הצליח להעביר את מסר.

”אני לא מאמין לאף מילה שאתה אומר” המשיך מומי בחוסר אמון מוחלט, אבל ניכר היה עליו שהוא אומר זאת מהשפה ולחוץ.

מה אמר יונטי שכל כך הרגיז את מומי?

”טייערער שלוימלה'לה (יקירי) אני עומד להנחית עליך פצצה יותר גדולה. ובכן הרעול הוא לא פחות ולא יותר ממולי פלד, החייל המהולל שמשרת אצלכם במחנה”

”יונטי השתגעת לחלוטין, אתה יודע על מה אתה מדבר? אתה קולט שאתה מדבר על האסטרטג של הצבא. מלבד זאת מולי הוא בחור נקי מסודר להפליא, יצור אינטליגנטי מאוד, הוא שולט אולי בשבע שמונה שפות ברמת שפת אם, אין דבר שהוא לא יודע, הכי אינטליגנטיים בצבא ניסו לעשות איתו תחרות ידע, הוא פשוט השכיב את כולם על הרצפה, הוא שלט בכל חומר שביקשו והוסיף על כך כהנה וכהנה, הוא גם מקפיד על התלבושת שלו, הבלורית שלו מסורקת, הוא הולך מדי פעם לספר מקצועי בתל אביב שיעשה לו תספורת ”בן אלעשה”, נראה שהוא משקיע בחזותו החיצונית הרבה, שהוא יהיה הרעול?! אם כך ירדת מדעתך, על מה ולמה שאדם כזה יצטרך להסתיר עצמו בכזו מסכה מגעילה?”

”פשוט מאד, כדי להחביא מהציבור שהוא העילוי העצום... חיים שלום פינקלשטיין, הבחור המצוין של ירושלים, שעזב שידוך וחשק לעזוב את המחנה החרדי, לכן החליט להסתתר מעיני הבריות, כדי שלא ינסו לתהות אחריו”

”עכשיו אני משוכנע שאתה משוגע לחלוטין, זה לא יתכן, חיים שלום הוא הרעול ומולי פלד... ומי עוד?! יצאת מדעתך לחלוטין”.

”יש לך ברירה לא להאמין, אבל אם תרצה תוכל לוודא זאת בדרך פשוטה, גש אליו ביום אחד ותאמר לו ככה בתמימות: -וואס הערטזיך חיים שלום פינקלשטיין, מה נשמע? תראה את התגובה שלו, הוא יהיה בהלם מוחלט כשידע שחשפו את הכיסוי שלו. תעשה זאת עוד היום, כך תקבל את התשובה לכל השאלות שלך”.

מהיכן לך כל המידע הזה? הקשה מומי שעוד התקשה לעכל את כל המידע הצפוף שקיבל מיונטי.

”פשוט ביותר, אני הייתי זה שדאג לכל הכיסוי שלו, כשרצה לברוח מהמחנה החרדי ולא היה לאן לברוח, הוא פחד לעשות צעד מהפכני, הוא פנה אלי בבקשת עזרה (יונטי לא מקפיד כל כך בפרטים הקטנים) כשחקן בעל אלף פרצופים למדתי אותו קצת את תורת המשחק, כך החבאתי אותו כשרצה להשתלב באצ”ל, דווקא שם היה שפוי לחלוטין, אחרת לא היה יכול לעבוד איתם.

אבל כשהיה צריך לאכול לא היה לו מאין, הוא לא הצליח להשיג עבודה מסודרת שתוכל לפרנס אותו בכבוד, לפעמים היה ממש רעב, באצ”ל הצדיקים לא דאגו לו לארוחה מסודרת, כי לא היה מגויס אליהם רשמית, לפעמים זרקו לו פרוטות, מחוסר

ברירה הלך אליכם כי ידע שאתם נותנים אוכל בלי לבדוק בציציות, נתתי לו עצה, להתנהג כמשוגע שמדיף ריחות, כך יתרחקו ממנו.

”ולמה הוא לא פנה אליך, הרי אתה החבר הכי טוב לו ולחברים אתה עוזר מאד, כפי שאתה עוזר לי” הקשה מומי הסקרן.

”הוא פנה אלי, אבל לא הייתי מוכן להאכיל אותו חינם, מספיק עמלתי כדי לחפש אותו כראוי, אבל אני לא אדרעס (כתובת) לשנוררים, אני לא מסכן את כספי שצברתי בעמל רב, רק מדי פעם כשיש לי צורך חשוב, אני מסכים לשתף את האחרים בעמלי שעמלתי בעשר אצבעותיי”. הבהיר יונטי את משנת הקמצנות בטוב טעם.

”אהה עכשיו הבנתי, חשוב היה לך להעביר לי את הסיפור המטורלל הזה בשל סיבה שנוגעת לך, למרות שלא עמדתי עדיין אודותיה, אחרת לא היית משקיע בי כל כך” סיים מומי את השיחה בכעס לא מועט, הוא קלט באיחור שהוא משמש כ”בובת מריונטה” במשבצת התככים של יונטי הנבל, האיש לא רוצה ליידע אותו על מה ולמה הוא צריך אותו, תפקיד זה מאוס עליו מאד.

”הבה נסיים את השיחה, אני לא רוצה לגלוש מעבר למה שאמרתי לך” סיים יונטי את המשימה.

הוא קלט את הזעם העצור של מומי, אבל הוא לא היה מוטרד כלל, הוא חש שמומי קלט היטב את המסר בלי לרדת לעומק העניין, השיחה הועברה אליו בשלימות, הוא ראה את ההשתוממות הרבה ששרתה על פני מומי, אם לא היה מאמין לו לא היה מגיב כך.

הוא כבר יעביר את הנתונים הללו למי שצריך לשמוע, בין ירצה ובין אם לא, הוא לא יוכל להכיל את הסוד הזה בלבד, מי לא ישמח לשמוע כי מולי היה פעם משוגע מפורסם בירושלים שהחביא את עצמו בסמרטוטים מגעילים, עד שאנשים שפויים לא העזו להיות בד’ אמותיו והוא בעצם העילוי הירושלמי שברח אי שם. המטרה הושגה בשלימות, עכשיו צריכים להמתין ברוגע לקציר המבורך.

טעות בכתובת:

אך יונטי טעה הפעם, כי היו פרטים שלא לקח בחשבון, הוא לא ידע כי יש עוד דמות ששמה ‘בנגי’ הטרוריסט’ מומי בר לא עושה שימוש במידע בלי שמעבירו למפעיל שלו, זה היה ההסכם ביניהם, אסור להעביר שום מידע לאחרים לפני שמיידעים אותו, הוא זה שצריך להחליט מה עושים עם המידע, אבוי לו אם יעבור על ההסכם, סכנה מוחשית מרחפת על מי שלא עובד לפי מערכת הכללים שלו.

בדיוק באותם ימים נעדר בנגי מן המחנה, לפעמים היה נעדר מהמחנה ליום יומיים, בלי לתת הסבר על כך, אל”מ מ. פחד ממנו פחד מוות, לפיכך העלים עין, רק לעיתים

[בשביל הפרוטוקול] נאלץ לשאול אותו על מעשיו, בנגי' היה נכנס באדישות רבה למשרדו מורח לו סיפור קליל והמפקד נאלץ לבלוע את הכובע ולזרום.

כל אותם ימים היה צריך מומי לשמור את הסוד בלבו, הוא חש שהוא יורד מדעתו, אין כאב גדול יותר מכך שיש באמתחתו סיפור מפוצץ כל כך והוא צריך לבלוע את לשונו, היו לו כמה חברים שהיו יוצאים במחול על גילוי הסוד הנ”ל. לא קל לשמור סוד רגיל, לא כל שכן סוד כזה. שמירת הסוד הייתה קשה למומי הפטפטן, הוא היה פוגש בכל יום בחדר האוכל את חברו יואב מרמורשטיין, איך לא יספר לו על כך? הרי תמיד הוא מספר לו את כל המאורעות (שמותרים לגילוי).

למרות שלא למד איתו בחיידר או בישיבה [למד בחיידר וישיבת ”מאה שערים”] הוא אף לא התגורר סמוך לו, החברות ההדוקה נוצרה מ”תפילה משותפת” משך שנים רבות, שניהם התפללו בשטיבלאך של מאה שערים מדי בוקר באותו מנין, כך נהגו מימי הילדות עד שהתקלקלו שניהם ושקעו עמוק עמוק בפח האשפה, תמיד התפללו באותו מניין של שבע וחצי, ואף עשו ביחד את תהליך ההתפקרות.

יואב היה אחד הפקטורים (המניעים) הגדולים שהביאו את מומי להתקלקל במהירות עצומה, הוא היה ליצן גדול בטבעו ועשה מכל דבר קודש בדיחה וזלזול, לא היו לו מצפון, מעולם לא הכיר תכונה זו, ולא נרתע לנעוץ את לשונו הארסית גם בדברים המקודשים ביותר, כך קירר את יראת השמים המצוינת שהייתה למומי בתחילה.

הורים רבים לא יודעים מי הם החברים של בניהם, לפעמים כל מה שהם משקיעים בילדים נעלם כלא היה, בגלל חוסר מודעות בנושא, מרן הגרייזי זי”ע היה יודע כל תנועה של ילדיו בכל רגע נתון, לא היה ילד משחק עם חבר בלי שידע עליו הכל בכל מכל כל, רק אז התיר לו לשחק עמו.

עתה כשלא היה לו את בנגי', עמד על לשונו לא אחת לספר רק ליואב ולהשביע אותו על סודיות, אבל הוא ידע שבזה הוא מסכן את חייו, יואב לא הצטיין בשמירת סוד, לספר לו סוד, דומה להכרזה ברמקול לכל החיילים, בנגי' יכעס עליו מאד, עליו לדעת לשמור סוד ויהי מה, רק לא להסתבך עם הבריון הסדיסט.

כשראה את בנגי' יצא כמעט במחול משחקים, הסוד שרביץ על לבו במשך מספר ימים העיק עליו מאד, אתה שומר בתוכך כזו סנסציה ולא עושה איתה כלום, זה מבצע לא פשוט לאדם שאוהב לשתף.

הוא רמז בעיניו לבנגי' שיש לו מידע מיוחד שלא היה לו עד עתה.

בנגי' לא הראה לו כל אות שמחה וסקרנות, הוא שיחק אותה אדיש. לתת לשני טיפת הנאה, זה לעבור על אחד מי”ג העיקרים שלו, הוא רמז לו שימתין עם הסיפור עד לסוף האוכל. גם כשהתחיל לשמוע, שמע רק את ההקדמה, ברגע שמומי ניסה לשפוך את המידע, עצר אותו בפתאומיות, תוך כדי חיטוט בשיניו: ”כרגע אני עסוק מאד, עליך

להגיע אלי למשרדי [החצי רשמי] חצי שעה לאחר האוכל. אז אוכל לשמוע את כל הפרטים”

מומי שנא את הגישה הזו שמוציאה ממנו כל חשק לבשר לו, אבל מה לעשות, הוא חייל אצל הרודן המרושע ועליו להיכנע לגחמותיו.

כשהתייצב בזמן אצל בנג'י במשרדו ראה את הבריון מחזיק מקטרת מצועצעת בידו, הוא העלה עשן מצחין של טבק זול ביותר, מתענג מכך שמומי שנא עישון צריך להשפיל את עצמו ולהתייטר בשל כך, זה העניק לו את המנה היומית של החיים.

”נו ספר נא את החדשה המרעישה ביותר, הבה נראה עד כמה היא מרעישה. גיחך בנג'י.”

”ובכן אתה יודע שמולי פלד מזייף דמות, מעולם לא היה שמו שמואל אייזנבאך, אני מכיר לכל הפחות שבעה שמוליקים והוא לא זהה לאיש מהם, תמיד חשבתי, אני לא יודע את הכל, אולי ישנם עוד כמה שמוליקים נסתרים, אבל עתה נודע לי ששמו בישראל ”חיים שלום פינקלשטיין” העילוי הירושלמי הנודע שנעלמו עקבותיו בפתאומיות, בלי כל הודעה מוקדמת. הוא הסתובב מתחת לאף של כולם, אצלי בבית לא פחות ולא יותר, בלי שאיש יידע על כך. זו אכן ידיעה שיש לה משמעות רצינית, בעיני נראה שאדם שחי תחת זהות שאולה פסול מלהיות קצין זוטר, לא כל שכן בכיר, לך תדע מה יעשה עם זה.”

יש לך כעת חיזוק למה שאמרת לי פעם, כי מולי יהיה אסון, אם יתנו להתקדם לדרגת סרן ומעלה. עכשיו שאתה יודע שהוא מזייף דמות, עליך לגשת למפקד המחנה ולהודיע לו בזו הלשון: בוקר טוב לך אלוף משנה מ. הנכבד, מולי פלד יקירנו שמתעתד להיות בקרוב קצין בכיר, אינו ישר בכלל, שנים שהוא לבוש דמות מזויפת של איזה יליד מאה שערים. אדם כזה מסוגל גם לרגל למען מדינה זרה ולשמש כסוכן כפול”.

”אני חושב שזוהי הידיעה הכי חשובה שהבאתי לך עד עתה, הלא כן” סיים מומי את הידיעה המרעישה לו.

מומי היה בטוח שכעת בנג'י ישמח עם המידע הזה וידאג לצ'פר אותו על כך, או לכל הפחות, לא יסבול ממנו כפי שסבל ממנו מספר פעמים.

אבל בנג'י עושה את החיים קשה לכולם, הוא לא מפרגן אף פעם, אם הוא מעלה פעם חיוך על שפתיו הדבר לא מבשר טוב.

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב

הכיבוד הורים שהאריך חיים נפטר שלוש חודשים אחרי

פטירת אמו

למען יאריכון ימיך

על רבי יעקב עקיבא ברונשטיין זצ"ל כתב לנו אחד מבני המשפחה אודות כיבוד האם שהאריך את חייו, וזכות היא לנו לפרסם את הדברים לזיכוי הרבים: לפני כ 21 שנים התגלה בגופו של אבי מורי הכ"מ שומה חשודה. הוא הלך לרופא עור אשר המליץ להוריד את השומה ולשלוח לפתלוגיה, ואכן החשדות שלו התבררו כמוצדקים, והשומה התגלתה כגידול סרטני מהסוג המסוכן שאחוזי הריפוי שלה לרוב אינם מהגבוהים. מה גם שהגידול הממאיר החל להתפשט ולגרום בעוד מקומות בגוף.

הגידול הוסר בניתוח שעבר ב"ה בהצלחה. מה עושה יהודי יר"ש שצרה כזו נוחתת על ראשו? מפשפש במעשיו וחושב במה יוכל להתחזק כדי להעביר את רוע הגזרה.

הלך א"מ זצ"ל אל מורו ורבו הגאון המופלא ר' משה שפירא זצוק"ל ושאלו: "קיבלתי איתות מן השמים, מה עלי לעשות, מה לקבל על עצמי?"

ענה לו הרב: יש לך אמא אלמנה תכבד אותה בכל יכולתך ממש תחטוף!!

עוד קודם לכן היה מצטיין בכיבוד ההורים שלו, אך ידע שאלו דברים שאין להם שיעור. ומאותו הרגע ביטל את כל רצונותיו בפניה, בכל בוקר התקשר לברכה ב"בקר טוב" והיא ברכה אותו ב"בהצלחה וכל טוב" והרגישה שהוא כ"כ מחכה לזה. בכל יום ממש היה מגיע אליה לאחר "סדר ב'" ויושב לשוחח איתה ולהתעניין בה.

הוא שסדר ימו היה צפוף ביותר והחברותות התחלפו במשך היום כדי לזכות ללמוד איתו, חוץ משיעור עיון שהיה מכין בכל יום כדי למסור בישיבה הקטנה בה לימד, וקשה עד בלתי אפשרי היה למשוך אותו לשיחה של סתם, ישב עם אמו שחכתה לביקור היומי הזה בהשתוקקות של ממש בכל יום מחדש, והתעניין בה וברצונותיה, כאילו אין שום דבר מלבד זה בעולם.

מלבד זאת תמיד חיפש דרכים לשמח אותה אם זה במאכל אהוב או עיתון שמאד נהנתה לקרוא, כיתת רגליו לחנות מרוחקת כדי לקנות לה.

הוא ידע שהיא מאד אוהבת שירה והיה יושב ושר שירים המוכרים לה ומהנים אותה.

היתה תקופה שבה לא יכלה אימו לקום ממיטתה לסעודות שבת, מה עושים? א"מ קנה מיד שולחן שמתאים למידות החדר וסעודות השבת נערכו ליד המיטה!

כשלא הרגיש כ"כ טוב, יכול היה בקלות לפטור את עצמו בתירוצים של "אני לא מרגיש טוב, אני כבר אבוא מחר וכד'"

תמיד מצא פתרונות. נדירות היו הפעמים שבהם באמת לא יכול היה לבוא או אז התנצל בטלפון והבטיח שמיד כשיוכל יבוא בשמחה.

הסבתא זכתה לאריכות ימים ושנים ותמיד היתה אומרת "שתדעו לכם שאני חיה בזכות יענקל'ה"

המחלה היתה שקטה במשך תשע שנים, ואז התפרצה שוב במינון נמוך, כשא"מ לא נותן לחולשה או לכאבים כלשהם למנוע ממנו את קיום המצווה החשובה של כיבוד הורים, והיו לו לפעמים תופעות קשות כמו קוצר נשימה וחום שלא יורד וכו', אך אמא כבודה במקומה מונח ואת הקבלה שקיבל אז אינו עוזב אלא ממשיך לקיימה ביתר שאת, כשהוא מוצא תחבולות ועצות שונות כיצד לעשות זאת.

בערב פסח לפני שנתיים אושפז עם סיטורציה נמוכה ביותר (ערך של 64)!! ממש שערי מוות! כשהרופאים עומדים משתאים ולא מבינים בכלל איך הוא חי.

הוא אושפז למשך מס' ימים במחלקת טיפול נמרץ כשהוא מקבל תמיכה נשימתית. במאמר מוסגר באותו אישפוז לא הרשו לבני המשפחה לשהות לידו בלילה, אימי שתחי' התקשרה למחלקה בלילה הראשון בשעה מאוחרת, לדרוש בשלומי, ענתה לה האחות "הוא נראה מצוין, הוא שקוע בקריאת ספר..." בימי האישפוז במחלקת טיפול נמרץ הספיק א"מ לסיים מסכת וחצי!

מה שהטריד אותו בזמן האישפוז היה מה יהיה עם אימו בליל הסדר שהרי היא רגילה לחגוג לילה נשגב זה בביתו כבר שנים בחסדי שמים הוא שוחרר לביתו בערב החג ממש בצהרי היום, ומיד הודיע לאימו שהיא אורחת הכבוד בביתו לחג.

וכמה שניסו בני המשפחה לבקש ממנו שינוח והם יטפלו בסבתא במסירות, בשום אופן לא ויתר על הזכות!

גם בתקופת הקורונה כשנכפה הריחוק מן הקשישים נעמד מתחת לחלון ביתה ו"ביקר" אותה משם.

לפני כחצי שנה החלו ייסורים לתקוף אותו ומכיוון שנחשב לחולה אנקולוגי כמובן שבדקו אותו ביסודיות אך הבדיקות יצאו תקינות ולא גילו את הסיבה, א"מ המשיך לסבול ייסורים איומים.

יותר מכך, זמן קצר לפני פטירת אימו ע"ה ערך בדיקות דם והתוצאות היו יותר טובות מאי פעם, כשל אדם חזק ובריא לחלוטין!

כמובן שאימו הקשישה לא ידעה מכלום. אמו מרת חווה ברונשטיין ע"ה נפטרה בי"ט באייר תשפ"א כשהיא בגיל 94.

בשבעה על אמו סבל ייסורים נוראים ולא יכול היה לשבת על כסא נמוך, אך קיבל את כל המנחמים בסבר פנים יפות, כשהם אינם מודעים לסבל הנורא שעובר עליו.

סבלו היה כה רב עד שלא יכול לשכב במיטה ונשאר לשנת לילה על הכורסא. אך בבקר התגבר כארי והלך למסור את השיעור בישיבה כרגיל.

לאחר כחודש עבר שוב בדיקה מקיפה בכל גופו, ואז התגלתה המחלה הארורה במקומות שונים ומסוכנים מאד.

הוא עבר ניתוח מסובך בגב ולאחר הניתוח נשאר משותק בכל פלג גופו התחתון. ומה אמר בביה"ח כשהוא שוכב בלי יכולת תזוזה? "איזה נס שאמי לא רואה אותי במצב כזה וכמה קשה היה לי אם הייתי צריך לבקר אותה ולא היה באפשרותי..." על זה הוא חשב. חודש שלם של ייסורים שלא מעלמא הדין עבר עליו ולאחר מכן ביום ד' באב תשפ"א השיב את נשמתו הזכה והטהורה לכור מחצבתה. חודשיים וחצי בלבד לאחר פטירת אמו!! (אוסף גלינות כי תבוא תשפא הובא ע"י הרב פנחס זרביב מכון למעשה לתגובות ולחומר נוסף p0583271323@gmail.com)

סיפור / מארכיונו של הרב חנוך חיים ויינשטוק

אין דבר העומד בפני התשובה – סיפור ליום כיפור

איש בירושלים לא ידע מניין צץ שמעון המומר. היו שאמרו שקודם בואו לארץ מאיזמיר שבטורקיה, בשנת תקצ"ו (1836), כבר המיר את דתו. אחרים טענו שעשה זאת בארץ ישראל.

בין כך ובין כך, שמעון היה ליהודי ירושלים כעצם בגרון. הוא ארב לטרף קל, ליהודים עניים ונדכאים, ובאמצעות כסף ומתנות צד אותם ברשתו. הצלחותיו הקנו לו מוניטין בקרב בכירי המיסיון, ואלו הרעיפו עליו כבוד וממון. שמעון קשר קשרים עם בכירי השלטון האנגלי, וחתניו קיבלו משרות רמות בארגוני המיסיון.

בזכות עושרו הרב היה לשמעון זמן פנוי בשפע, ואותו ניצל להצקות חוזרות ונשנות ליהודים. הוא נהג להתגרות בהם בדיבוריו הבוטים, וגם נהנה לאכול מאכלי טרפה לנגד עיניהם.

זה היה בלילה הראשון של סליחות, בשנת תרכ"א (1861). שמעון יצא לרחוב היהודים בעיר העתיקה בדרך ל'תחביבו' הידוע – להציק לאחיו. בעודו פוסע בסמטאות החלה רוח אחרת לפעם בקרבו. הרהורי תשובה שכמותם לא חווה מעודו פילחו את ליבו. הוא עצר, נושם בכבדות, מנסה להשתלט על הרעד שאחז בו.

באותה שעה מילא את הרחובות קול הסליחות שבקע מבתי הכנסת. ירושלים נתמלאה באווירת הקדושה ובתחנוני תושביה לקראת הימים הנוראים. הקולות האלה זעזעו את נשמתו של שמעון. טלטלה גדולה אחזה בו.

בטרם הספיק לקלוט את המתחולל בקרבו נשאו אותו רגליו אל חצר בית הכנסת 'החורבה'. הוא פסע פנימה, אל בית המדרש הישן, נטל ספר 'סליחות' והצטרף לקהל השופך את ליבו לפני ה'.

כאשר הגיע שליח הציבור לאמירת הווידוי, פרץ שמעון בבכי מטלטל, שבקע ממעמקי נשמתו. דמעות רותחות זלגו מעיניו. המתפללים הביטו בו כלא-מאמינים. סבורים היו שהשתגע, או חמד לצון. לאחר ה'סליחות' הסתודדו לפשר מעשיו של האיש.

למחרת התבשרה ירושלים כי שמעון המומר פנה אל רבני העיר בבקשה להורות לו דרך תשובה. הרבנים פקפקו בכנות דבריו, והיו סבורים כי אין זאת אלא מהתלה מרושעת מבית היוצר של המומר.

שמעון פרץ בבכי, והתחנן כי יאמינו לו ששב בתשובה שלמה ורצונו לשוב אל חיק עמו. אך הוא לא הצליח לשכנעם בכנות כוונותיו, ובמפח נפש חזר לביתו. עד ראש השנה איש לא ראה אותו.

בערב ראש השנה נשמע קול: שמעון המומר חזר. הוא נראה אצל הספר, שם ביקש לגוזז את מחלפותיו ולהניח פאות משני צידי ראשו. לאחר שהסתפר טבל במקווה ומיהר לבית הכנסת, ושם הצטנף בפנינה ושפך את ליבו באמירת תהילים.

תפילותיו, שנאמרו בבכי רצוף ובדמעות שלישי, אותתו למתפללים כי מתחולל כאן דבר מה אמיתי. במהלך ימי החג ובשבת שאחריהם לא שב אל ביתו, אלא פנה להכנסת האורחים. שם בילה גם את צום גדליה, בתענית, באמירת תהילים ובבכי.

בינתיים הבחינו בני משפחתו בהיעדרותו ופנו לחפשו. רבה הייתה תדהמתם לגלות את אביהם שקוע באמירת תהילים כבעל תשובה גמור. רעייתו, שהייתה סבורה כי נשתבשה עליו דעתו, החלה לזעוק מרה. שמעון ניתק את מבטו לרגע מספר התהילים, והודיע לה ביושב כי מעתה אין לו כל קשר אליה והרי היא זרה לו לגמרי.

בני משפחתו נוכחו כי לא יצליחו לשכנעו לשוב לביתו, ומיהרו לגייס למשימה את בכירי המיסיון ואף את הקונסול האנגלי. בסופו של דבר ניאות שמעון לסור לביתו של הקונסול ולשתף את כל מכריו בשינוי שהתחולל בו.

לפגישה הופיע שמעון בחזרתו החדשה: כיפה לראשו, טלית קטן לגופו ופאות גולשות על שתי לחייו. הוזה שמעון? – התחלחלו מכריו. מבטו הנחוש ועיניו המאירות הבהירו לנוכחים כי פנים חדשות באו לכאן.

“אל דאגה”, ניסתה אשת הקונסול להרגיע את אשתו וילדיו הבוכים. “ודאי אחז בו דיכאון. המתינו מעט. הוא יפרוק את המשא מעל ליבו ויחזור להיות שמעון המוכר לכולנו”.

בעל התשובה הניד את ראשו בשלילה. “בריא אני בגופי, ברוחי ובנפשי, יותר מאי פעם”, השיב נחרצות. “נכון, חוטא גדול הייתי, אולם אין דבר העומד בפני התשובה. מקווה אני שהבורא ירחם עליי וימחל לי על עוונותיי”.

עווית של כעס עלתה על פני אשתו. לאחר שחזר לבית הכנסת ניגשה אל בכירי המיסיון והחלה לטוות עמם את התכנית. בערב יום הכיפורים באה משלחת להזמין לפגישה אחרונה עם הקונסול. שמעון תהה אם אין טומנים לו פח, אולם חש כי אין לפניו ברירה. בבית הקונסול, משלא נענה להפצרות לחדול משיגעונו החדש, ביקש לחזור לבית הכנסת, אולם אז ננעלה בפניו הדלת.

“אתה תישאר כאן עד אחרי יום הכיפורים”, אמרה לו אשתו בארשת ניצחון.

במהלך כל היום ניסה שמעון להימלט מידי שוביו, אולם אלה גברו עליו שוב ושוב. רק לקראת ערב התרופפה השמירה עליו. שמעון הצליח לחמוק מן הבית, ורץ כל עוד נפשו בו אל בית הכנסת.

כשדרך על המפתן, החל שליח הציבור בתפילת הנעילה.

שמעון סר מיד לפינתו, התעטף בטלית והחל לשפוך את צקון לחשו, את תפילת הבן
האובד ששב אל קונו.
(על-פי 'בעלי תשובה')